

ରାଜଦ୍ରୋହୀ

ଶରଦିନ୍ଦୁ ବନ୍ଦେଯାପାଧ୍ୟାର

କର୍ତ୍ତବ୍ୟା ପ୍ରକାଶନୀ

୧୧ ଶାମାଚରଣ ଦେ ଷ୍ଟ୍ରୀଟ, କଲିକାତା-୧୨

প্রথম প্রকাশ : ২৫শে বৈশাখ, ১৩৬৮

বিতীয় মুদ্রণ : কাতিক, ১৩৬৮

তৃতীয় মুদ্রণ : চৈত্র, ১৩৭১

চতুর্থ মুদ্রণ : আষাঢ়, ১৩৭৩

প্রকাশক

শ্রীবামাচরণ মুখোপাধ্যায়

১১ শ্রামাচরণ দে ষ্ট্রিট

কলিকাতা-১২

মুদ্রাকর

শ্রীঅসিতকুমার ঘোষ

দি মুকুল প্রিণ্টিং ওয়ার্কস্

২০৯এ, বিধান সরণি

কলিকাতা-৬

প্রচন্দশিল্পী

শ্রীগণেশ বন্দু

STATE CENTRAL LIBRARY
WEST BENGAL
CALCUTTA

তিনি টাকা।

কৈফিয়ত

প্রথম যখন এই কাহিনী প্রকাশিত হয় তখন ইহা চির-
নাট্যের আকারে প্রকাশিত হইয়াছিল। এখন ইহা উপন্থাসে
রূপান্তরিত হইল সেই সঙ্গে নামান্তর গ্রহণ করিল।

শরদিন্দু বন্দ্যোপাধ্যায়
২৫শে বৈশাখ ১৩৬৮

এক

ভারতবর্ষের পশ্চিম প্রান্তে আরব সাগরের উপকূলে কাথিয়াবাড়ি
প্রদেশ, যেখানে বিশ্বরেণ্য মহাপুরুষ—অহিংসার পূর্ণাবতার—জন্মগ্রহণ
করিয়াছিলেন। স্বাধীনতা লাভের পূর্বে সেখানে অনেকগুলি ছোট
ছোট রাজ্য ছিল। ছোট ছোট রাজারা সাবেক পদ্ধতিতে রাজা ভোগ
করিতেন। তাহারা আমোদ-প্রমোদে মগ্ন থাকিতেন; পাত্রমিত্র
সচিবেরা নিজেদের লাভের দিকে কৃষ্টি রাখিয়া শাসনতন্ত্র নিয়ন্ত্রিত
করিতেন; মহাজনেরা অর্থ শোষণ করিতেন।

গিরি-প্রান্তের বিচ্চির দেশ। পিছনে শুক্র নগ্ন গিরিমালা, সম্মুখে
মরুভূমির মতো পাদপ-বিরল শিলা-বন্ধুর ভূমি, তাহার ভিতর দিয়া
অসমতল কুটিল পথের রেখা। এই দেশ আমাদের কাহিনীর বঙ্গভূমি।
পঞ্চাশ-ষাট বছর আগেও এই দেশে এক জাতীয় বৌর দম্ভুর আবির্ভাব
হইত যাহাদের রবিন হৃদের সঙ্গে তুলনা করা যায়। দেশের নোক
তাহাদের বলিত—বার্বটিয়া!

ରାଜଜୋହି

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଦେଶେ ଦେଶେ ପ୍ରବଲେର ଉଂଗୀଡ଼ନେର ବିରଳକୁ ହର୍ବଲେର ମହୁୟତ୍ତ
ବିଜୋହ କରିଯାଛେ ; ଏହି ବୌର ଦଶ୍ୱରା ସେଇ ବିଜୋହେର ଜୀବନ୍ତ ବିଗ୍ରହ ।
ଯଥନଇ ଧର୍ମେର ଗ୍ରାନି ହଇଯାଛେ, ଅଞ୍ଚାୟେର ଅଭ୍ୟଦୟ ସଟିଯାଛେ ତଥନଇ ଈହାରା
ଆର୍ତ୍ତେର ପରିତ୍ରାଣେର ଜନ୍ମ ଆମାଦେର ମଧ୍ୟେ ଆସିଯା ଦାଁଡ଼ାଇଯାଛେନ ।
ଆପାତଦୃଷ୍ଟିତେ ଈହାଦେର ସମାଜଜୋହି ବଲିଯାଇ ମନେ ହୟ, କିନ୍ତୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ
ଈହାରାଇ ସମାଜକେ ରକ୍ଷା କରିଯାଛେନ, ଶାୟେର ଶାସନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ
କରିଯାଛେନ । କଥନ ଦଶ୍ୱର ବେଶେ, କଥନ ଦିଗ୍ବିଜ୍ୟୀର ବେଶେ, କଥନ କୌପିନଧାରୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ବେଶେ ।

ନିକଟତମ ନଗର ହଇତେ ପ୍ରାୟ କ୍ରୋଷ ତିନେକ ଦୂରେ ସେଥାନେ ସମତଳ
ଭୂମି ଶେଷ ହଇଯା ପାହାଡ଼େର ଚଢ଼ାଟ ଶୁରୁ ହଇଯାଛେ, ସେଇଥାନେ ନିର୍ଜନ
ଗିରିପଥେର ପାଶେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଏକଟି ପ୍ରପା ବା ଜଲସତ୍ର । ଜଲସନ୍କଟପୂର୍ଣ୍ଣ ମର୍ତ୍ତ-
ଦେଶେର ଇହା ଏକଟି ବିଶେଷ ଅଙ୍ଗ, ସର୍ବତ୍ର ପଥେର ଧାରେ ଦୁଇ ତିନ କ୍ରୋଷ
ଅନ୍ତର ଏକଟି କରିଯା ପ୍ରପାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଛେ : ଇହା ରାଜକୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା,
ଆବହମାନ କାଳ ଚଲିଯା ଆସିତେଛେ । ଦେଶେର ଲୋକ ଈହାକେ ବଲେ—
ପରପ୍ର । ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରପା ଶବ୍ଦଟି ଏହି ଅପଭଂଶେର ମଧ୍ୟେ ଏଥନ ବାଁଚିଯା
ଆଛେ । ପ୍ରତି ପ୍ରପାର ଏକଟି କରିଯା ପ୍ରପାପାଲିକା ରମଣୀ ଥାକେ ;
ପିପାସାର୍ତ୍ତ ପଥିକ କ୍ଷଣେକ ଦାଁଡ଼ାଇଯା ଜଳପାନ କରିଯା ଆବାର ଗନ୍ତବ୍ୟ
ପଥେ ଚଲିଯା ଯାଯ ।

ଜଳସତ୍ର ଗୃହଟି ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ; ଅସଂକ୍ରତ-ପାଥରେର ଟୁକରା ଦିଯା ନିର୍ମିତ
ଏକଟି ଛୋଟ ସର, ସମ୍ମୁଖେ ଏକଟୁଥାନି ବାରାନ୍ଦା । ବାରାନ୍ଦାଯ ସାରି ସାରି
ଜଲେର କୁନ୍ତ ସାଜାନୋ ଆଛେ । ଚାରିଦିକେ ଜଂଲୀ ବୋପକାଡ଼, ପାଥରେର

ରାଜତୋହୀ

ଚାନ୍ଦା ; ଅଣ୍ଟ କୋନଙ୍କ ଲୋକାଳୟ ନାହିଁ । ପିଛନେ ପୋଯାଟାକ ପଥ ଦୂରେ
ପାର୍ବତ୍ୟ-ବାରନାର ଜଳ ଜମିଆ ଏକଟି ଜଳାଶୟ ତୈୟାର ହଇଯାଛେ, ସେଇ
ସରୋବର ହଇତେ ଜଳ ଆନିଆ ପ୍ରପାପାଲିକା ଜଳସତ୍ରେ ସମ୍ପଦ କରିଯା ରାଖେ ।

ଏହି ସତ୍ରେର ପ୍ରପାପାଲିକାଟି ବୟସେ ଯୁବତୀ ; ତାହାର ନାମ ଚିନ୍ତା । ମେ
ଦେଖିତେ ଅତିଶ୍ୟ ସୁତ୍ରୀ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ଶୁକୁମାର ମୁଖଥାନି ସର୍ବଦାଇ ଯେନ
ମ୍ଲାନ ଛାଯାଯ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ବଲିଯା ମନେ ହେଁ । ଏକଦିନ ଅପରାହ୍ନେ ମେ ବାରାନ୍ଦାର
କିନାରାଯ ବସିଯା ଟାକୁତେ ସୁତା କାଟିତେଛିଲ ଆର ଉଦ୍ଦାସକଷେଷ ଗାନ
ଗାହିତେଛିଲ । ଏ ପଥେ ଅଧିକ ପାଞ୍ଚେର ଯାତାଯାତ ନାହିଁ, ତାଇ ଚିନ୍ତା
ଅଧିକାଂଶ ମମୟ ତକ୍ଲି କାଟିଯା ଓ ଗାନ ଗାହିଯା କାଟାଯ । ସଙ୍ଗିନୀନ
ପ୍ରପାର ଆର କିଛୁ କରିବାର ନାହିଁ । ଯେ ତରକୁ ଶିକାରୀଟି ମାଝେ ମାଝେ
ଅକ୍ଷ୍ୟାଂ ଦେଖା ଦିଯା ତାହାର ପ୍ରାଣେ ବସନ୍ତେର ହେଁଯା ବହାଇଯା ଦିଯା ଯାଯ
ମେ ଆଜ ଆସିବେ କିନା ଚିନ୍ତା ଜାନେ ନା, ତବୁ ତାହାର ଚୋଥ ଛୁଟି ଥାକିଯା
ଥାକିଯା ପଥେର ଏ-ପ୍ରାନ୍ତ ଓ-ପ୍ରାନ୍ତ ଅନ୍ଧେବଣ କରିଯା ଆସିତେଛେ, କାନ
ଛୁଟିଓ ଏକଟି ପରିଚିତ ଅଶ୍ଵକୁରବନିର ଜଣ ସତର୍କ ହଇଯା ଆଛେ ।—

ଦରଶ ବିନେ ମୋର ନୟନ ତୁଥାୟ

ଦୂର ପଥେର ପାନେ ଚେଯେ ଥାକି

କତ୍ତୁ ବରେ ଆଁଥ, କତ୍ତୁ ଶୁକାୟ ।

ବୁକେର ଆଁଧାରେ ପ୍ରଦୀପ-ଶିଖି

କାପେ ଆଶାର ବାୟେ

ରହି ଶ୍ରବଣ ପାତି—

ଏ ନୂପୁର ବାଜେ ବୁଝି ରାଙ୍ଗ ପାଯେ—

ମରି ହାୟ ରେ !

କୋନ ବୈରାଗୀ ଖଞ୍ଜନି ବାଜାୟେ ଯାଯ ରେ

ମୋର ଆଶାର ଦାମିନୀ ମେଘେ ଲୁକାୟ—

ଗାନେ ବାଧା ପଡ଼ିଲ । ପଥେର ଯେ-ପ୍ରାନ୍ତଟା ପାହାଡ଼େର ଦିକେ ଉଠିଯାଛେ

ରାଜଦ୍ରୋହୀ

ମେଇ ଦିକେ ହମତ୍ରମ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଯା ଚିନ୍ତା ଚାହିୟା ଦେଖିଲ, ଏକଟି ଡୁଲି ନାମିଯା ଆସିତେଛେ । ସାମନେ ପିଛନେ ତିନଙ୍ଗନ କରିଯା ବାହକ, ତୁହି ପାଶେ ତୁଇଜନ ବଲ୍ଲମ୍ବଧାରୀ ରକ୍ଷୀ । ଡୁଲି ଜଳସତ୍ରେ ସମ୍ମୁଖେ ପୌଛିତେଇ ଡୁଲିର ଭିତର ହଇତେ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ରମଣୀ-ସୁଲଭ କଷ୍ଟେର ଆସ୍ୟାଜ ବାହିର ହଇଲ —‘ଓରେ ଥାମା ଥାମା—ଏଟା ‘ପରପ’ ନା ?’

ବାହକେରା ତଞ୍ଚଣ୍ଣାଂ ଡୁଲି ନାମାଇଲ । ଡୁଲିର ମୁଖ ରୌଡ଼ ଓ ଧୂଲି ନିବାରଣେର ଜଣ୍ଠ ପର୍ଦା ଦିଯା ଢାକା ଛିଲ । ଏଥନ ପର୍ଦା ସରାଟିଯା ଯିନି ମୁଖ ବାହିର କରିଲେନ, ତିନି କିନ୍ତୁ ରମଣୀ ନୟ, ପୁରୁଷ । ପ୍ରୌଢ଼ ଶେଷ ଗୋକୁଲ-ଦାସେର କଷ୍ଟସ୍ଵର ରମଣୀର ମତୋ ଏବଂ ଚେହାରା ମର୍କଟେର ମତୋ, କିନ୍ତୁ ଦେଶସୁନ୍ଦର ଲୋକ ତାହାକେ ଭୟ କରିତ । ଦେଶେ ସୁଦର୍ଖୋର ମହାଜନେର ଅଭାବ ଛିଲ ନା କିନ୍ତୁ ଏହି ଗୋକୁଲଦାସେର ମତୋ ଏମନ ବିବେକହୀନ ହାଦ୍ୟହୀନ ‘ସାହ୍ରକାର’ ଆର ଦିତୀୟ ଛିଲ କିନା ସନ୍ଦେହ ।

ଘଟନାଚକ୍ରେ ଚିନ୍ତା ଗୋକୁଲଦାସକେ ଚିନିତ, ତାଟ ତାହାକେ ଦେଖିଯା ତାହାର ମୁଖ କଠିନ ହଇଯା ଉଠିଯାଇଲ । ଗୋକୁଲଦାସ ତାହାକେ ଲଙ୍ଘା କରିଯା ବଲିଲେନ,—

‘ଓରେ ଐ ! ପଟେର ବିବିର ମତୋ ବସେ ଆଛିସ—ଚୋଥେ ଦେଖିତେ ପାସ ନା ? ଜଳ ନିଯେ ଆୟ ।’

ଚିନ୍ତା କୋନ୍ତ ଦୁରା ଦେଖାଇଲ ନା, ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠିଯା ଗିଯା ଏକଟି ଲସ୍ବା ଆକୃତିର ଘାଟିତେ ଜଳ ଭରିଯା ଡୁଲିର ସମ୍ମୁଖେ ଗିଯା ବାଡ଼ାଇଲ ।

ଗୋକୁଲଦାସ ଗଲା ବାଡ଼ାଇଯା ନିଜେର ଦକ୍ଷିଣ କରତଳ ମୁଖେର କାଛେ ଅଞ୍ଜଳି କରିଯା ଧରିଲେନ, ଚିନ୍ତା ତାହାତେ ଜଳ ଢାଲିଯା ଦିତେ ଲାଗିଲ । ଜଳ ପାନ କରିତେ କରିତେ ଗୋକୁଲଦାସ ଚଙ୍ଗ ବାଁକାଇଯା କଯେକବାର ଚିନ୍ତାକେ ଦେଖିଲେନ, ତାରପର ଜଳପାନ ଶେଷ ହଇଲେ ମୁଖ ମୁହିତେ ମୁହିତେ ବଲିଲେନ,—

ରାଜଜୋହି

‘ଆରେ ଏ ମେଯେଟା ଚେନା ଚେନା ମନେ ହଚ୍ଛେ ! ବୌର ଗ୍ରାମେର ମେଇ
ରାଜପୁତ୍ରାର ମେଯେ ନା ?’

ଡୁଲିର ଏ-ପାଶେ ଯେ ବଲ୍ଲମଧାରୀ ରକ୍ଷୀଟା ଦାଡ଼ାଇୟା ଛିଲ ତାହାର ନାମ
କାନ୍ତିଲାଲ ; ସେ ଏତକ୍ଷଣ ନିର୍ଜଜ ଲେଲିହ ଚକ୍ର ଦିଯା ଚିନ୍ତାର ରୂପ-ଘୋବନ
ନିରିକ୍ଷଣ କରିତେଛେଲ, ଏଥନ ପ୍ରଭୁର ପ୍ରଶ୍ନେ ଗୋଫେ ଏକଟା ମୋଚଡ଼ ଦିଯା
ବଲିଲ,—

‘ହଁ ଶେଠ, ତୈଁ ସିଂଘେର ମେଯେଇ ବଟେ । ଦେଖଛୋ ନା ମୁଖଥାନା
ହାଡ଼ିପାନା କରେ ରଯେଛେ—ଏକଟୁ ହାସଛେ ନା ।’

ଗୁଜରାତ କାଥିଯାବାଡ଼େ ଆପନି ବଲିବାର ରୀତି ନାହିଁ—ସକଳେ
ସକଳକେ ନିର୍ବିଚାରେ ତୁମି ବା ତୁହି ବଲେ ।

ଭୃତ୍ୟେର ରସିକତାୟ ଗୋକୁଳଦାସ କୃଷ୍ଣ-ଦନ୍ତ ବାହିର କରିଯା ତୌଳକଟେ
ହାସିଲେନ—

‘ହି ହି ହି—ତୁଟ ତୈଁ ସିଂଘେର ମେଯେ ! ଶେଷେ ପରପେ କାଜ
କରଛିସ ?’

ଚିନ୍ତାର ଚୋଥେ ଧିକି ଧିକି ଆଣୁନ ଜଲିତେ ଲାଗିଲ । ସେ ଚାପା
ସ୍ଵରେ ବଲିଲ,—‘ହଁ । ଦେନାର ଦାୟେ ତୁମି ଆମାର ବାବାର ସଥାସରସ
ନିଲେମ କରେ ନିଯେଛିଲେ, ସେଟ ଅପମାନେ ବାବା ମାରା ଗେଲେନ । ତାହି
ଆଜ ଆମି ଜଲସତ୍ରେ ଦାସୀ !’

ଗୋକୁଳଦାସ ବଲିଲ,—‘ତୋର ବାପ ଟାକା ଧାର ନିଯେଛିଲ କେନ ?
ଆର ଏତିହ ଯଦି ଆନ୍ତି ଲୋକ, ତୋକେ ବିକ୍ରି କରେ ଆମାର ଟାକା ଫେଲେ
ଦିଲେଇ ପାରତ । ତାହଲେ ତୋ ଆର ତୋକେ ଦାସୀବୁନ୍ତି କରତେ ହତ ନା ।’

କାନ୍ତିଲାଲ ରମାନ ଦିଯା ବଲିଲ,—‘ଦାସୀବୁନ୍ତି ! ରାଗୀର ହାଲେ ଥାକତ
ଶେଠଜୀ । ଖରିଦାର ଓକେ ମାଥାଯ କରେ ରାଖତ ।’

ଚିନ୍ତା ତାହାର ଦିକେ ଏକଟା ଅଗ୍ରିଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କରିଲ, କିନ୍ତୁ ପରପ-
ଓୟାଲୀର ଅଗ୍ରିଦୃଷ୍ଟି କେ ଗ୍ରାହ କରେ ? କାନ୍ତିଲାଲ ଗୋଫେ ଚାଡ଼ା ଦିତେ

ରାଜଜୋହି

ଦିତେ କର୍ଦ୍ଧ ଭଙ୍ଗୀତେ ହାସିତେ ଲାଗିଲ । ଚିନ୍ତା ଆର କୋନ୍ତ କଥା ନା
ବଲିଯା ନିବିଡ଼ ସୁଗାଭରେ ଫିରିଯା ଚଲିଲ ।

ଡୁଲିର ବାହକେରା ଏତକ୍ଷଣ ସର୍ମାକ୍ତ-ଦେହେ ଦାଡ଼ାଇୟା ଗାମଛା ସୁରାଇୟା ବାତାସ
ଥାଇତେଛିଲ, ତାହାଦେର ମଧ୍ୟେ ଏକଜନ ଅଭୁନୟ କଟେ ଚିନ୍ତାକେ ବଲିଲ,—

‘ବେଳ, ଆମାଦେର ଏକ ଗଣ୍ଡୁସ ଜଳ ଦାଓ ନା—ବଡ଼ ତେଷ୍ଠା ପେଯେଛେ ।’

କାନ୍ତିଲାଲ ଶୁଣିତେ ପାଇୟା ଲାକାଇୟା ଉଠିଲ—

‘କି ବଲିଲ—ତେଷ୍ଠା ପେଯେଛେ ? ନବାବେର ନାତି ସବ ! ଉଂରାଇ-ପଥେ
ଡୁଲି ନାବିଯେଛିସ ତାତେଇ ତେଷ୍ଠାଯ ଛାତି ଫେଟେ ଯାଚେ । ନେ ଚଲ—ଡୁଲି
କୁଥେ ନେ—’

ଗୋକୁଳଦାସ ଇତିମଧ୍ୟେ ଡୁଲିର ପର୍ଦାର ଅନ୍ତରାଳେ ଅନ୍ତଶ୍ରୀ ହଇୟାଛେନ ;
ଭିତର ଥିକେ ତୌକ୍ଷମ୍ସର ଆସିଲ—

‘ଡୁଲି ତୋଲ—ଚାକା ଡୋବବାର ଆଗେ ଗଦିତେ ପୌଛାନୋ ଚାଟ—
ଗଦିତେ ଅନେକ କାଜ—’

ଚିନ୍ତା ଦାଡ଼ାଇୟା ରହିଲ, ଡୁଲି ଚଲିଯା ଗେଲ । ଯତନୂର ଦେଖା ଗେଲ,
ଡୁଲିର ସହଗାମୀ କାନ୍ତିଲାଲ ସାଡ଼ ଫିରାଇୟା ଚିନ୍ତାର ଦିକେ ତାକାଇତେ
ଲାଗିଲ । ତାହାରା ଏକଟା ବାଁକେର ମୁଖେ ଅନ୍ତଶ୍ରୀ ହଇୟା ଗେଲେ ଚିନ୍ତା ହାତେର
ଘଟି ରାଖିଯା ପୂର୍ବକ୍ଷାନେ ଆସିଲ ; କିଛୁକ୍ଷଣ ଶକ୍ତ ହଇୟା ଥାକିବାର ପର
ଏକଟା ଉଷ୍ଣ ନିଶାସ ଫେଲିଯା ଟାକୁ ତୁଲିଯା ଲଟିଲ । ଅନ୍ତରୁଷ୍ମରେ ବଲିଲ,—
‘ଜାନୋଯାର ସବ ! ଠଗ—ଜୋଚୋର—ଡାକାତ—’

ରାଜଜୋହି

ପାହାଡ଼େର ଭିତର ଦିଯା ପଥେର ସେ-ଅଂଶ୍ଟା ଗିଯାଛେ ସେଇ ପଥ ଦିଯା ଏକ ତରଣ ଅସ୍ତାରୋହି ନାମିଯା ଆସିତେଛେ । ଅସ୍ତାରୋହିର ନାମ ପ୍ରତାପ ସିଂ, ତାହାର ପରିଧାନେ ଘୋଥପୁରୀ ପାଯଜାମା ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ ପକେଟ-ଶୁଭ୍ର ଫେଝୀ କୁର୍ତ୍ତା, ପିଠେ ଏକନଳା ଗାଦା ବନ୍ଦୁକ ବୁଲିତେଛେ । ପ୍ରତାପ ଶିକାରେ ବାହିର ହଇଯାଇଲ ; ପାହାଡ଼େର ଖାଁଜେ ଖାଁଜେ ଜଙ୍ଗଲ ଆଛେ । ତାହାତେ ହରିଣ ମୟୁର ଖରଗୋଶ ପାଓଯା ଯାଯ । କିନ୍ତୁ ଆଜ ଶିକାରୀର ଭାଗ୍ୟ କିଛୁଇ ଜୋଟେ ନାଇ, ପ୍ରତାପ ରିକ୍ତ ହସ୍ତେ ଫିରିତେଛିଲ ।

ଘୋଡ଼ାଟି ସ୍ଵଚ୍ଛନ୍ଦ-ମସ୍ତରପଦେ ଚଲିଯାଛେ । ଏକକ୍ଷାନେ ପଥ ଦ୍ଵିଧାବିଭକ୍ତ ହଇଯା ଗିଯାଛେ, ଏଇଥାନେ ପୌଛାଇଯା ପ୍ରତାପ ବଲ୍ଗା ଟାନିଯା ଘୋଡ଼ା ଦାଡ଼ କରାଇଲ, ଚୋଖେର ଉପର କରତଳ ରାଖିଯା ନିମ୍ନେ ଉପତ୍ୟକାର ଦିକେ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରେରଣ କରିଲ । ଏଥାନ ହଇତେ ପ୍ରତାପେର ବାସନ୍ତାନ କୁନ୍ଦ ଶହରଟି ଧେଁଯାଟେ ବାତାବରଣେର ଭିତର ଦିଯା ଦେଖା ଯାଯ । ଏଥିନ ଅନେକ ଦୂର—ଘୋଡ଼ାର ପିଠେ ଏକ ସଂଟାର ପଥ ।

ଏହି ସମୟେ ପ୍ରତାପେର ପକେଟେର ମଧ୍ୟେ ଚିଁଚିଂ ଶବ୍ଦ ହଇଲ । ପ୍ରତାପ ପ୍ରଥମ ଏକଟୁ ଚମକିତ ହଇଯା ତାରପର ମୃହକଟେ ହାସିଯା ଉଠିଲ । ପକେଟେର ଉପର ସଞ୍ଚରଣେ ହାତ ବୁଲାଇଯା ବଲିଲ,—

‘ଆହା ବେଚାରା ! ଖିଦେ ପେଯେଛେ ବୁଝି ? ଆର ଏକଟୁ ଚୁପ କରେ ଥାକ, ଆନ୍ତାନାୟ ପୌଛୁତେ ଆର ଦେରି ନେଇ । ଆମାରଓ ତେଣ୍ଟା ପେଯେଛେ । ମୋତି ଚଲ୍ ବେଟା—’

ବଲ୍ଗାର ଇଞ୍ଜିତ ପାଇଯା ମୋତି ନିମ୍ନାଭିମୁଖେ ଚଲିତେ ଆରନ୍ତ କରିଲ । ଏବାର ତାହାର ଗତି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଦ୍ରୁତ ।

ଚିନ୍ତା ପୂର୍ବବଂ ବସିଯା ଶୁତା କାଟିତେଛେ, ଦୂର ହଇତେ ଅସ୍ତରଖବନି ତାହାର କର୍ଣେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ । ଚକିତ ମୁଖ ତୁଲିଯା ଚିନ୍ତା ଉଂକର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଶୁନିଲ, କୁରଖବନି କାହେ ଆସିତେଛେ । ଶୁନିତେ ଶୁନିତେ ତାହାର ବିଷଷ ମୁଖ

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

ଉଜ୍ଜଳ ହଇୟା ଉଠିଲ । ମୋତିର କୁରୁଧନିତେ ହୟତୋ ପରିଚିତ କୋନ୍ତ ବିଶିଷ୍ଟତା ଛିଲ, ଚିନ୍ତା ଚିନିତେ ପାରିଲ କେ ଆସିଥେ । ସେ କ୍ରତ ବେଶବାସ ସଂବରଣ ପୂର୍ବକ ମୁଖଥାନି ବେଶ ଗଞ୍ଜୀର କରିଯା ଆବାର ତକ୍ଲି କାଟିତେ ଲାଗିଲ ।

ଅନ୍ଧକଷଣ ମଧ୍ୟେଇ ପ୍ରତାପ ପ୍ରପାର ସମ୍ମୁଖେ ଉପାସିତ ହଇୟା ରାସଟାନିଲ, ଘୋଡ଼ାର ପିଠ ହିତେ ଲାଫାଇୟା ଅବତରଣ ପୂର୍ବକ ଚିନ୍ତାର ଦିକେ ଚାହିଲ, ଦେଖିଲ ଚିନ୍ତା ପରମ ମନୋଯୋଗେର ସହିତ ତକ୍ଲି କାଟିଯା ଚଲିଯାଛେ, ପଥିକମୁଜନ ଯେ ଆସିଯା ଉପାସିତ ହଇୟାଛେ ମେଦିକେ ଲକ୍ଷ୍ୟାଇ ନାହିଁ । ପ୍ରତାପେର ମୁଖେ ଏକଟୁ ଚାପା ହାସି ଖେଲିଯା ଗେଲ, ସେ ମୋତିର ବଲ୍ଗା ଛାଡ଼ିଯା ଦିଯା ଚିନ୍ତାର ସମ୍ମୁଖେ ଆସିଯା ଦ୍ଵାଡ଼ାଇଲ, ବନ୍ଦୁକଟା କାଁଧ ହିତେ ନାମାଇୟା ରାଖିଯା ଗୃହ-କୌତୁକେ ତାହାର ସ୍ଵତା-କାଟା ନିରୀକ୍ଷଣ କରିଲ, ତାରପର ପରମ ସନ୍ଧରଭବେ ହାତ ଜୋଡ଼ କରିଯା ବଲିଲ,—

‘ପ୍ରପାପାଲିକେ, ପରିଶ୍ରାନ୍ତ ଏବଂ ପିପାସାର୍ତ୍ତ ପଥିକ ଏକଟୁ ଜଳ ପେତେ ପାରେ କି ?’

ଚୋଖୋଚୋଥି ହିଲେଇ ଆର ହାସି ଚାପା ଯାଇବେ ନା, ତାଇ ଚିନ୍ତା ଚୋଥ ନା ତୁଳିଯା କିନ୍ତୁହିତେ ସ୍ଵତା କାଟିତେ କାଟିତେ ବଲିଲ,—

‘ପରିଶ୍ରାନ୍ତ ଏବଂ ପିପାସାର୍ତ୍ତ ପଥିକ, ପିପାସା ନିବାରଣେର ଆଗେ ଏଟିଥାନେ ବସେ ଖାନିକ ବିଶ୍ରାମ କର ।’

ଏହି ବଲିଯା ସେ ଏକଟୁ ସରିଯା ବସିଲ, ଯେନ ଇଞ୍ଜିତେ ନିଜେର ପାଶେ ପ୍ରତାପେର ବସିବାର ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଯା ଦିଲ । ପ୍ରତାପ ଦ୍ଵିରକ୍ତି ନା କରିଯା ତାହାର ପାଶେ ଗିଯା ବସିଲ, ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରେ ହସ୍ତ ପ୍ରସାରଣ କରିଯା ବଲିଲ,—

‘ଭଦ୍ରେ, ତୋମାର ସୁମଧୁର ବ୍ୟବହାରେ ଆମାର ଝାଣ୍ଟି ଆପନି ଦୂର ହୟେଛେ — ତୃଷ୍ଣା ଓ ଆର ନେଇ । ତୋମାର ଅଧିର-ସୁଧା ପାନ କରେ—’

ଚିନ୍ତା ଜ୍ବଳି କରିଯା ତାହାର ପାନେ ତାକାଇଲ ।

রাজজ্ঞোহী

‘—অর্থাৎ তোমার অধরক্ষরিত বাক্যসুধা পান করে আমার তৃষ্ণা
নিবারণ হয়েছে, জলের আর প্রয়োজন নেই।’

চিন্তা বলিল,—‘প্রয়োজন আছে বৈ কি। মাথায় জল না ঢাললে
তোমার মাথা ঠাণ্ডা হবে না।’

উভয়ের মিলিত উচ্ছাস্তে অভিনয়ের মুখোশ খসিয়া পড়িল।
প্রতাপ হাত ধরিয়া চিন্তাকে কাছে টানিয়া লইল, তারপর গাঢ়স্বরে
বলিল,—

‘চিন্তা, এসো বিয়ে করি—আর ভাল লাগছে না। শিকারের
ছুতোয় এসে দু-দণ্ডের জন্মে চোখে দেখা—একি ভাল লাগে ? বল
—একটিবার মুখের কথা বল, কালই আমি তোমাকে ডুলিতে তুলে
ঘরে নিয়ে যাব।’

চিন্তার চোখ দুটি চাপা বাঞ্চোচ্ছাসে উজ্জল হইয়া উঠিল। এই
প্রস্তাবটিই সে অনেকদিন হইতে আকাঙ্ক্ষা করিতেছিল, আবার মনের
কোণে একটু আশঙ্কাও ছিল। সে ক্ষণেক চুপ করিয়া থাকিয়া
ধীরে ধীরে বলিল,—

‘তুমি গণ্যমান্ত লোক—পরপের মেয়েকে বিয়ে করবে ?

প্রতাপ বলিল,—‘আমি রাজপুত, তুমি রাজপুতের মেয়ে—এর
বেশী আর কি চাই ? আমি মা’কে বলেছি, তিনি খুব খুশী হ’য়ে
রাজি হয়েছেন।’

চিন্তা বলিল,—‘লোকে কিন্তু ছি ছি করবে।’

‘করুক—লোকের কথায় কি আসে যায় ? তোমার মন আছে
কিনা তাই বল।—চিন্তা, আমার ঘরে যেতে তোমার ইচ্ছা করে
না ?’

চিন্তার চক্ষু জলে ভরিয়া উঠিল। কত ইচ্ছা করে তাহা সে কি
করিয়া বুঝাইবে ? সে স্থলিত স্বরে বলিল,—

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

‘କରେ—’

ପ୍ରତାପ ଆବେଗଭରେ ଚିନ୍ତାର ସ୍କନ୍ଦେ ବାହୁ ଦିଯା ଜଡ଼ାଇୟା ତାହାକେ
କାହେ ଆକର୍ଷଣ କରିଲ—

‘ବ୍ୟସ—ଆର କିଛୁଟ ଚାଟି ନା—’

ପ୍ରତାପେର ପକେଟେର ମଧ୍ୟ—ସମ୍ଭବତ ତୁଟ୍ଟ ଜନେର ଦେହେର ଚାପ ପାଇୟା
—ଅତି ଚିଂଚି ଶବ୍ଦ ଉଥିତ ହଇଲ । ପ୍ରତାପେର କଠୋଦ୍ଵାତ ଆନନ୍ଦ-
ବିହୁଲତା ଆର ଶୈୟ ହଇତେ ପାଇଲ ନା ! ସେ ଥାମିଯା ଗେଲ ; ତାରପର
ଉଚ୍ଚକଟେ ହାସିଯା ଉଠିଲ—

‘ଆରେ—ଓଦେର କଥା ଭୁଲେଇ ଗିଯେଛିଲାମ । ଏହି ନାଓ ତୋମାର
ଜଣେ ସଙ୍ଗାତ ଏନେହି ।’

ସୁପରିସର ପକେଟ ହଇତେ ପ୍ରତାପ ସମ୍ପର୍ଗେ ତୁଟ୍ଟି କପୋତ-ଶିଶୁ
ବାହିର କରିଲ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ବନ-କପୋତେର ଶାବକ, ଏଥନେ ଭାଲ କରିଯା
ପାଲକ ଗଜାୟ ନାଟି ; ଚିନ୍ତା ସାଗରେ ତାହାଦେର ହାତେ ତୁଳିଯା ଲହିୟା
ଉଚ୍ଛ୍ଵସିତ କଟେ ବଲିଲ,—

‘କୀ ସୁନ୍ଦର ପାୟରାର ଛାନା, ଆମି ପୁଷ୍ପ ।—କୋଥାଯ ପେଲେ ଏଦେର ?’

‘କୋଥାଯ ଆବାର—ଗାହେର ମଗଡାଲେ ବାସାର ମଧ୍ୟେ ବସେଛିଲ,
ତୁଲେ ନିୟେ ଏଲାମ ।’

‘ଅଁ—ମାୟେର ବାଛାଦେର ବାସା ଥେକେ କେଡ଼େ ନିୟେ ଏଲେ ?’

‘କି କରି ? ଦେଖିଲାମ ଏକଟା ବାଜପାଖୀ ଓଦେର ବାସା ଘିରେ
ଉଡ଼ିଛେ, ଓଦେର ମା-ବାପ ପ୍ରାଣେର ଭୟେ ପାଲିଯିଛେ । ଶେଷେ ବାଜେର
ପେଟେ ଘାବେ, ତାଟି ପକେଟେ କରେ ନିୟେ ଏସେହି ।’

ଚିନ୍ତା ଛାନା ତୁଟିକେ ବୁକେର କାହେ ଚାପିଯା ଧରିଲ । ଅତ୍ୟାଚାରୀ
ପୃଥିବୀର ଉପର ତାହାର ଅଭିମାନ ସ୍ଫୁରିତ ହଇୟା ଉଠିଲ—

‘କି ହିଂସ ନିଷ୍ଠୁର ସବାଇ ! ଡାକାତ—ଡାକାତ ସବ ।’

‘ସେ କି, ଆମିଓ ଡାକାତ ହଲାମ ?’

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

‘ହଁ, ତୁ ମିଓ ଡାକାତ ।’

ପ୍ରତାପ ଦୟନ୍ତ ହାସିଲ ! ବଲିଲ,—

‘ଆମି ଯଦି ଡାକାତ ହତାମ ଚିନ୍ତା, ତାହଲେ ଆଗେ ତୋମାକେ ହରଣ କରେ ନିଯେ ତାରପର ଯେତାମ ।’

ଉଂଫୁଲ୍ଲନେତ୍ରେ ଚିନ୍ତା ପ୍ରତାପେର ପାନେ ଚାହିଲ ।

‘ନିଯେ ଗେଲେ ନା କେନ ? ଆମି ତୋମାକେ ଝାଚଡ଼େ ଦିତାମ, କାମଢ଼େ ଦିତାମ, ତାରପର ଯେତାମ—’

ଚିନ୍ତା ଅଗ୍ରଯନ୍ତୁର ହାସିଲ । ପ୍ରତାପ ଆଶ୍ରୁ ଦିଯା ତାହାର ଚିବୁକ ତୁଳିଯା ଧରିଯା ଚୋଖେର ମଧ୍ୟେ ଚାହିଲ ।

‘ରାଜପୁତେର ମେଯେ, ହରଣ କରେ ନିଯେ ନା ଗେଲେ ବିଯେ କରେଓ ସୁଖ ହୟ ନା । ବେଶ, ତାଇ ହବେ । କାଳ ଲୋକଲଙ୍ଘର ନିଯେ ଢାକଟୋଳି ବାଜିଯେ ଏସେ ଘୋଡ଼ାର ପିଠେ ତୁଲେ ନିଯେ ଯାବ ।—କେମନ ତାହଲେ ମନ ଭରବେ ତୋ ?’

ଦୁ'ଜନେ ଉଦ୍ଦେଶ ଆନନ୍ଦଭରେ ପରମ୍ପର ମୁଖେର ପାନେ ଚାହିୟା ରହିଲ ।

ପ୍ରାୟ ସାଯଂକାଳ । ଅବସନ୍ନ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତେର ବର୍ଣ୍ଣଚିଟା ପଶ୍ଚିମ ଦିଙ୍ଗମଣଳକେ ଅରୁଣାୟିତ କରିଯାଛେ ।

ଶହରେର ଏକ ଅଂଶ ; ବକ୍ଷିମ ସନ୍କ୍ଷିର୍ଣ୍ଣ ପଥେ ହରଗମ ନିର୍ଜନ । ଏଥାନେ ପ୍ରତାପେର ପ୍ରାଚୀନ ପୈତୃକ ବାସଭବନ । ସମୁଖେ ଏକଟି ସିଂଦରଜା ଆଛେ, ଭିତରେ ଖାନିକଟା ମୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ । ବାଡ଼ିଟି ଆକାରେ ସହ୍ର, କିନ୍ତୁ ବହୁଦିନ ସଂକ୍ଷାରେର ଅଭାବେ କିଛୁ ଜୀବନ ଓ ଶ୍ରୀହୀନ ହଇୟା ପଡ଼ିଯାଛେ ।

ରାଜଜୋହି

ବାଡ଼ିର ସାବେକ ଭୃତ୍ୟ ଲଛମନ ଉଠାନେର ଚିକୁ ଗାଛତଳାୟ ଶଯନ କରିଯା
ବୋଧକରି ସୁମାଇତେଛିଲ ; ସେ ବୃଦ୍ଧ ହଇଯାଛେ, ସୁମାଇବାର ସମୟ-ଅସମୟ
ନାହିଁ । ପ୍ରତାପେର ବିଧବା ମାତା ଅଞ୍ଚିରଭାବେ ବାର ବାର ବାହିରେ
ବାରାନ୍ଦାୟ ଆସିଯା ଦାଡ଼ାଇତେଛେନ ଏବଂ ଆବାର ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ
କରିତେଛେନ । ତିନି ଈସ୍ ୯ ଶୁଲ କଲେବରା ; ଦେହେର ମାଂସ ଅକାଳେ
ଲୋଲ ହଇଯା ଗିଯାଛେ । ତାହାର ହଦୟସ୍ତ୍ର ଅତିଶ୍ୟ ହର୍ବଲ, ମନଟିଓ
ଉଦ୍ବେଗପ୍ରବଣ, ସହଜେଇ ଉକ୍ତିତ ହଇଯା ଗଠିଲା । ବିଶେଷତ ଆଜ ତାହାର
ଉକ୍ତକଥାର ଗୁରୁତର କାରଣ ଘଟିଯାଛେ ।

ତିନି ବାରାନ୍ଦାୟ ଆସିଯା ଉଦ୍‌ବିଗକଟେ ଡାକିଲେନ,—

‘ଲଛମନ ଭାଇ, ଓ ଲଛମନ ଭାଇ, ଏଇ ଭର୍-ସଙ୍କ୍ୟାବେଲା ତୁମି ସୁମୁଲେ ?’
ଲଛମନ ଚେଟାଇଯେର ଉପର ଉଠିଯା ବସିଲ ।

‘ସୁମୋବ କେନ ବାଞ୍ଜ, ସୁମୋବ କେନ—ଏକଟୁ ଗଡ଼ାଚିଲାମ ।’

‘ସୂର୍ଯ୍ୟ ପାଟେ ବସତେ ଚଲଲ, ଏଥନ୍ତେ ପ୍ରତାପ ଫିରଲ ନା, ଲଛମନ ଭାଇ ।’
ଲଛମନ ଚିକୁ ତଳା ହଟିତେ ଉଠିଯା ଆସିଲ । ବଲିଲ,—

‘ଫିରବେ ବୈ କି ବାଞ୍ଜ, ଫିରବେ ବୈ କି । ତୋମାର ଜୋଯାନ ଛେଲେ
ଶିକାରେ ବେରିଯେଛେ, ଫିରବେ ବୈ କି ।—ସେକାଳେ କର୍ତ୍ତାରା ବେରୁତୋ, ତା
ରାତ ଦୁପୁରେର ଆଗେ କେଉଁ ସରେ ଫିରତୋ ନା । କଥାଯ ବଲେ ଶିକ୍ରରେ
ବାଜ ଆର ପୋଚା, ଦୁଇଇ ଶିକାରୀ—କେଉଁ ଦିନେ କେଉଁ ରାତିତେ ।

ମା କାନେର କାହେ ହାତ ତୁଲିଯା ଉକ୍ତକର୍ଣ୍ଣଭାବେ କିଚୁକ୍ଷଣ ଶୁନିଲେନ ।

‘ଏ ବୁଝି ପ୍ରତାପ ଏଲ, ମୋତିର କୁରେର ଆପ୍ଯାଜ ଶୁନତେ ପାଚି—’
‘ଆସବେ ବୈ କି ବାଞ୍ଜ, ଆସବେ ବୈ କି ।’

ବାହିରେ ପ୍ରତାପେର ଗୁହେର ସିଂଦରଜା । ସିଂଦରଜାର ଥାମେ ଏକଟୁକରା
କାଗଜ ଲଟକାନୋ ରହିଯାଛେ ।

ପ୍ରତାପକେ ପିଠେ ଲଇଯା ମୋତି ହାଟା-ପାଯେ ଆସିଯା ସିଂଦରଜାଯ
ପ୍ରବେଶ କରିଲ ; ଏହି ସମୟ କାଗଜେର ଟୁକରାର ଉପର ପ୍ରତାପେର ନଜର

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

ପଡ଼ିଲେ ସେ ସୋଡ଼ା ଥାମାଇୟା ହାତ ବାଡ଼ାଇୟା କାଗଜେର ଟୁକରା ତୁଳିୟା
ଲଇଲ ; ଆ ଈଷଂ ତୁଳିୟା କାଗଜେର ଲେଖା ପଡ଼ିତେ ଲାଗିଲ ।

ବାରାନ୍ଦାୟ ଦୀଡ଼ାଇୟା ମା ପ୍ରତାପକେ ଦେଖିତେ ପାଇୟାଛିଲେନ,
ତିନି ହ'ହାତେ ବୁକ ଚାପିୟା ଉଦ୍ବେଗଭରା ମୁଖେ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିୟା
ରହିଲେନ । ତାହାର ହର୍ବଳ ହଦ୍ୟନ୍ତ୍ର ଅତ୍ୟନ୍ତ କୃତ ସ୍ପନ୍ଦିତ ହଇତେ ଆରଣ୍ୟ
କରିୟାଛେ ।

କାଗଜେର ଲେଖା ପାଠ କରିୟା ପ୍ରତାପ ତାଚିଲ୍ୟଭରେ ମେଟା ମୁଠିର ମଧ୍ୟେ
ଗୋଲା ପାକାଇୟା ଲଇଲ ; ତାରପର ଅଙ୍ଗନେ ପ୍ରବେଶ କରିୟା ଲାଫାଇୟା
ମୋତିର ପିଠ ହଇତେ ନାମିୟା ଲାହମନେର ହାତେ ରାମ ଫେଲିୟା ଦିଲ ।
ଲାହମନକେ ବଲିଲ,—

‘ଲାହମନ ଭାଇ, ମୋତିକେ ଦାନା-ପାନି ଦାଓ ।’

‘ଦେବ ବୈ କି ଭାଇ, ଦେବ ବୈ କି । ଆଜ ବୁଝି ଶିକାର କିଛୁ ପେଲେ
ନା ?’

‘ପେଯେଛି—ପରେ ବଲବ ।’

ହାସିୟା ପିଠ ହଇତେ ବନ୍ଦୁକ ନାମାଇତେ ନାମାଇତେ ପ୍ରତାପ ବାରାନ୍ଦାୟ
ଗିୟା ଉଠିଲ । ବାରାନ୍ଦାର ଦେଉୟାଲେ ପାଶାପାଶି ଢାଟି ଖୋଟା ପୋତା
ଛିଲ, ତାହାର ଉପର ବନ୍ଦୁକ ରାଖିୟା ଦିଯା ପ୍ରତାପ ମା'ର ଦିକେ
ଫିରିଲ ।

ମା ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ସ୍ଵରେ ବଲିଲେନ,—‘ପ୍ରତାପ, ଚିଠି ପଡ଼ିଲି ?’

ପ୍ରତାପ ତାଚିଲ୍ୟଭାବେ ବଲିଲ,—‘ଚିଠି ? ଓ ଶେଷ ଗୋକୁଲଦାସେର
ରୋକା ! ଓ କିଛୁ ନୟ ।’

ମା ବଲିଲେନ,—‘ନା ନା ବାବା, ତୁହି ଗୋକୁଲଦାସେର ଚିଠି ତୁଚ୍ଛ କରିମ
ନେ ! ଗୋକୁଲଦାସ ବଡ଼ ଭୟାନକ ମାହକାର—କତ ଲୋକେର ସର୍ବନାଶ
କରେଛେ ତାର ଠିକ ନେଇ—’

ପ୍ରତାପ ଏକ ହାତେ ମାୟେର କ୍ଷକ୍ଷ ଜଡ଼ାଇୟା ଲଇଲ, ବଲିଲ,—

ରାଜତ୍ରୋହି

‘ତୁ ମି ଭୟ ପାଚ କେନ ମା ? ବାବା ତୋ ମାତ୍ର ୫୦୦ ଟାକା ଧାର
କରେଛିଲେନ—ସଥନ ଇଚ୍ଛେ ଶୋଧ କରେ ଦେବ ।’

ମା ବଲିଲେନ,—‘ଓରେ ନା ନା, ଗୋକୁଳଦାସ ନିଜେ ଏସେ ଚିଠି ଟାଙ୍ଗିଯେ
ଗେଛେ, ଆର ଶାସିଯେ ଗେଛେ ଶୁଦେ-ଆସଲେ ତାର ଦଶ ହାଜାର ଟାକା
ପାଞ୍ଚମା ହେଁବେ; ଆଜଇ ନାକି ମେଯାଦେର ଶେଷ ଦିନ; ସଦି ଶୋଧ ନା
ହୁଁ, ତୋର ଜମି-ଜମା ବାଡ଼ି-ଘର ସବ ବାଜେଯାପ୍ତ କରେ ନେବେ ।’

ତିନି ଆବାର ନିଜେର ସ୍ପନ୍ଦମାନ ବୁକ ଚାପିଯା ଧରିଲେନ । ପ୍ରତାପ
ତାଙ୍କେ ଛାଡ଼ିଯା ଦିଯା ସବିଶ୍ୱାସେ ବଲିଯା ଉଠିଲ,—

‘ମେ କୀ ! ପାଂଚ ଶୋ ଟାକା ଦଶ ହାଜାର ଟାକା ହେବ କି କରେ ।’

ଲାଜମନ ତଥନ୍ତିର ମୋତିକେ ଆନ୍ତାବଲେ ଲଈଯା ଯାଇ ନାହିଁ, ଅଙ୍ଗନେ
ଦୋଡ଼ାଟିଯା ମାତା-ପୁତ୍ରେର କଥା ଶୁଣିତେଛିଲ ; ମେ ଉତ୍ତର ଦିଲ—

‘ହୁଁ ବୈ କି ଭାଟି, ହୁଁ ବୈ କି । ମହାଜନେର ଶୁଦ୍ଧ ଚକ୍ରବୃଦ୍ଧି ହାରେ
ବାଡ଼େ କିନା ।’

ପ୍ରତାପ ହତବୁଦ୍ଧି ଭାବେ ବଲିଲ,—‘ମହାଜନେର ଶୁଦ୍ଧ—ହଁ—କିନ୍ତୁ ଏ
ଏ ଯେ ଅସମ୍ଭବ । ଦଶ ହାଜାର ଟାକା.....ଆମି ଏଥନଟି ଯାଚିଛି
ଗୋକୁଳଦାସେର କାହେ—ନିଶ୍ଚଯ ତୋମାଦେର ବୁଝାତେ ଭୁଲ ହେଁବେ—’

ପ୍ରତାପ ଭରିତେ ଗିଯା ଆବାର ଘୋଡ଼ାର ପିଠେ ଉଠିଲ, ଘୋଡ଼ାର ମୁଖ
ବାହିରେ ଦିକେ ଫିରାଟିଯା ବଲିଲ,—

‘ମା ତୁ ମି ଭେବୋ ନା । ସବ ଠିକ ହେଯ ଯାବେ ।’

ମେ ବାହିର ହଟିଯା ଗେଲ ।

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

ଆଚୀର-ବେଷ୍ଟିତ ଚତୁକୋଣ-ଭୂମିର ଉପର ଶେଷ ଗୋକୁଲଦାସେର ଦ୍ଵିତୀୟ
ପ୍ରାସାଦ । ସମୁଖେ ଲୌହକବାଟ୍ୟୁକ୍ତ ସିଂଦରଜା ; ଦୁଇଜନ ତକ୍ମାଧାରୀ
ମାତ୍ରୀ ସେଥାନେ ପାହାରା ଦିତେଛେ ।

ବାଡ଼ିର ଦ୍ଵିତିଲେର ଏକଟି ଜାନାଲା ଖୋଲା ରହିଯାଛେ । ଜାନାଲାର
କବାଟ ଲୌହମୟ କିନ୍ତୁ ଗରାଦ ନାହିଁ ; ସୁତରାଂ ଏହି ପଥେ ଆମରା
ଗୋକୁଲଦାସେର ତୋଶାଖାନାୟ ପ୍ରବେଶ କରିତେ ପାରି ।

ତୋଶାଖାନା ସରଟି ଝିଷ୍ଠଦନ୍ତକାର ; ଏକଟି ମାତ୍ର ଦରଜା ଓ ଏକଟି
ଜାନାଲା ଆଛେ । ଦରଜାର ଛଟି ପାଶେ ଛଟି ଗାଦା ପିନ୍ତଳ ଦେଓଯାଲେ
ଆଟକାନୋ ରହିଯାଛେ । ଗୋକୁଲଦାସ ଧର୍ମେ ଜୈନ କିନ୍ତୁ ନିଜେର ଐଶ୍ୱର୍ୟ
ରକ୍ଷାର ଜନ୍ମ ତିନି ସେ ପ୍ରାଣୀହତ୍ୟାଯ ପରାମ୍ବୁଧ ନୟ, ପିନ୍ତଳ ଛଟି ତାହାରଟି
ମାଙ୍କ୍ୟ ଦିତେଛେ ।

ଘରେର ଚାରିଟି ଦେଯାଲ ଜୁଡ଼ିଯା ସାରି ସାରି ଲୋହାର ସିନ୍ଦୁକ । ଘରେର
ମାବଖାନେ ମୋଟା ଗଦିର ଉପର ହିସାବେର ବହି ଥାତା ଓ ଏକଟି କାଠେର
ହାତ-ବାକ୍ସ ।

ଗୋକୁଲଦାସ ଘରେଇ ଆଛେନ । ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଚାବିର ଥୋଲୋ ହଇତେ ଏକଟି
ଚାବି ବାଛିଯା ଲଇଯା ତିନି ସିନ୍ଦୁକେର ଛିନ୍ଦମୁଖେ ପ୍ରବେଶ କରାଇଯା ଦିଲେନ,
ତାରପର ସତର୍କଭାବେ ଦ୍ୱାରେର ଦିକେ ଏକବାର ତାକାଇଯା ଚାବି ଘୁରାଇଲେନ ।

ସିନ୍ଦୁକେର କବାଟ ଖୁଲିଲେ ଦେଖା ଗେଲ, ତାହାର ଥାକେ ଥାକେ ଅସଂଖ୍ୟ
ସୋନା ଓ ଜହରତେର ଗହନା ମାଜାନୋ ରହିଯାଛେ, ତାଛାଡ଼ା ମୋଟା ମୋଟା
ମୋହରେର ଥଲି ଓ ମୂଳ୍ୟବାନ ଦଲିଲ-ପତ୍ର ଆଛେ । ଗୋକୁଲଦାସ ସମ୍ପର୍ଗେ
ଏକଟି ଜଡ଼ୋଯା-ହାର ତୁଳିଯା ଲଟିଯା ସତ୍ତକଭାବେ ସେଟା ଦେଖିତେ
ଲାଗିଲେନ । କାବୁଲୀ ମୋଟରେର ମତୋ କଯେକଟା ହୀରା ସ୍ଵଲ୍ଲାଲୋକେ ଓ
ବଲ୍ବଲ୍ କରିତେ ଲାଗିଲ । ଗୋକୁଲଦାସେର କଷ୍ଟ ହଇତେ ଏକଟି ଲୁକ୍
ସୃଂକାର ବାହିର ହଇଲ ।

ଏହି ସମୟ ନିଃଶ୍ଵରେ ଦ୍ୱାର ଟେଲିଯା ଏକଟି ଯୁବତୀ ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ ।

ରାଜଜୋହି

ଚମ୍ପା ଗୋକୁଳଦାସେର ତୃତୀୟ ପକ୍ଷେର ଶ୍ରୀ । ଗୋଲଗାଳ ଗଡ଼ନ, ମିଷ୍ଟ ଛେଲେମାମୁଖୀ ଭରା ମୁଖ, ସେ ପା ଟିପିଆ ଟିପିଆ ଗୋକୁଳଦାସେର ପିଛନେ ଗିଯା ସିନ୍ଦୁକେର ମଧ୍ୟେ ଉକି ମାରିଲ ; ଯାହା ଦେଖିଲ ତାହାତେ ତାହାର ମୁଖ ଦିଯା ହର୍ଷୋଲ୍ଲାମସ୍ତୁଚକ ଶୀଂକାର ବାହିର ହଇଲ । ସ୍ଵାମୀର ସିନ୍ଦୁକେର ଅଭ୍ୟନ୍ତରଭାଗ ସେ ଆଗେ କଥନ୍ତି ଦେଖେ ନାହିଁ ।

ପଲକମଧ୍ୟେ ଗୋକୁଳଦାସ ସିନ୍ଦୁକେର କବାଟ ବନ୍ଧ କରିଯା ସିନ୍ଦୁକେ ପିଠ ଦିଯା ଫିରିଯା ଦାଡ଼ାଇଲେନ, ଯେନ କୋଣ-ନେଓଯା ବିଡ଼ାଳ । କିନ୍ତୁ ଚମ୍ପାକେ ଦେଖିଯା ତାହାର ଭୟ ଦୂର ହଇଲ । ତିନି ବଲିଲେନ,—

‘ଓ ଚମ୍ପା ! ଆମି ଭେବେଛିଲାମ—’

ଚମ୍ପା ହାସିଯା ବଲିଲ,—‘ଡାକାତ ?’

ହୀରାର ହାରଟି ଗୋକୁଳଦାସେର ହାତେଇ ରହିଯା ଗିଯାଛିଲ, ଏଥନ ତିନି ଆବାର ସିନ୍ଦୁକ ଖୁଲିଯା ଉହା ଭିତରେ ରାଖିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଲେନ ।

ଚମ୍ପା ଲୁକ୍ ସବେ ବଲିଲ,—‘ଓଟା କି, ଦେଖି ଦେଖି ! ଉଃ କୀ ସୁନ୍ଦର ହାର ।

ଚମ୍ପା ହାରଟି ଲଈବାର ଜଣ୍ଣ ହାତ ବାଡ଼ାଇଯାଛିଲ, ଗୋକୁଳଦାସ ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଉହା ସରାଇଯା ଲଈଲେନ । ବଲିଲେନ,—

‘ଆରେ ନା ନା, ଏତେ ହାତ ଦିଓ ନା ।’

ଚମ୍ପା ବଲିଲ,—‘କେନ ଦେବ ନା ? ଆମି ତୋମାର ବୈରୀ କି ନା ? ତୃତୀୟ ପକ୍ଷେର ବୈରୀ କି ବୈରୀ ନୟ ? ତବେ ଆମି ତୋମାର ଜିନିସେ ଶାତ ଦେବ ନା କେନ ? ସଂସାର-ପ୍ରାଞ୍ଜି ଗୁଜରାତିରୀ ଶ୍ରୀକେ ‘ବୈରୀ’ ବଲିଯା ଥାକେନ ।

ଗୋକୁଳଦାସ ହାର ସିନ୍ଦୁକେର ମଧ୍ୟେ ବନ୍ଧ କରିଯା ଚାବିର ଗୋଢା କୋମରେ ଝୁଲାଇଲେନ । ବଲିଲେନ,—

‘ଆହା, ବୁଝଲେ ନା ଚମ୍ପା, ଓଟା ଏଥନ୍ତି ଆମାର ହୟନି—ବନ୍ଧକୀ ମାଲ । ତବେ ଏକବାର ଯଥନ ଆମାର ସିନ୍ଦୁକେ ଚୁକେଛେ ତଥନ ଆର ବେଳଚେ ନା !’

ଗୋକୁଳଦାସ ହଁଁ ହଁଁ କରିଯା ହାସିଲେନ । ଚମ୍ପା ଏକଟୁ ବିମନାଭାବେ ସ୍ଵାମୀର ମୁଖେର ପାନେ ଚାହିଯା ରହିଲ । ସେ ମନେ ମନେ କୁଣ୍ଡ ହଇଯାଛିଲ ।

ରାଜଜୋହା

‘ଏଇ ସିନ୍ଦୁକ ଗୁଲୋକେ ତୁମি ବଡ଼ ଭାଲବାସ—ନା ?’

ଗୋକୁଳଦାସ ଉତ୍ତରେ କେବଳ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ତିକ ହାସିଲେନ ।

‘ଏଇ ସିକିର ସିକି ଯଦି ବୌଦେର ଭାଲବାସତେ ତାହଲେ ତାରା ହୟତ ସୁଧି ହତ ।’

ଗୋକୁଳଦାସ କ୍ଷୁଦ୍ର ଇନ୍ଦ୍ର-ଚକ୍ର କୁଞ୍ଜିତ କରିଯା ଚାହିଲେନ ।

‘କେନ, ଆମାର ସଙ୍ଗେ ବିଯେ ହୟେ ତୁମି ସୁଧି ହୁଏ ନି ?’

ଚମ୍ପା ମୁଖେ ଏକଟା ଭଙ୍ଗୀ କରିଯା ହାସିଯା ଉଠିଲ ।

‘ଓମା, ହଇ ନି ଆବାର । ତୋମାର ମତନ ମାଝୁସ ଦେଶେ ଆର କଟା ଆଛେ ? ଦେଶସୁନ୍ଦର ଲୋକ ତୋମାର ଭୟେ କ୍ଷାପେ, ସ୍ୟଂ ରାଜା ତୋମାର ଖାତକ ! ତୋମାକେ ବିଯେ କରେ ସୁଧି ହୟ ନି ଏମନ କଥା କେ ବଲେ ।— ନାଓ ଚଲ ଏଥନ, ଖାବାର ବେଡେ ରେଖେ ଏସେଛି—ଏତକ୍ଷଣେ ବୋଧହୟ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଡୁବିଲ ।’

ଜୈନଗନ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତେର ପୂର୍ବେଷେ ନୈଶ ଆହାର ସମାଧା କରେନ ।

ଏଇ ସମୟ ବାହିରେ ଜାନାଲାର ନୀଚେ ହଇତେ ଗଣଗାଲେର ଆଁଓୟାଜ ଆସିଲ । ଚମ୍ପା କ୍ରତ ଜାନାଲାର ସମ୍ମୁଖେ ଗିଯା ଦ୍ଵାଢାଇଲ, ଗୋକୁଳଦାସ ତାହାର ପଶ୍ଚାତେ ଗିଯା ସତର୍କଭାବେ ଉକି ମାରିଲେନ ।

ନୀଚେ ସିଂଦରଜାର ବାହିରେ ଅଶ୍ଵାରୂଢ଼ ପ୍ରତାପେର ସହିତ ଦ୍ଵାରରକ୍ଷୀ ସାନ୍ତ୍ରୀଦେର ବଚ୍ଚା ଆରଣ୍ଟ ହଇଯା ଗିଯାଛେ । ସାନ୍ତ୍ରୀଦୟ ସିଂଦରଜା ଆଗଲାଇଯା ଦ୍ଵାଢାଇଯାଛେ, ପ୍ରତାପକେ ପ୍ରବେଶ କରିତେ ଦିତେଛେ ନା ।

ପ୍ରତାପ ବଲିତେଛେ,—‘ଶେଷେ ସଙ୍ଗେ ଏଥନି ଆମାର ଦେଖା ନା କରଲେଇ ନାଁ—’

ସାନ୍ତ୍ରୀ ବଲିଲ,—‘ଶେଷେ ଏ ସମୟ କାରକ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରେ ନା । ଯାଏ —କାଳ ସକାଳେ ଏସ ।’

‘କିନ୍ତୁ ଆଜ ଆମାକେ ଦେଖା କରତେଇ ହବେ—ବଡ଼ ଜରୁରୀ ଦରକାର—’

ଚମ୍ପା ଜାନାଲାଯ ଗୋକୁଳଦାସେର ଦିକେ ଫିରିଲ ।

‘ହାଗା, କେ ଓ ନେବୋଯାନ ? ଓକେ ତାଙ୍ଗିଯେ ଦିଚ୍ଛେ କେନ ?’

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

ଗୋକୁଳଦାସ ବଲିଲେନ,—‘ଚୁପ—ଆଏ । ଓ ଏକଟା ରାଜପୁତ—ଆମାର ଖାତକ । ବୋଧ ହୁଯ ଟାକା ଶୋଧ ଦିତେ ଏମେହେ—’

‘ତାହଲେ ?’

‘ଚୁପ—ତୁମି ଓସବ ବୁଝବେ ନା ।’

ନୀଚେ ସାନ୍ତ୍ରୀରା ଲୋହାର କବାଟ ବନ୍ଧ କରିଯା ଦିତେଛେ ।

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଆଜ କିଛୁତେଇ ଦେଖା ହବେ ନା ?’

ସାନ୍ତ୍ରୀ ବଲିଲ,—‘ନା, ଆଜ ରାଜା ଏଲେଓ ଦେଖା ହବେ ନା ।’

କୁନ୍ଦ-ହତାଶଚକ୍ର ‘ଉଦ୍ଧେ’ ତୁଲିତେଇ ଜାନାଲାର ଉପର ପ୍ରତାପେର ହଞ୍ଚି ପଡ଼ିଲ । ଗୋକୁଳଦାସ ଘାଟିତି ଜାନାଲା ବନ୍ଧ କରିଯା ଦିଲେନ । ପ୍ରତାପ କିଛୁକ୍ଷଣ ବିଶ୍ଵାରିତ ନେତ୍ରେ ସେଇ ଦିକେ ଚାହିଯା ରହିଲ, ତାରପର କ୍ରୋଧତଣ୍ଡ ଏକଟା ନିଶ୍ଚାସ ତ୍ୟାଗ କରିଯା ଘୋଡ଼ାର ମୁଖ ଫିରାଇଲ ।

ছুই

পরদিন প্রভাত। পাখিরা কলরব করিতেছে, দূরে মন্দির হইতে প্রভাত-আরতির শঙ্খঘণ্টারব আসিতেছে।

প্রতাপ তাহার শয়নকক্ষে শয্যায় শুইয়া যুমাইতেছে। তাহার পালঙ্কের শিয়রে ছুইটি পট দেয়ালে টাঙানো রহিয়াছে; একটি রানা প্রতাপ সিংহের, অপরটি ছত্রপতি শিবাজীর।

অঙ্গনের দিকের জানালা দিয়া সূর্যের নবারুণ আলোক ঘরে প্রবেশ করিতেছিল, সহসা কয়েকজনের কলহ-রুক্ষ কষ্টস্বর শোনা গেল। প্রতাপ ধীরে ধীরে চক্ষু মেলিল, তারপর ঈষৎ বিস্ময়ে শয্যাপাশে উঠিয়া বসিল। যুমের জড়তা তখনও ভাল করিয়া ভাঙে নাই—

অকশ্মাং বারান্দা হইতে তাহার মাতার মর্মান্তিক কাতরোক্তি কানে আসিল।---

‘হা রণচোড়জী, এ কি করলে—এ কি করলে—’

প্রতাপ এক লাফে জানালার সম্মুখে গিয়া ঢাঢ়াইল। জানালা দিয়া প্রাঙ্গণের সমস্তটাই দেখা যাইতেছে। শেষ গোকুলদাস এখানে উপস্থিত আছেন, তাহার সঙ্গে জন দশ-বারো লাঠিয়াল অনুচর। একজন অনুচর মোতির লাগাম ধরিয়া বাহিরের দিকে লইয়া যাইতেছে এবং বৃক্ষ লছমন তাহাকে বাধা দিবার চেষ্টা করিতেছে।

গোকুলদাস বলিতেছেন,—‘যাও—নিয়ে যাও আমার আস্তাবলে—’

লছমন বলিল,—‘না না—ছেড়ে দাও মোতিকে—আমার মালিকের ঘোড়া আমি নিয়ে যেতে দেব না—’

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

ଗୋକୁଲଦାସ ବଲିଲେନ,—‘ଚୁପ—ଆଏ । ଓ ଏକଟା ରାଜପୁତ—
ଆମାର ଥାତକ । ବୋଧ ହୁଯ ଟାକା ଶୋଧ ଦିତେ ଏସେଛେ—’

‘ତାହଲେ ?’

‘ଚୁପ—ତୁ ମି ଓସବ ବୁଝବେ ନା ।’

ନୀଚେ ସାନ୍ତ୍ରୀରା ଲୋହାର କବାଟ ବନ୍ଧ କରିଯା ଦିତେଛେ ।

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଆଜ କିଛୁତେଇ ଦେଖା ହବେ ନା ?’

ସାନ୍ତ୍ରୀ ବଲିଲ,—‘ନା, ଆଜ ରାଜା ଏଲେଓ ଦେଖା ହବେ ନା ।’

ତୁନ୍ଦ୍ର-ହତାଶଚକ୍ର ‘ଉଦ୍ଧେବ’ ତୁଳିତେଇ ଜାନାଲାର ଉପର ପ୍ରତାପେର ହଣ୍ଡି
ପଡ଼ିଲ । ଗୋକୁଲଦାସ ଘଟିତି ଜାନାଲା ବନ୍ଧ କରିଯା ଦିଲେନ । ପ୍ରତାପ
କିଛୁକ୍ଷଣ ବିଶ୍ଵାରିତ ନେତ୍ରେ ସେଇ ଦିକେ ଚାହିଯା ରହିଲ, ତାରପର କ୍ରୋଧତଣ୍ଡ
ଏକଟା ନିଶାସ ତ୍ୟାଗ କରିଯା ଘୋଡ଼ାର ମୁଖ ଫିରାଇଲ ।

ଦୁଇ

ପରଦିନ ପ୍ରଭାତ । ପାଖିରା କଲରବ କରିତେହେ, ଦୂରେ ମନ୍ଦିର ହିତେ ପ୍ରଭାତ-ଆରତିର ଶଞ୍ଚଘନ୍ଟାରବ ଆସିତେହେ ।

ପ୍ରତାପ ତାହାର ଶୟନକଷେ ଶୟାଯ ଶୁଇୟା ସୁମାଇତେହେ । ତାହାର ପାଲକ୍ଷେର ଶିଯରେ ଛୁଟି ପଟ ଦେଇଲେ ଟାଙ୍ଗାନୋ ରହିଯାଛେ ; ଏକଟି ରାନା ପ୍ରତାପ ସିଂହେର, ଅପରାଟି ଛତ୍ରପତି ଶିବାଜୀର ।

ଅଙ୍ଗନେର ଦିକେର ଜାନାଲା ଦିଯା ସୂର୍ଯ୍ୟର ନବାରଣ ଆଲୋକ ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିତେଛିଲ, ସହସା କଯେକଜନେର କଳହ-ରଙ୍ଗ କଷ୍ଟର ଶୋନା ଗେଲ । ପ୍ରତାପ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚକ୍ର ମେଲିଲ, ତାରପର ଈସ୍ତ ବିଶ୍ୱଯେ ଶୟାପାଶେ ଉଠିୟା ବସିଲ । ସୁମେର ଜଡ଼ତା ତଥନ୍ତିର ଭାଲ କରିୟା ଭାଙ୍ଗେ ନାହି—

ଅକ୍ଷ୍ୱାଂ ବାରାନ୍ଦା ହିତେ ତାହାର ମାତାର ମର୍ମାନ୍ତିକ କାତରୋକ୍ତି କାନେ ଆସିଲ ।—

‘ହା ରଣଛୋଡ଼ଜୀ, ଏ କି କରଲେ—ଏ କି କରଲେ—’

ପ୍ରତାପ ଏକ ଲାଫେ ଜାନାଲାର ସମୁଖେ ଗିଯା ଦ୍ବାଢ଼ାଇଲ । ଜାନାଲା ଦିଯା ପ୍ରାଙ୍ଗନେର ସମସ୍ତଟାଇ ଦେଖା ଯାଇତେହେ । ଶେଷ ଗୋକୁଳଦାସ ଏଥାନେ ଉପସ୍ଥିତ ଆଛେନ, ତୀହାର ସଙ୍ଗେ ଜନ ଦଶ-ବାରୋ ଲାଠିଯାଳ ଅଛୁଚର । ଏକଜନ ଅନୁଚର ମୋତିର ଲାଗାମ ଧରିୟା ବାହିରେ ଦିକେ ଲାଇୟା ଯାଇତେହେ ଏବଂ ବୁଦ୍ଧ ଲାହମନ ତାହାକେ ବାଧା ଦିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିତେହେ ।

ଗୋକୁଳଦାସ ବଲିତେଛେନ,—‘ଯାଓ—ନିୟେ ଯାଓ ଆମାର ଆନ୍ତାବଲେ—’

ଲାହମନ ବଲିଲ,—‘ନା ନା—ଛେଡ଼େ ଦାଓ ମୋତିକେ—ଆମାର ମାଲିକେର ଘୋଡ଼ା ଆମି ନିୟେ ଯେତେ ଦେବ ନା—’

ରାଜଜୋହି

ଯେ ଲୋକଟା ମୋତିକେ ଲହିୟା ସାଇତେଛିଲ ସେ ଲହମନକେ ସଜ୍ଜୋରେ
�କଟା ଠେଳା ଦିଲ, ଲହମନ ଛିଟକାଇୟା ଗିଯା ଚିକୁ ଗାଛେର ତଳାୟ
ପଡ଼ିଲ ।

ଜାନାଲାୟ ପ୍ରତାପେର ମା ତାହାର ପାଶେ ଆସିଯା ଦୀଡାଇୟା ଛିଲେନ,
ତିନି କଞ୍ଚିତକଷେ ବଲିଲେନ,—

‘ଓରେ ପ୍ରତାପ—କି ହବେ ବାବା—’

କ୍ରୋଧେ ବିଶ୍ୱାସେ ପ୍ରତାପେର କଷ୍ଟରୋଧ ହଇୟା ଗିଯାଛିଲ, ସେ ଏକ
ହାତେ ମା’କେ ସରାଇୟା ଦିଯା ସର ହଇତେ ବାହିର ହଇଲ ।

ବାହିରେ ବାରାନ୍ଦାୟ ସେଥାନେ ବନ୍ଦୁକଟା ଦେଓଯାଲେ ଟାଙ୍ଗାନୋ ଛିଲ,
ଠିକ ସେଇ ସ୍ଥାନେ ଗୋକୁଳଦାସେର ଅନୁଚର କାନ୍ତିଲାଲ ଦୀଡାଇୟା ଛିଲ,
ପ୍ରତାପ ତାହାକେ ଲଙ୍ଘ ନା କରିଯା ସଦର ଦରଜା ଦିଯା ବାହିର ହଇୟା
ଆଙ୍ଗଣେ ନାମିଯା ଗେଲ । ଗୋକୁଳଦାସେର ସମୁଦ୍ରୀନ ହଇୟା କଠୋର ସ୍ଵରେ
କହିଲ,—

‘କି ହେଁବେ ? କୌ ଚାଓ ତୁମି ଆମାର ବାଢ଼ିତେ ?’

ଗୋକୁଳଦାସ ବ୍ୟଙ୍ଗଭରେ ବଲିଲେନ,—‘ଓହେ ସୁମ ଭେଣେଛେ ଏତକ୍ଷଣେ !
ଯାରା ମହାଜନେର ଟାକା ଧାରେ ତାଦେର ଏତ ସୁମ ଭାଲ ନୟ । ଏଥନ ଗା
ତୋଳୋ—ଆମାର ବାଢ଼ି ଛେଡେ ଦାଓ ।’

‘ତୋମାର ବାଢ଼ି !’

‘ହଁଯା, ଆମାର ବାଢ଼ି । ତୋମାର ବାପ ଟାକା ଧାର କରେଛିଲ, କାଳ
ତାର ମେଯାଦ ଫୁରିଯାଇଛେ । ଆଜ ଆମି ସମସ୍ତ ସମ୍ପଦି ଦଖଲ କରେଛି;
ଏ ବାଢ଼ି ଏଥନ ଆମାର ।’

‘ଆଦାଲତେର ଛକ୍ର ଏନେହ ?—’

ଗୋକୁଳଦାସ ମିହି ସୁରେ ହାତ୍ୟ କରିଲେନ—

‘ଆଦାଲତେର ଛକ୍ର ଆମାର ଦରକାର ନେହ । ଆମାର ହକ, ଆମି ଦଖଲ
କରେଛି । ତୋମାର ସଦି କୋନ୍ତ ନାଲିଶ ଥାକେ ତୁମି ଆଦାଲତେ ଯାଓ ।’

ରାଜତ୍ରୋହୀ

ପ୍ରତାପ ଏତକ୍ଷଣ ଅତି କଷ୍ଟେ ଧୈର୍ୟ ଧରିଯା କଥା ବଲିତେଛିଲ, ଏଥନ ଆର ପାରିଲ ନା । ତାହାର ପାଯେର କାହେ ଏକଟା ଚେଳାକାଠ ପଡ଼ିଯା-ଛିଲ, ସେ ତାହାଇ ତୁଳିଯା ଲାଇଲ । ଆରଙ୍କ ଚକ୍ର ଚାହିୟା ବଲିଲ,—

‘ବଟେ ! ଆମାର ସମ୍ପତ୍ତି ତୁମି ଗାୟେର ଜୋରେ ଦଖଲ କରବେ । ପାଞ୍ଜି ବେନିଯାର ବାଚା, ବେରୋଓ ଆମାର ବାଡ଼ି ଥିକେ, ନୈଲେ—’

ପ୍ରତାପ ହିଂସଭାବେ ଚେଳାକାଠ ଗୋକୁଳଦାସେର ମାଥାର ଉପର ତୁଳିଲ, ଗୋକୁଳଦାସ ସଭୟେ ମନ୍ତ୍ରକ ରଙ୍ଗା କରିବାର ଜୟ ହାତ ତୁଳିଲେନ ।

ଏହି ସମୟ ବାରାନ୍ଦା ହିତେ କାନ୍ତିଲାଲେର କଷ୍ଟସ୍ଵର ଆସିଲ,—
‘ଖରଦାର !’

ସକଳେ ଘାଡ଼ ଫିରାଇଯା ଦେଖିଲ, କାନ୍ତିଲାଲ ପ୍ରତାପେର ବନ୍ଦୁକ ଲାଇଯା ତାହାର ଦିକେଇ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଯା ଆଛେ । ଗୋକୁଳଦାସ ଏବାର ନିର୍ଭୟ ହିଇଯା କୋମରେ ହାତ ଦିଯା ଦାଡ଼ାଇଲେନ ।

କାନ୍ତିଲାଲ ବଲିଲ,—‘ଲାଠି ଫେଲେ ଦାଓ—’

ପ୍ରତାପ ନିଷଫଳ କ୍ରୋଧେ ଫୁଲିତେ ଲାଗିଲ କିନ୍ତୁ ହାତେର ଲାଠି ଫେଲିଲ ନା ।

କାନ୍ତିଲାଲ ଆବାର ବଲିଲ,—‘ଲାଠି ଫେଲେ ଦାଓ—ନୈଲେ—’

ବନ୍ଦୁକେର ଘୋଡ଼ା ଟାନାର କଟ କରିଯା ଶବ୍ଦ ହଇଲ । ଏହି ସମୟ ଆଲୁଥାଲୁ ବେଶେ ପ୍ରତାପେର ମା ଭିତର ହିତେ ବାରାନ୍ଦାଯ ବାହିର ହିଇଯା ଆସିଲେନ, ତାହାର ଚେହାରା ଦେଖିଲେଇ ବୋବା ଯାଯ ତାହାର ମାନସିକ ବିପନ୍ନତା ଚରମସୀମାୟ ପୌଛିଯାଇଛେ ।

‘ପ୍ରତାପ—ଓରେ ପ୍ରତାପ, ଲାଠି ଫେଲେ ଦେ ବାବା ! ଆଯ, ଆମାର କାହେ ଆଯ—’

ପ୍ରତାପ ଦେଖିଲ, ମା ଛଇ ହାତେ ବୁକ ଚେପେ ଧରିଯା ଟଲିତେଛେନ, ଏଥନି ପଡ଼ିଯା ଯାଇବେନ । ସେ ହାତେର ଲାଠି ଫେଲିଯା ଦିଯା ଛୁଟିଯା ଗିଯା ମାକେ ଧରିଯା ଫେଲିଲ ।

ରାଜଜୋହି

‘ମା—! କି ହେଯେଛେ ମା ?’

ମା କମ୍ପିତ ନିଶ୍ଚାସ ଟାନିଯା ବଲିଲେନ,—‘କିଛୁ ନା ବାବା, ବୁକ୍ଟା ବଡ଼ ଧଡ଼ଫଡ଼ କରଛେ ! ଚଲ୍ ବାବା, ଆମରା ଚଲେ ଯାଇ—’

ଗୋକୁଳଦାସ ବଲିଲେନ,—‘ହଁ, ଭାଲ ଚାଓ ତୋ ଛେଲେର ହାତ ଧରେ ବେରିଯେ ଯାଓ—ଆମାର କାହେ ଚାଲାକି ଚଲବେ ନା ।’

ମା ବଲିଲେନ,—‘ଚଲ୍ ବାବା—ଏଥାନ ଥେକେ ଆମାଯ ନିଯେ ଚଲ—’

ମାତା-ପୁତ୍ର ହାତ ଧରାଧରି କରିଯା ଏକ ପା ଅଗ୍ରସର ହଇଲେନ, ତାରପର ମାୟେର ବକ୍ଷ ଭେଦ କରିଯା ଏକଟି ଶୁଦ୍ଧୀର୍ଘ ନିଶ୍ଚାସ ବାହିର ହଇଲ—

‘ଉଃ—ଆମାର ସ୍ଵାମୀର ଭିଟେ—ଶଶ୍ରେର ଭିଟେ—’

ଚାପା କାନ୍ଦାର ଦୁର୍ନିବାର ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ତାହାର କଣେ ଆସିଯା ଆଟକାଇଯା ଗେଲ, ଶିଥିଲ ଅଙ୍ଗେ ଧୀରେ ଧୀରେ ତିନି ମାଟିତେ ଶୁଇଯା ପଡ଼ିଲେନ । ପ୍ରତାପ ସଭ୍ୟେ ଡାକିଲ—

‘ମା—’

ମା ସାଡ଼ା ଦିଲେନ ନା । ପ୍ରତାପ ନତଜାମୁ ହଇଯା ତାହାର ବୁକେ କାନ ରାଖିଯା ଶୁନିଲ, ବୁକେର ଶେଷ ଦୁର୍ବଳ ସ୍ପନ୍ଦନ ଧୀରେ ଧୀରେ ଥାମିଯା ଯାଇତେଛେ ।

ମୁଖ ତୁଳିଯା ପ୍ରତାପ ପାଗଲେର ମତୋ ଚୀଂକାର କରିଯା ଉଠିଲ—

‘ମା—! ମା—! ମା—!’

ରାଜଜୋହି

ରାତ୍ରି । ଆକାଶେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ।

ଆଶାନେ ଚିତାର ଉପର ପ୍ରତାପେର ମାତାର ଦେହାବଶେଷ ପୁଡ଼ିତେଛେ । ଅଦୂରେ ପ୍ରତାପ ଏକଟି ଶିଳାଖଣ୍ଡେର ଉପର କରଲଗ୍ନ କପୋଳେ ବସିଯା ଏକଢ଼ିଟେ ଚିତାର ପାନେ ଚାହିୟା ଆଛେ । ତାହାର କୟେକଜନ ଶୁଶାନମୟୀ ପ୍ରତିବେଶୀ ଆଶେ-ପାଶେ ବସିଯା ଆଛେ—ସକଳେଇ ନୀରବ । ତାହାଦେର ମୁଖେର ଉପର ଚିତାର ଅନ୍ତିର ଆଲୋ ଖେଳା କରିତେଛେ ।

ପ୍ରତାପେର ମୁଖ ପାଥରେର ମତୋ ନିଶ୍ଚଳ, ଆଲୋ-ଛାୟାର ଚଞ୍ଚଳ ଖେଳା ତାହାର ମୁଖେ କୋନଓ ଭାବାନ୍ତର ଆନିତେ ପାରିତେଛେ ନା ।

ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗାଛେର ଡାଳେ ଏକଟା ଶକୁନ କର୍କଷକଟେ ଡାକିଯା ଉଠିଲ । ସକଳେ ମୁଖ ତୁଳିଯା ସେଇଦିକେ ଚାହିଲ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରତାପ ମୁଖ ତୁଳିଲ ନା, ଯେମନ ଅପଳକ ଚଙ୍ଗେ ଚିତାର ପାନେ ଚାହିୟା ଛିଲ ତେମନି ଚାହିୟା ରହିଲ ।

ଶୁଶାନ ହିତେ ବହୁ ଦୂରେ ଜଳସନ୍ଦେର କ୍ଷୁଦ୍ର କକ୍ଷେ ବାତାଯନ ଦିଯା ଏହି ଚାନ୍ଦର ଆଲୋ ମେଘେର ଉପର ପଡ଼ିଯାଛେ । ଭିତର ହିତେ ଘରେର ଦ୍ୱାର ଝଞ୍ଜ, ଘରେର କୋଣେ ସ୍ତିମିତ ଦୌପଶିଖ ଜ୍ଵଲିତେଛେ । ମେଘେର ଉପର ଉପୁଡ଼ି-କରା ଏକଟି ବେତେର ଟୁକ୍ରିର ଭିତର ହିତେ ମାରେ ମାରେ ଶୁଣ୍ଡୋକ୍ଷିତ ପଞ୍ଚଶାବକେର ତଳ୍ଳାଙ୍କୀଣ କିଚିମିଚି ଶବ୍ଦ ଆସିତେଛେ ।

କାଠେର ଏକଟି ସୁପରିସର ହିଚ୍‌କା ବା ଦୋଲନାର ଉପର ଚିନ୍ତା ବସିଯା ଆଛେ । ଏହି ଦୋଲନାଇ ତାହାର ଶଯ୍ୟ । ଆଜ ଚିନ୍ତାର ଚୋଥେ ନିଜା ନାହିଁ ; ପ୍ରତାପ ଆସିବେ ବଲିଯା ଚଲିଯା ଗିଯାଛେ, ଆର ଆସେ ନାହିଁ । କେନ ଆସିଲ ନା ? ତବେ କି ତାହାର ଅହୁରାଗ ଶୁଦ୍ଧ ମୁଖେର କଥା ? ଦୁଃଖର ଚିନ୍ତ-ବିନୋଦନ ? ଭାବିଯା ଭାବିଯା ଚିନ୍ତା କୁଳକିନାରା ପାଇଁ ନାହିଁ ; ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସନ୍ଧ୍ୟାଯ ଗଡ଼ାଇଯା ଗିଯାଛିଲ, ସନ୍ଧ୍ୟା ମଧ୍ୟରାତ୍ରେର ନିର୍ଥିର ନିଷ୍ଫଳତାଯ ଭରିଯା ଗିଯାଛେ । କେନ ସେ ଆସିଲ ନା ? ଆଜ ପ୍ରତାପ ଆସିବେ ବଲିଯା ଚିନ୍ତା

ରାଜଜ୍ଞୋହି

ବନ୍ଧୁକୁମୁଦ ତୁଳିଯା ଛାଟ ମାଲା ଗାଁଥିଯା ରାଖିଯାଇଲ—ସେ-ମାଲା ଚିନ୍ତା
କାହାର ଗଲାଯ ଦିବେ ?

ବ୍ୟଥାବିଷଳ ସ୍ଵରେ ସେ ନିଜମନେଇ ଗାହିତେଛିଲ—

ଆମାର ମନେ ଯେ-ଫୁଲ ଫୁଟେଛିଲ

ଆକାଶେର ଶୂର୍ଯ୍ୟ ତାରେ ଶୁକିଯେ ଦିଲ ରେ ।

ଧୂଲାତେ ପଡ଼ିଲ ବରେ ସେ

ବାତାସେର ନିଦ୍ୟ ପରଶେ

ବୁକେ ମୋର କୀଟାର ବେଦନା

ବୁକ ଛଥିଯେ ଦିଲ ରେ ।

ଆମାର ମନେ ଚାନ୍ଦ—

ଆମାର ମନେ ଚାନ୍ଦ ଯେ ଉଠେଛିଲ

ଓ ତାରେ ପ୍ରଳୟ ମେଘେ ଲୁକିଯେ ଦିଲ ରେ ।

ମରମେର ମୌନ ଅତଳେ

ନିରାଶାର ଚେଟ ଯେ ଉଥଳେ—

ଜୀବନେର ପାଣ୍ଡନା-ଦେନା ମୋର

କେ ଚାକିଯେ ଦିଲ ରେ ।

ଗୁଣଗୁନ କରିଯା ଗାହିତେ ଚିନ୍ତା ସରମଯ ଘୁରିଯା ବେଡ଼ାଇଲ,
ଟୁକ୍ରି ତୁଳିଯା କପୋତଶିଶୁ ଛାଟିକେ ଦେଖିଲ, ଜାନାଲାଯ ଦାଡ଼ାଇଯା
ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ନିଷିକ ବହିଃପ୍ରକୃତିର ପାନେ ଚାହିଯା ରହିଲ, କିନ୍ତୁ ତାହାର
ସଂଶୟପୀଡ଼ିତ ମନ ଶାନ୍ତ ହଇଲ ନା ।

ଓଦିକେ ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିକ୍ରିୟା ଶେଷ ହଇଯା ଗିଯାଛେ ; ପ୍ରତାପ ଓ ତାହାର
ସଙ୍ଗଗନ ଜଳ ଢାଲିଯା ଚିତା ନିଭାଇତେଛେ ।

ଚିତା ଧୋତ କରିଯା ସକଳେ ଚିତାର ଉପର ଏକ ମୁଣ୍ଡ କରିଯା ଫୁଲ

ରାଜଜୋହି

ଫେଲିଯା ଦିଲ, ତାରପର ସରିଯା ଆସିଯା ଏକତ୍ର ଦାଡ଼ାଇଲ । ସଙ୍ଗୀଦେର ମଧ୍ୟେ ଯିନି ବୟୋଜ୍ୟର୍ଷ ତାହାକେ ସମ୍ମୋଧନ କରିଯା ପ୍ରତାଗ ବଲିଲ,—

‘ଅସୁଭାଇ, ତୋମରା ଆମାର ହର୍ଦିନେର ବନ୍ଧୁ । ଆମି ଆର ତୋମାଦେର କୀ ବଲବ, ମା ସ୍ଵର୍ଗ ଥେକେ ତୋମାଦେର ଆଶୀର୍ବାଦ କରବେନ । ଶୁଶ୍ରାନେର କାଜ ତୋ ଶେଷ ହେଁଛେ, ଏବାର ତୋମରା ଘରେ ଫିରେ ଯାଓ ।’

ଅସୁଭାଇ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲ,—‘ଆର ତୁମି ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଆମି ଆର କୋଥାଯ ଯାବ ଅସୁଭାଇ, ଆମାର ତୋ ଯାବାର ସ୍ଥାନ ନେଇ ।’

ଅସୁଭାଇ ବଲିଲ,—‘ଓ କଥା ବୋଲୋ ନା ପ୍ରତାପ । ଆମାର କୁଂଡେଘର ଯତଦିନ ଆଛେ ତତଦିନ ତୋମାରେ ମାଥା ଗୁଞ୍ଜବାର ସ୍ଥାନ ଆଛେ । ଚଲ, ଆଜ ରାତ୍ରିଟା ବିଶ୍ରାମ କର, ତାରପର କାଳ ଯା ହୟ ଶ୍ଵିର କରା ଯାବେ ।’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଆମାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଆମି ଶ୍ଵିର କରେ ନିଯେଛି । ତୋମରା ଘରେ ଫିରେ ଯାଓ ଅସୁଭାଇ । ଆମି ଅଣ୍ଟ ପଥେ ଯାବ !’

ଅସୁଭାଇ ବଲିଲ,—‘ଅଣ୍ଟ ପଥେ ? କୋଥାଯ ? କୋନ୍ ପଥ ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଆମି ଯେ ପଥେ ଯାବ ସେ ପଥେ ଆଜ ତୋମରା ଯେତେ ପାରବେ ନା, ତାଇ ତୋମାଦେର କାହେ ବିଦ୍ୟାଯ ନିଛି । ହୟ ତୋ ଆବାର କୋନୋଦିନ ଦେଖା ହବେ ।—ବିଦ୍ୟାଯ ବନ୍ଧୁ, ବିଦ୍ୟାଯ ଭାଇ ସବ । ନମଶ୍କାର, ତୋମାଦେର ନମଶ୍କାର ।’

ପ୍ରତାପ ଯୁକ୍ତକରେ ସକଳକେ ବିଦ୍ୟା-ନମଶ୍କାର କରିଲ । ସକଳେ ଅବାକୁ ହଇୟା ଚାହିୟା ବହିଲ ।

ରାଜଜୋହି

ଶେଷ ଗୋକୁଲଦାସେର ପ୍ରାସାଦ ମଧ୍ୟରାତ୍ରିର ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକେ ସୁମାଇତେଛେ । କିଂବା ହୟତୋ ସୁମାୟ ନାହିଁ । ଦ୍ଵିତିଳେ ତୋଶାଖାନାର ଜାନାଲାଟି ଥୋଳା ଆଛେ ଏବଂ ସେଥାନ ହଇତେ ଯହୁ ପ୍ରଦୀପେର ଆଲୋକ ନିର୍ଗତ ହଇତେଛେ ; ମନେ ହୟ ପ୍ରାସାଦ ସୁମାଇଲେଓ ତାହାର ଏକଟି ଚକ୍ର ଜାଗିଯା ଆଛେ ।

ସିଂଦରଜାର ସମ୍ମୁଖେ ମନ୍ଦିର ସାନ୍ତ୍ରିଗଣ କିନ୍ତୁ ଛଇ ଚକ୍ର ମୁଦ୍ରିତ କରିଯାଇ ସୁମାଇତେଛେ । ନା ସୁମାଇବାର କୋନାଓ କାରଗ ନାହିଁ, ଶେଷ ଗୋକୁଲଦାସେର ଦେଉଡ଼ିତେ ଚୋର ଚୁକିବେ ଏତ ବଡ଼ ସାହସୀ ଚୋର ଦେଶେ ନାହିଁ ।

ସିଂଦରଜାର ଛଇପାଶେ ଦୌର୍ଘ ପ୍ରାଚୀର ଚଲିଯା ଗିଯାଛେ । ଦକ୍ଷିଣ ଦିକେର ଦେୟାଳ ଯେଥାନେ ମୋଡ଼ ଘୁରିଯା ପିଛନ ଦିକେ ଗିଯାଛେ, ସେଇ କୋଣେର କାହେ ସହସା ଏକଟି ମାଥା ଡେଙ୍କି ମାରିଲ । ଟାଦେର ଆଲୋଯ ଦେଖା ଗେଲ— ପ୍ରତାପ । ସେ ଶାଶାନେ ସଞ୍ଜୀଦେର ବିଦାୟ ଦିଯା ସଟାନ ଏଥାନେ ଆସିଯାଛେ । ଗୋକୁଲଦାସେର ସହିତ ତାହାର ହିସାବ-ନିକାଶ ଏଥନେ ଶେଷ ହୟ ନାହିଁ ।

ପ୍ରତାପ ଦେୟାଲେର କୋଗ ହଇତେ ଗଲା ବାଡ଼ାଇୟା ଦେଖିଲ ପ୍ରହରୀରା ସୁମାଇତେଛେ । ତଥନ ସେ ଦେୟାଲେର ଗା ଘେଁଷିଯା ପିଛନ ଦିକେ ଫିରିଯା ଚଲିଲ । ବାଡ଼ିର ପଞ୍ଚାଦିକେ ଯେଥାନେ ପାଁଚିଲ ଶେଷ ହଇଯାଛେ ସେଥାନେ ଉପଶ୍ରିତ ହଇଯା ପ୍ରତାପ ଦେଖିଲ ପାଁଚିଲେର ଗାୟେ ଏକଟି ଦରଜା ରହିଯାଛେ । ଇହା ଚାକର-ବାକରଦେର ବ୍ୟବହାର୍ୟ ଖିଡ଼କି ଦରଜା ।

ଖିଡ଼କି ଦରଜା ଭିତର ହଇତେ ବନ୍ଧ । କିନ୍ତୁ ପାଁଚିଲ ବେଶୀ ଉଁଚୁ ନମ୍ବ । ପ୍ରତାପ ଲାଫାଇୟା ପାଁଚିଲେର କିନାରା ଧରିଯା ଫେଲିଲ, ତାରପର ବାହର ବଲେ ଶରୀରକେ ଉର୍ଧ୍ଵେ ତୁଲିଯା ପାଁଚିଲେର ଉପର ଉଠିଯା ବସିଲ । ଭିତରେ କେହ କୋଥାଓ ନାହିଁ, ଶର୍ପାକୀର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିର ଉପର ଶିଶରକଣ ବିକମିକ କରିତେଛେ । ବାଡ଼ିଟି ସବୁଜ ଜଲେ ଭାସମାନ ଏକ ଚାପ ବରଫେର ମତୋ ଦେଖାଇତେଛେ । ପିଛନେର ଦେୟାଳ ଘେଁଷିଯା ଏକମାରି ଘର, ଇହା ଗୋକୁଲ-ଦାସେର ଆନ୍ତାବଳ ଓ ଗୋହାଳ ।

ରାଜଦ୍ରୋହୀ

ପ୍ରତାପ ନିଃଶ୍ଵରେ ନିଜେକେ ପାଂଚିଲ ହିତେ ଭିତର ଦିକେ ନାମାଇୟା ଦିଲ । ଖିଡ଼କିର ଦରଜା କେବଳ ଅର୍ଗଲବନ୍ଧ ଛିଲ, ପ୍ରଥମେଇ ସେଟି ଖୁଲିଯା ଦିଲ ; ପ୍ରୟୋଜନ ହିଲେ ପଲାୟନେର ରାଷ୍ଟ୍ରା ଖୋଲା ଚାଇ ।

ତାରପର ସେ ସତର୍କପଦେ ପିଛନେର ସରଗୁଲିର ଦିକେ ଚଲିଲ । ମାହୁସ କେହ ନାହିଁ ; ଏକଟି ଘରେ କଯେକଟି ଗରୁ ରହିଯାଛେ । ଏଇରପ କଯେକଟି ସର ପାର ହିବାର ପର ଏକଟି ଘରେର ସମ୍ମୁଖୀନ ହିତେଇ ଭିତରେ ଅନ୍ଧକାର ହିତେ ଘୋଡ଼ାର ମୁହଁ ହ୍ରେଷାଧନି ଆସିଲ । ପ୍ରତାପ ଚିନିଲ—ମୋତି ।

ଘରେର ସମ୍ମୁଖେ ଦ୍ଵାର ନାହିଁ, କେବଳ ଦୁଇଟି ବାଁଶ ପାଶାପାଣି ଅର୍ଗଲ ରଚନା କରିଯାଛେ । ପ୍ରତାପ ବାଁଶ ଦୁଇ ସନ୍ତର୍ପଣେ ସରାଇୟା ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ ।

ଆଶ୍ତାବଲେର ମଧ୍ୟେ ମୋତି ପ୍ରଭୁକେ ଦେଖିଯା ଚଞ୍ଚଳ ହିଯା ଉଠିଯାଛିଲ, ପ୍ରତାପ ତାହାର ଗାୟେ ମୁଖେ ହାତ ବୁଲାଇୟା ତାହାକେ ଶାନ୍ତ କରିଲ, ତାରପର ଦେୟାଲେ-ଟାଙ୍ଗାନୋ ଲାଗାମ ଲାଇୟା ତାହାର ମୁଖେ ପରାଇଲ । ଜିନେର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏକଟି କଷଳ ତାହାର ପିଠେ ବାଧିଲ, ଲାଗାମ ଧରିଯା ବାହିରେ ଲାଇୟା ଆସିଲ ।

ଏହି ସବ ବ୍ୟାପାରେ ଏକଟୁ ଶବ୍ଦ ହିଲ ବଟେ କିନ୍ତୁ ଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ କେହ ଜାଗିଲ ନା । ପ୍ରତାପ ମୋତିକେ ଲାଇୟା ଖିଡ଼କି ଦରଜା ଦିଯା ବାହିର ହିଲ ; କିନ୍ତୁ ଦୂରେ ଏକଟା ଗାଛେର ତଳାୟ ଲାଇୟା ଗିଯା ତାହାର ଗଲା ଜଡ଼ାଇୟା କାନେ କାନେ ବଲିଲ,—

‘ମୋତି, ଏଇଥାନେ ଚୁପଟି କରେ ଦାଢ଼ିଯେ ଥାକ୍ । ସତକ୍ଷଣ ନା ଫିରେ ଆସି ଶବ୍ଦ କରିସ ନି ।’

ମୋତି ସମ୍ମତିଶୂଚକ ଶବ୍ଦ କରିଲ । ତଥନ ପ୍ରତାପ ତାହାର ଗଲା ଚାପଡ଼ାଇୟା ଆବାର ଭିତରେ ଗିଯା ପ୍ରବେଶ କରିଲ । ଏଇବାର ଆସିଲ କାଜ ।

ପ୍ରତାପ ଦୁଇ ହାତ ଧୀରେ ଧୀରେ ସବିତେ ସବିତେ ଉର୍ବେ’ ପ୍ରାସାଦେର ଦିକେ ଚାହିଲ ।

ରାଜଜୋହି

ତୋଶାଥାନାର ଗଦିର ଉପର ବସିଯା ଗୋକୁଳଦାସ ମୋହର ଗଣିତେ ଛିଲେନ । ତାହାର ହାତବାଙ୍ଗେ ପିଠେର ଉପର ସାରବନ୍ଦୀ ସିପାହୀର ମତୋ ଥାକେ ଥାକେ ମୋହରେ ସ୍ତଞ୍ଚ ଗଡ଼ିଯା ଉଠିତେଛିଲ । ଚମ୍ପା ଗଦିର ଏକ ପାଶେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅବଶ୍ୟାନ ଅବଶ୍ୟାନ ଚିବୁକେର ନିଚେ କରତଳ ରାଖିଯା ନିଜାଲୁନେତ୍ରେ ଦେଖିତେଛିଲ ।

ପିତଳେର ଦୀପଦଣ୍ଡ ତୈଲପ୍ରଦୀପ ମୃଦୁ ଆଗୋ ବିକିର୍ଣ୍ଣ କରିତେଛିଲ । ସରେ ଆର କେହ ନାହିଁ । ଭାରୀ ମଜବୁତ ଦରଜା ଭିତର ହଇତେ ବନ୍ଧ ।

ଯୁମ-ଜଡ଼ାନୋ ଚୋଥେ ଚମ୍ପା ଛୋଟ୍ ଏକଟି ହାଇ ତୁଳିଲ ।

‘ଆର କତ ମୋହର ଗୁଣବେ ? ଏବାର ଶୋବେ ଚଲ ନା ।’

ଗୋକୁଳଦାସ ଥଲି ହଇତେ ଆରଓ ଏକ ମୁଠି ମୋହର ବାହିର କରିଯା ଗଣିତେ ଗଣିତେ ବଲିଲେନ,—

‘ହଁ ହଁ—ଏହି ଯେ—ହଁଲ—’

ଏହି ସମୟ ଖୋଲା ଜାନାଲାର ବାହିରେ ପ୍ରତାପେର ମୁଖ ଅଷ୍ପାଷ୍ଟଭାବେ ଦେଖା ଗେଲ । ଗୋକୁଳଦାସ ମୋହର ଗଣନାୟ ମଘ ; ଚମ୍ପାର ପିଠ ଜାନାଲାର ଦିକେ ; ସୁତରାଂ କେହଇ ତାହାକେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଲ ନା ।

ପ୍ରତାପ ନିଃଶବ୍ଦେ ସରେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ଦାଡ଼ାଇଲ, ତାହାର ସତର୍କ ଚକ୍ର ଏକବାର ସରେର ଚାରିଦିକ ସୁରିଯା ଆସିଲ । ବନ୍ଧ ଦରଜାର ହୁଇ ପାଶେ ହାଟି ପିନ୍ତଲେର ଉପର ତାହାର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲ । କିଛୁକ୍ଷଣ ଶ୍ଵରଦୃଷ୍ଟିତେ ତାହାଦେର ଦିକେ ଚାହିୟା ଥାକିଯା ସେ ଦେୟାଲ ସେବିଯା ଛାଯାର ମତୋ ସେଟି ଦିକେ ଅଗ୍ରସର ହଇଲ ।

ଇତିମଧ୍ୟେ ଗୋକୁଳଦାସ ଓ ଚମ୍ପାର ମଧ୍ୟେ ଅଳ୍ପ ବାଙ୍ଗ-ବିନିମୟ ଚଲିଯାଛେ ।

ଚମ୍ପା ବଲିତେଛେ,—‘ଆଜ୍ଞା ବାର ବାର ମୋହର ଗୁଣେ କି ଲାଭ ହ୍ୟ ? ମୋହର କି ଗୁଣଲେ ବାଡ଼େ ?’

ରାଜଜୋହି

ଗୋକୁଳଦାସ ଏକଟି ସନ୍ଦେହଜନକ ମୋହର ଆଶୋର କାହେ ସୁରାଇୟା
ଫିରାଇୟା ଦେଖିତେ ଦେଖିତେ ନାକିଶୁରେ ହାନ୍ତ କରିଲେନ ।

‘ହଁ ହଁ ହଁ—ତୁମି କି ବୁଝବେ ! ମେଘେମାନୁଷ ଆର ଟାକା—ହୁଇଇ
ସମାନ, କଡ଼ା ନଜରେ ନା ରାଖଲେ ହାତଛାଡ଼ା ହୟେ ଯାଇ—ହଁ ହଁ ହଁ—’

କଥାଟା ଚମ୍ପାର ଗାୟେ ଲାଗିଲ । ସେ ଉଠିଯା ବସିଯା ଛିରନେତ୍ରେ
ସ୍ଵାମୀର ମୁଖେର ପାନେ ଚାହିଲ ।

‘ଟାକାର କଥା ତୁମି ବଲିତେ ପାର, କିନ୍ତୁ ମେଘେମାନୁଷେର କି ଜାନୋ
ତୁମି ? ତିନବାର ବିଯେ କରଲେଇ ହୟ ନା ।’

ଗୋକୁଳଦାସ ହାସିଲେନ—ହଁ ହଁ ହଁ—

ଚମ୍ପାର ଚକ୍ଷୁ ପ୍ରଥର ହଇୟା ଉଠିଲ ।

‘କଡ଼ା ନଜର ନା ରାଖଲେ ମେଘେମାନୁଷ ହାତଛାଡ଼ା ହୟେ ଯାଇ ! ଆମାର
ଓପର କତ ନଜର ରାଖୋ ତୁମି ? ତାର ମାନେ କି ଆମି ମନ୍ଦ ?’

ଗୋକୁଳଦାସ ବଲିଲେନ,—‘ଶାନ୍ତ୍ରେ ବଲେ ପୁରୁଷେର ଭାଗ୍ୟ ଆର
ଶ୍ରୀଲୋକେର ଚରିତ୍ର—ହଁ ହଁ ହଁ—’

ଚମ୍ପା ଅଧର ଦଂଶନ କରିଲ ।

‘ଢାଖୋ, ସ୍ଵାମୀର ନିନ୍ଦେ କରତେ ନେଇ, ସ୍ଵାମୀ ମାଥାର ମଣି । କିନ୍ତୁ
ତୁମି—ତୁମି ମହାପାପୀ ! ଏକଦିନ ବୁଝବେ ଆମି ସତୀଲଙ୍ଘୀ କି
ନା—ସେଦିନ ତୋମାର ଚିତାଯ ଆମି ସହମରଣେ ଯାବ । ସେଦିନ ସଥନ
ଆସବେ—’

ବନ୍ଦଦାରେର ନିକଟ ହଇତେ ଗଞ୍ଜୀର ଆଓୟାଜ ଆସିଲ—

‘ସେଦିନ ଏସେଛେ ।’

ଚମ୍ପା ଓ ଗୋକୁଳଦାସ ଏକମଙ୍କେ ଦାରେର ଦିକେ ଫିରିଲେନ ; ଦେଖିଲେନ
ପ୍ରତାପ ଦୀଢ଼ାଇୟା ଆଛେ, ତାହାର ଦୁଇ ହାତେ ଦୁଟି ପିନ୍ତଳ ।

କିଛୁକ୍ଷଣ ଜଡ଼ବ୍ୟ ଥାକିଯା ଗୋକୁଳଦାସ ଜାଗିକଲେ ପଡ଼ା ଇନ୍ଦ୍ରରେ
ମତୋ ଏକଟି ଶକ କରିଯା ଦୁଇହାତେ ହାତବାଙ୍ଗଟି ଆଗ୍ନୀଇୟା ତାହାର

ରାଜଜୋହି

ଉପର ଉପ୍ତ ହଇଯା ପଡ଼ିଲେନ । ଚମ୍ପା ଏକେବାରେ ପାଥରେର ମୂର୍ତ୍ତିତେ
ପରିଣତ ହଇଯାଇଲ, ସେ ତେମନି ବସିଯା ରହିଲ ।

ପ୍ରତାପ ଆସିଯା ତାହାଦେର ନିକଟ ଦୀଢ଼ାଇଲ ; ତାହାର ଚୋଖେ କଟିଲ
କୀଚେର ମତୋ ଛାଟି—

‘ଗୋକୁଳଦାସ, ଆମାକେ ଚିନତେ ପାର ?’

ଗୋକୁଳଦାସ ଭୟେ ତରେ ଏକଟୁ ମାଥା ତୁଳିଲେନ । ବଲିଲେନ,—

‘ଆ—ହଁ—ପ୍ରତାପ ଭାଇ—’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ମହାଜନ, ଆଜ ତୋମାର ଦିନ ଫୁରିଯେଛେ ତା
ବୁଝାତେ ପାରଛ ?’

ଗୋକୁଳଦାସେର କଷ୍ଟସର ଭୟେ ତୌଙ୍କ ହଇଯା ଉଠିଲ—

‘ନା ନା ନା, ପ୍ରତାପ ଭାଇ, ତୁମି ବଡ଼ ଭାଲ ଛେଲେ—ବଡ଼ ସାଧୁ ଛେଲେ
—ତୋମାକେ ଆମି ସବ ସମ୍ପଦି ଫିରିଯେ ଦେବ—’

ପ୍ରତାପ ଡାନ ହାତେର ପିନ୍ତଲଟା ତାହାର ରଗେର କାଛେ ଲଈଯା ଗିଯା
ବଲିଲ,—

‘ଚୁପ—ଆଣେ । ଚେଁଚିଯେଛ କି ଗୁଲି କରେ ଖୁଲି ଉଡ଼ିଯେ
ଦେବ ।’

ଗୋକୁଳଦାସ ଢୋକ ଗିଲିଯା ନୀରବ ହଇଲେନ । ଏମନ ସମୟ ଚମ୍ପା
ଧଡ଼ମଡ଼ କରିଯା ଉଠିଯା ଦୀଢ଼ାଇତେଇ ପ୍ରତାପେର ବଁ ହାତେର ପିନ୍ତଲ ତାହାର
ଦିକେ ଫିରିଲ ।

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ବେନ୍, ତୋମାକେ ଆମି କିଛୁ ବଲାତେ ଚାଇ ନା,
କିନ୍ତୁ ଗୋଲମାଲ କରଲେ ତୁମିଓ ମରବେ ।’

ଚମ୍ପାର ଶୁନ୍ଦର ମୁଖଥାନି ବିଚିତ୍ର ଉତ୍ୱେଜନାୟ ଆରା ଶୁନ୍ଦର
ଦେଖାଇତେଇଲ, ସେ ଚାପା ଗଲାୟ ବଲିଲ,—

‘ନା, ଆମି ଗୋଲମାଲ କରବ ନା । କିନ୍ତୁ, ଓକେ ତୁମି ଛେଡେ ଦାଓ—
ପ୍ରାଣେ ମେରୋ ନା ।’

ରାଜଜୋହି

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଆଣେ ମାରବ ନା ! ଓ ଆମାର କି କରେଛେ ତା
ଜାମୋ ?’

ଚମ୍ପା ବଲିଲ,—‘ଜାନି । ଓ ତୋମାର ସଥାସର୍ବକୁ କେଡ଼େ ନିଯେଛେ, ଓର
ଜଗେଇ ତୋମାର ମୃତ୍ୟୁ ହେଁଲେ । ଓ ମହାପାପୀ । କିନ୍ତୁ ତବୁ ଭାଇ,
ତୁମି ଓକେ ଛେଡ଼େ ଦାଓ । ଆମି ଓର ଜଗେ ବଲଛି ନା, ତୁମି ଆମାକେ
ବହିନ ବଲେଛ, ଆମାର ମୁଖ ଚେଯେ ଓର ପ୍ରାଣ ଭିକ୍ଷା ଦାଓ—’

ଚମ୍ପା ଯେଥାନେ ଦ୍ଵାଡିଯାଛିଲ ସେଇଥାନେଇ ନତଜାନୁ ହଇଯା ବଲିଲ,—

‘ଭାଇ, ଆମାର ଦିକେ ଚେଯେ ଢାଖୋ—ଆମାର କୁଡ଼ି ବଛର ବସ୍ତୁ,
ଆମାକେ ବିଧବା କୋରୋ ନା—’

ଗୋକୁଲଦାସ ଚିଁଚିଁ ଶବ୍ଦେ ଯୋଗ କରିଯା ଦିଲେନ—

‘ଶୁଦ୍ଧ ଓ ନୟ, ଆରା ତୁଜନ ଆଛେ—’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଚୋପରା !’

ଗୋକୁଲଦାସୀ ଆବାର କାଠେର ପୁତୁଲେର ମତୋ ନିଃସାଡ଼ ହଇଯା ରହିଲେନ ।

ଚମ୍ପା ବଲିଲ,—‘ଭାଇ—ପ୍ରତାପ ଭାଇ—!’

ପ୍ରତାପ ଜ୍ଞାନିତ କରିଯା କ୍ଷଣେକ ଚିନ୍ତା କରିଲ । ଗୋକୁଲଦାସକେ
ହାତେ ପାଇଯା ଛାଡ଼ିଯା ଦେଓୟା ତାହାର ପକ୍ଷେ ବଡ଼ ମର୍ମାନ୍ତିକ ବାର୍ଥତା ;
ଏଥନ୍ତି ତାହାର ବୁକେ ମାଯେର ଚିତାର ଆଶ୍ରମ ଜଳିତେହେ ।……କିନ୍ତୁ
ଏଦିକେ ଏହି ନିରପରାଧୀ ଘୁବତୀ ବିଧବା ହୟ । ପ୍ରତାପ ତିକ୍ତମୃଷ୍ଟିତେ
ଗୋକୁଲଦାସେର ପାନେ ଚାହିଲ ।

ଚମ୍ପା ଆବାର ବଲିଲ,—‘ଭାଇ—! ପ୍ରତାପ ଭାଇ—!’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଛେଡ଼େ ଦିତେ ପାରି—ସଦି—’

ଉନ୍ନାମିତ ମୁଖେ ଚମ୍ପା ଉଠିଯା ଦ୍ଵାଡାଇଲ ! ବଲିଲ,—

‘ତୁମି ଆର ଯା ବଲିବେ ତାଇ କରବ ।—କୀ କରବ ବଲ ?’

ପ୍ରତାପ ଦନ୍ତେ ଦନ୍ତେ ସର୍ବଗ କରିଲ । ଗୋକୁଲଦାସେର ପକ୍ଷେ ମୃତ୍ୟୁର
ଚେଯେଓ ବଡ଼ ଶାନ୍ତି ଆଛେ । ସେ ବଲିଲ,—

ରାଜତ୍ରୋହି

‘ପ୍ରଥମେ ଚାବି ନିଯେ ସବ ସିନ୍ଦୁକ ଖୁଲେ ଦାଓ ।’

ଗୋକୁଳଦାସ ଆକୁପ୍ରାକୁ କରିଯା ଉଠିଲେନ ।

‘ଅଁଯା ତବେ କି—?’

ପ୍ରତାପ ଛୁଟି ପିଣ୍ଡଲ ଗୋକୁଳଦାସେର ଛୁଇ ଚୋଥେର ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକଟେ
ଲାଇୟା ଗିଯା ବଲିଲ,—

‘ଚୁପ କରେ ଥାକୁ ବୈମାନ ହାରାମୀ ; କଥା କଯେଛିସ କି ମରେଛିସ ।’
ଚମ୍ପାକେ ବଲିଲ,—‘ଯା ବଲଲାମ କର ।’

ଚମ୍ପା ଥରିତେ ଗୋକୁଳଦାସେର କୋମର ହଇତେ ଚାବିର ଗୋଛା ଲାଇୟା
ଏକେ ଏକେ ସବ ସିନ୍ଦୁକ ଶୁଲିଯା ଦିଲ । ପ୍ରତ୍ୟେକଟିର ଜଠରେ ବହୁ
ଦଲିଲ, ମୋହରେର ଥଲି ଓ ବନ୍ଧକୀ ଗହନା ଦେଖା ଗେଲ ।

ଚମ୍ପା ବଲିଲ,—‘ଏହି ଯେ ପ୍ରତାପ ଭାଇ, ଏବାର କି କରବ ବଲ ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଏବାର ବେଶ ଭାରୀ ଦେଖେ ଛଟୋ ମୋହରେର ଥଲି
ନାଓ—ନିଯେଛ ?’

‘ହଁଯା ଭାଇ, ଏହି ଯେ ନିଯେଛ—’

ଗଲାଯ ଦାଡ଼ ବାଂଧା ଛୁଟି ପରିପୁଷ୍ଟ ଥଲିର ମୁଠ ଧରିଯା ଚମ୍ପା
ଦେଖାଇଲ ।

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଆଜ୍ଞା, ଏବାର ଥଲି ଛଟୋକେ ଜାନାଲାର ବାଇରେ
ଫେଲେ ଦାଓ ।’

ଚମ୍ପା ଭାରୀ ଥଲି ଛୁଟି ବହିୟା ଜାନାଲାର କାଛେ ଲାଇୟା ଗେଲ, ତାରପର
ଏକେ ଏକେ ତୁଲିଯା ଜାନାଲାର ବାହିରେ ଫେଲିଯା ଦିଲ । ନୌଚେ ଧପ, ଧପ,
କରିଯା ଶବ୍ଦ ହଇଲ ।

ନୌଚେ ସିଂଦରଜାର ସମ୍ମୁଖେ ସାନ୍ତ୍ରୀରା ପୂର୍ବବଃ ଘୁମାଇତେଛିଲ, ଧପ, ଧପ,
ଶବ୍ଦେ ଚମକିଯା ଜାଗିଯା ତାହାରା ସନ୍ଦିକ୍ଷଭାବେ ପରମ୍ପର ଦୃଷ୍ଟି ବିନିମ୍ୟ
କରିତେ ଲାଗିଲ ।

ରାଜଜୋହି

ଏଦିକେ ତୋଶାଥାନାର ଜାନାଲାୟ ଚମ୍ପା ଭିତର ଦିକେ ଫିରିଯା
ସମ୍ପ୍ରଚକ୍ଷେ ପ୍ରତାପେର ପାନେ ଚାହିଲ । ପ୍ରତାପ ସନ୍ତୋଷମୁଢ଼କ ଘାଡ଼ ନାଡ଼ିଯା
ବଲିଲ,—

‘ଏବାର ସିନ୍ଦୁକ ଥେକେ ଦଲିଲେର କାଗଜ ବାର କରେ ନିଯେ ଏସ—’

ଗୋକୁଳଦାସ ଆର ଏକବାର ଆକୁଳି-ବିକୁଳି କରିଯା ଉଠିତେଇ
ପ୍ରତାପେର ପିନ୍ତଳ ତାହାର ଲଲାଟ ମ୍ପର୍ଣ୍ଣ କରିଲ, ତିନି ଆବାର ତୁଷ୍ଟୀଭାବ
ଧାରଣ କରିଲେନ । ଚମ୍ପା ଛୁଟିଯା ଗିଯା ସିନ୍ଦୁକ ହିଂତେ ହିଂ ମୁଠି ଭରିଯା
ଦଲିଲେର ପାକାନୋ କାଗଜ ଲାଇଯା ପ୍ରତାପେର କାହେ ଆସିଯା ଦ୍ୱାରାଇଲ ।
ପ୍ରତାପ ନୀରବେ ଶୁଦ୍ଧ ଚୋଥେ ସଙ୍କେତେ ପ୍ରଦୀପଶିଖା ଦେଖାଇଯା ଦିଲ ।
ଇଞ୍ଜିତ ବୁଝିତେ ଚମ୍ପାର ବିଲମ୍ବ ହିଲ ନା, ସେ ଦଲିଲଗୁଲି ଆଗ୍ନେର ଉପର
ଧରିଲ ।

ଦଲିଲଗୁଲି ଅଲିଯା ଉଠିଲେ ଚମ୍ପା ସେଣ୍ଟଲି ମେରେର ଉପର ରାଖିଯା
ଦିଲ । ପ୍ରତାପ ଆବାର ତାହାକେ ମନ୍ତ୍ରକେର ଇଞ୍ଜିତ କରିଲ, ସେ ଛୁଟିଯା
ପାଂଜା ଭରିଯା ଦଲିଲ ଆନିଯା ଆଗ୍ନେର ଉପର ଢାଲିଯା ଦିତେ ଲାଗିଲ ।
ଚମ୍ପାର ଭାବ ଦେଖିଯା ମନେ ହୟ, ସେ ଏହି କାଜ ବେଶ ଉପଭୋଗ କରିତେଛେ ।
କ୍ରମେ ଏକଟି ବେଶ ବଡ଼ ଗୋଛେର ଧୂନି ଜଲିଯା ଉଠିଲ ।

ଗୋକୁଳଦାସ ପଙ୍କେ-ପତିତ ହାତିର ମତୋ ବସିଯା ନିଜେର ଏହି ସର୍ବନାଶ
ଦେଖିତେ ଲାଗିଲେନ ; କିନ୍ତୁ ରଗେର କାହେ ପିନ୍ତଳ ଉତ୍ୟତ ହିଲା ଆହେ,
ତିନି ବାଙ୍ମିନିଷ୍ପତ୍ତି କରିତେ ସାହସ କରିଲେନ ନା । ତାହାର ମୁଖଗହ୍ଵର
କେବଳ ନିଃଶବ୍ଦେ ବ୍ୟାଦିତ ଏବଂ ମୁଦିତ ହିଂତେ ଲାଗିଲ ।

ସମ୍ମତ ଦଲିଲ ଅଗ୍ନିତେ ସମର୍ପିତ ହିଲେ, ପ୍ରତାପ ପିନ୍ତଳ ଛୁଟି ନିଜ
କୋମରବକ୍ଷେ ରାଖିଲ, ଶୁଦ୍ଧ-କଠିନ ହାସିଯା ବଲିଲ,—

‘ମହାଜନ, ତୋମାର ବିଷଦ୍ଧାତ ଭେଦେ ଦିଯେଛି, ଏଥନ ଯତ ପାରୋ ଛୋବଳ
ମାରୋ । ଏକଟା ହୁଅ, ତୋମାର ସିନ୍ଦୁକ ଲୁଠ କରେ ଶ୍ରାୟ ଅଧିକାରୀଦେର
ସୋନାଦାନା ଫିରିଯେ ଦିତେ ପାରଲାମ ନା । ହୟତୋ ଆବାର ଆସତେ ହବେ ।

ରାଜଜୋହି

ବେନ, ତୋମାର ବୈଧବ୍ୟ କାମନା କରି ନା, କିନ୍ତୁ ସ୍ଵାମୀକେ ସଦି ବାଁଚିଯେ ରାଖିତେ ଚାଓ ତାହଲେ ଓକେ ସଂପଥେ ଚାଲିଓ ।—ଚଲଲାମ ।’

ପ୍ରତାପ ଜାନାଲାର ସମ୍ମୁଖେ ଗିଯା ଦୀଡ଼ାଇଲ । ଚମ୍ପା ଜୋଡ଼ହଞ୍ଚେ ତଦ୍ଗତ କଟେ ବଲିଲ,—

‘ତାଇ, ତୋମାକେ ଅଣାମ କରଛି । ତୁମি ଆମାର ପ୍ରାଣ ଦିଯେଇ, ଯତଦିନ ବାଁଚବ ତୋମାର ଗୁଣ ଗାଇବ—’

ଏହି ସମୟ ଦାରେର ବାହିରେ ବହୁ କଟେର ଆଶ୍ୟାଜ ଶୋନା ଗେଲ—ପୁରୀ ଜାଗିଯା ଉଠିଯାଛେ । ପ୍ରତାପ ଏକ ଲାଫେ ଜାନାଲା ଡିଙ୍ଗାଇଯା ବାହିରେ ଅଚୃଣ୍ଣ ହଇଯା ଗେଲ । ଦରଜାଯ କରାଯାତ ପଡ଼ିତେଇ ଗୋକୁଳଦାସ ଲାଫାଇଯା ଉଠିଯା ଉପରେ କଟେ ଚାଂକାର କରିଲେନ,—

‘ଚୋର ଚୋର—ଡାକାତ ! ଆମାର ସର୍ବନାଶ କରେ ଗେଲ । ଓରେ ହତଭାଗୀ ମେଯେମାନୁସ, ଦରଜା ଖୁଲେ ଦେ ନା—’

ଚମ୍ପା ହାସିଯା ବଲିଲ,—‘ତୁମି ଖୋଲୋ ନା । ଆମି ଅବଳା ମେଯେମାନୁସ, ଏଇ ଜଗଦଳ ଦରଜା ଖୋଲା କି ଆମାର କାଜ ।’

ଗୋକୁଳଦାସ ମୁକ୍ତକଚ୍ଛଭାବେ ଛୁଟିଯା ଗିଯା ଲୋହାର ଦରଜାର ଛଡ଼କା ଖୁଲିତେ ଖୁଲିତେ ଚେଁଚାଇତେ ଲାଗିଲେନ,—

‘ଗୁଣ୍ଟାର ବାଚା ପାଲିଯେଇ—ପାକଡ଼ୋ ପାକଡ଼ୋ—ଫଟକ ବନ୍ଦ କରୋ—’

ଜାନାଲାର ନୀଚେ ମୋହରଭରା ଥଲି ଛାଟ ପଡ଼ିଯାଛିଲ । ପ୍ରତାପ ଦେଓଯାଳ ବାହିଯା ନାମିଯା ଆସିଯା ଥଲି ଛାଟ ମୁଠ କରିଯା ଛହାତେ ତୁଳିଯା ଲାଇଲ ।

ସିଂଦରଜାର ପ୍ରହରୀରା ଥଲି ପତନେର ଶବେ ଜାଗିଯା ଉଠିଯାଛିଲ । ଶକ୍ତି ତାହାଦେର ସନ୍ଦେହଜନକ ବଲିଯା ମନେ ହଇଯାଛିଲ, ତାଇ ତାହାରା ଉଠିଯା କବାଟେର ତାଳା ଖୁଲିଯା ଭିତରେ ପ୍ରବେଶପୂର୍ବକ ଅନୁମନାନ କରିତେ

ରାଜଜୋହି

ଆରଣ୍ୟ କରିଯାଇଲି, କ୍ରମେ ପୁରୀର ସକଳେ ଜାଗିଯା ଉଠିଯାଇଲି । କିନ୍ତୁ ଜାନାଲାର ନୀଚେ ପତିତ ଥଲି ଛଟା କାହାର ଓ ଶୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରେ ନାହିଁ । ସିଂଦରଜାର କବାଟ ଖୋଲା ରହିଯାଛେ କିନ୍ତୁ ସେଥାମେ କେହ ନାହିଁ । ପ୍ରତାପ ଶିକାରୀ ଶ୍ଵାପଦେର ମତୋ ନିଃଶ୍ଵରେ ପା ଫେଲିଯାଇସେଇଦିକେ ଚଲିଲ । ଥିଡ଼ିକି ଦରଜାର ବାହିରେ ମୋତି ଆଛେ କିନ୍ତୁ ସେଦିକେ ଯାଓୟା ଆର ନିରାପଦ ନୟ, ଚାରିଦିକ ହିତେ ସଜାଗ ମାଞ୍ଚରେ ହାଁକ-ଡାକ ଆସିତେଛେ ।

ସିଂଦରଜାଯ ପୌଛିତେ ପ୍ରତାପେର ଆର କଯେକ ପା ବାକି ଆଛେ ଏମନ ସମୟ ବାଡ଼ିର କୋଣ ସୁରିଯା ଏକ ଦଲ ଲାଟି-ସଡ଼କିଧାରୀ ଲୋକ ଆସିଯା ପଡ଼ିଲ—ତାହାଦେର ଆଗେ ଆଗେ କାନ୍ତିଲାଲ । ପ୍ରତାପକେ ଦେଖିଯାଇ ତାହାରା ହୈହେ କରିଯା ଛୁଟିଯା ଆସିଲ, ସଙ୍ଗେ-ସଙ୍ଗେ ଜାନାଲା ହିତେ ଗୋକୁଳଦାସେର ତୌଳ୍ପ ତାରସ୍ଵର ଶୋନା ଗେଲ,—

‘ଧର୍ ଧର୍—ଏ ପାଲାଛେ—’

ପ୍ରତାପ ତୀରବେଗେ ସିଂଦରଜା ଦିଯା ବାହିର ହିଯା ଦକ୍ଷିଣଦିକେ ଛୁଟିଯା ଚଲିଲ । ଏ ଦିକେ ମୋତି ଆଛେ ; ଯଦି ସେ କୋଣଓ ରକମେ ଏକବାର ମୋତିର ପିଠେ ଚଢ଼ିଯା ବସିତେ ପାରେ ତବେ ଆର ତାହାକେ ଧରେକେ ? କିନ୍ତୁ କାନ୍ତିଲାଲ ଓ ତାହାର ସହଚରେରା ଓ ଦୌଡ଼େ କମ ପୁଟ ନୟ, ତାହାରା ସବେଗେ ତାହାର ପଞ୍ଚାନ୍ଦାବନ କରିଯାଛେ । ବିଶେଷତ ଏକଟା ଲୋକ ଏତ ବେଗେ ଛୁଟିଯା ଆସିତେଛେ ଯେ ତାହାକେ ଧରିଯା ଫେଲିଲ ବଲିଯା ।

ହୁଇ ହାତେ ଭାରୀ ଛୁଟି ଥଲି, ସୁତରାଂ ପ୍ରତାପ ଅତି ଦ୍ରୁତ କ୍ଳାନ୍ତ ହିଯା ପଡ଼ିତେଛିଲ ; ଅବଶେଷେ ପଲାୟନେର ଆର କୋଣ ଓ ଉପାୟ ନା ଦେଖିଯା ସେ ହଠାତ୍ ଫିରିଯା ଦ୍ଵାରାଇଲ । ଯେ ଲୋକଟା ସର୍ବାଗ୍ରେ ତାଡ଼ା କରିଯା ଆସିତେଛିଲ, ସେ ନାଗାଳେର ମଧ୍ୟେ ଆସିତେଇ ପ୍ରତାପ ଡାନ ହାତେର ଥଲିଟି ସୁରାଇଯା ଗଦାର ମତୋ ତାହାର ମୁକ୍ତକେ ପ୍ରହାର କରିଲ । ଲୋକଟା ଆରନାଦ କରିଯା ସେଇଥାନେ ମାଥା ସୁରିଯା ପଡ଼ିଯା ଗେଲ । କିନ୍ତୁ ସେଇ ସଙ୍ଗେ ମୋହରେ ଥଲି ଫାଟିଯା ଗିଯା ଚାରିଦିକେ ମୋହର ଛଡ଼ାଇଯା ପଡ଼ିଲ ।

ରାଜଜୋହି

ପ୍ରତାପ ଆର ସେଖାନେ ଦୀଡାଇଲ ନା, ଆବାର ଦୌଡାଇତେ ଆରଣ୍ଟ କରିଲ । କିଛୁକ୍ଷଣ ଦୌଡାଇଯା ସେ ଏକବାର ପିଛୁ ଫିରିଯା ଦେଖିଲ, କେହ ତାହାକେ ତାଡା କରିଯା ଆସିତେଛେ କିନା । ସେ ଦେଖିଲ ତାହାର ପଶ୍ଚାଦାବନ-କାରୀରା ସକଳେଇ ମାଟିତେ ହାମାଗ୍ରଡି ଦିଯା ଓ ପରମ୍ପର କାଡାକାଡି କରିଯା ମୋହର କୁଡାଇତେଛେ । ପ୍ରତାପ ତଥନ ଦୌଡାଇତେ ଦୌଡାଇତେ ଡାକିତେ ଲାଗିଲ,—

‘ମୋତି—ମୋତି—’

ତାହାର କଠ୍ସରେ କାନ୍ତିଲାଲ ଓ ଅନୁଚରଗଣେର ହଁଶ ହଇଲ ଯେ ଚୋର ପଲାଇତେଛେ ତଥନ ତାହାରା ଉଠିଯା ଆବାର ତାହାର ପଶ୍ଚାଦାବନ କରିଲ ।

କିନ୍ତୁ ଚୋରକେ ତାହାରା ଧରିତେ ପାରିଲ ନା । ପ୍ରଭୁର ଆହ୍ଵାନ ମୋତିର କାନେ ଗିଯାଛିଲ ; ସେ କ୍ଷଣେକ ଉଂକର୍ଣ୍ଣ ଥାକିଯା ସହସା ହ୍ରେଷ୍ଟବନି କରିଯା ପ୍ରଭୁର କଠ୍ସର ଅନୁମରଣପୂର୍ବକ ଦୌଡାଇତେ ଆରଣ୍ଟ କରିଯାଛିଲ । ପ୍ରତାପ ଶୁଣିଲ ପିଛନେ ମୋତିର କ୍ଷୁରବନି ଅଗ୍ରସର ହଟିଯା ଆସିତେଛେ । ସେ ଆବାର ଡାକିଲ,—

‘ମୋତି ! ମୋତି ! ଆୟ ବେଟା !’

ମୋତିର କ୍ଷୁରବନି ଆରଓ ସ୍ପଷ୍ଟ ହଇତେ ଲାଗିଲ । ସେ ପଶ୍ଚାଦାବନ-କାରୀଦେର ଛାଡାଇଯା ପ୍ରତାପେର ପାଶେ ପୌଛିଲ । ତୁଜନେ ପାଶାପାଶ ଦୌଡାଇତେଛେ । ତାରପର ପ୍ରତାପ ଏକଲମ୍ବେ ଧାବମାନ ମୋତିର ପିଟେ ଚଢ଼ିଯା ବସିଲ ।

କାନ୍ତିଲାଲ ଓ ତାହାର ସାଙ୍ଗେପାଞ୍ଜ ଥ ହଇଯା ଦୀଡାଇଯା ରହିଲ ; ବେଗବାନ ଅଶ ଓ ଆରୋହି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା-କୁହେଲିର ମଧ୍ୟେ ଅଳ୍ପ ହଇଯା ଗେଲ ।

ରାଜଜୋହି

ରାତ୍ରି ତୃତୀୟ ପ୍ରହର । ଚାନ୍ଦ ପଞ୍ଚମେ ଢଲିଯା ପଡ଼ିଯାଛେ ।

ଜଳସତ୍ରେର ପ୍ରାକୋଷ୍ଠେ ଚିନ୍ତା ଝୁଲାର ଉପର ସୁମାଇଯା ପଡ଼ିଯାଛିଲ ।
କିନ୍ତୁ ସୁମେର ମଧ୍ୟେ ଓ ବୋଧ କରି ପ୍ରତାପେର କଥା ତାହାର ମନ ଜୁଡ଼ିଯାଛିଲ
—ଟୋଟ ଛାଟ ଅଳ୍ପ-ଅଳ୍ପ ଫୁରିତ ହଇତେଛିଲ । ଅବହେଳା-ଗ୍ଲାନ ମାଲା ଛାଟ
ବୁକେର କାହେ ଗୁଛାକାରେ ପଡ଼ିଯା ତାହାର ତଣ ନିଶ୍ଚାସେର ସହିତ ନିଜେର
ବ୍ୟର୍ଥ ସୁଗନ୍ଧ ମିଶାଇତେଛିଲ ।

ସହସା ଅର୍ଗଲବନ୍ଦ ଦ୍ୱାରେ କରାଘାତ ହଇଲ । ଚିନ୍ତା ଚମକିଯା ଚକ୍ଷୁ
ମେଲିଲ, ଧଡ଼ମଡ଼ କରିଯା ଉଠିଯା ବସିଯା ବିକ୍ଷାରିତ ନେତ୍ରେ ଦ୍ୱାରେର ପାନେ
ଚାହିଯା ରହିଲ ।

ଆବାର ଦ୍ୱାରେ କରାଘାତ ହଇଲ । ଚିନ୍ତା ନିଃଶବ୍ଦେ ଉଠିଲ ; ଦ୍ୱାରେର
ପାଶେ ଏକଟି ବକ୍ରକେ ଧାରାଲୋ କାଟାରି ଖୁଲିତେଛିଲ, ସେଟି ଦୃଢ଼ମୁଣ୍ଡିତେ
ଧରିଯା କଡ଼ା ସ୍ଵରେ ପ୍ରସ୍ତ କରିଲ,—

‘କେ ତୁ ମି ?’

ବାହିର ହଇତେ ଚାପା ଗଲାଯ ଆଓୟାଜ ଆସିଲ—

‘ଚିନ୍ତା, ଦୋର ଖୋଲୋ—ଆମି ପ୍ରତାପ—’

ତାଡ଼ାତାଡ଼ି କାଟାରି ରାଖିଯା ଚିନ୍ତା ଦ୍ୱାରେର ହଡ଼କୋ ଖୁଲିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ
ହଇଲ—

‘ତୁ ମି—ତୁ ମି—ଏତ ରାତ୍ରେ—’

ଦ୍ୱାର ଖୁଲିତେଇ ପ୍ରତାପ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ । କପାଳେ ଘାମ,
ଚାଲେର ଉପର ଧୂଳା ପଡ଼ିଯାଛେ, ଚୋଥେ ତୌକ୍ଷଣ ଦୃଷ୍ଟି, ତାହାର ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଯା
ଚିନ୍ତା ଶଙ୍କା-ବିଶ୍ଵଯେ ତାହାର ବୁକେର କାହେ ସରିଯା ଆସିଯା ପ୍ରସ୍ତ
କରିଲ—

‘ଏ କି—କୀ ହେଯେଛେ ?’

ପ୍ରତାପ ପ୍ରଥମେ ଦ୍ୱାରେର ଅର୍ଗଲ ବନ୍ଦ କରିଯା ଦିଲ ; ତାରପର ଚିନ୍ତାର
ଦିକେ ଫିରିଯା ତାହାର କୌଣସି ହାତ ରାଖିଯା ଭଗସ୍ଵରେ ବଲିଲ,—

ରାଜଜୋହି

‘ଚିନ୍ତା, କାଳ ତୋମାର ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହବାର ପର ଆମାର ଛୁନିଆ ଓଲଟି-
ପାଲଟି ହେଁ ଗେଛେ । ଆମି ଏଥିନ ସମାଜେର ବାହିରେ—ଡାକାତ—
ବାରବଟିଆ—’

ଚିନ୍ତା ସତ୍ରାସେ ପ୍ରତିଧବନି କରିଲ,—

‘ଡାକାତ ! ବାରବଟିଆ ! କେନ, କି କରେଛ ତୁମି ?’

ପ୍ରତାପ ମୋହରେର ଥଲି ଚିନ୍ତାର ହାତେ ଦିଯା କ୍ଲାନ୍ଟ ହାସିଲ, ତାରପର
ଝୁଲାର ଉପରେ ଗିଯା ବସିଲ ।—

‘ବଲଛି । କିନ୍ତୁ ବେଶୀ ସମୟ ନେଇ, ଏତକ୍ଷଣେ ଆମାର ନାମେ ଛଲିଆ
ବେରିଯେ ଗେଛେ, ସକାଳ ହବାର ଆଗେଇ ପାଲାତେ ହବେ—’

ଚିନ୍ତା ଝୁଲାର ପାଶେ ନତଜାଞ୍ଚ ହଇଯା ବଲିଆ ଡିଟିଲ,—

‘ଓଗୋ, କୀ ହେଁଯେଛେ ସବ ଆମାୟ ବଲ ।’

‘ବଲବ । ତାର ଆଗେ ତୋମାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର ।’

‘କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ?’

‘ପାନିହାରିମ୍, ପିପାସାର୍ତ ପଥିକକେ ଆଗେ ଏକଟୁ ଜଳ ଦାଓ ।’

ସ୍ଵରିତେ ଜଳଭରା ଘଟି ଆନିଆ ଚିନ୍ତା ପ୍ରତାପେର ହାତେ ଦିଲ । ପ୍ରତାପ
ଉଦ୍ଧରମୁଖ ହଇଯା ଘଟିର ଜଳ ଗଲାଯ ଢାଲିଆ ଦିତେ ଲାଗିଲ ।

ଓଦିକେ ପରପେର ବାହିରେ ମୋତି ଦ୍ବାଡାଇଯାଛିଲ, ତାହାର ମୁଖେ
ଲାଗାମ ଏକଟି ଖୁଟିତେ ବାଁଧା ଛିଲ । ମୋତି ହିଂମର ହଇଯା ଦ୍ବାଡାଇଯାଛିଲ,
ତାହାର କାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଡିତେଛିଲ ନା । ପ୍ରଯୋଜନ ହିଲେ ସେ ଏମନି
ନିଶ୍ଚଳ ହଇଯା ଦ୍ବାଡାଇଯା ଥାକିତେ ପାରେ—ଯେନ ପାଥରେ କୋନା ମୂର୍ତ୍ତି ।

ଅନ୍ଦୁରେ ବୋପେର ଆଡାଳ ହିତେ ଏକଟି ମୁଣ୍ଡ ଗଲା ବାଡାଇଯା ଡିକି
ମାରିଲ । ତାହାର ହଣ୍ଡି ମୋତିର ଦିକେ । କିଛକଣ ଏକାଗ୍ରହିତେ ମୋତିକେ
ନିରକ୍ଷଣ କରିଯା ସେ ନିଃଶବ୍ଦେ ବୋପେର ଆଡାଳ ହିତେ ବାହିର ହଇଯା
ଆସିଲ । ଟାଂଦେର ଆଲୋଯ ଲୋକଟିକେ ପରିଷକାର ଦେଖା ଗେଲ—ଚବିଶ

ରାଜତ୍ରୋହି

ପଞ୍ଚିଶ ବହର ବସନ୍ତ ଏକଟି କ୍ଷିଣକାଯ ଦୌର୍ଘ୍ୟାବୀ ଯୁବକ । ତାହାର ମୁଖେ ଧୂର୍ତ୍ତା ମାଥାନୋ, ପାତଳା ଗୋକୁଳଜୋଡ଼ା ସର୍ବଦାଇ ଖରଗୋଶେର ଗୋଫେର ମତୋ ଅଛି ଅଛି ନଡ଼ିତେଛେ । ସେ ମୋତିର ଉପର ଅବିଚଲିତ ଦୃଷ୍ଟି ରାଖିଯା ଏକ ପା ଏକ ପା କରିଯା ତାହାର ଦିକେ ଅଗ୍ରସର ହଇତେ ଲାଗିଲ । ଯୁବକେର ଭାବଭଙ୍ଗୀ ଦେଖିଯା ମୋତି ସମ୍ବନ୍ଧେ ତାହାର ମନୋଭାବ ସତତାର ପରିଚାୟକ ବଲିଯା ମନେ ହୁଯ ନା ।

ଇତ୍ୟବସରେ ଘରେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରତାପ ଓ ଚିନ୍ତା ପାଶାପାଶି ଝୁଲାର ଉପର ବସିଯାଛେ, ପ୍ରତାପ ତାହାର କାହିନୀ ବଲା ଶେଷ କରିଯାଛେ । ଚିନ୍ତାର ଚୋଥେ ଜଳ, ସେ ହୁଇ ହାତେ ପ୍ରତାପେର ଏକଟି ହାତ ଶକ୍ତ କରିଯା ଧରିଯା ଆଛେ ।

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ସବ ତୋ ଶୁଣଲେ । ଆମି ଆମାର ରାନ୍ତା ବେଛେ ନିଯେଛି । ଏଥନ ତୁ ମି କି କରବେ ବଲ ।’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ତୁ ମି ଯା ବଲବେ ତାଇ କରବ ।—ଆମାକେ ତୋମାର ସଙ୍ଗେ ନିଯେ ଚଳ—’

ନିଃଖାସ ଫେଲିଯା ପ୍ରତାପ ମାଥା ନାଡିଲ ।

‘ତା ହୁଯ ନା,—‘ଆମାର ସଙ୍ଗେ ତୁ ମି ଥାକଲେ—’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ଆମାର କଷ୍ଟ ହବେ ଭାବଛ ? ତୁ ମି ସଙ୍ଗେ ଥାକଲେ ଆମି ସବ କଷ୍ଟ ସହ କରତେ ପାରବ ।’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଆମି ତା ଜାନି ଚିନ୍ତା । ସେ ଜଣ୍ଟେ ନୟ । ତବେ ବଲି ଶୋନ । ଆମି ଏଥନ ଡାକାତ—ବାରବଟିଯା, ମାନୁଷେର ସଙ୍ଗେ ସହଜଭାବେ ମେଲାମେଶାର ଉପାୟ ଆର ଆମାର ନେଇ । ପାହାଡ଼େର ଗୁହାୟ ଜଙ୍ଗଲେ ଲୁକିଯେ ଲୁକିଯେ ଆମାର ଜୀବନ କାଟାତେ ହବେ । ଅଥଚ ଶହରେ ବାଜାରେ ମହାଜନଦେର ମହଲେ କୋଥାଯ କି ଘଟିଛେ ତାର ଥବର ନା ଜାନଲେଓ ଆମାର କାଜ ଚଲବେ ନା । ମେଘନାଦେର ମତୋ ମେଘେର ଆଡ଼ାଲେ ଲୁକିଯେ ଆମାକେ ଏହି ଅତ୍ୟାଚାରୀଦେର ବିରକ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧ କରତେ ହବେ ଚିନ୍ତା ।’

ରାଜଜ୍ଞୋହି

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ତବେ ଆମାକେ କି କରତେ ହବେ ଛକୁମ ଦାଓ ।’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ତୋମାକେ କିଛୁଇ କରତେ ହବେ ନା । ତୁମି ସେମନ ଅପାପାଲିକା ଆଛ ତେମନି ଥାକ ।’

‘ଆମି ତୋମାର କୋନୋ କାଜେ ଲାଗବ ନା ?’

‘ତୁମି ହବେ ଆମାର ସବ ଚେଯେ ବଡ଼ ସହକାରିଣୀ । ତୋମାର ସଙ୍ଗେ ଆମାର କୀ ସମ୍ବନ୍ଧ ତା କେଉ ଜାନେ ନା । ତୁମି ଏଥାନେ ସେମନ ଆଛ ତେମନି ଥାକବେ । ଏହି ପଥ ଦିଯେ କତ ଲୋକ ଆସେ ଯାଏ, ତାଦେର ମୁଖେ ଅନେକ ଟୁକ୍ରୋ-ଟାକ୍ରା ଖବର ତୁମି ପାବେ । ଏହି ସବ ଖବର ତୁମି ଆମାର ଜଣେ ସଂଘ୍ୟ କରେ ରାଖବେ । ଆମି ମାଝେ ମାଝେ ଲୁକିଯେ ଏସେ ତୋମାର ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରବ ଆର ଛନିଯାର ଖବର ନିଯେ ଯାବ—’

ଚିନ୍ତା କିଯିଏକାଳ ନୀରବ ହଇଯା ରହିଲ, ପ୍ରକ୍ଷାବଟା ପ୍ରଥମେ ତାହାର ମନଃପୂତ ହୟ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ କ୍ରମେ ତାହାର ସଂଶୟ କାଟିଯା ଗିଯା ମୁଖ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ହଇଯା ଉଠିଲ ।

‘ବେଶ, ତାଇ ଭାଲ । ତବୁ ତୋ ମାଝେ ମାଝେ ତୋମାଯ ଚୋଥେ ଦେଖିତେ ପାବ ।’

ପ୍ରତାପ ଚିନ୍ତାକେ କାଛେ ଟାନିଯା ଲାଇଯା ଗାଢ଼ସ୍ଵରେ ବଲିଲ,—

‘ଚିନ୍ତା, ଆଜ ପୃଥିବୀତେ ତୁମି ଛାଡ଼ା ଆର କେଉ ନେଇ—ତୋମାକେ ଏଥାନେ ଫେଲେ ରେଖେ ଚଲେ ଯାଏୟା ସେ କତ ମର୍ମାଣ୍ଡିକ ତା ତୋ ତୁମି ବୁଝିବୁକାରେ ପାରଛ ? କୋଥାଯ ଭେବେଛିଲାମ ତୋମାକେ ବିଯେ କରେ ସୁଖେ-ସ୍ଵଚ୍ଛନ୍ଦେ ଦିନ କାଟାବ—’

ଚିନ୍ତା ଅବହେଲା-ହାନ ମାଲା ଛାଟି ବୁଲାର ଉପର ହିତେ ତୁଳିଯା ଲାଇଲ ; ଏକଟି ମାଲା ପ୍ରତାପେର ହାତେ ଦିଯା ଅନ୍ତଟି ତାହାର ଗଲାଯ ପରାଇଯା ଦିଲ, ଗନ୍ଧୀର ଶାନ୍ତ ଚକ୍ଷେ ଚାହିଯା ବଲିଲ,—

‘ଏହି ଆମାଦେର ବିଯେ । ଭଗବାନ ସଦି ଦିନ ଦେନ ତଥନ ସୁଖେ-ସ୍ଵଚ୍ଛନ୍ଦେ ତୋମାର ଘର କରବ ।’

ରାଜଜୋହି

ଚିନ୍ତାର ଗଲାୟ ହାତେର ମାଳା ପରାଇୟା ଦିଯା ପ୍ରତାପ ତାହାର ଛଇ ହାତ
ଧରିଯା ଗତୀର ଆବେଗଭରେ ତାହାର ମୁଖେର ପାନେ ଚାହିୟା ରହିଲ—

‘ଚିନ୍ତା—’

ଏହି ସମୟ ଦ୍ୱାରେ ଖୁଟଖୁଟ କରିଯା ଶବ୍ଦ ହଇଲ । ପ୍ରତାପେର କଥା ଶେଷ
ହଇଲ ନା, ତାହାଦେର ଛଇଜୋଡ଼ା ସନ୍ତ୍ରେଷ ଚକ୍ର ଦ୍ୱାରେର ଉପର ଗିଯା ପଡ଼ିଲ ।

କିଛୁକ୍ଷଣ ନୀରବ ; ତାରପର ବାହିର ହଇତେ ଏକଟି କରଣ କଠ୍ସର
ଶୋନା ଗେଲ—

‘ଓ ମଶାୟ ଘୋଡ଼ାର ମାଲିକ, ଏକବାର ଦୟା କରେ ବାହିରେ ଆସବେନ
କି ?’

କଠ୍ସରେର କାତରତା ଆଖ୍ସାସଜନକ । ତବୁ କିଛୁଇ ବଲା ଯାଯ ନା ।
ପ୍ରତାପ ଓ ଚିନ୍ତା ଦୃଷ୍ଟି ବିନିମ୍ୟ କରିଲ । ପ୍ରତାପ କୋମର ହଇତେ ଏକଟି
ପିନ୍ତଳ ବାହିର କରିଯା ନିଃଶ୍ଵରେ ଦ୍ୱାରେ କାହେ ଗିଯା କାନ ପାତିଆ
ଶୁଣିଲ, ତାରପର ହଠାଂ ଦ୍ୱାର ଖୁଲିଯା ସମୁଖେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ଲୋକଟିର ବୁକେର
ଉପର ପିନ୍ତଳ ଧରିଯା କରିଶସ୍ତରେ ବଲିଲ,—

‘କି ଚାଓ ? କେ ତୁମି ?’

ଅର୍କିତ ଆକ୍ରମଣେ ଲୋକଟି ପ୍ରାୟ ଉଲ୍ଟିଯା ପଡ଼ିଯା ଯାଇତେଛି,
କୋନ୍ତେ ରକମେ ସାମଳାଇୟା ଲାଇଲ । ସେ ଆର କେହ ନୟ, ସେଇ କ୍ଷୀଣକାୟ
ଯୁବକ । ଚକ୍ର ଚକ୍ରକାର କରିଯା ସେ ପ୍ରତାପେର ପାନେ ଓ ପିନ୍ତଳଟାର
ପାନେ ପର୍ଯ୍ୟାକ୍ରମେ ତାକାଇୟା ଶେଷେ ବଲିଲ,—

‘ଓଟା ସରିଯେ ନିଲେ ଭାଲ ହୟ—ଆମି କିଞ୍ଚିତ ଭୟ ପେଯେଛି ।’

ପ୍ରତାପ ପିନ୍ତଳ ନାମାଇଲ ନା, ଚିନ୍ତାକେ ଡାକିଯା ବଲିଲ,—

‘ଚିନ୍ତା, ପ୍ରଦୀପଟା ନିଯେ ଏସ !’

ପ୍ରଦୀପ ହାତେ ଲାଇୟା ଚିନ୍ତା ପ୍ରତାପେର ପାଶେ ଆସିଯା ଦୀଢ଼ାଇଲ ।
ପ୍ରତାପ ଏଥିନ ଲୋକଟିକେ ଭାଲ କରିଯା ଦେଖିଲ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିରନ୍ତ୍ର ଏବଂ
ଦୈହିକଶକ୍ତିର ଦିକ ଦିଯାଓ ଉପେକ୍ଷଣୀୟ । ଲୋକଟିଓ ଇହାଦେର ଦୁଜନକେ

ରାଜଜୋହି

ଦେଖିଯା ବୁଝିଯା ଲଈଲ ଯେ ଇହାରା ଶୁଣୁଥିଲୁଗ୍ନୀ ; ସେ ଏକଟୁ ଲଜ୍ଜାର ଭାନ
କରିଯା ଘାଡ଼ ଚଲକାଇତେ ଚଲକାଇତେ ବଲିଲ,—

‘ଏ ହେ ହେ—ଆମି ଦେଖିଛି କିଞ୍ଚିଂ ଦୋଷ କରେ ଫେଲେଛି—ଏମନ
ଠାଦନି ରାତ୍ରେ ପ୍ରଣୟୀଦେର ମିଳନେ ବାଗଡ଼ା ଦେଓଯା—କିଞ୍ଚିଂ—’

ପ୍ରତାପ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲ,—‘ତୁମି କେ ?’

ସୁବକ କର୍ଣ୍ଣଭାବେ ବଲିଲ,—‘ବଲତେ ନେଇ ଆମାର ଅବଶ୍ତା ପ୍ରାୟ
ଏକଇ ରକମ । ମାମୁଦ୍‌ପୁରେର ବଡ଼ ମହାଜନ ରତ୍ନିଲାଲ ଶେଠେର ମେଘେର ସଙ୍ଗେ
କିଞ୍ଚିଂ ପ୍ରେମ ହେଁଲି, ଲୁକିଯେ ଲୁକିଯେ ଦେଖାଣ୍ଡା ହଚ୍ଛିଲ, ହଠାଏ ବାଗଡ଼ା
ପଡ଼େ ଗେଲ । ସବାଇ ମାର ମାର କରେ ତେଡ଼େ ଏଲ । କାଜେଇ ଏଥିନ ଆମି
ପଲାତକ—ଫେରାରୀ ଆସାମୀ ।’

ପ୍ରତାପ ଓ ଚିନ୍ତାର ମଧ୍ୟ ଚକିତ ଦୃଷ୍ଟି-ବିନିମୟ ହଇଲ ।

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ତୁମିଓ ଫେରାରୀ ?’

ପ୍ରତାପ ଓ ଚିନ୍ତା ବାରାନ୍ଦାଯ ବାହିର ହଇଯା ଆସିଲ ।

ସୁବକ ବଲିଲ,—‘ଫେରାରୀ ନା ହେଁ ଉପାୟ କି ? ରତ୍ନିଲାଲ ଶେଠ
କିଞ୍ଚିଂ କଡ଼ା-ପିତ୍ତିର ଲୋକ, ଧରତେ ପାରଲେ କୋନୋ କଥା ଶୁଣନ୍ତୋ ନା,
ସଟାନ ଟାଙ୍ଗିଯେ ଦିତ । ତାଇ ପଲାଯନେର ରାନ୍ତା ଯତନୁର ଶୁଗମ କରା ଯାଇ
ତାରଇ ଚେଷ୍ଟୀ ଆଛି । ଆପନାର ଘୋଡ଼ାଟି—’

ସୁବକ ଲୋଲୁପ ହୃଦୀତେ ମୋତିର ପାନେ ଫିରିଯା ଚାହିଲ ।

ପ୍ରତାପ ଜ୍ଞାନିତ କରିଯା ବଲିଲ,—‘ଆମାର ଘୋଡ଼ା ? ମୋତି ?’

ସୁବକ ବଲିଲ,—‘ଏହି ପଥ ଦିଯେ ଯାଚିଲାମ ଘୋଡ଼ାଟି ଚୋଥେ ପଡ଼ିଲ । ତା
ଭାବଲାମ ଘୋଡ଼ାର ମଧ୍ୟିକ ନିଶ୍ଚଯ କାହେ-ପିଠେ ଆହେନ, ତିନି ଯଦି ଘୋଡ଼ାଟି
ଉଚିତ ମୂଲ୍ୟ ବିକ୍ରି କରେନ ତାହଲେ ଆମାର କିଞ୍ଚିଂ ଉପକାର ହୟ ।’

‘ବିକ୍ରି କରବ ? ମୋତିକେ ବିକ୍ରି କରବ !’

ସୁବକ ବଲିଲ,—‘ଦେଖୁନ ଆମି ବଡ଼ଲୋକ ନଇ କିନ୍ତୁ ଗରଜ ବଡ଼
ବାଲାଇ । ଆପନାକେ ନା ହୟ ଉଚିତ ମୂଲ୍ୟର କିଞ୍ଚିଂ ବେଶୀଇ ଦେବ—’

ରାଜଜୋହି

ପ୍ରତାପ ଏକଟୁ ହାସିଲ, ଏଇ କୌତୁକଶ୍ରିୟ ଅଥଚ କୁଟୁମ୍ବି ଯୁବକଟିକେ ତାହାର ଭାଲ ଲାଗିଲ । ବିପଦେର ମୁଖେଁ ଯାହାର ମନ ହଇତେ ହାଶ୍ଚରସ ମୁହିୟା ଯାଯା ନା ତାହାର ତିତରେ ପଦାର୍ଥ ଆଛେ । ପ୍ରତାପ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲ,—
‘ତୋମାର ନାମ କି ?’

ଯୁବକ ସବିନୟେ ଉତ୍ତର ଦିଲ,—

‘ବଲତେ ନେଇ ଆମାର ନାମ ଭୀମଭାଇ ଅଞ୍ଜୁନଭାଇ ଶିଯାଳ ।’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଏକଟା କଥା ଜିଜ୍ଞାସା କରି, ଆମାର ଘୋଡ଼ାଟି ଏକଳା ପୋୟେ ତୁମି ଚୁରି କରଲେ ନା କେନ ?’

ଭୀମଭାଇ ଏକଟୁ ସଲଜ୍ଜ ହାସିଲ । ତାହାର ଗୋଫଜୋଡ଼ା ନଡ଼ିତେ ଲାଗିଲ—

‘ବଲତେ ନେଇ ସେ ଚେଷ୍ଟା କରେଛିଲାମ । କିନ୍ତୁ ଆପନାର ଘୋଡ଼ାଟି କିଞ୍ଚିଂ ବେଶୀ ପ୍ରଭୁଭକ୍ତ, ଲାଗାମେ ହାତ ଦିତେଇ ସଂ୍ଯାକ୍ କରେ କାମଡେ ଦିଲ । ଏହି ଦେଖୁନ—’

ଭୀମଭାଇ ହାତ ବାହିର କରିଯା ଦେଖାଇଲ ; ହାତେର ପୌଚାୟ ଘୋଡ଼ାର ଦାତେର ଦାଗ ରହିଯାଛେ, ତବେ ରଙ୍ଗପାତ ହୟ ନାହିଁ ।

ଭୀମଭାଇ ବଲିଲ,—‘ଏଥିନ ଫେରାରୀ ଆସାମୀର ପ୍ରତି ଦୟା କରେ ଘୋଡ଼ାଟି ବିକ୍ରି କରବେନ କି ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ମୋତିକେ କିନତେ ପାରେ ଏତ ଟାକା କାଥିଯାବାଡ଼େ ନେଇ । ତାହାଡ଼ା ଆମିଓ ତୋମାର ମତନ ଫେରାରୀ, ମହାଜନେର ଟାକା ଲୁଠ କରେଛି ।’

ଭୀମଭାଇ ବିପୁଲ ବିଶ୍ୱାସେ ହାଁ କରିଯା କିଛୁକ୍ଷଣ ପ୍ରତାପେର ମୁଖେର ପାମେ ଚାହିୟା ରହିଲ—

‘ବଲତେ ନେଇ କିଞ୍ଚିଂ ରୋମର୍ଧଣ ବ୍ୟାପାର ମନେ ହଚ୍ଛେ—ଆମିଓ ଫେରାରୀ ଆପନିଓ ଫେରାରୀ । ଏମନ ଯୋଗାଯୋଗ ବଲତେ ନେଇ ସହଜେ ସଟେ ନା !’

ରାଜବ୍ରଜୋହି

ପ୍ରତାପ ପିଣ୍ଡଲ କୋମରେ ରାଖିଯା ଭୀମଭାଇୟେର କାଥେର ଉପର
ହାତ ରାଖିଲ, ମର୍ମଭେଦୀ ଦୃଷ୍ଟିତେ ତାହାର ମୁଖେର ପାନେ ଚାହିୟା ଥାକିଯା
ଶେଷେ ବଲିଲ,—

‘ଭୀମଭାଇ, ତୋମାର ମତୋ ମାନ୍ୟ ଆମାର ଦରକାର । ତୁମି ଆସବେ
ଆମାର ସଙ୍ଗେ ?’

ଭୀମଭାଇ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲ,—‘ବଲତେ ନେଇ—କୋଥାୟ ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ତୋମାର ଆମାର ଜନ୍ମ କେବଳ ଏକଟି ପଥ ଖୋଲା
ଆଛେ, ଡାକାତିର ପଥ, ବାରବଟିଯାର ପଥ । ଆସବେ ଏ ପଥେ ?’

ମହାନନ୍ଦେ ଭୀମଭାଇ ପ୍ରତାପକେ ଏକେବାରେ ଜଡ଼ାଇୟା ଧରିଲ ।

‘ଆସବ ନା ? ବଲତେ ନେଇ ଆସବ ନା ତୋ ଯାବ କୋଥାୟ ? ଆଜ
ଥେକେ ତୁମି ଆମାର ଶୁରୁ—ଆମାର ସର୍ଦ୍ଦାର ।’

ପ୍ରତାପ ଭୀମେର ଆଲିଙ୍ଗନ ମୁକ୍ତ ହଇଲ । ବଲିଲ,—

‘ଆଜ ଆମାଦେର ନବଜୀବନେର ଭିନ୍ତି ହଲ ।—ଚିନ୍ତା, ଆଜ ଆମରା
ମାତ୍ର ତିନଙ୍ଗନ ବିଜ୍ଞୋହି ଦୂରମ ପଥେ ଯାତ୍ରା ଶୁରୁ କରଲାମ । ତୁମେ
ଆମାଦେର ଦଲ ବେଡ଼େ ଉଠିବେ—ଦେଶେ ବିଜ୍ଞୋହିର ଅଭାବ ନେଇ । ଭୀମଭାଇ,
ଆମରା ତିନଙ୍ଗନ ମିଳେ ଯେ ଆଣ୍ଣନ ଜାଲବ—’

ଭୀମଭାଇ ବଲିଲ,—‘ତିନଙ୍ଗନ ନନ—ଚାରଙ୍ଗନ । ବଲତେ ନେଇ ଆମାର
ଏକଟି ସାଥୀ ଆଛେ—’

‘ସାଥୀ ? କହ—କୋଥାୟ ?’

‘ଅବସ୍ଥାଗତିକେ କିଞ୍ଚିତ ଆଡ଼ାଲେ ଆଛେ ।—ଏହି ଯେ ଡାକଛି ।’

ଭୀମଭାଇ ମୁଖେର ମଧ୍ୟେ ଦୁଇଟି ଆଙ୍ଗୁଳ ପୁରିଯା ଦିଯା ତୀତି ଶିସ୍ ଦିଲ,
ତାରପର ଡାକିଲ,—

‘ତିଲୁ ! ତିଲୋକମା ।’

ଯେ ଝୋପେର ଆଡ଼ାଲ ହଇତେ କିଛୁକାଳ ପୂର୍ବେ ଭୀମଭାଇ ଉକି
ମାରିଯାଇଲ, ତାହାର ପିଛନ ହଇତେ ଏକଟି ହାତ୍ମମୂର୍ଖ ତରଣୀ ବାହିର ହଇଯା

ରାଜଜୋହି

ଆସିଲ । ପରିଧାନେ ଘାଗରା ଓ ଓଡ଼ନି, ହାତେ ଏକଟି ଛୋଟି ପୁଁଟଳି, ତିଲୋକମା ଦୌଡ଼ିଯା ଆସିଯା ଭୀମଭାଇୟେର ପାଶେ ଦ୍ଵାରାଇଲ ।

ଭୀମଭାଇ ବଲିଲ,—‘ତିଲୁ, ଆଜ ଥେକେ ଆମରା ଡାକାତ—(ଗଲାର ମଧ୍ୟେ ଛକ୍କାର ଶବ୍ଦ କରିଲ) ଇନି ଆମାଦେର ସର୍ଦାର ।’

ତିଲୁର ଚୋଥ ଛାଟି ଭାରି ଚଢ଼ିଲ ଆର ଦ୍ଵାତଙ୍ଗଲି ମୁକ୍ତାଶ୍ରେଣୀର ମତୋ ଉଜ୍ଜଳ, ସେ ଚଢ଼ିଲ କୌତୁକଭରା ଚକ୍ର ଚିନ୍ତା ଓ ପ୍ରତାପକେ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିଯା ଦଶନଚ୍ଛଟା ବିଚ୍ଛୁରିତ କରିଯା ହାସିଲ । ପ୍ରତାପ ସମ୍ବର୍ମେ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ,—

‘ଇନି କେ ଭୀମଭାଇ ?’

ଭୀମଭାଇ ବଲିଲ,—‘ଚିନତେ ପାରଲେ ନା ସର୍ଦାର ? ବଲତେ ନେଇ ରତିଲାଲ ଶେଠେର ମେଘେ—ତିଲୁ । କିଞ୍ଚିଂ ଏକଣ୍ୟେ ମେଘେ, କିଛୁତେଇ ଶୁନିଲ ନା, ଆମାର ସଙ୍ଗେ ପାଲାଲ । ଓର ଜଣେଇ ତୋ ଆମାର ଏହି ସର୍ବନାଶ ।’

ପ୍ରତାପ ଶିତମୁଖେ ଚିନ୍ତାର ପାନେ ଚାହିଲ । ତିଲୁ କଲକର୍ତ୍ତେ ହାସିଯା ଉଠିଲ । ଚିନ୍ତା ପ୍ରଦୀପ ରାଖିଯା ହାସିତେ ହାସିତେ ଗିଯା ତିଲୁକେ ଜଡ଼ାଇଯା ଲାଇଲ ।

ଭୋର ହଇତେ ଆର ବୈଶୀ ଦେଇ ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ର ଅନ୍ତ ଯାଇତେଛେ । ଥାକିଯା ଥାକିଯା ଦୁ'ଏକଟା କୋକିଲ କୁହରିଯା ଉଠିତେଛେ ।

ରାଜଜୋହି

ଜଳସତ୍ରେ ସମୁଖେ ପଥେର ଉପର ମୋତି ଦୀଡ଼ାଇୟା । ତାହାର ପିଠେର ଉପର ସାରି ଦିଯା ତିନଙ୍ଗନ ଆରୋହୀ : ସର୍ବାଶ୍ରେ ପ୍ରତାପ ଲାଗାମ ଧରିଯା ବସିଯା ଆଛେ, ତାହାର ପିଛନେ ଭୌମଭାଟ୍ ପ୍ରତାପେର କାଁଧେ ହାତ ଦିଯା ବସିଯା ଆଛେ, ସର୍ବଶେଷେ ତିଲୁ ଏକହାତେ ଭୌମଭାଇୟେର କୋମର ଜଡ଼ାଇୟା ତାହାର ପିଠେର ଉପର ଗାଲ ରାଖିଯା ପରମ ସୁଖେ ମୃତ୍ୟୁ ହୁଅ ହାସିତେଛେ । ତିଲୁ ଓ ଭୌମଭାଇୟେର ଗଲାଯ ବନଫୁଲେର ମାଲା ଛୁଟି ଇତିମଧ୍ୟେ ଆସିଯା ପଡ଼ିଯାଛେ, ତାହାରା ଓ ଏଥିନ ଗଞ୍ଜବର୍ମତେ ବିବାହିତ ସ୍ଵାମୀ-ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଚିନ୍ତା ପଥେର ଉପର ଦୀଡ଼ାଇୟା ତାହାଦେର ବିଦାୟ ଦିତେଛେ । କୋନ୍‌ଓ କଥା ହଇଲା ନା, ପ୍ରତାପ ଏକବାର ଘାଡ଼ ଫିରାଇୟା ଚିନ୍ତାର ପାନେ ଚାହିଯା ଏକଟୁ ହାସିଲ । ତାର ପର ତାହାର ବଲ୍‌ଗାର ଇଶାରା ପାଇୟା ମୋତି ଧୀର ପଦେ ପାହାଡ଼େର ଅଭିମୁଖେ ଚଲିତେ ଆରଣ୍ୟ କରିଲ ।

এক শহরের একটি প্রাচীর-গাত্রে বেশ বড় গোছের একটি ইস্তাহার
ঁাটা রহিয়াছে—

বারবটিয়া প্রতাপ সিংকে

যে-কেহ রাজসকাশে ধরাইয়া দিতে পারিবে
সে এক হাজার টাকা পুরস্কার পাইবে ।

১০০০ টাকা পুরস্কার ।

ইস্তাহারের ঠিক পাশেই একটি দাকুনির্মিত পায়রার খোপের
মতো ক্ষুদ্র পানের দোকান । দোকানদার দোকানের মধ্যে বসিয়া
পান সাজিতেছে, সমুখে দুইজন গ্রাহক দাঢ়াইয়া পান কিনিতেছে ।

একজন খরিদার ইস্তাহারটি দেখিয়া দোকানদারকে জিজ্ঞাসা
করিল,—

‘ইস্তাহারে কী লেখা রয়েছে ?’

দোকানদার পানের খিলি খরিদারকে দিয়া নৌরসকষ্টে বলিল,—

‘লেখা আছে প্রতাপ বারবটিয়াকে যে ধরিয়ে দিতে পারবে সে
হাজার টাকা ইনাম পাবে ।’

লোকটি পান চিবাইতে চিবাইতে কিছুক্ষণ বিরাগপূর্ণ নেত্রে
ইস্তাহারটি নিরীক্ষণ করিল, তারপর ঘৃণাভরে ইস্তাহারের উপর
পানের পিক ফেলিয়া দিয়া চলিয়া গেল ।

দ্বিতীয় খরিদারটি শীর্ণকৃতি এবং অপেক্ষাকৃত ভৌরু প্রকৃতির ।
সে পান মুখে দিয়া একবার সতর্কভাবে এদিক ওদিক তাকাইল, তার
পর হঠাতে ইস্তাহারের উপর পিচকারীর বেগে পিক ফেলিয়া দ্রুত
প্রস্থান করিল ।

ରାଜଦ୍ରୋହୀ

ଦୋକାନଦାର ଏକଟୁ ଗନ୍ଧୀ ହାସିଲ । ସେ ଆର କେହ ନୟ, ସୁନ୍ଦର ଲାହମନ ।

ଆର ଏକଟି ଶହର । ଏକଟା ତକ୍ମାଧାରୀ ଲୋକ ଢୋଳ ପିଟାଇୟା ରାଷ୍ଟ୍ରାୟ ରାଷ୍ଟ୍ରାୟ ଛଲିଯା ଦିଯା ବେଡାଇତେ—

‘ସରକାରୀ ପୁରଙ୍କାର ବାଡ଼ିଯେ ଦେଓଯା ହଲ—ଶୋନୋ ସବାଇ—ଦେଶେର ଶକ୍ତି ସମାଜେର ଶକ୍ତି ରାଜାର ଶକ୍ତି ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଆକେ ଯେ ଧରିଯେ ଦିତେ ପାରବେ ସେ ପାଁଚ ହାଜାର ଟାକା ପୁରଙ୍କାର ପାବେ—’

ଏକଟା ଗଲିର ମୋଡେ କଯେକଜନ ଦାଁଡାଇୟା ଛିଲ, ତାହାଦେର ମଧ୍ୟେ ଏକଜନେର ହାତେ ଗୁଲ୍ତି । ବାଲକ ଗୁଲ୍ତିତେ ଏକଟି ଅନ୍ତରଥଣ ବସାଇୟା ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ୍ତିର କରିଯା ଛୁଁଡ଼ିଯା ମାରିଲ । ତାରପର ବାଲକେର ଦଲ ହୈଛେ କରିତେ କରିତେ ଛୁଟିଯା ପଲାଇଲ ।

ତକ୍ମାଧାରୀ ଘୋଷକ ଘୋଷଣା ଶେଷ କରିଯା ଢୋଳେ କାଠି ଦିତେ ଗିଯା ବେଖିଲ ଢୋଳ ଫାସିଯା ଗିଯାଛେ । ରାଷ୍ଟ୍ରାର ଲୋକ ବିଜ୍ଞପଭରେ ହାସିଯା ଉଠିଲ ।

ଚିନ୍ତାର ଜଳମତ୍ରେ ଅସମତଳ ଦେଯାଲେ ଏକଟି ଇନ୍ଦ୍ରାହାର ଝାଟା ରହିଯାଛେ—

ରାଜଜୋହି

୧୦୦୦୧

ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଆକେ ଯେ-କେହ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପ୍ରତାପ ଦୀନାଇୟା ଏକ ଟୁକରା କଯଳା ଦିଯା ପୁରକ୍ଷାରେ ଅକ୍ଷେର
ପିଛନେ ଆରା କରେକଟା ଶୂନ୍ୟ ଯୋଗ କରିଯା ଦିତେଛେ । ତାହାର ମୁଖେ
ଘୃତ ବ୍ୟଙ୍ଗ ହାସି ।

ପାଯରାର ବକ୍ରବକମ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଯା ପ୍ରତାପ ଉପରେ ଚକ୍ର ତୁଲିଲ । ଏକଟି
ଦୀର୍ଘ ବଂଶଦଣେର ଆଗାଯ କଞ୍ଚିର କାମାନି ଦିଯା ଛତ୍ର ରଚନା ହଇଯାଛେ ତାହାର
ଉପର ଛୁଟି କପୋତ । ପ୍ରତାପ ଯେ କପୋତଶିଶୁ ଛୁଟି ଚିନ୍ତାକେ ଉପହାର
ଦିଯାଛିଲ, ତାହାର ଆର ଶିଶୁ ନହେ, ସାବାଲକ ଓ ସ-ପାଲକ ହଇଯାଛେ ।

ତାହାଦେର ଦିକେ ଚାହିୟା ପ୍ରତାପେର ମୁଖେର ବ୍ୟଙ୍ଗ ହାସି ମେହେ କୋମଳ
ହଇଯା ଆସିଲ । ଏହି ସମୟ ଚିନ୍ତା ସରେର ଭିତର ହଇତେ ବାରାନ୍ଦାୟ
ଆସିଯା ଉଦ୍‌ଦିଗ୍ନସ୍ଵରେ ବଲିଲ,—

‘ଓ କି, ସଦରେ ଦୀନିଯେ ଆଛୋ ? କେଉ ଯଦି ଏସେ ପଡ଼େ ! ମୋତି
କୋଥାଯ ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ମୋତିକେ ଓଦିକେ ଲୁକିଯେ ରେଖେଛି, କେଉ ଦେଖିତେ
ପାବେ ନା ।’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ତବେ ଓଥାନେ ଦୀନିଯେ କି କାଜ ? ଏସୋ, ଭେତରେ
ଏସୋ, ତୋମାର ଖାବାର ଦିଯେଛି—’

ପ୍ରତାପ ଆସିଯା ବାରାନ୍ଦାୟ ଚିନ୍ତାର ସହିତ ଯୋଗ ଦିଲ, ବଲିଲ,—
‘ଚୁନି-ମୁନି’କେ ଦେଖିଲାମ । ଓଦେର ସଥି ବାସା ଥିକେ ତୁଲେ ଏନେଛିଲାମ
ତଥନ କେ ଭେବେଛିଲ ଓରା ଏତ କାଜେ ଲାଗିବେ !’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ଆମାଦେର ଭାଗ୍ୟବିଧାତା ଜାନତେନ, ତାଇ ଆଗେ
ଥିକେ ଆଯୋଜନ କରେ ରେଖେଛିଲେନ ।’

ପ୍ରତାପ ସରେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ଦେଖିଲ ମେରେଯ ପିଁଡ଼ି ପ୍ରାତା
ହଇଯାଛେ, ସମୁଖେ ଅକାଣ୍ଠ ପିତଲେର ଥାଲି ; ଥାଲିତେ ନାନାପ୍ରକାର

ରାଜଜୋହି

ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟଞ୍ଜନ ସଜ୍ଜିତ ରହିଯାଛେ : ଗମେର ଫୁଲକା ରଣ୍ଟି, ଶିଂ ଦିଯା ତୁରେର ଡାଳ * ; ମୁଠିଆ, ପକୌଡ଼ି, ଧୋକ୍ଡା, ଦହି-ବଡ଼ା, ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ—ଆରାଏ କତ କି । ପ୍ରତାପ ସହରେ ପିଂଡ଼ିର ଉପର ବସିଲ ।

‘ଭାଗ୍ୟବିଧାତା ଆମାର ଜଣେଓ ଆଜ କମ ଆୟୋଜନ କରେନ ନି—’

ପ୍ରତାପ ପରମ ଆଗ୍ରାହେ ଆହାର ଆରଞ୍ଜ କରିଲ, ଚିନ୍ତା ମଲଙ୍ଗ ତୃପ୍ତିର ସହିତ ବସିଆ ଦେଖିତେ ଲାଗିଲ ।

‘ରାନ୍ନା ଭାଲ ହେଁଯେଛେ ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଭାଲ ? ଅମୃତ । ସତିଇ ବଲଛି ଚିନ୍ତା, ଡାକାତ ହବାର ଆଗେ ଯଦି ତୋମାର ରାନ୍ନା ଖେତାମ ତାହଲେ ହୁଯାତେ—’

ବଲିତେ ବଲିତେ ସେ ଥାମିଆ ଗେଲ, ତାହାର କୌତୁକ-ଚଟୁଲ ମୁଖ ସହସା ଗଞ୍ଜୀର ହଇଲ । ସେ ହାତେର ଅର୍ଧଭୁକ୍ତ ଧୋକ୍ଡା ନାମାଇଯା ରାଖିଲ ।

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘କି ହୁଲ ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘କିଛୁ ନା । ହଠାତ ମନେ ପଡ଼େ ଗେଲ, ଆମି ଏଖାନେ ବସେ ଦିବି ଚର୍ବଚୋଷ୍ୟ ଥାଇଛି, ଆର ଓରା—ଭୌମ ନାନା ପ୍ରଭୁ ତିଲୁ—ହୁନ ଦିଯେ ବାଜରି ରଣ୍ଟି ଚିବଚେ ।’

ଚିନ୍ତା ଈସ୍ତ ହାସିଆ ବଲିଲ,—‘ତା ହୋକ--ତୁମି ଖାଓ ।’

ପ୍ରତାପ ବିଷନ୍ନ ମୁଖେ ଉଠିବାର ଉପକ୍ରମ କରିଲ—

‘ନା ଚିନ୍ତା, ଏତ ଭାଲ ଖାବାର ଆର ଆମାର ଗଲା ଦିଯେ ନାମବେ ନା ।’

‘ଉଠୋ ନା, ଉଠୋ ନା । ଓଦେର ଜଣେଓ ଆମି ଖାବାର ତୈରୀ ରେଖେଛି—ତୁମି ନିଯେ ଯାବେ । ଐ ଢାଖୋ ।’

ଘରେର କୋଗେ ଏକଟି ଆଧମନୀ ଚଟେର ଥଲି ଆଭ୍ୟନ୍ତରିକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତାଯ ପେଟ ଫୁଲାଇଯା ଧନୀ ମହାଜନେର ମତୋ ବସିଆ ଛିଲ, ଦେଖିଯା ପ୍ରତାପେର ମୁଖ ଆବାର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ହଇଯା ଉଠିଲ । ସେ କୃତଜ୍ଞତା-ତଦ୍ଗତ ସ୍ଵରେ ଚିନ୍ତାକେ ବଲିଲ,—

* ଶଜିନାର ଡାଁଟା (ଶିଂ) ଦିଯା ଅଡ଼ର ଡାଳ ।

ରାଜଜୋହି

‘ଚିନ୍ତା, ତୁ ମି ଏକଟି ଆଶ ଜଳଜ୍ୟାଷ୍ଟ ଦେବୀ—ଏତେ କୋନେ
ସନ୍ଦେହ ନେଇ ।’

ପ୍ରତାପ ଆହାରେ ମନ ଦିଲ । ଏହି ସମୟ ପାଯରା ହୃଦୀ ଡିଙ୍ଗିଆ
ଆସିଯା ଜାନାଲାଯ ବସିଲ । ଚିନ୍ତା ଏକମୁଠି ଶନ୍ତ ଲଇଯା ମେରୋଯେ
ଛଡ଼ାଇଯା ଦିଲ, ଚୁନି-ମୁନି ଅମନି ଆସିଯା ଦାନାଗୁଲି ଖୁଣ୍ଟିଯା ଥାଇତେ
ଲାଗିଲ । କିଛୁକ୍ଷଣ ନୀରବ ଆହାରେ କାଟିଲ ।

ପ୍ରତାପ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ,—‘ଖବର କିଛୁ ଆଛେ ନାକି ?’

ଚିନ୍ତା କହିଲ,—‘ନା, ନତୁନ ଖବର କିଛୁ ପାଇ ନି ।’

‘ଆମି ବୋଧ ହୁଯ ଏଥିନ କିଛୁଦିନ ଆର ଆସତେ ପାରବ ନା । ଯଦି ଜରୁରୀ
ଖବର କିଛୁ ପାଓ—’ ପ୍ରତାପ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଚୁନି-ମୁନିର ପାନେ ତାକାଇଲ ।

ଚିନ୍ତା ଘାଡ଼ ନାଡ଼ିଯା ବଲିଲ,—‘ହଁ ।’

ସହସା ବାହିରେ ଡୁଲି ବାହକେର ହମ୍ ହମ୍ ଶବ୍ଦ ଶୋନା ଗେଲ । ପ୍ରତାପ
ଓ ଚିନ୍ତା ସଚକିତେ ମୁଖ ତୁଲିଲ ।

ବାହିରେ ରାନ୍ତାର ଉପର ଶେଠ ଗୋକୁଲଦାସେର ଡୁଲି ଆସିଯା
ଥାମିଯାଛେ । ଏବାର ସଙ୍ଗେ ରକ୍ଷୀର ସଂଖ୍ୟା ବେଶୀ, କାନ୍ତିଲାଲ ଓ ପାଂଚଜନ
ବନ୍ଦୁକଧାରୀ ସିପାହୀ । ହତଭାଗୀ ପ୍ରତାପ ସିଂହ ଧରା ନା ପଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ମହାଜନ ସମ୍ପଦାୟକେ ସାବଧାନେ ପଥ ଚଲିତେ ହୁଏ ।

ଗୋକୁଲଦାସ ଡୁଲି ହଇତେ ମୁଣ୍ଡ ବାହିର କରିଯା ହାଁକିଲେନ,—

‘ଓରେ ଜଳ ନିଯେ ଆୟ ।’

ଘରେର ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତା ଓ ପ୍ରତାପ ଉଠିଯା ଦାଢ଼ାଇଯାଇଲ । ଚିନ୍ତା ପାନ୍ତୁର-
ମୁଖେ ପ୍ରତାପେର ପାନେ ଚାହିଯା ନିଃଶବ୍ଦେ ଅଧରୋର୍ତ୍ତେ ସଙ୍କେତେ ବଲିଲ,—
ଗୋକୁଲଦାସ ।

ଆକଷିକ ବିପଦେର ସମ୍ମୁଖୀନ ହଇଯା ପ୍ରତାପେର ଚକ୍ର ପ୍ରଥର ହଇଯା
ଉଠିଲ, ସେ ଚିନ୍ତାକେ କାହେ ଟାନିଯା ବଲିଲ,—

ରାଜଜୋହି

‘ଆଉ, ଓଦେର ଜଳ ଦାଓ ଗିଯେ, ଭସ ପେମୋ ନା । ସଦି ଜିଞ୍ଜାସା
କରେ ବୋଲୋ ସୁମିଯେ ପଡ଼େଛିଲେ—’

ବାହିର ହିତେ ଗୋକୁଳଦାସେର ସର ଆସିଲ—

‘ଆରେ କୋଥାଯ ଗେଲ ପରପ ଓୟାଲୀ ଛୁଣ୍ଡିଟା ? କାଜେର ସମୟ ହାଜିର
ଥାକେ ନା ! କାନ୍ତିଲାଲ, ଢାଖ୍ ତୋ ସରେ ଆହେ କିନା ?’

ଚିନ୍ତାର ହାତ-ପା ଠାଣ୍ଡା ହଇଯା ଗିଯାଛିଲ, କିନ୍ତୁ ଆର ବିଲମ୍ବ
କରିଲେ ସର୍ବନାଶ । ସେ କୋନ୍ତ କ୍ରମେ ମୁଖେ ଏକଟୁ ସୁମ-ସୁମ ଭାବ
ଆନିଯା ସର ହିତେ ବାହିର ହଇଲ ।

କାନ୍ତିଲାଲ ସରେର ଦିକେ ଆସିତେଛିଲ, ଚିନ୍ତାକେ ଜଲେର ସଟି ଲଇଯା
ବାହିର ହିତେ ଦେଖିଯା ଆର ଅଗ୍ରସର ହଇଲ ନା । ଆକର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ବାହିର
କରିଯା ହାସିଲ, ବଲିଲ,—

‘ଏହି ସେ ଧନୀ ବେରିଯେଛେନ !’

ଚିନ୍ତା ଗୋକୁଳଦାସେର ସମ୍ମୁଖୀନ ହିତେଇ ତିନି ବିଷାକ୍ତ ଚକ୍ର ତାହାକେ
ନିରୀକ୍ଷଣ କରିଯା ବଲିଲେନ,—

‘କୋଥାଯ ଛିଲି ? ସରକାରେର ପଗାର ଝ ନିସ୍ ନା ତୁଟି ; କାଜେ
ହାଜିର ଥାକିସ ନା କେନ ?’

ଚିନ୍ତା ଜଡ଼ିତ କଟେ ବଲିଲ,—‘ସୁମିଯେ ପଡ଼େଛିଲାମ—’

ଗୋକୁଳଦାସ ବିକ୍ରତମୁଖ ବଲିଲେନ,—‘ସୁମିଯେ ପଡ଼େଛିଲାମ ! କେନ ?
ରାତ୍ରିରେ ସୁମୋସ ନା ?’

କାନ୍ତିଲାଲ ଚୋଥ ଟିପିଯା ଟିପ୍ପନି କାଟିଲ,—

‘ରାତ୍ରିରେ ସୁମ ହବେ କୋଥେକେ ଶେଠ ? ରାତ୍ରିରେ ବୋଧ ହୟ ନାଗର
ଆସେ ।’

କାନ୍ତିଲାଲେର ସହଚରେରା ଏହି ରସିକତାଯ ହୋହେ କରିଯା ହାସିଯା
ଉଠିଲ ।

ପଗାର—ମାସିକ ବେତନ ।

ରାଜତ୍ରୋହି

ଘରେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରତାପ ସବଇ ଶୁଣିତେ ପାଇତେଛିଲ, ଅସହାୟ-କ୍ରୋଧେ
ତାହାର ଚକ୍ର ଝଲଞ୍ଜଳ କରିଯା ଝଲିତେ ଲାଗିଲ ।

ଗୋକୁଳଦାସ ମୁଖେର କାହେ ଗଢୁଷ କରିଯା ଜଳପାନ କରିଲେନ,
ତାରପର ମୁଖ ମୁଛିତେ ମୁଛିତେ ବଲିଲେନ,—

‘ଠିକ ବଲେଛିସ କାନ୍ତିଲାଲ, ଛୁଁଡ୍କୀ ରାତ୍ରିରେ ଘରେ ନାଗର ଆନେ ।
ରାଜପୁତେର ମେଯେ ଆର କତ ଭାଲ ହବେ ?’

ରାଜପୁତେର ପ୍ରତି ବିଦେଶ ପ୍ରତାପ ସଟିତ ବ୍ୟାପାରେର ପର ହିତେ
ଗୋକୁଳଦାସେର ମନେ ଶତଶ୍ରୁ ବାଡ଼ିଯା ଗିଯାଛିଲ । ତାହାର ଏଇ ନୀଚ
ଅପମାନେ ଚିନ୍ତାର ମୁଖ ଏକେବାରେ ଶାଦା ହଇଯା ଗେଲ, କିନ୍ତୁ ସେ ଅଧିର
ଦଂଶନ କରିଯା ନୀରବ ରହିଲ । ପ୍ରଭୁର ଅନୁମୋଦନ ପାଇଯା କାନ୍ତିଲାଲ
ମୋଃସାହେ ବଲିଲ,—

‘ଶୁଦ୍ଧ ରାତ୍ରିରେ କେନ ଶେଠ, ଦିନେର ବେଳାଓ ଆନେ । ଏଥିନ
ହୟତୋ ଘରେର ମଧ୍ୟେ ନାଗର ଲୁକିଯେ ଆଛେ ।—ଉକି ମେରେ ଦେଖେ
ଆସବ ?’

ଘରେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରତାପେର ସମସ୍ତ ଶରୀର ଶକ୍ତ ହଇଯା ଉଠିଲ, ସେ
ଦନ୍ତେ ଦନ୍ତ ସର୍ବଣ କରିଯା କୋମର ହିତେ ପିଣ୍ଡଳ ବାହିର କରିଲ । ଯଦି
ଧରା ପଡ଼ିତେଇ ହୟ, ଐ ନରପଣ୍ଡଟାକେ ସେ ଆଗେ ଶେଷ କରିବେ ।

ଶେଠ କିନ୍ତୁ ଆର କାଳକ୍ଷୟ ସମର୍ଥନ କରିଲେନ ନା, ବଲିଲେନ,—

‘ନା ଥାକ । ରାଜପୁତନୀ ଦଶଟା ନାଗର ଘରେ ଆହୁକ ନା, ଆମାର
ତାତେ କି ? ନେ—ଡୁଲି ତୋଲ, ବେଳା ଥାକତେ କାହାରି ପୌଛୁତେ
ହବେ ।’

ବାହକେରା ଡୁଲି ତୁଲିଯା ଚଢାଇଯେର ପଥେ ସାତା କରିଲ । କାନ୍ତିଲାଲ
ଚିନ୍ତାର ପାଶ ଦିଯା ଯାଇବାର ସମୟ ଥାଟୋ ଗଲାଯ ବଲିଯା ଗେଲ,—

‘ଆମିଓ ଏବାର ଏକଦିନ ରାତ୍ରିରେ ଆସବ—’

ଚିନ୍ତା ଅପମାନ-ଲାଞ୍ଛିତ ମୁଖେ ଚୁପ କରିଯା ରହିଲ ।

ରାଜଜୋହି

ଘରେର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରତାପ ଜାଲବନ୍ଦ ଖାପଦେର ମତୋ ଛଟକ୍ଷଟ କରିତେଛିଲ, ଚିନ୍ତା ଫିରିଯା ଆସିତେଇ ତାହାର ଦୁଇ କୁଧି ହାତ ରାଖିଯା ଆଗ୍ନଭରା ଚୋଥେ ଚାହିଲ—

‘ଚିନ୍ତା ! ଏହି ସବ ଅପମାନ ତୋମାକେ ସହ କରତେ ହୁଯ ?’

ଚିନ୍ତା ଏକଟା ଦୀର୍ଘ କଞ୍ଚିତ ନିଃଖାସ ଫେଲିଯା କ୍ଷଣେକେର ଜଣ୍ଠ ମୁଖ ନୀଚୁ କରିଲ । ତାରପର ପାଞ୍ଚୁର ହାସିଯା ଆବାର ମୁଖ ତୁଳିଲ—

‘ଓ କିଛୁ ନୟ । କିନ୍ତୁ ତୁ ମି ଆର ଦିନେର ବେଳା ଏସୋ ନା । ଆର ଏକଟୁ ହଲେଇ ଆଜ—’

ଚିନ୍ତା ଏତକ୍ଷଣ କୋନେ କ୍ରମେ ଆଉସଂବରଣ କରିଯାଛିଲ କିନ୍ତୁ ଆର ପାରିଲ ନା, ହଠାତ କୌଦିଯା ଫେଲିଯା ସେ ପ୍ରତାପେର ବୁକେର ଉପର ମୁଖ ଢାକିଲ । ଭୟ, ଅପମାନ ଓ ସର୍ବଶେଷେ ବିପଞ୍ଚୁକ୍ତିର ଆକଶ୍ଚିକ ଅବ୍ୟାହତି ମିଲିଯା ତାହାର ସ୍ନାୟୁମଣ୍ଡଲେ ଯେ ପ୍ରବଳ ଉତ୍ୱେଜନାର ସୃଷ୍ଟି କରିଯାଛିଲ, ତାହାଇ ଦୁର୍ନିବାର ଅଞ୍ଚଳ୍ଧାରାୟ ବିଗଲିତ ହଇଯା ପଡ଼ିଲ ।

ବିଷ୍ଣୁର୍ ଗିରିକାନ୍ତାରେର ଏକଟି ଦୃଶ୍ୟ । ପାହାଡ଼େର ଭାଗଇ ବୈଶି । ନିରାବରଣ ପାଥରେର ବିଶୁଙ୍ଗଳ ସ୍ତର ଯେନ କେହ ଅବହେଲାଭରେ ଚାରିଦିକେ ଛାଇଯା ଫେଲିଯା ଗିଯାଛେ । ତାହାର ଫାଁକେ ଫାଁକେ ନିମ୍ନଭୂମିତେ ଗୈରିକ ବନାନୀର ନିଷ୍ପାଣ ହରିଦାତା ।

ଏହି ଦୁର୍ଗମ ସ୍ଥାନଟି ଦୁର୍ଗପ୍ରାକାରେର ମତୋ ସିରିଯା ରାଖିଯାଛେ ଏକଟି ଗିରିଚକ୍ର । ଏହି ଗିରିଚକ୍ରେର ଗା ବାହିଯା ଉପରେ ଓଠା ମାନୁଷେର ଦୁଃସାଧା ;

ରାଜଜୋହି

କିନ୍ତୁ ଏକଥାନେ ଏହି ନୈସର୍ଗିକ ପ୍ରାକାରେର ଗାୟେ ଏକଟି ଫାଟଲ ଆଛେ । ଫାଟଲଟି ଅତିଶ୍ୟ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ, କୋନଓ କ୍ରମେ ଏକଜନ ସୋଡ଼୍‌ମୁୟାର ଇହାର ଭିତର ଦିଯା ପ୍ରବେଶ କରିତେ ପାରେ । କୋନଓ ଅଜ୍ଞ ଆଗମ୍ଭକ କିନ୍ତୁ ରଙ୍ଗପଥେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ଏମନ କିଛୁ ଦେଖିତେ ପାଇବେ ନା ଯାହାତେ ତାହାର ସନ୍ଦେହ ହଇତେ ପାରେ ଯେ ଏହି ପ୍ରକ୍ଷର-ବିକୀର୍ଣ୍ଣ ଜନହୀନ ସ୍ଥାନ ପ୍ରତାପ ସିଂ ଓ ତାର ଦସ୍ତ୍ୟଦଳେର ଆସ୍ତାନା । କେବଳ ପ୍ରତାପ ଓ ତାହାର ମୁଣ୍ଡମୟ ପାର୍ଶ୍ଵଚରେରାଇ ଇହାର ସନ୍ଧାନ ଜାନେ । ଦେଶ ଜୁଡ଼ିଆ ପ୍ରତାପେର ଶତ ଶତ ଅନୁଚର ଆଛେ, ଡାକ ପାଇଲେଇ ତାହାର ପ୍ରତାପେର ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ଦିବେ ; କିନ୍ତୁ ତାହାରା ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ବିଦ୍ରୋହୀ, ପ୍ରତାପେର ଗୁଣ ଆସ୍ତାନାର ଠିକାନା ଜାନେ ନା । ଯାହାରା ନାମକାଟା ବିଦ୍ରୋହୀ—ରାଜଦଣେର ଭୟେ ଯାହାଦେର ଲୋକସମାଜ ଛାଡ଼ିଆ ପଲାଇତେ ହଇଯାଛେ—ତାହାରାଇ ପ୍ରତାପେର ନିତ୍ୟ ସଙ୍ଗୀ, ଗୋପନ ଘାଁଟିର ସନ୍ଧାନଓ କେବଳ ତାହାରାଇ ଜାନେ ।

ମୂର୍ଖ ପାହାଡ଼େର ଚଢ଼ାର ଆଡ଼ାଲେ ଢାକା ପଡ଼ିଯାଛେ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତ ଯାଇ ନାହିଁ । ଦିବାବସାନେର ପ୍ରାକ୍-କାଳେ ଏହି ନିଭୃତ ସ୍ଥାନେ ଏକଟି କୌତୁକକର ଅଭିନୟ ଚଲିତେଛିଲ ।

ତିଲୁ ଝରନାଯ ଜଳ ଭରିତେ ଆସିଯାଛିଲ । ସ୍ଥାନଟି ଚାରିଦିକ ହିତେ ବେଶ ଆଡ଼ାଲ କରା ; ମେଖାନେ ଝରନାର ଜଳ ଝରିଯା ପଡ଼ିତେଛେ । ତାହାର ଚାରିପାଶେ ଶ୍ରୀମଲ ଶଙ୍କର ସଜ୍ଜୀବତା । ତିଲୁ କଳମେ ଜଳ ଭରିଯା ଫିରିବାର ପଥେ ଦେଖିଲ, ଭୌମଭାଇ ଏକଟି ପ୍ରକ୍ଷରଖଣେ ପିଠ ଦିଯା ଦୀର୍ଘ ପଦୟୁଗଳ ଦ୍ଵାରା ତିଲୁର ପଥ ଆଗୁଲିଯା ବସିଯା ଆଛେ । ତାହାର ହାତେ ଏକଟି ବାଁଶେର ଏଡ୍ଡୋ ବାଁଶୀ । ଭୌମଭାଇଯେର ଚାତୁରୀ ବୁଝିତେ ତିଲର ବାକି ରହିଲ ନା ; ସେ ମୁଖ ଟିପିଯା ହାସିଲ, ବଲିଲ,—

‘ବାଃ, ପା ଛଡ଼ିଯେ ବସେ ଆଛ ? ଆମାକେ ଜଳ ନିଯେ ଯେତେ ହବେ ନା ? ରାତ୍ରିରେ ରାନ୍ନା ଏଖନଓ ବାକି ।’

ରାଜହୋଷୀ

ଭୌମଭାଇ କପଟ କୋପେ ଚକ୍ର ପାକାଇୟା ବଲିଲ,—

‘ପାଶେ ବସ ।’

ତିଲୁଓ ମନେ ମନେ ତାଇ ଚାୟ ; ଏହି ନବଦଶ୍ପତି ନିଭୃତେ ପରମ୍ପରା
ସଙ୍ଗଲାଭେର ବଡ଼ ଏକଟା ସୁଯୋଗ ପାୟ ନା । କିନ୍ତୁ ଆଜ ବିଶେଷ କୋନ୍ତା
କାଞ୍ଜ ନାହିଁ, ପ୍ରତାପଓ ବାହିରେ ଗିଯାଛେ, ଏହି ଅବକାଶେ ଭୌମଭାଇ ଦଲେର
ଆର ଶକଳକେ ଏଡ଼ାଇୟା ଘରନାତଳାର ନିର୍ଜନେ ତିଲୁକେ ଏକଳା
ପାଇୟାଛେ । ତିଲୁ ଭରା-ଘଟ ନାମାଇୟା ଭୌମଭାଇୟେର ପାଶେ ପାଥରେ ଠେସ
ଦିଯା ବସିଲ, ପରିତୃପ୍ତିର ନିଃସାମ ଫେଲିୟା ବଲିଲ,—

‘ଆମାର ଦାୟ-ଦୋଷ ନେଇ । ପ୍ରତାପଭାଇ ସଦି ଜିଜ୍ଞେସ କରେନ—’

ଭୌମଭାଇ ତିଲୁର ମାଥାଟା ଧରିୟା ନିଜେର କାଁଧେର ଉପର ରାଖିୟା
ଦିଲ; ତାରପର ବାଁଶୀ ଅଧରେ ତୁଳିୟା ତାହାତେ ଫୁଁ ଦିଲ । ତିଲୁ
ମୁକୁଲିତ-ମେତ୍ରେ ସ୍ଵାମୀର କାଁଧେ ମାଥା ରାଖିୟା ଚୁପ କରିୟା ରହିଲ ।

ମୃତ୍ୟ-ଚପଲ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସ୍ଵର, କିନ୍ତୁ ଭୌମଭାଇୟେର ଫୁଁ ବଡ଼ ମିଠା । ଶୁଣିତେ
ଶୁଣିତେ ତିଲୁର ପା ହଟି ବାଁଶୀର ତାଲେ ତାଲେ ନଡ଼ିତେ ଲାଗିଲ । କ୍ରମେ
ତାହାର କଷ୍ଟ ହଇତେ ନିଦ୍ରାଲୁ ପାଥିର ମୃଦୁ-କୁଜନେର ମତୋ ଗାନେର କଥା ଗୁଲି
ବାହିର ହଇୟା ଆସିଲ—

ପାଯେଲା ମୋର ଚପଲ ହଲ

ତବ ବାଁଶୀର ସୁରେ—

ଘରନା ହଇତେ ବେଶ ଖାନିକଟା ଦୂରେ ଏକଟି ଗୁହାର ମୁଖ । ଗୁହାର
ଭିତରେ ଅନ୍ଧକାର, ସମ୍ମୁଖେ ଏକଟି ବୃଦ୍ଧ ଗାଛେର ଗୁଁଡ଼ି ଅଙ୍ଗାରସ୍ତୂପେ ପରିଣତ
ହଇୟା ଶ୍ରମିତଭାବେ ଜଲିତେଛେ । ଏହି ଅଗ୍ନି ଘରିଯା ତିନଟି ପୁରୁଷ
ପ୍ରକ୍ଷେପତରରୁଥିରେ ଆମନେ ବସିଯା ଆଛେ ।

ପ୍ରଥମ, ନାନାଭାଇ—ବୈଟେ ଗଜକ୍ଷକ ମହାବଲବାନ; ସେ ଏକଟା ବର୍ଣ୍ଣାର
ପ୍ରାଣେ ଭୁଟ୍ଟା ଗାୟିୟା ତାହାଇ ପୋଡ଼ାଇୟା ଥାଇତେଛେ । ଦ୍ଵିତୀୟ, ପ୍ରତ୍ୱ—
ମଧ୍ୟବଯନ୍ତ୍ର କିନ୍ତୁ ବଲିଷ୍ଠ ପୁରୁଷ; ସେ କରଲଗ୍ନକପୋଲେ ବସିଯା ଗନ୍ଧୀରଚକ୍ରେ

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

ଆଣୁନେର ପାନେ ଚାହିୟା ଆଛେ । ତୃତୀୟ, ପୁରନ୍ଦର—ଶ୍ରାମକାନ୍ତି ଯୁବା,
କର୍ମଠ, ବାଲକସ୍ଵଭାବ ; ସେ ଚାମଡ଼ାର କୟେକଟୀ ଲସ୍ବା ଫାଲି ଲାଇୟା କିନ୍ତୁ
ନିପୁଣହଞ୍ଚେ ଘୋଡ଼ାର ଲାଗାମ ବୁନିତେଛେ । ଇହାରାଇ ପ୍ରତାପେର
ଦଳ ।

ପ୍ରଭୁ ଦିବାସ୍ଥପ୍ତ ଭାଙ୍ଗିଯା ଏକବାର ସହଚରଦିଗେର ଉପର ଚକ୍ର ବୁଲାଇଲ ।—
'ଭୀମକେ ଦେଖଛି ନା ।'

ବାକି ତୁଇଜନ ଚାରିଦିକେ ଚାହିଲ ; ତାରପର ପୁରନ୍ଦର ଗିଯା ଗୁହାର
ମଧ୍ୟେ ଉଁକି ମାରିଯା ଆସିଲ ।

'ତିଲୁବେନ୍ଦ୍ର ନେଇ, ବୋଧ ହୟ ଜଳ ଆନତେ ଗେଛେ ।'

'ହଁ । କିନ୍ତୁ ଭୀମ କୋଥାଯ ?'

ଏହି ସମୟ, ଯେନ ପ୍ରଭୁର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରେ ଦୂର ହଇତେ ବାଁଶୀର ନିଃସନ
ଭାସିଯା ଆସିଲ । କାହାରଓ ବୁଝିତେ ବାକି ରହିଲ ନା ଭୀମଭାଇ
କୋଥାଯ । ନାନା ଭୁଟ୍ଟାଯ କାମଡ଼ ମାରିତେ ଗିଯା ଅଟ୍ଟହାନ୍ତ କରିଯା ଉଠିଲ ।
ପ୍ରଭୁର ଗନ୍ଧୀର ମୁଖେ ଏକଟୁ ହାସି ଫୁଟିଯା ଉଠିଲ । ପୁରନ୍ଦର ଲାଗାମ
ବୁନିତେ ବୁନିତେ ଶିତମୁଖେ ମାଥାଟି ନାଡ଼ିତେ ଲାଗିଲ ।

ପୁରନ୍ଦର ବଲିଲ,—'ଚୋରେର ମନ ବୌଚକାର ଦିକେ । କିନ୍ତୁ ଯାଇ ବଲ,
ଭୀମଭାଇ ଖାସା ବାଁଶୀ ବାଜାଯ ; ଦୂର ଥେକେ ଶୁଣେ ଶୁଖ ହୟ ନା—' ବଲିଯା
ମିଟିମିଟି ବାକି ତୁଇଜନେର ପାନେ ତାକାଇତେ ଲାଗିଲ ।

ଖଦକେ ଭୀମଭାଇ ପୂର୍ବବଂ ବାଁଶୀ ବାଜାଇତେଛେ ; ତିଲୁର ପାଯେଲିଯା
ତାହାର ସହିତ ସମ୍ମତ କରିଯା ଚଲିଯାଛେ । ତିଲୁ ଗାହିତେଛେ—

ପାଯେଲା ମୋର ଚପଳ ହଳ

ତବ ବାଁଶୀର ଶୁରେ !

ଶ୍ରାମଲିଯା ଏଗେ ଶ୍ରାମଲିଯା

ତୁମି କତ ଦୂରେ—

ବୁକେର କାହେ—ତବୁ କତ ଦୂରେ !

ରାଜଜୋହି

ଭୀମଭାଇ ଆଡ଼ଚୋଥେ ତିଲୁର ପାଯେର ଦିକେ ଦେଖିଯା ବାଣୀ ବାଜାଇତେ
ବାଜାଇତେଇ ତାହାକେ ଏକଟା କହୁଯେର ଠେଳା ଦିଲ । କହୁଯେର ଇଞ୍ଜିତ
ଶୁନ୍ପଷ୍ଟ, ତିଲୁ ଉଠିଯା ଘାଗ୍ରି ଓଡ଼ନି ସଂବରଣ ପୂର୍ବକ ଗାନେର ତାଲେ ତାଲେ
ନାଚିତେ ଆରଣ୍ୟ କରିଲ । କାଥିଯାବାଡ଼ ଗୁଜରାତେର ସବ ମେଯେରାଇ ନାଚିତେ
ଜାନେ, ଛେଲେବେଳା ହିତେ ତାହାରା ଗରବା ନାଚିତେ ଅଭ୍ୟନ୍ତ । ଏ ବିଷୟେ
ତାହାଦେର କୋନେ ସଙ୍କୋଚ ନାହିଁ ।

ତିଲୁ ହତ୍ୟେର ତାଲେ ତାଲେ ଗାହିଲ—

ଯେ ପଥେ ଯାଇ ଥୁଁଜେ ନା ପାଇ ସନ କୁଞ୍ଜବନେ,
ସୋହାଗ ଭରେ ବାଣୀ ଡାକେ ଅଲି ଗୁଞ୍ଜରନେ
ଓଗୋ ପ୍ରିୟା ତୁମି କତ ଦୂରେ
ବୁକେର ମାଝେ ତବୁ କତ ଦୂରେ ।

ପାହାଡ଼େର ଯେ ରଙ୍ଗଟି ଦିଯା ଏହି ଉପତ୍ୟକାର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରବେଶପଥ,
ଦେଇ ପଥେ ପ୍ରତାପ ମୋତିର ପୃଷ୍ଠେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ । ପ୍ରତାପେର କୋଲେର
କାହେ ଖାତ୍ବନ୍ତର ଝୁଲିଟା ବିରାଜ କରିତେଛେ । ପ୍ରତାପ ମୋତିକେ
ଦାଡ଼ କରାଇଯା ଏକବାର ତୀକ୍ଷ୍ନଦୃଷ୍ଟିତେ ଚାରିଦିକେ ଚାହିଲ, କ୍ଷୀଣ ବାଣୀର
ଆଗ୍ରାଜ ତାହାର କର୍ଣେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ । ସେ ଈଷଣ ବିଶ୍ୱାସେ ଜ୍ଞାନ ତୁଳିଲ,
ତାରପର ଆଗ୍ରାଜ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଯା ମୋତିକେ ଚାଲିତ କରିଲ ।

ଧାରେ ଭୀମଭାଇଯେର ବାଣୀ ସମେ ଆସିଯା ଥାମିଲ । ତିଲୁର

ରାଜଜୋହି

ନାଚଓ ଏକଟି ସୁଣପାକେ ସମାପ୍ତି ଲାଭ କରିଲ । ସେ ଭୀମେର କାଛେ ଫିରିଯା ଆସିଯା ଆବାର ତାହାର କାଥେ ମାଥା ରାଖିଯା ବସିଲ । ଦୁଃଖନେର ମନେଇ ତୃପ୍ତିର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ।

ତିଲୁ ବଲିଲ,—‘କେମନ ମଜା ହଲ । କେଉ ଜାନତେ ପାରଲ ନା ଯେ ତୋମାର ସଙ୍ଗେ ଆମାର ଚୁପି ଚୁପି ଦେଖା ହେଁବେ ।’

ଶୁଣୁ ହତେ ଏକଟି ଆୟୋଜ ଆସିଲ—

‘ମାଃ, କେଉ ଜାନତେ ପାରଲ ନା ।’

ଚମକିଯା ତିଲୁ ଓ ଭୀମଭାଇ ଦେଖିଲ, ଅନତିଦୂରେ ଏକଥଣ୍ଡ ପାଥରେ ଉପର କହୁଇ ରାଖିଯା ପ୍ରଭୁ କରଲଗକପୋଲେ ଦ୍ଵାଡାଇଯା ଆଛେ । ତାହାର କିଛୁ ଦୂରେ ବଲ୍ଗା-ବୟନରତ ପୁରନ୍ଦର ଦ୍ଵାଡାଇଯା ତଥନ୍ତି ଗାନେର ତାଳେ ତାଳେ ମାଥାଟି ନାଡ଼ିଯା ଚଲିଯାଛେ । ଆର ସର୍ବଶେଷେ ନାନାଭାଇ ବେଦୀର ମତୋ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରସ୍ତରେର ଉପର ପଦ୍ମାସନେ ବସିଯା ଶାକାଳୁ ଭକ୍ଷଣରତ ଭାଲୁକେର ମତୋ ଦସ୍ତ ବିକଶିତ କରିଯା ଆଛେ ଏବଂ ଭୁଟ୍ଟା ଥାଇତେଛେ ।

ଧରା ପଡ଼ାର ଲଜ୍ଜାଯ ତିଲୁ ଦୁଃଖରେ ମୁଖ ଢାକିଲ ।

ଏହି ସମୟ ପ୍ରତାପ ଆସିଯା ଉପର୍ଦ୍ଵିତୀ ହଇତେଇ ସକଳେ ଆସିଯା ତାହାକେ ଘିରିଯା ଧରିଲ ।

ଭୀମଭାଇ ବଲିଲ,—‘ସର୍ଦାର, ବଲତେ ନେଇ ଝୁଲିତେ କି ଏକଟା ମହାଜନ ପୁରେ ନିଯେ ଏଲେ ?’

ପ୍ରତାପ ହାସିଯା ବଲିଲ,—‘ନା, ଚିନ୍ତା ତୋମାଦେର ଜଣେ ଖାବାର ପାଠିଯେଛେ ।’

ମୁହୂର୍ତ୍ତମଧ୍ୟେ ଝୁଲି ଲଇଯା ସକଳେ ବସିଯା ଗେଲ । ପ୍ରତାପ ମୋତିକେ ଘାସେର ଉପର ଛାଡ଼ିଯା ଦିଯା ଅଦୂରେ ଏକଟା ପାଥରେ ଉପର ବସିଯା ତାହାଦେର ଆହାର ଦେଖିତେ ଲାଗିଲ ; ତିଲୁ ତାହାର କାଥେ ହାତ ରାଖିଯା ପିଛନେ ଦ୍ଵାଡାଇଲ । ପ୍ରଭୁ ଥାଇତେ ଥାଇତେ ଏକଥଣ୍ଡ ଧୋକ୍କଡା ପ୍ରତାପକେ

ରାଜତ୍ରୋହୀ

ଦାନ କରିଲେ ପ୍ରତାପ ତାହା ନିଜେ ନା ଥାଇୟା କାଥେର ଉପର ଦିଯା
ତିଲୁକେ ବାଡ଼ାଇୟା ଦିଲ ।

ତିଲୁ ବଲିଲ,—‘ତୁମି ନିଜେ ଥାଓ ନା, ପ୍ରତାପଭାଇ !’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଚିନ୍ତା ଆମାକେ ଅନେକ ଥାଇଯେଛେ । ତୁମି ଥାଓ ।’

ତିଲୁ ଧୋକ୍ତାତେ ଏକଟୁ କାମଡ଼ ଦିଯା ବଲିଲ,—

‘ଚିନ୍ତା ବେନକେ ସେଇ ଏକବାରଇ ଦେଖେଛି । ତାକେ ଏଥାନେ ନିୟେ ଆସ
ନା କେନ ପ୍ରତାପଭାଇ ? ଆମରା ତୁ’ଜନେ କେମନ ଏକମଙ୍ଗେ ଥାକବ—’

ପ୍ରତାପ ଚକ୍ର ତୁଳିଯା ଆକାଶେର ପାନେ ଚାହିଲ । ବଲିଲ,—‘ଆମାରଇ
କି ଇଚ୍ଛା କରେ ନା ! କିନ୍ତୁ—’

ହଠାଂ ଥାମିଯା ଗିଯା ପ୍ରତାପ ଶ୍ରେଣ୍ଟିତେ ଉର୍ବେ ଚାହିଯା ରହିଲ,
ତାରପର ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠିଯା ଦାଡ଼ାଇଲ । ତିଲୁ ଓ ତାହାର ଦେଖାଦେଖି
ଆକାଶେର ପାନେ ଚାହିଲ ; କ୍ରମେ ସକଳେର ଦୃଷ୍ଟି ଉର୍ବର୍ଗାମୀ ହଇଲ ।

ଆକାଶେ ଏକଟି ସଞ୍ଚରମାନ କୃଷ୍ଣବିନ୍ଦୁ ଦେଖା ଦିଯାଛେ । ଦେଖିତେ
ଦେଖିତେ ବିନ୍ଦୁଟି ଏକଟି ପାଖିତେ ପରିଗତ ହଇଲ । ପ୍ରତାପ ସଞ୍ଚୁଚିତ ଚକ୍ର
ଦେଖିତେ ଦେଖିତେ ଅଞ୍ଚୁଟସ୍ଵରେ ବଲିଲ,—

‘ଚିନ୍ତାର ପାଯରା ! ଏହି ମଧ୍ୟେ କି ଖବର ପାଠାଲ ଚିନ୍ତା ?’

ପାରାବତ ଏକବାର ତାହାଦେର ମାଥାର ଉପର ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରିଯା
ପ୍ରତାପେର କାଥେର ଉପର ଆସିଯା ବସିଲ । ତାହାର ପାଯେ ଏକଟି କାଗଜ
ଜଡ଼ାନୋ ରହିଯାଛେ । ପ୍ରତାପ ପା ହଇତେ ଚିଠି ଖୁଲିଯା ଲାଇୟା ପାଯରାଟିକେ
ତିଲୁର ହାତେ ଦିଲ, ତାରପର ଚିଠି ଖୁଲିଯା ଲାଇୟା ପଡ଼ିତେ ଲାଗିଲ ।

ଆର ସକଳେ ପ୍ରତାପକେ ସିରିଯା ଦାଡ଼ାଇୟାଛିଲ । ଅଭୁ ପ୍ରଶ୍ନ
କରିଲ,—

‘କୀ ଖବର ?’

ପଡ଼ିତେ ପଡ଼ିତେ ପ୍ରତାପେର ମୁଖ ଗନ୍ତୀର ହଇୟାଛିଲ, ସେ ଚିଠି ପଡ଼ିଯା
ଶୁନାଇଲ,—

ରାଜଜୋହି

‘ତୁ ମି ଚଲେ ଯାବାର ପରଇ ଏକଟା ଖବର ପେଲାମ—ତୋମାକେ ଧରବାର ଜଣ୍ଯ ଏକଦଳ ସୈଣ୍ୟ ରଗେନା ହେଁବେ । ତାଦେର ସର୍ଦ୍ଦାର—ତେଜ ସିଂ !’

ଅଭୂର ଲଲାଟ ମେଘାଛନ୍ଦ ହଇଯାଇଲ ; ସେ ମୁଖର ଉପର ଦିଯା ଏକଟା ହାତ ଚାଲାଇଯା ଭାବହୀନ କଟେ ବଲିଲ,—

‘ତେଜ ସିଂକେ ଆମି ଜାନି—ଏକଟା ମାନୁଷେର ମତୋ ମାନୁଷ ।’

ପ୍ରତାପ ଚିଠିଖାନି ମୁଡ଼ିତେ ମୁଡ଼ିତେ ଭ୍ରବନ୍ଧ-ଲଲାଟେ ଆବାର ଆକାଶେର ପାନେ ଚାହିଲ । ପଞ୍ଚମଦିଗଞ୍ଜେ ଗିରି-ମାଲାର ଅନ୍ତରାଳେ ତଥନ ଦିବ-ଦୀପି ପ୍ରାୟ ନିଃଶେସ ହଇଯା ଆସିଯାଇଛେ ।

চার

রাজধানীর প্রশস্ত রাজপথ দিয়া একদল পদাতিক সৈন্য চলিয়াছে। চারিজন করিয়া সারি, সৈনিকদের কাঁধে বন্দুক, কোমরে কিরিচ। তাহাদের আগে আগে অশ্বপূর্ণে সর্দার তেজ সিং চলিয়াছেন। বলিষ্ঠ উন্নত দেহ, বুদ্ধি-দীপ্ত গন্তীর মুখ, মাথায় পাগড়ীর আকারে বাঁধা টুপি, সর্দার তেজ সিংকে দেখিলে মনে শ্রদ্ধা ও সন্তুষ্মের উদয় হয়। ইনি রাজ্যের একজন উচ্চপদস্থ সেনানায়ক এবং সন্তুষ্মত রাজসরকারে একমাত্র কর্তব্যনির্ণয় শ্রায়পরায়ণ লোক। তাহার বয়স ত্রিশের কিছু অধিক।

রাস্তার দুই পাশে লোক জমিয়াছিল, কিন্তু সকলেই নীরব, সকলের মুখেই অপ্রসন্নতার অঙ্ককার। প্রতাপকে সৈন্যদল ধরিতে যাইতেছে ইহাতে রাজ্যের আপামর সাধারণ কেহই সুন্ধী নয়। কিন্তু রাজা ও রাজপরিষৎ মহাজনদের মুঠার মধ্যে, তাই রাজ্যের দণ্ডনীতি ও প্রকৃত অপরাধীর বিরুদ্ধে প্রযুক্ত না হইয়া সমাজের কল্যাণকামীদের বিরুদ্ধে পরিচালিত হইয়াছে।

পথপার্শ্বের জনতার মধ্যে প্রভু দাঢ়াইয়া ছিল; তাহার মাথার উপর প্রকাণ একটা পাগড়ী তাহার মুখখানাকে একটু আড়াল করিয়া রাখিয়াছিল। সৈন্যগণ মশ্‌মশ্‌ শব্দে চলিয়া গেল; জনতা ও ছত্রভঙ্গ হইয়া আপন আপন পর্থে ছড়াইয়া পড়িতে লাগিল। কেবল প্রভু বক্ষ বাহুবক্ষ করিয়া দাঢ়াইয়া রহিল।

একটি হ্যাজদেহ বন্দু ভিক্ষুক প্রভুর পাশে আসিয়া হাত পাতিল—
‘ভিক্ষে দাও বাবা—’

প্রভু ভিক্ষুকের দিকে ফিরিতেই ভিক্ষুক চোখ টিপিল।

ରାଜଜୋହି

ପ୍ରଭୁ ନିମ୍ନକଟେ ବଲିଲ,— ‘ଲଛମନ ?’

ଲଛମନ ବଲିଲ,— ‘ହଁବା ବାବା, ଯା ଆଛେ ତାଇ ଦାଓ ବାବା—ଗର୍ବୀବେର ପେଟେ ଅମ୍ବ ନେଇ, ଘରେ ଘରେ କାଙ୍ଗାଳୀ—’

ପ୍ରଭୁ କୋମର ହଇତେ କଯେକଟି ମୋହର ବାହିର କରିଯା ଲଛମନେର ହାତେ ଦିଲ, ଲଛମନ ମୋହର ଗୁଲି ମୁଠିତେ ଲଈଯା ବଞ୍ଚେର ମଧ୍ୟ ଲୁକାଇଲ ।

‘ବେଁଚେ ଥେକୋ ବାବା—ରାଜା ହେ—’

ଛଦ୍ମବେଶୀ ଲଛମନ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିତେ କରିତେ ଚଲିଯା ଗେଲ ।

ରାତ୍ରିକାଳ । ଶହରେ ଉପକଟେ ଏକଟି କୁଟିରେ ଅଭ୍ୟନ୍ତର । ଘରେର କୋଣେ ଖାନ ତୈଲ-ଦୀପ ଜ୍ଵଲିତେଛେ । ଏକଟି ଅକାଳ-ସୃଦ୍ଧା ଅନାହାରଜୀବୀ ରମଣୀ ମେବେଯ ବସିଯା ଛିନ୍ନ କାଥା ସେଲାଇ କରିତେଛେ ।

ଏକଜନ ମଧ୍ୟବୟକ୍ତ ପୁରୁଷ ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିତେଇ ରମଣୀ ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଉଠିଯା ଦାଡ଼ାଇଲ । ପୁରୁଷେର ଚକ୍ଷୁ କୋଟିର-ପ୍ରବିଷ୍ଟ, ଜଠର ମେରୁଦଣ୍ଡ ସଂଲଗ୍ନ, ମେଟିଲିତେ ଟଲିତେ ଆସିଯା ଘରେର କୋଣେ ଚାରପାଇୟେର ଉପର ବସିଯା ପଡ଼ିଯା ଦୁଃଖରେ ମୁଖ ଢାକିଲ । ରମଣୀ ତାହାର କାଛେ ଗିଯା ଉଦ୍ବେଗ-ସ୍ଥଳିତ କଟେ ବଲିଲ,—

‘ଏ କି ! ତୁମି ଏକଲା ଫିରେ ଏଲେ ଯେ ! ରମଣିକ କୋଥାୟ ?’

ପୁରୁଷ ହାତ ହଇତେ ମୁଖ ତୁଲିଯା କିଛୁକ୍ଷଣ ଉଦ୍ଭାନ୍ତଭାବେ ଚାହିଯା ରହିଲ—

‘ରମଣିକ ! ନା, ମେ ଫିରେ ଆସେ ନି—’

ରମଣୀ ବ୍ୟାକୁଲଭାବେ ପୁରୁଷେର କାଥ ନାଡ଼ା ଦିତେ ଦିତେ ବଲିଲ,—

ରାଜଜୋହି

‘ଓগୋ, ଝିଟୁକୁ ଛେଲେକେ କୋଥାଯି ଫେଲେ ଏଲେ ? ଶହରେ ଗିଯେଛିଲେ ଶାକ-ଭାଜୀ ବିକ୍ରି କରତେ, ଛେଲେକେ କୋଥାଯି ରେଖେ ଏଲେ ?’

ପୁରୁଷ ରନ୍ଧା କଟେ ବଲିଲ,—‘ତାକେ —ତାକେ ମହାଜନେର ଲୋକେରା ଟେନେ ନିଯେ ଗେଲ—’

‘ଆଁ—’

ରମଣୀ ସେଇଥାନେଇ ବସିଯା ପଡ଼ିଲ, ପୁରୁଷ ଉଦ୍‌ଭାସ୍ତବ୍ ଆପନ ମନେ ବଲିତେ ଲାଗିଲ,—

‘ଶାକ-ଭାଜୀର ଝୁଡ଼ି ନିଯେ ବାଜାରେ ବେଚତେ ବସେଛିଲାମ ଏମନ ସମୟ ମହାଜନେର ପେଯାଦା ଏଲ—ଝୁଡ଼ି ନିଯେ ଗେଲ । ସେଇ ସଙ୍ଗେ ରମଣିକକେଓ ହାତ ଧରେ ଟେନେ ନିଯେ ଗେଲ । ବଲେ ଗେଲ, ‘ଯତଦିନ ନା ଶେଠେର ଶୁଦ୍ଧ ଚୁକିଯେ ଦିତେ ପାରବି ତତଦିନ ତୋର ଛେଲେ ଆଟକ ଥାକବେ—ଶୁଦ୍ଧ ଜଳ ଥାଇସେ ରାଖିବ, ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଟାକା ଶୋଧ କରତେ ନା ପାରିସ ତୋର ଛେଲେ ନା ଥେଯେ ମରବେ—’

ରମଣୀ ଉଚ୍ଚେଷ୍ଟରେ କାଦିଯା ଉଠିଯା ଉପୁଡ଼ ହଇଯା ପଡ଼ିଲ, ପୁରୁଷ ତେମନି ବିହଳଭାବେ ବଲିଯା ଚଲିଲ,—

‘କି କରବ ? କୋଥାଯି ଟାକା ପାବ ? କତ ଲୋକେର କାଛେ ଟାକା ଚାଇଲାମ, କେଉ ଦିଲେ ନା । ଆଁ—ଓକି ! ଓକି !’

ରମଣୀ ଧଡ଼ମଡ଼ କରିଯା ଉଠିଯା ପୁରୁଷେର ଦୃଷ୍ଟି ଅଛୁମରଣ କରିଯା ଦେଖିଲ, ସରେର କ୍ଷୁଦ୍ର ଜାନାଲା ଦିଯା ଏକଟା ହାତ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ଜାନାଲାର ଉପର କିଛୁ ରାଖିଯା ଦିଯା ଆବାର ଅନ୍ତର୍ହିତ ହଇଯା ଗେଲ । ରମଣୀ ବ୍ୟାକୁଲତାସେ ପୁରୁଷେର ପାମେ ଚାହିଲ ।

ରମଣୀ ତ୍ରାସବିକୃତ ସ୍ଵରେ ବଲିଲ,—‘ଓଗୋ ଓ କେ ? କାର ହାତ ?’

ପୁରୁଷ ମାଥା ନାଡ଼ିଲ, ତାରପର ଉଠିଯା ସଙ୍କୋଚ-ଜଡ଼ିତ ପଦେ ଜାନାଲାର ଦିକେ ଗେଲ । ଜାନାଲାର ଉପୁର ଛୁଟି ମୋହର ରାଖା ରହିଯାଛେ, ଦୌପେର ଆଲୋକେ ଯେନ ଚିକମିକ୍ କରିଯା ହାସିତେଛେ ।

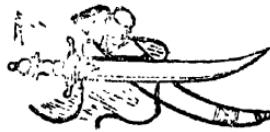
ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

ରମଣୀ ପୁରୁଷେର ପିଛୁ ପିଛୁ ଆସିଯାଇଲ, ଦୁଃଜନେ କିଛୁକଣ ବୁଦ୍ଧିଭଟ୍ଟେର ମତୋ ମୋହରେର ଦିକେ ଚାହିୟା ରହିଲ, ତାରପର ରମଣୀ ହାତ ବାଡ଼ାଇୟା ମୋହର ଛାଟ ତୁଳିୟା ଲାଇଲ—

‘ଓଗୋ, ଏ ଯେ ସୋନାର ଟାକା—ମୋହର ! କେ ଦିଲେ ? କୋଥା ଥେକେ ଏଳ ?’

ପୁରୁଷ ସଥନ କଥା କହିଲ ତଥନ ତାହାର କଷ୍ଟର ଧରଥର କରିଯା କାଂପିୟା ଉଠିଲ—

‘ବୁଝେଛି—ଏ ପ୍ରତାପ ! ଆମାଦେର ବନ୍ଧୁ—ଗରୀବେର ବନ୍ଧୁ ପ୍ରତାପ !’

ରାତ୍ରିକାଳ ; ଆର ଏକଟି ଜୀର୍ଣ୍ଣ କନ୍ଧ । ଏକଟି ପାକା ଘର ; କିନ୍ତୁ ଦେଉୟାଲେର ଚନ୍ଦି-ବାଲି ଖସିଯା ଗିଯାଛେ । ଏକଟି ଭାଙ୍ଗ ତକ୍ତପୋଶେର ଉପର ପାଁଚ ବଛରେର ଏକଟି ଶିଶୁ ଶୁଇୟା ଆଛେ, ମାଥାର ଶିଯରେ କାଳି-ପଡ଼ା ଲଠନେର ଆଲୋତେ ତାହାର ଅନ୍ତିମାର ଦେହ ଦେଖା ଯାଇତେଛେ । ତାହାର ମା—ଏକଟି ଶୀର୍ଣ୍ଣକାଯା ଯୁବତୀ—ପାଶେ ବସିଯା ତାହାର ଗାୟେ ହାତ ବୁଲାଇୟା ଦିତେଛେ । ରଙ୍ଗ ଶିଶୁ ବାଯନା ଧରିଯାଛେ—

‘ମା, ଦୁଧ ଖାବ—ଖିଦେ ପେଯେଛେ—’

ମା ବଲିତେଛେ,—‘ଛି ବାବା, ତୋମାର ଅମୁଖ କରେଛେ—ଏଥନ ଓଷ୍ଠ ଖେତେ ହୟ—’

ଶିଶୁ ବଲିଲ,—‘ନା, ଓଷ୍ଠ ଖାବ ନା—ଦୁଧ ଖାବ—’

‘ଏହି ଢାଖୋ ନା, ତୋମାର ବାପୁ ଏଥନି ତୋମାର ଜଣେ କତ ମୁସନ୍ତି ଆର ଓଷ୍ଠ ନିଯେ ଆସବେ—ସୁମିଯେ ପଡ଼ ବାବା—’

ରାଜଜୋହି

ମା ଶିଶୁର ମାଥାଯ ହାତ ବୁଲାଇୟା ଦିତେ ଲାଗିଲ, ଶିଶୁ ଝିମାଇୟା ପଡ଼ିଲ । ଶିଶୁର କଙ୍କାଳସାର ଦେହେର ଦିକେ ଚାହିୟା ଯୁବତୀର ଚୋଥ ଦିଯା ଟପ୍‌ଟପ୍ କରିଯା ଜଳ ପଡ଼ିତେ ଲାଗିଲ, ସେ ଅଧୋଚାରିତ ଭଗ୍ନସ୍ଵରେ ବଲିଲ,—

‘ଭଗବାନ, ଅମ୍ଭ ଦାଓ—ଆମାର ଛେଲେ ନା ଖେୟେ ମରେ ଯାଚେ, ତାକେ ଅମ୍ଭ ଦାଓ—’

ଠୁଁ କରିଯା ଶବ୍ଦ ହଇଲ । ଗଲଦଞ୍ଜନେତ୍ରା ଯୁବତୀ ଚୁପ କରିଯା ଶୁଣିଲ—କିସେର ଶବ୍ଦ ! ଆବାର ଠୁଁ କରିଯା ଶବ୍ଦ ହଇଲ । ଯୁବତୀ ତଥନ ପାଶେର ଦିକେ ଚକ୍ଷୁ ନାମାଇୟା ଦେଖିଲ, ମେବେର ଓପର ଚକ୍ରକେ ଗୋଲାକାର ଛାଟି ଧାତୁଖଣ୍ଡ ପଡ଼ିଯା ରହିଯାଛେ । ଅବଶଭାବେ ଯୁବତୀ ସେ ଛାଟି ହାତେ ତୁଲିଯା ଲାଇଲ, ଏକାଗ୍ରଦୃଷ୍ଟିତେ କ୍ଷଣେକ ତାହାଦେର ଦିକେ ଚାହିୟା ଥାକିଯା ସହସା ମୋହର ଛାଟି ବୁକେ ଚାପିଯା ଧରିଲ, ବାଞ୍ଚରଙ୍କ କଣ୍ଠେ ବଲିଯା ଉଠିଲ,—

‘ଏ ତୋ ଆର କେଉ ନୟ—ପ୍ରତାପ । ପ୍ରତାପ । ଗରୀବେର ତୁମିଟି ଭଗବାନ !’

ପୂର୍ବେ ବଲା ହଇଯାଛେ, ଚିନ୍ତାର ଜଳସତ୍ରେ ପିଛନେ କିଛୁଦୂରେ ଏକଟି ଝାରନା ଆଛେ ; ପାହାଡ଼ ଗଲିଯା ଏହି ପ୍ରସ୍ତରନେର ଜଳ ଏକଟି କୁନ୍ଦ ଅଥଚ ଗଭୀର ଜଳାଶୟେ ସଞ୍ଚିତ ହଇଯାଛିଲ । ଚାରିଦିକେର ଝୋପ-ଝାଡ଼େର ମଧ୍ୟେ ସଞ୍ଚ ସବୁଜ ସରୋବରେର ଦୃଶ୍ୟଟି ବଡ଼ ନୟନାଭିରାମ ।

ରାଜତ୍ରୋହୀ

ଆତଃକାଳେ ଚିନ୍ତା କଲସ ଲଇୟା ଜଳ ଭରିତେ ଯାଇତେଛିଲ । ନିର୍ଜନ
ଉପଲ-ବିପର୍ସିତ ପଥ ଦିଯା ଯାଇତେ ଯାଇତେ ସେ ଆପନ ମନେ
ଗାହିତେଛିଲ—

ମନେ କେ ଲୁକିଯେ ଆଛେ—ମନ ଜାନେ
ମରମେର କୋନ୍ ଗହନେ—କୋନ୍ଖାନେ—
ମନ ଜାନେ ।

ମନେର ମାନ୍ୟ ମନେର ମାରେ ରଯ
ମନେ ତାଇ ମଲଯ ବାୟୁ ବୟ
ଚାଂଦ ଓଠେ ଫୁଲ ଫୋଟେ ବନ୍ଧୁର ସନ୍ଧାନେ
ସେକଥା କେଉ ଜାନେ ନା—ମନ ଜାନେ ।

ସରୋବରେର କିନାରାୟ କୟେକଟି ଶିଳାପଟ୍ଟ ଘାଟେର ପୈଠେର ମତୋ
ଜଲେ ନାମିଯା ଗିଯାଛେ । ଚିନ୍ତା କଲସ ରାଖିଯା ଏକଟି ଶିଳାପଟ୍ଟେ ନତଜାନୁ
ହଇୟା ନିଜେର ଚୋଥେ ମୁଖେ ଜଳ ଦିଲ, ତାରପର କଲସ ଭରିଯା କୁଥେ
ତୁଳିବାର ଉପକ୍ରମ କରିଲ ।

ସହସା ଅଦୂରେ ମାନୁଷେର କର୍ତ୍ତ୍ଵର ଶୋନା ଗେଲ । ଚିନ୍ତା କଲସ ନା
ତୁଳିଯା ସଚକିତେ ପିଛୁ ଫିରିଯା ଚାହିଲ । ବୋପ-ବାଡ଼େର ମଧ୍ୟ ଦିଯା
ହୁଇଜନ ମାନୁଷ କଥା କହିତେ କହିତେ ଆସିତେଛେ; ତାହାଦେର କୁଥେ
ବାଁକ, ବାଁକେର ହୁଇ ପ୍ରାନ୍ତ ହଇତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ତାମାର ଘଡ଼ା ଝୁଲିତେଛେ ।

ମାନୁଷ ହୁ'ଟି ଶୁଲକାୟ; ମୁଖେ ବୁନ୍ଦିର ନାମଗନ୍ଧ ନାହିଁ । ତାହାରା ହାନ୍ୟ-
ପରିହାସ କରିତେ କରିତେ ହଠାଏ ଚିନ୍ତାକେ ଜଲେର ଧାରେ ଦେଖିଯା ଥମକିଯା
ଦୀଢ଼ାଇୟା ପଡ଼ିଲ, ତାର ପର ଶଙ୍କା-ବର୍ତ୍ତଳ ଚୋଥ ମେଲିଯା ତାହାର ପାନେ
ଚାହିଯା ରହିଲ ।

ଚିନ୍ତା ଇତିପୂର୍ବେ ଏଟି ନିର୍ଜନ ଅଞ୍ଚଳେ କଥନ ଓ ମାନୁଷ ଦେଖେ ନାହିଁ, ତାଇ
ଅବାକୁ ହଇୟା ଗିଯାଛିଲ; କିଛକଣ ନୀରବେ କାଟିବାର ପର ସେ ପ୍ରଶ୍ନ
କରିଲ,—

ରାଜତ୍ରୋହି

‘କେ ତୋମରା ?’

ମାନୁଷ ଦୁଃଖ ବିନିମୟ କରିଲ, ନିଜ ନିଜ ଠୋଟେର ଉପର ଆଙ୍ଗୁଳ ରାଖିଯା ପରମ୍ପର ସତର୍କ କରିଯା ଦିଲ, ତାରପର ସନ୍ତର୍ପଣେ ଚିନ୍ତାର ଦିକେ ଅଗ୍ରମର ହଇଲ । କିଛୁଦୂର ଆସିଯା ତାରା ଆବାର ଦୀଡ଼ାଇଲ, ଆବାର ଦୃଷ୍ଟି ବିନିମୟ କରିଯା ଠୋଟେ ଆଙ୍ଗୁଳ ରାଖିଲ, ତାରପର ଏକଜନ ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ,—

‘ତୁମି କେ ?’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘କାହେଇ ପରପ ଆଛେ, ଆମି ପାନିହାରିନ୍ ।’

ଦୁଇଜନ ତଥନ ସ୍ଵକ୍ଷର ନିଶ୍ଚାସ ତ୍ୟାଗ କରିଯା ବାଁକ ନାମାଇଲ ।

ପ୍ରଥମ ମାନୁଷ ବଲିଲ,—‘ଓ—ପାନିହାରିନ୍ ! ଆମରା ଭେବେଛିଲାମ—’

ଦ୍ୱିତୀୟ ମାନୁଷ ବଲିଲ,—‘ଆମରା ଭେବେଛିଲାମ, ତୁମି ପାହାଡ଼ର ଉପଦେବତା—’

ଚିନ୍ତା ଏକଟୁ ହାସିଲ, ଲୋକଦୁଃଖକେ ବୁଝିତେ ତାହାର ବିଲମ୍ବ ହଇଲ ନା ।

ସେ ବଲିଲ,—‘କିନ୍ତୁ ତୋମରା କୋଥା ଥେକେ ଏଲେ ? ଏଥାନେ କାହେ-ପିଠେ କେଉ ତୋ ଥାକେ ନା ।’

ପ୍ରଥମ ମାନୁଷ ବଲିଲ,—‘ଆମରା ଭିନ୍ତି—ଆମରା—’

ସେ ଆରଓ କିଛୁ ବଲିତେ ଯାଇତେଛିଲ, କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭିନ୍ତି ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ତାହାକେ ବାଧା ଦିଲ,—‘ସ୍ ସ୍ ସ୍ ।’

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଥମ ଭିନ୍ତି ଠୋଟେ ଆଙ୍ଗୁଳ ରାଖିଯା ଶୀର୍କାର କରିଯା ଉଠିଲ—‘ସ୍ ସ୍ ସ୍—’

ପ୍ରଥମ ଭିନ୍ତି ତାହାର ପ୍ରତିଧିବନି କରିଲ,—‘ସ୍ ସ୍ ସ୍—ଆମରା ଏଥାନେ ନତୁନ ଏସେଛି—’

ଚିନ୍ତାର ମନ ସନ୍ଦିନ୍ଦ ହଇଯା ଉଠିଲ ।

‘ଓ—ତା କାଜେ ଏସେଛ ବୁଝି ?’

ପ୍ରଥମ ଭିନ୍ତି ବଲିଲ,—‘କାଜ ? ଛ—ଆମରା ଏସେଛି—’

ରାଜଜୋହି

ଦ୍ୱିତୀୟ ଭିନ୍ତି ବଲିଲ,—‘ସ୍ ସ୍ ସ୍—କି କାଜେ ଏସେଛି ତା ବଳା ବାରଣ । ଆମରା ଫୌଜି-ଭିନ୍ତି କିନା—ଏକଦଳ ସିପାହୀର ସଙ୍ଗେ ଏସେଛି ।’

ପ୍ରଥମ ଭିନ୍ତି ବଲିଲ,—‘ସ୍ ସ୍ ସ୍—’

ଦ୍ୱିତୀୟ ଭିନ୍ତି ବଲିଲ,—‘ସ୍ ସ୍ ସ୍—’

ଚିନ୍ତା ଆରା ଉଦ୍‌ଦିଶ୍ଯ ହଇଯା ଉଠିଲ—

‘ସିପାହୀ ? କୋଥାଯ ସିପାହୀ ?’

ପ୍ରଥମ ଭିନ୍ତି ବଲିଲ,—‘ସ୍ ସ୍ ସ୍—ଏଥାନ ଥେକେ ଆଧିକ୍ରୋଷ ଦୂରେ ପାହାଡ଼େର ମଧ୍ୟେ ତାବୁ ଫେଲେଛେ—ସର୍ଦାର ତେଜ ସିଂ—’

ଦ୍ୱିତୀୟ ଭିନ୍ତି ବଲିଲ,—‘ସ୍ ସ୍ ସ୍—ବେନ, ତୁମି ଜାନତେ ଚେଯୋ ନା, ଏବଂ ଭାରି ଗୋପନୀୟ କଥା—’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ଆମି ଜାନତେ ଚାଇ ନା, ଜେନେଇ ବା ଆମାର ଲାଭ କି ? ଆମି ଶୁଦ୍ଧ ଭାବଛି ଏହି ପାହାଡ଼େର ମଧ୍ୟେ ଏତ ସିପାହୀର କି କାଜ ?’

ପ୍ରଥମ ଭିନ୍ତି ଗଞ୍ଜୀର ମୁଖେ ବଲିଲ,—‘କାଜ ଆଛେ ବେନ, ଭାରି ଜବର କାଜ ! ସର୍ଦାର ତେଜ ସିଂ ପଞ୍ଚାଶଜନ ସିପାହୀ ନିଯେ ଏସେଛେ—’

ଦ୍ୱିତୀୟ ଭିନ୍ତି ବଲିଲ,—‘ସ୍ ସ୍ ସ୍—ଏ ସବ ଗୋପନୀୟ କଥା—’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ନା, ତାହଲେ ବୋଲୋ ନା—ଆମି ଯାଇ । ଆମାର କଲସୀ ତୁଲେ ଦେବେ ?’

ପ୍ରଥମ ଭିନ୍ତି ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ବଲିଲ,—‘ଦେବ ବୈ କି ବେନ—ଏହି ଯେ—’

କଲସୀ ଚିନ୍ତାର କାଥେ ତୁଲିଯା ଦିତେ ଦିତେ ପ୍ରଥମ ଭିନ୍ତି ଖାଟୋ ଗଲାୟ ବଲିଲ,—

‘ଭାରି ଗୋପନୀୟ କଥା ବେନ, କେଉ ଜାନେ ନା—ଆମରା ପ୍ରତାପ ବାର-ବଟିଯାକେ ଧରତେ ବେରିଯେଛି—ସ୍ ସ୍ ସ୍—’

ଆର ଅଧିକ ସଂବାଦେର ପ୍ରୟୋଜନ ଛିଲ ନା । ଚିନ୍ତା ପାଂଶୁ ଅଧରେ ହାସି ଟାନିଯା ଠୋଟେ ଆଙ୍ଗୁଳ ରାଖିଲ, ବଲିଲ,—

‘ସ୍ ସ୍ ସ୍—’

ରାଜଦ୍ରୋହୀ

ଉତ୍ତୟ ଭିନ୍ତି ଏକସଙ୍ଗେ ବଲିଲ,—‘ସ୍ ସ୍ ସ—’

ଚିନ୍ତା ଆର ଦୀଡ଼ାଇଲ ନା, କଳସ କାଥେ ଫିରିଯା ଚଲିଲ

ଗିରିଚକ୍ରେ ମାଧ୍ୟାନେ ଏକଟି ଛୋଟ୍ ପ୍ରଚୟନ୍ଦ ଉପତ୍ୟକା । ତେଜ ସିଂ
ଏହିଥାନେ ଶିବିର ଫେଲିଯାଛେ । ସିପାହୀରା ମୟଦାନେର ମତୋ ସମତଳ
ଶାନ ସିରିଯା ତାବୁ ତୁଳିଯାଛେ ; ସଦାର ତେଜ ସିଂ ସୁରିଯା ସୁରିଯା
ମକଳେର କାଜ ତଦାରକ କରିତେଛେ । ଚାରିଦିକେ କର୍ମବ୍ୟକ୍ତତା, କିନ୍ତୁ
ଚେଁଚାମେଚି ନାହିଁ ।

ସିପାହୀଦେର ବନ୍ଦୁକଗୁଲି ଏକଥାନେ ମନ୍ଦିରେର ଆକାରେ ଜଡ଼ୋ କରା
ଯାଇଯାଛେ ; ଯେନ ଉହାକେ କେବୁ କରିଯାଇ ଏହି ବସ୍ତ୍ରମଗରୀ ଗଡ଼ିଯା
ଉଠିଯାଛେ ।

ଚିନ୍ତାର ପରପର ପାଶେ ବଂଶଦଣେର ମାଥାଯ ଛତ୍ରେର ଉପର ବସିଯା
କପୋତ ହୃଟି ରୋଦ ପୋହାଇତେଛେ—ପୁରୁଷ କପୋତଟି ଥାକିଯା ଥାକିଯା
ଗଲା ଫୁଲାଇଯା ଗୁମରିଯା ଉଠିତେଛେ ।

ରାଜଜୋହା

ଚିନ୍ତା ପରପର ଅକୋଷ୍ଟ ହଇତେ ବାହିର ହଇୟା ଆସିଲ, ତାହାର ହାତେ
ଏକଟୁକରା କାଗଜ । ସେ ବାରାନ୍ଦାର ନୀଚେ ନାମିଯା ଉର୍ଧ୍ବମୁଖେ ଡାକିଲ,—
‘ଆୟ—ଚୁନି—ଆୟ—’

ପୁରୁଷ କପୋତଟି ତଂକ୍ଷଣାଂ ଉଡ଼ିଯା ଆସିଯା ତାହାର କୁଥେ ବସିଲ ।
ଚିନ୍ତା ତାହାକେ ଧରିଯା ତାହାର ପାଯେ କାଗଜଟି ଜଡ଼ାଇୟା ବଁଧିତେ ବଁଧିତେ
ହସକଟେ ବଲିତେ ଲାଗିଲ,—

‘ଚୁନି—ଦେଇ କ’ରୋ ନା—ଶିଗ୍‌ଗିର ଯେଯୋ—ତୋମାର ଓପର
ଜୀବନ-ମରଣ ନିର୍ଭର କରଛେ—’

ଚିନ୍ତା ଦୂତ-କପୋତକେ ଉର୍ଧ୍ବେ ନିକ୍ଷେପ କରିଲ । କପୋତ ଶୁଣେ ଏକଟା
ପାକ ଖାଇୟା ପଞ୍ଚବାଣ ତୌରେ ମତୋ ବିଶେଷ ଏକଟା ଦିକ ଲଙ୍ଘ୍ୟ କରିଯା
ଉଡ଼ିଯା ଚଲିଲ । ସତକ୍ଷଣ ଦେଖା ଗେଲ, ଉଂକଟ୍ଟିତା ଚିନ୍ତା ସେଇ ଦିକେ
ତାକାଇୟା ରହିଲ ।

ଅପରାହ୍ନେ ପ୍ରତାପେର ଗୁହା-ଭବନେର ସମୁଖେ ଭସ୍ମାଚ୍ଛାଦିତ ଆଗନ
ଜଲିତେଛିଲ । ଅଗିହୋତ୍ରୀର ସଞ୍ଜକୁଣ୍ଡର ମତୋ ଏ ଆଗନ କଥନେ
ନେବେ ନା, ଅତି ଯଜ୍ଞେ ଇହାକେ ଜାଲାଇୟା ରାଖିତେ ହୟ । କାରଣ, ଏହି
ଲୋକାଲୟବର୍ଜିତ ସ୍ଥାନେ ଏକବାର ଆଗନ ନିଭିଲେ ଆବାର ଆଗନ
ସଂଗ୍ରହ କରା ବଡ଼ କଠିନ କାଜ ।

ଅଗିକୁଣ୍ଡ ଘରିଯା ପ୍ରତାପ ପ୍ରମୁଖ ପାଂଚଜନ ବସିଯା ଛିଲ । ସକଳେଟି
ଚିନ୍ତାଯ ମଘ । ପ୍ରତାପ ଲଲାଟ କୁଣ୍ଡିତ କରିଯା ତରବାରିର ଅଗ୍ରଭାଗ ଦିଯା

ରାଜଜୋହି

ମାଟିତେ ଖୋଚା ଦିତେଛିଲ ; ପ୍ରଭୁ ଗାଲେ ହାତ ଦିଯା ଆଣ୍ଠନେର ଦିକେ ଚାହିୟା ଛିଲ ; ନାନାଭାଇ ଥାକିଯା ଥାକିଯା ଶୁକ୍ଷ ଗାଛେର ଡାଳ ଅଗ୍ନିତେ ନିକ୍ଷେପ କରିତେଛିଲ ; ପୁରନ୍ଦର କିଛୁଇ କରିତେଛିଲ ନା, କେବଳ ନିଜେର ଆଙ୍ଗୁଳଗୁଲିକେ ପରମ୍ପର ଜଡ଼ାଇୟା ବିଚିତ୍ର ଜଟିଲତାର ସୃଷ୍ଟି କରିତେଛିଲ । ସରଶେଷ ଭୌମଭାଇ ଏକଟୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ବସିଯା ଏକଟା ଖଡ଼େର ଅଗ୍ରଭାଗ ନିଜେର ନାସାରଙ୍ଗେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରିତେଛିଲ । ଏଇ ସକଳ ବିବିଧ କାର୍ଯ୍ୟକଲାପ ସନ୍ତୋଷ ତାହାରା ଯେ ନିଜ ନିଜ ଚିତ୍ତାୟ ନିବିଷ୍ଟ ହଇୟା ଆଛେ ତାହା ବୁଝିତେ କଷ୍ଟ ହ୍ୟ ନା ।

ଅକ୍ଷ୍ୟାଂ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହାଁଚିର ଶବ୍ଦେ ସକଳେର ଚିତ୍ତାଜାଲ ଛିନ୍ନ ହଇୟା ଗେଲ । ସକଳେର ଡର୍ସନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ଭୌମେର ଦିକେ ଫିରିଲ, ଭୌମ କିନ୍ତୁ ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ରେ ଆବାର ନାକେ କାଠି ଦିବାର ଉପକ୍ରମ କରିଲ ।

ପ୍ରଭୁ ବଲିଲ,—‘ଭୌମ, ତୋମାର ଆର ଅନ୍ତ କାଜ ନେଇ ?’

ଭୌମଭାଇ ଏକଟା ହାତ ତୁଳିଯା ସକଳକେ ଆଶ୍ଵାସ ଦିଲ—

‘ଥାମୋ । ମାଥାୟ ଏକଟା ମତଲବ ଆସିବ ଆସିବ କରଛେ । ଯଦି ମାତବାର ହାଁଚତେ ପାରି ତାହଲେଇ ମାଥାଟା ସାଫ୍ ହ୍ୟେ ଯାବେ—’

ନାନାଭାଇ ବଲିଲ,—‘ଖବରଦାର । ଆମାର ମାଥାୟ ଏକଟା ବୁନ୍ଦି ଉକି ଝୁଁକି ମାରଛିଲ, ତୋମାର ହାଁଚିର ଧମକେ ଭଡ଼କେ ପାଲିଯେ ଗେଲ ।’

ଭୌମଭାଇ ବଲିଲ,—‘କିନ୍ତୁ ବଲତେ ନେଇ ମାଥାଟା କିଞ୍ଚିଂ ସାଫ୍ ହୁଏଯା ଯେ ଦରକାର ।’

ପ୍ରତାପ ହାସିଯା ବଲିଲ,—‘ଦରକାର ବୁଝାଲେ ତଳୋଯାର ଦିଯେ ତୋମାର ମାଥା ସାଫ୍ କରେ ଦିତେ ପାଇବ—ତୋମାକେ ଆର ହାଁଚତେ ହବେ ନା ।’

ଭୌମଭାଇ ବିରମିତାବେ ବଲିଲ,—‘ବେଶ, ତବେ ବଲତେ ନେଇ ହାଁଚବ ନା ।’

ଖଡ଼ ଫେଲିଯା ଦିଯା ଭୌମ ନିଲିପ୍ତଭାବେ ବସିଲ । ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତାପେର ଦିକେ ଫିରିଲ—

‘କିଛୁ ମାଥାୟ ଆସଛେ ନା । କୀ କରା ଯାଯା ?’

ରାଜତ୍ରୋହି

ପ୍ରତାପ କହିଲ,—‘ଆମାର ମାଥାଯ ଏକଟା ମତଳବ ଏମେହେ । କିନ୍ତୁ ମୁଶକିଲ ଏହି ଯେ, ତେଜ ସିଂ କୋଥାଯ ଆହେ ଜାନତେ ନା ପାରଲେ କିଛୁଇ କରା ଯାଯ ନା ।’

ଅଭୁ ବଲିଲ,—‘ସେଇ ତୋ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଧଡ଼ିବାଜ ଲୋକ । ମେଦିନ ସ୍ଵଚକ୍ଷେ ଦେଖିଲାମ ଶହରେର ଭିତର ଦିଯେ କୁଚକାଓୟାଜ କରେ ଗେଲ । ତାରପର ରାତାରାତି ସାରା ପଣ୍ଡନ କୋଥାଯ ଲୋପାଟ ହେଁ ଗେଲ, ଆର ପାତାଇ ନେଇ ।’

ପୁରନ୍ଦର ବଲିଲ,—‘କୋଥାଯ ଆନ୍ତାନା ଗେଡ଼େହେ ଜାନତେ ପାରଲେ—’

ନାନାଭାଇ ବଲିଲ,—‘ଜାନତେ ପାରଲେ ରାତାରାତି କଚୁକାଟା କରେ ଦେଓୟା ଯେତ—ଲୋକଜନ ଜଡ଼ୋ କରେ ଦୁଧୁର ରାତ୍ରେ ରେ ରେ କରେ ହାନା ଦିତାମ, ବ୍ୟସ୍ ! ଘୁମ ଭାଙ୍ଗବାର ଆଗେଇ କେଲ୍ଲା ଫତେ ।’

ପ୍ରତାପ ଏକଟୁ ହାସିଯା ମାଥା ନାଡ଼ିଲ—

‘ନାନାଭାଇ, ବ୍ୟାପାର ଅତ ସହଜ ନଯ । ରାଜାର ମିପାହିରା ତୋ ଆମାଦେର ଶକ୍ର ନଯ, ତାରା ରାଜାର ନିମକ ଖାଯ ତାଟି କର୍ତ୍ତବୋର ଅନୁରୋଧେ ଆମାଦେର ଧରତେ ଏମେହେ । ତାରା ଆମାଦେର ଜାତଭାଇ, ଆମାଦେର ଦେଶର ଲୋକ—ତାଦେର ପ୍ରାଣେ ମାରା ଆମାଦେର ଉଚିତ ନଯ । ଆମାଦେର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେଁ କୌଶଳେ ତାଦେର ପରାନ୍ତ କରା, ଯାତେ ତାଦେର କ୍ଷତି ନା ହୁଯ ଅଥଚ ଆମାଦେର କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି ହୁଯ ।’

ଭୀମଭାଇ ବଲିଲ,—‘କିନ୍ତୁ ବଲତେ ନେଇ ସେଟା କି କରେ ସନ୍ତ୍ଵବ ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ସେଇ କଥାଇ ତୋ ଭାବଛି । ଯଦି ଜାନତେ ପାରତାମ ତେଜ ସିଂ ତାର ପଣ୍ଡନ ନିୟେ କୋଥାଯ ଲୁକିଯେ ଆହେ—’

ଏହି ସମୟ ତିଲୁ ଗୁହାର ଭିତର ହଇତେ ବାହିର ହଇଯା ଆସିଲ । ବଲିଲ,—‘ଚେର ଭାବନା-ଚିନ୍ତେ ହେଁଥେ, ଏବାର ମର ଖାବେ ଚଲ । ପେଟେ ଝଟି ପଡ଼ିଲେଇ ମାଥାଯ ବୁନ୍ଦି ଗଜାବେ ।’

ସକଳେ ଉଠିଯା ଦାଢ଼ାଇଲ ।

ରାଜତୋହୀ

ନାନାଭାଇ ବଲିଲ,—‘ଖାଟି କଥା ବଲେଛ ତିଲୁବେନ ।—ପେଟ ଖାଲି
ତାଇ ମାଥା ଖାଲି ।’

ନାନାଭାଇ ପରମ ଆରାମେ ଦୁଇ ହାତ ତୁଳିଯା ଆଲନ୍ତ ଭାତିତେ ଗିଯା
ଦେଇ ଅବଶ୍ୟାର ରହିଯା ଗେଲ, ତାହାର ଚକ୍ର ଆକାଶେ ନିବନ୍ଧ ହଇଯା ରହିଲ ।

‘ଆରେ, ଚିନ୍ତାବେନେର ପାଯରା ମନେ ହଚ୍ଛେ—’

ଦେଖିତେ ଦେଖିତେ ଚୁନି ଆସିଯା ପ୍ରତାପେର ସ୍ଵକ୍ଷେ ଅବତରଣ କରିଲ ।
ଦୂରିତହଞ୍ଚେ ଚିଠି ଖୁଲିଯା ପ୍ରତାପ ପଡ଼ିଲ, ତାହାର ମୁଖ ଉଜ୍ଜଳ ହଇଯା ଉଠିଲ—

‘ଚନ୍ଦ୍ର ଲିଖେଛେ—ପଞ୍ଚଶଜନ ସିପାହୀ ନିଯେ ତେଜ ସିଂ ପରପ ଥେକେ
ଆଧ କ୍ରୋଷ ଦୂରେ ତାବୁ ଫେଲେଛେ ।’

ସକଳେ ଅବରଙ୍ଗ ନିଶ୍ଚାସ ତ୍ୟାଗ କରିଲ ।

ପ୍ରଭୁ ବଲିଲ,—‘ସାକ, ତେଜ ସିଂଏର ହଦିସ ପାଣ୍ଡ୍ୟା ଗେଛେ ! ଏବାର
ତୋମାର ମତଳବଟା ଶୁଣି ପ୍ରତାପଭାଇ ।’

ପ୍ରତାପ ଦୁଇ ବାହୁ ପ୍ରସାରିତ କରିଯା ସକଳକେ କାହେ ଆହ୍ଵାନ କରିଲ,
—‘କାହେ ସରେ ଏସ ବଲଛି ।’

ସକଳେ ପ୍ରତାପକେ ଘରିଯା ଧରିଲ, ପ୍ରତାପ ଏକଦିକେ ଭୌମଭାଇଯେର
ଏବଂ ଅଶ୍ଵଦିକେ ତିଲୁର କାଧେ ହାତ ରାଖିଯା ବଲିତେ ଆରଣ୍ୟ କରିଲ—

‘ଆମି ଯେ ମତଳବ କରେଛି, ଭୌମଭାଇ ଆର ତିଲୁ ହବେ ତାର ନାୟକ
ନାୟିକା—’

ତାହାର କଞ୍ଚକର ଗୋପନତାର ପ୍ରୟୋଜନେ କ୍ରମେ ଗାଢ଼ ଓ ହୃଦୟ ହଇଯା
ଆସିଲ । ସକଳେ ପୁଣ୍ଡିଭୂତ ହଇଯା ଶୁଣିତେ ଲାଗିଲ ।

পাঁচ

প্রাতঃকাল। তেজ সিংয়ের ছাউনিতে প্রাত্যহিক কর্মসূচনা আরম্ভ হইয়াছে, সিপাহীরা কুচকাওয়াজ করিতেছে। তেজ সিং তাহাদের পরিচালনা করিতেছেন।

কুচকাওয়াজ শেষ হইলে সিপাহীরা তাহাদের বন্দুক গুলি একস্থানে মন্দিরের আকারে দাঢ় করাইয়া চারিদিকে ছড়াইয়া পড়িল। জেত সিং নিজ শিবিরে প্রবেশ করিলেন।

এই সময়ে শিবিরচক্রের বাহিরে বাঁশীর শব্দ শোনা গেল। সিপাহীদের মধ্যে কেহ কেহ ঘাড় ফিরাইয়া দেখিল, তারপর কৌতুহল প্রবেশ হইয়া দাঢ়াইয়া পড়িল। ভিস্তিযুগল কাঁধে বাঁক লইয়া ঝরনা হইতে জল ভরিয়া ফিরিতেছে, তাদের পিছনে অপরাপ ছটি মূর্তি।

মূর্তি দুটি ভৌমভাই ও তিলু, কিন্তু অভিনব সাজ-পোষাকের ভিতর হইতে তাহাদের চিনিয়া লওয়া দুষ্কর। ভৌমের পোষাক কতকটা কাবুলী ধরনের, থুতনির কাছে একটু দাঢ়ি গজাইয়াছে, মাথায় জরীর তাজ। তিলুর রংচঙ্গা ঘাগরা ও ওড়নির কোবরবন্ধ দেখিয়া তাহাকে বেদেনী বলিয়া মনে হয়; তার পায়ে ঘুঙুর, হাতে ঘন্টিদার করতাল, মাথায় একখণ্ড লাল কাপড় জড়ানো।

ভিস্তিদ্বয় এই অবাঞ্ছিত সঙ্গীদের লইয়া বিশেষ বিব্রত হইয়া পড়িয়াছে। ঝরনাতলায় এই দুটি জীব বসিয়াছিল, তাহাদের সহিত কথা কহিতে গিয়া ভিস্তিরা দেখিল, তাহাদের ভাষা একেবারেই অবোধ্য। ভিস্তিরা প্রথমে খুবই আমোদ অনুভব করিয়াছিল, কিন্তু তাহারা যখন জল লইয়া ফিরিয়া চলিল তখন দেখিল ইহারাও পিছু লইয়াছে। তারপর সারাটা পথ তাহারা এই নাছোড়বান্দা

ରାଜଜୋହି

ଅନୁଚର ଛୁଟିକେ ତାଡ଼ାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଯାଇଁ କିନ୍ତୁ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୟ ନାହିଁ,
ଭୀମଭାଇ ବାଁଶି ବାଜାଇତେ ବାଜାଇତେ ଏବଂ ତିଲୁ ମୃତ୍ୟୁଭଙ୍ଗିମାୟ ସୁଡୁର
ବନ୍ଧୁତ କରିତେ କରିତେ ତାହାଦେର ଅମୁସରଣ କରିଯାଇଁ ।

ଶିବିର ସନ୍ନିଧାନେ ପୌଛିଯା ଭିକ୍ଷିଦୟ ବାଁକ ନାମାଇଯା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରକ୍ତ
ଭାବେ ଭୀମ ଓ ତିଲୁ ଦିକେ ଫିରିଲ ।

ପ୍ରଥମ ଭିକ୍ଷି ହାତ ନାଡ଼ିଯା ବଲିଲ,—‘ଏହି—ଯାଃ—ପାଲାଃ—ଆର
ଏଣ୍ଠବି କି ଠ୍ୟାଃ ଭେଦେ ଦେବ !’

ଦ୍ଵିତୀୟ ଭିକ୍ଷି ବଲିଲ,—‘ଦେଖିସ ନା ଏଟା ସିପାହୀଦେର ଛାଉନି—
ଏଥାନେ ଏଲେ ସିପାହୀରା ଧରେ ଘାଡ଼ ମଟକେ ଦେବେ—’

ଯେନ ବଡ଼ି ସମାଦରମୂଳକ କଥା, ତିଲୁ ଉଜ୍ଜଳ ମଧୁର ହାସିଯା ଘାଡ଼
ନାଡ଼ିଲ, ବଲିଲ,—

‘ସି ସି—ପିଣ୍ଡୁ କାଳା ଥିଲି—ସୌ ।’

ଏହି ସମୟ ଦୁଇଜନ ସିପାହୀ ଆସିଯା ଉପର୍ଦ୍ଵିତ ହଇଲ ।

ପ୍ରଥମ ସିପାହୀ ବଲିଲ,—‘କି ହେଯେଛେ ? ଏରା କାରା ?’

ପ୍ରଥମ ଭିକ୍ଷି ହତାଶଭାବେ ବଲିଲ,—‘ଆର କଣ କେନ । ଝରନାତଳା
ଥେକେ ଆମାଦେର ପିଛୁ ନିଯେଛେ—ଏତ ତାଡ଼ାବାର ଚେଷ୍ଟା କରଛି କିଛୁତେଟ
ଯାଚେ ନା ।’

ଦ୍ଵିତୀୟ ସିପାହୀ ବଲିଲ,—‘ବେଦେ ବେଦିନୀ ମନେ ହଚେ ।’

ଭୀମଭାଇ ମୁଖେ ଆସିଯା ନିଜେର ବୁକେ ହାତ ରାଖିଲ । ବଲିଲ,—

‘ମି ଗୁରୁଗୁଟ—ଥାଳା ଥାଳା ମାଣି । (ତିଲୁକେ ଦେଖାଇଯା) ହାଡ଼ି
ମାସୋମା ଚିଲ୍ଲୁ—ସୌ ।’ :

ତିଲୁ ହାତ୍ୟୋନ୍ତାମିତ ମୁଖେ ଘାଡ଼ ନାଡ଼ିଯା ସାଯ ଦିଲ, ତାରପର ବିନା
ବାକ୍ୟବ୍ୟବେ କରତାଳ ଉଥେ ତୁଲିଯା ନାଚିତେ ଆରଣ୍ଟ କରିଲ । ଭୀମଭାଇ
ଅମନି ବାଁଶିତେ ଶୁର ଧରିଲ ।

ସିପାହୀରା ଇହାଦେର ଅନ୍ତୁତ ଆଚରଣ ଦେଖିଯା ହାସିଯା ଉଠିଲ ।

ରାଜତ୍ରୋହି

ଦେଖିତେ ଦେଖିତେ ଆରଓ କୟେକଜନ ସିପାହୀ ଆସିଯା ଜୁଟିଲ, ସକଳେ
ମିଲିଯା ଏଇ ବିଚିତ୍ର ଜୌବ-ଛୁଟିକେ ସିରିଯା ଧରିଲ । ତିଲୁ ତଥନ ଉଂସାହ
ପାଇୟା ନାଚେର ସହିତ ଗାନ ଧରିଲ,—

ଚିଚିନ୍ ଥୁଲା ପିଚିନ୍ ଥୁଲା ପିଚି ଥୁଲା ରି
ଆଣି ଗାଲା ଭାଣି ବାଲା ହାଲାହାଲା ସୀ—
ଗିଜିଂ ସିଯା ଗିଜିଂ ସିଯା—

କ୍ରମେ ଗୀତବାତେର ଶବ୍ଦେ ଆକୃଷ୍ଟ ହଇୟା ଛାଉନିତେ ସେ ସେଥାନେ ଛିଲ
ଆସିଯା ଜୁଟିଲ । ଚଞ୍ଚାଯିତ ଦର୍ଶକ-ମଣ୍ଡଳୀର ହାସି ମଞ୍ଚରାର ମଧ୍ୟେ ତିଲୁର
କଟାଙ୍ଗ-ବିଭ୍ରମ-ବିଲୋଳ ହତ୍ୟଗୀତ ଚଲିଲେ ଲାଗିଲ ।

ସର୍ଦାର ତେଜ ସିଂ ନିଜ ଶିବିରେ ଗିଯା ବସିଯାଛିଲେନ, ଦୂର ହଇତେ ଏହି
ଅନଭ୍ୟନ୍ତ ଆସ୍ୟାଜ କାନେ ସାଇତେ ତିନି ଭକ୍ତି କରିଯା ଉଠିଯା ତୀବ୍ର
ବାହିରେ ଆସିଲେନ ।

ଶିବିରବୁନ୍ଦେର ଅପର ପ୍ରାନ୍ତେ ସିପାହୀଦେର ଦଲ ଜମା ହଇୟାଛେ ଦେଖିଯା
ତାହାର ଭକ୍ତି ଆରଓ ଗଭୀର ହଇଲ । ତିନି ସେଇ ଦିକେ ଚଲିଲେନ ।

ସିପାହୀଦେର ମଜଲିଶ ତଥନ ବେଶ ଜମିଯା ଉଠିଯାଛେ । ତିଲୁ ନାଚିତେ
ନାଚିତେ କଥନ୍ତେ ଏକଟି ସିପାହୀର ଚିବୁକ ଧରିଯା ମାଡ଼ିଯା ଦିତେଛେ, କଥନ୍ତେ
ଅଗ୍ନ ଏକଟିର ବୁକେ କରତାଲେର ଟୋକା ମାରିଯା ଦିତେଛେ—ମଙ୍ଗେ ମଙ୍ଗେ
ହାସିର ଫୋଯାରା ଛୁଟିତେଛେ । ତେଜ ସିଂ ଆସିତେଇ ସିପାହୀଦେର ହଲ୍ଲା
କିଥିଂ ଶାନ୍ତ ହଇଲ, ତାହାରା ମମସ୍ତ୍ରମେ ତାହାକେ ପଥ ଛାଡ଼ିଯା ଦିଲ । କିନ୍ତୁ
ତିଲୁର ଚପଲତା କିଛୁମାତ୍ର ହ୍ରାସ ପାଇଲ ନା, ତେଜ ସିଂକେ ଦେଖିଯା ତାହାର
ରଙ୍ଗ-ଭଙ୍ଗିମା ଯେନ ଆରଓ ବାଡ଼ିଯା ଗେଲ । ମେ ପ୍ରଥମେ ତାହାକେ ସିରିଯା
ଏକପାକ ନାଚିଯା ଲାଇଲ, ତାରପର ମମୁଖେ ଦାଢ଼ାଇୟା ତରଲକଟେ ଗାଇଲ,—

ଆଓଲା ଥୁଲା ସି ସା ଓଲା ଥୁଲା ରି
ଗିଜିଂ ସିଯା ଗିଜିଂ ସିଯା—

ତେଜ ସିଂ ପ୍ରଥମଟା ଏକଟୁ ମନ୍ଦିର ହଇୟାଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ କ୍ରମେ ତାହାର

ରାଜଜୋହି

ମନେର ମେଘ କାଟିଯା ଗେଲ । ତିନି ଅନୁମାନ କରିଲେନ, ଇହାରା ସାଧାରଣ ବେଦେ; ଇହାଦେର ଅଗମ୍ୟ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ—ସତ୍ରତ୍ର ସୁରିଯା ବେଡ଼ାନୋ ଏବଂ ନାଚିଯା ଗାହିୟା ପଯସା କୁଡ଼ାନୋଇ ଇହାଦେର ପେଶା । ତେଜ ସିଂ ମନେ ମନେ ଶ୍ରି କରିଲେନ, ନାଚ ଶେଷ ହଇଲେ ଇହାଦେର ଶିବିରେ ଲାଇୟା ଗିଯା ଅଞ୍ଚଳ କରିବେନ, ହୟତୋ ଇହାରା ବାରବଟିଯାଦେର ସନ୍ଧାନ ଜାନିତେ ପାରେ ।

ନାଚ ଗାନ ଚଲିତେ ଲାଗିଲ, ତେଜ ସିଂ ଶ୍ରିତମୁଖେ ଦୀଢ଼ାଇୟା ଦେଖିତେ ଲାଗିଲେନ ।

ଇତିମଧ୍ୟେ ଏହି ମୁଞ୍ଚ-ଜନତାର ପଶ୍ଚାତେ ଏକ ବିଚିତ୍ର ଛାଯା-ବାଜିର ଅଭିନୟ ଆରମ୍ଭ ହିୟା ଗିଯାଛିଲ, ତାହା କେହିଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେ ନାହିଁ । ଶିବିରଗୁଲିର ବ୍ୟବଧାନ ପଥେ ଚାରିଟି ମାନୁଷ ନିଃଶବ୍ଦେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ସଂକିଳିତ ବନ୍ଦୁକଗୁଲି ସରାଇୟା ଫେଲିତେଛିଲ, ହାତେ ହାତେ ବନ୍ଦୁକଗୁଲି ଶିବିର-ଚକ୍ରର ଅପର ପାରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହିୟାଇଛିଲ । ମାନୁଷଗୁଲି ଆର କେହ ନୟ, ପ୍ରତାପ ନାନାଭାବୀ ପ୍ରଭୁ ଓ ପୁରନ୍ଦର ।

ଶିବିରେ ପଶ୍ଚାତ୍ତାଗେ ମୋତି ଓ ଆରଓ ସାତଟି ଘୋଡ଼ା ଦୀଢ଼ାଇୟା ଛିଲ, ବନ୍ଦୁକଗୁଲି ତାହାଦେରଟ ଏକଟିବ ପିଠେ ଲାଦାଇ ହିୟାଇଛିଲ । ଅବଶେଷେ ସମସ୍ତ ବନ୍ଦୁକ ଘୋଡ଼ାର ପିଠେ ଲାଦାଇ ହିୟାଇଲ, କେବଳ ଚାରିଜନ ଶିକାରୀର ହାତେ ଚାରିଟି ବନ୍ଦୁକ ରହିଯା ଗେଲ । ପ୍ରତାପ ବାକି ତିନଙ୍ଗଙ୍କେ ଇଶାରା କରିଲ, ତାରପର ସକଳେ ନିଃଶବ୍ଦେ ଅଗ୍ରମର ହିୟାଇଲ ।

ଓଦିକେ ନାଚଗାନ ଓ ଶେଷ ହିୟାଛିଲ, ଭୌମଭାବୀ ଓ ତିଲୁ ନତ ହିୟା ତୁମିଲିମ କରିତେଇ ତେଜ ସିଂ ବଲିଲେନ,—

‘ତୋମରା ଆମାର ସଙ୍ଗେ ଏସ—ବକ୍ଷିଶ ପାବେ ।’

ତିଲୁ ଏବାର ବିଶୁଦ୍ଧ ସହଜବୋଧ ଭାଷାଯ କଥା କହିଲ,—

‘ମାଫ କରବେନ ସଦାରଜୀ, ଆପନିଇ ଆଜ ଆମାଦେର ସଙ୍ଗେ ଯାବେନ ।’

ସକଳେ ଚମକିଯା ଦେଖିଲ, ଭୌମଭାବୀ ଓ ତିଲୁର ହାତେ ଛାଟି ପିଣ୍ଡଳ—ବାଣୀ ଓ କରତାଳ କଥନ ପ୍ରାଣଘାତୀ-ଅସ୍ତ୍ରେ ରାପାନ୍ତୁରିତ ହିୟାଛେ ।

ଭୀମଭାଇ

ଭୀମଭାଇ ସିପାହୀଦେର ବଲିଲ,—‘ତୋମରା କେଉ ଗଣ୍ଗାଳ କ’ରୋ
ନା । ବଲତେ ନେଇ ଗଣ୍ଗାଳ କରଲେଇ ବିପଦ ସ୍ଟବେ ।’

କ୍ରୋଧେ ମୁଖ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ କରିଯା ତେଜ ସିଂ ବଲିଲେନ,—
‘ଏକି ! କେ ତୋମରା ?’

ତିଲୁ ବଲିଲ,—‘ପିଛନ ଫିରେ ଚେଯେ ଦେଖୁନ, ତାହଲେଇ ବୁଝାତେ ପାରବେନ ।’

ସକଳେ ପିଛନ ଦିକେ ଫିରିଯା ଯାହା ଦେଖିଲ ତାହାତେ ଚିଆପିତେର
ମତୋ ଦ୍ଵାଡ଼ାଇଯା ରହିଲ । ଚାରିଟି ବନ୍ଦୁକ ତାହାଦେର ଦିକେ ଚିହ୍ନ ଲଙ୍ଘ୍ୟ
କରିଯା ଆଛେ । ତେଜ ସିଂ କ୍ଷଣକାଲେର ଜଣ୍ଯ ବିମୃଢ଼ ହଇଯା ଗେଲେନ ।
ଏହି ଫାଁକେ ଭୀମ ଓ ତିଲୁ ସିପାହୀଦେର ଦଳ ହଇତେ ବାହିର ହଇଯା ଦସ୍ତ୍ୟଦେର
କାଛେ ଗିଯା ଦ୍ଵାଡ଼ାଇଲ ।

ପ୍ରତାପ ବନ୍ଦୁକ ହଇତେ ଚୋଥ ତୁଳିଯା ଗଣ୍ଠୀରସ୍ବରେ ବଲିଲ,—

‘ସିପାହୀଦେର ବଲଛି, ତୋମରା ଛାଉନି ଛେଡେ ଚଲେ ଯାଓ—ନଇଲେ
ବନ୍ଦୁକ ଛୁଣ୍ଡବ । ପ୍ରଥମେଇ ସର୍ଦ୍ଦାର ତେଜ ସିଂ ଜଖମ ହବେନ ।’

ସିପାହୀରା ପିଛୁ ହଟିଲ । ଅସ୍ତ୍ରହୀନ ସିପାହୀର ମତୋ ଅସହାୟ ପ୍ରାଣୀ
ଆର ନାଇ । ତେଜ ସିଂ କିନ୍ତୁ ବାସେର ମତୋ ଫିରିଯା ଦ୍ଵାଡ଼ାଇଲେନ,
ତରବାରି ନିଷାଶିତ କରିଯା ଗର୍ଜନ କରିଲେନ,—

‘ଖବରଦାର ! କେଉ ପାଲିଯୋ ନା । ଓରା ପାଞ୍ଜନ, ଆମରା ପଥାଶଜନ ।
ଏମୋ, ସବାଇ ଏକମେଳେ ଓଦେର ଓପର ଲାକିଯେ ପଡ଼ି—’

ସିପାହୀରା ଦ୍ଵିଧାଭାବେ ଫିରିଲ । ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—

‘ସାବଧାନ, କେଉ ଏଦିକେ ଏଗିଯେଛ କି ଆଗେ ସର୍ଦ୍ଦାରକେ ମାରବ ! ଯଦି
ସର୍ଦ୍ଦାରେର ପ୍ରାଣ ବୀଚାତେ ଚାଓ, ସବ ଛାଉନିର ବାହିରେ ଯାଓ ।’

ସିପାହୀରା ତୁମ୍ଭାପି ଇତ୍ତନ୍ତିତ କରିତେଛିଲ, ଭୀମଭାଇ ହଠାଏ ପିସ୍ତଲ
ତୁଳିଯା ଶୁଣ୍ୟେ ଆସ୍ତରାଜ କରିଲ । ଆର କେହ ଦ୍ଵାଡ଼ାଇଲ ନା, ମୁହଁତମଧ୍ୟେ
ଛାଉନିର ବାହିରେ ଅଳ୍ପ ହଇଯା ଗେଲ । କେବଳ ତେଜ ସିଂ ତୁମ୍ଭ ହତାଶାୟ
ଚକ୍ର ଆରକ୍ତ କରିଯା ଦ୍ଵାଡ଼ାଇଯା ରହିଲେନ ।

ରାଜଜୋହି

ପ୍ରତାପ ବନ୍ଦୁକ ନାମାଇଯା ତେଜ ସିଂ୍ୟେର ସମ୍ମୁଖୀନ ହଇଲ । ବଲିଲ,—
‘ଶର୍ଦ୍ଦାର ତେଜ୍ ସିଂ, ଆପଣି ଆମାଦେର ବନ୍ଦୀ, ଆମାଦେର ସଙ୍ଗେ ଯେତେ
ହବେ ।’

ତେଜ ସିଂ ପ୍ରଜ୍ଵଲିତ ଚକ୍ର ପ୍ରତାପେର ଆପାଦମଞ୍ଚକ ନିରୌକ୍ଷଣ
କରିଲେନ । ବଲିଲେନ,—

‘ତୁମି ପ୍ରତାପ ସିଂ ? (ପ୍ରତାପ ମାଥା ଝୁଁକାଇଲ) ରାଜପୁତ ହୟେ
ତୁମି ଏମନ ଶଠତା କରବେ ଭାବି ନି—ତେବେଛିଲାମ ଯୁଦ୍ଧ କରବେ ।’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—ଆପଣି ଯୋଦ୍ଧା, ଆପଣିଟି ବଲୁନ, ପଞ୍ଚଶଜନେର
ସଙ୍ଗେ ପାଂଚଜନେର ଯୁଦ୍ଧ କି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ? ନା—ନ୍ୟାୟସନ୍ତୃତ ? କିନ୍ତୁ ଓ ଆଲୋଚନା
ପରେ ହବେ—ନାନାଭାଇ, ଶର୍ଦ୍ଦାରେର ଚୋଥ ବାଁଧୋ । କିଛୁ ମନେ କରବେନ ନା,
ତଳୋଯାରଟି ଦିତେ ହବେ ।—ପୁରନ୍ଦର, ସୋଡ଼ା ନିଯେ ଏସ ।’

ଶର୍ଦ୍ଦାର ତଳୋଯାର ଫେଲିଯା ଦିଲେନ । ପୁରନ୍ଦର ସୋଡ଼ା ଆନିତେ ଗେଲ ।
ନାନାଭାଇ ତିଲୁର ମାଥା ହଇତେ ଲାଲ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡଟି ତୁଲିଯା ଲାଇଯା ଶର୍ଦ୍ଦାରେର
ଚୋଥ ବାଁଧିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହଇଲ । ଶର୍ଦ୍ଦାର ବାଧା ଦିଲେନ ନା, ସଗର ନିକ୍ରିୟତାଯ
ବକ୍ଷ ବାହୁବଳ କରିଯା ଦାଢ଼ାଇଯା ରହିଲେନ ।

ଭୌମ ଓ ତିଲୁ ପରମ୍ପରର ପାନେ ଚାହିଯା ବିଗଲିତହାନ୍ତ ବିନିମୟ
କରିଲ ।

ତିଲୁ ଚୁପିଚୁପି ବଲିଲ,—‘ବାପ୍‌ପୋ ନାଗିନା—ଗିଜିଂ ଘିଯା ।’

ଭୌମ ମୂରବୀୟାନା ଦେଖାଇଯା ତାହାର ପିଠ ଚାପଡ଼ାଇଯା ଦିଲ । ବଲିଲ,—
‘ଥାଲା ଥାଲା ମାଣ୍ଡି—ଗୁର ଗୁର ।’

ରାଜଜୋହି

ଦମ୍ୟଦେର ଗୁହାଭବନେର ସମ୍ମୁଖ ।

ସାରି ସାରି ଆଟଟି ଘୋଡ଼ା ଆସିଯା ଦୋଡ଼ାଇଲ । ସକଳେ ଅବତରଣ କରିଲ ; ତେଜ ସିଂକେ ନାମାଇଯା ତାହାର ଚୋଥ ଖୁଲିଯା ଦେଓଯା ହଇଲ ।

ପ୍ରତାପ ଈସ୍ତ ହାସିଯା ବଲିଲ,—‘ଶର୍ଦୀରଜୀ, ଏହି ଆମାଦେର ଆଶ୍ରାମା । ଆମରା ପରେର ଧନ ଲୁଟ କରି ବଟେ କିନ୍ତୁ ନିଜେରା ଭୋଗ କରିନା ତା ବୋଧ ହୁଏ ବୁଝିତେ ପାରଛେନ ।’

ତେଜ ସିଂ ଉତ୍ତର ଦିଲେନ ନା, ଗର୍ବିତ ସ୍ଥାନୀୟ ଚାରିଦିକେ ଚଙ୍ଗୁ ଫିରାଇଯା କରକ୍ଷମ୍ବରେ ବଲିଲେନ,—

‘ଏହିଥାନେ ଆମାକେ ବନ୍ଦୀ ଥାକତେ ହବେ ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ହଁୟା । ତବେ ସଦି ଆପନି କଥା ଦେନ ଯେ ପାଲାବାର ଚଢ଼ୀ କରବେନ ନା ତାହଲେ ଆପନାକେ ବନ୍ଦୀ କରେ ରାଖିବାର ଦରକାର ହବେ ନା ।’

ତେଜ ସିଂ ବଲିଲେନ,—‘ତୋମରା କାପୁରୁଷ ବେଇମାନ, ତୋମାଦେର ଆମି କୋନ୍ତ କଥା ଦେବ ନା ।’

ପ୍ରତାପେର ମୁଖ ଉତ୍ତପ୍ତ ହିଇଯା ଉଠିଲ, କିନ୍ତୁ ସେ ଧୀର ସ୍ଵରେଇ ଉତ୍ତର ଦିଲ,—

‘ଶର୍ଦୀର ତେଜ ସିଂ, ଆମରା ଅପମାନେ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ନାହିଁ । କେନ ଯୁଦ୍ଧ ନା କରେ କୌଶଳ ଅବଲମ୍ବନ କରେଛିଲାମ ସେ କଥା ଆଗେ ବଲଛି । ନିରପରାଧ ମିପାହିଦେର ହତ୍ୟା କରା ଆମାଦେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୟ, ଯେ ନିଶ୍ଚର୍ଣ୍ଣ ରାଜଶକ୍ତି ଛଞ୍ଚିତ ଦମନ ନା କରେ ଛଞ୍ଚିତ ପାଲନେ ଆଉନିଯୋଗ କରେଛେ ତାର ଚଢ଼ୀ ବ୍ୟାର୍ଥ କରେ ଦେଓଯାଇ ଆମାଦେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।’

ତେଜ ସିଂ ବଲିଲେନ,—‘କାପୁରୁଷେର ମୁଖେ ନୌତିର କଥା ଶୋଭା ପାଇ ନା । ସଦି ଯୁଦ୍ଧରେ ଆମାକେ ବନ୍ଦୀ କରତେ ପାରତେ ତାହଲେ ବୁଝିତାମ ।’

ପ୍ରତାପେର ମୁଖ କଠିନ ହିଇଯା ଉଠିଲ, ସେ କିଛୁକ୍ଷଣ ପ୍ରଥର ଦୃଷ୍ଟିତେ ତେଜ ସିଂ-ଏର ପାନେ ଚାହିୟା ଥାକିଯା ବଲିଲ,—

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

‘ଆପନି ଆମାର ସଙ୍କେ ଅସିଯୁଦ୍ଧ ରାଜି ଆଛେନ ?’

ତେଜ ସିଂ ବଲିଲେନ,—‘ଆଛି । ଏକଟା ତଳୋଯାର—’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଭୀମ, ସର୍ଦ୍ଦାରକେ ତଳୋଯାର ଦାଓ ।’

ଭୀମ ତେଜ ସିଂକେ ତଳୋଯାର ଦିଲ, ପ୍ରତାପ ନିଜେର କୋମର ହିଟେ
ଆସି କୋଷମୁକ୍ତ କରିଲ ।

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଆମି ଶପଥ କରଛି ଯଦି ଆପନି ଆମାକେ ପରାନ୍ତ
କରତେ ପାରେନ ତାହଲେ ବିନା ସର୍ତ୍ତେ ମୁକ୍ତି ପାବେନ, ଆମାର ସଙ୍ଗୀରା କେଉଁ
ଆପନାକେ ଧରେ ରାଖିବେ ନା । ଆର ଆପନି ଶପଥ କରନ—ଯଦି ପରାନ୍ତ
ହନ ତାହଲେ ପାଲାବାର ଚେଷ୍ଟା କରବେନ ନା ।’

ତେଜ ସିଂ ବଲିଲେନ,—‘ଶପଥ କରାଇ ।’

ଅତଃପର ଅସିଯୁଦ୍ଧ ଆରନ୍ତ ହଇଲ । ଉତ୍ତର ଯୋଦ୍ଧା ପ୍ରାୟ ସମକଳ,
ତେଜ ସିଂଯେର ଅସିବିଦ୍ୟାୟ ପୁଟୁଷ ବେଶୀ, ପ୍ରତାପେର ବୟସ କମ ।
ବେଶ କିଛୁକ୍ଷଣ ଯୁଦ୍ଧ ଚଲିଲ ; କ୍ରମେ ତେଜ ସିଂ ଝାନ୍ତ ହଇଯା ପଡ଼ିତେ
ଲାଗିଲେନ । ନିଜେର ଆସନ୍ନ ଅବସନ୍ନତା ଅଛୁଭବ କରିଯା ତିନି ଅନ୍ଧବେଗେ
ଆକ୍ରମଣ କରିଲେନ । ପ୍ରତାପ ତଥନ ସହଜେଇ ତାହାକେ ପରାଭୂତ
କରିଯା ଧରାଶାୟୀ କରିଲ ।

ପ୍ରତାପ ହାତ ଧରିଯା ତେଜ ସିଂକେ ଭୂମି ହିଟେ ତୁଲିଲ ; କିଛୁକ୍ଷଣ
ଦୁଇଜନେ ନିଷ୍ପଲକ ଦୃଷ୍ଟି ବିନିମ୍ୟ କରିଲେନ । ତେଜ ସିଂଯେର ଦୃଷ୍ଟିତେ
ପରାଭବେର ତିକ୍ତତାର ସହିତ ସନ୍ତ୍ରମ ମିଶିଲ । ତିନି ବଲିଲେନ,—

‘ପ୍ରତାପ ସିଂ, ତୋମାର କାହେ ପରାନ୍ତ ହେଯେଛି । ଆମାର ଶପଥ ମନେ
ରାଖବ ।’

বিপ্রহরের খরৱোত্তে চারিদিক মুহূর্মান। পাহাড়ের অঙ্গ হইতে উন্নাপ প্রতিফলিত হইতেছে। ছায়া বিবরসন্ধী সর্পের মতো পাথরের খাঁজে খাঁজে লুকাইবার চেষ্টা করিতেছে।

এই সময় নির্জন পার্বত্যপথ দিয়া এক পথিক চলিয়াছিল। পথিক অঙ্গ, যষ্টি ধরিয়া ধীরপদে চলিতেছিল। তাহার দেহ দীর্ঘ ও ঋজু, কিন্তু বয়স ও দারিদ্র্যের প্রকোপে কঙ্কালমাত্রে পর্যবসিত হইয়াছে। তাহাকে দেখিয়া ভিক্ষুক বলিয়া মনে হয়।

অঙ্গ ভিক্ষুক থাকিয়া থাকিয়া উচ্চকগ্নে হাঁকিয়া উঠিতেছিল,—

‘প্রতাপ বারবটিয়া—প্রতাপ বারবটিয়া—তুমি কোথায় ?’

জনহীন আবেষ্টনীর মধ্য হইতে জিজ্ঞাসার কোনও উন্নত আসিতেছিল না ; কিন্তু ভিক্ষুক সমভাবে হাঁকিয়া চলিয়াছে—

‘প্রতাপ বারবটিয়া ! তুমি কোথায় ?’

বিসর্পিল পথে ভিক্ষুক এইভাবে অনেকদূর চলিল।

পথের পাশে একস্থানে কয়েকটি বড় বড় পাথরের চাঁই একত্র হইয়া আপন ক্রোড়দেশে একটু ছায়ার সৃষ্টি করিয়াছিল। এই ছায়ার কোটরে বসিয়া পুরন্দর আপন মনে আঙুলে আঙুল জড়াইয়া খেলা করিতেছিল। তাহাকে দেখিয়া মনে হয় না তাহার কোনও কাজ আছে ; গ্রীষ্ম-মধ্যাহ্নের অফুরন্ত অবকাশ এমনি হেলা-ফেলায় কাটাইয়া দেওয়াই যেন তাহার একমাত্র উদ্দেশ্য। এই অলস নৈকর্ম্যের মধ্যেও তাহার চক্ষুর কর্ণ যে সজাগ হইয়া আছে তাহা সহজে লক্ষ্য করা যায় না।

দূর হইতে কঠিন পথের উপর লাঠির ঠক্ঠক্ শব্দ কানে ঘাইতেই

ରାଜଜ୍ରୋହୀ

ପୁରନ୍ଦର ସୋଜା ହଇୟା ବସିଲ ; ପରକଣେଇ ସେ ଭିକ୍ଷୁକେର ଉଚ୍ଚ ଚୀଂକାର ଶୁଣିତେ ପାଇଲ—

‘ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଆ, ତୁମି କୋଥାୟ ?’

ପୁରନ୍ଦର ଏକବାର ଘାଡ଼ ଫିରାଇୟା ଦେଖିଲ କିନ୍ତୁ ଉଠିଲ ନା, ସେମନ ବସିଯାଛିଲ ତେମନି ବସିଯା ରହିଲ । କ୍ରମେ ଭିକ୍ଷୁକ ଲାଠିର ଶବ୍ଦ କରିତେ କରିତେ ତାହାର ସମ୍ମୁଖ ଦିଯା ଯାଇତେ ଲାଗିଲ । ପୁରନ୍ଦର ତଥାପି ନଡ଼ିଲ ନା, କେବଳ ତୀଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିତେ ଭିକ୍ଷୁକକେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିତେ ଲାଗିଲ ।

ଭିକ୍ଷୁକ ତାହାକେ ଅତିକ୍ରମ କରିଯା ଯାଇବାର ପର ପୁରନ୍ଦର ନିଃଶ୍ଵରେ ଉଠିଲ, ପା ଟିପିଆ ଟିପିଆ ଗିଯା ପିଛନ ହଇତେ ତାହାର ସ୍ଵନ୍ଧ ସ୍ପର୍ଶ କରିଲ ।

ଭିକ୍ଷୁକ ଦାଢ଼ାଇୟା ପଡ଼ିଲ । କିଛୁକଣ ସ୍ଥିର ଥାକିଯା ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲ,—
‘କେ ତୁମି ? ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଆ ?’

ପୁରନ୍ଦର ସମ୍ମୁଖେ ଆସିଯା ଭିକ୍ଷୁକେର ମୁଖ ଏବଂ ମଣିହୀନ ଅକ୍ଷିକୋଟିର ଭାଲ କରିଯା ପରୀକ୍ଷା କରିଲ । ବଲିଲ,—

‘ତୁମି ଅନ୍ଧ ?’

ଭିକ୍ଷୁକ ବଲିଲ,—‘ହଁଯା, ତୁମି କେ ?’

ପୁରନ୍ଦର ବଲିଲ,—‘ଆମି ଯେହି ହଇ, ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଆର ସଙ୍ଗେ ତୋମାର କି ଦରକାର ?’

ଭିକ୍ଷୁକ ବଲିଲ,—‘ଦରକାର ଆଛେ—ବଡ଼ ଜରୁରୀ ଦରକାର ।’

ପୁରନ୍ଦର ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲ,—‘କୀ ଦରକାର ଆମାଯ ବଲବେ ନା ?’

ଭିକ୍ଷୁକ ବଲିଲ,—‘ତୁମି ଯଦି ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଆ ହେ ତୋମାକେ ବଲାତେ ପାରି ।’

ପୁରନ୍ଦର ବଲିଲ,—‘ଆମି ପ୍ରତାପ ନଇ କିନ୍ତୁ ତୋମାକେ ତାର କାଛେ ନିଯେ ଯେତେ ପାରି । ଯାବେ ?’

ଭିକ୍ଷୁକ ବଲିଲ,—‘ଯାବ । ତାର କାଛେ ଯାବ ବଲେଇ ତୋ ବେରିଯେଛି । କିନ୍ତୁ ଆମି ଅନ୍ଧ—’

ରାଜଦୋହୀ

ପୁରନ୍ଦର ବଲିଲ,—‘ବେଶ, ଆମାର ସଙ୍ଗେ ଏମ ।’

ପୁରନ୍ଦର ଭିକ୍ଷୁକେର ସଂତ୍ରେଷ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତ ତୁଳିଯା ନିଜମୁଣ୍ଡିତେ ଧରିଯା
ଆଗେ ଆଗେ ଚଲିଲ, ଭିକ୍ଷୁକ ତାହାର ପଞ୍ଚାଂବର୍ତ୍ତୀ ହଇଲ ।

ଗୁହାର ସମୁଖେ ଏକଥଣ୍ଡ ପ୍ରକ୍ଷେତ୍ରର ଉପର ପ୍ରତାପ ଓ ତେଜ ସିଂ
ପାଶାପାଶି ବସିଯା ଆଛେନ । ତାହାଦେର ପିଛନେ ତିଲୁ, ଭୀମ, ନାନାଭାଇ
ଓ ଅଭୁ ଦାଢ଼ାଇଯା ଆଛେ । ସମୁଖେ କିଛୁ ଦୂରେ ଅନ୍ଧ ଭିକ୍ଷୁକ ଝଜୁ ଦେହେ
ଦାଢ଼ାଇଯା ବଲିତେଛେ,—

‘ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଯା, ତୋମାର ଦେଶର ଲୋକ ଯଦି ନା ଖେଳେ ମରେ
ଯାଯ ତାହଲେ ତୁମି କେନ ରାଜଦୋହୀ ହେଁବେ ? ଅନ୍ଧ ଯଦି ଚାଷୀର ପେଟେ
ନା ଗିଯେ ମହାଜନେର ଗୁଦାମେ ଜମା ହୁଯ, ତବେ କିମେର ଜଣ୍ଯ ତୁମି ଦମ୍ଭ୍ୟବୃତ୍ତି
ଗ୍ରହଣ କରେହ ?’

ପ୍ରତାପ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲ,—‘ତୁମି କେ ? କୋଥା ଥେକେ ଆସଛ ?’

ଭିକ୍ଷୁକ ବଲିଲ,—‘ଆମି ମିଠାପୁର ଗ୍ରାମେର ଲୋକ । ମିଠାପୁର ଏଥାନ
ଥେକେ ଦଶ କ୍ରୋଷ ଉତ୍ତରେ । ଗ୍ରାମେର ଯିନି ଜମିଦାର ତିନିଇ ମହାଜନ ।
ଏବାର ଫମଲ ଭାଲ ହୁଯ ନି ତାଇ ଜମିଦାର ଖାଜନାର ବାବଦ ପ୍ରଜାର ସମସ୍ତ
ଫମଲ ବାଜେଯାପୁ କରେ ନିଜେର ଆଡ଼ିତେ ତୁଲେଛେନ, ଆର ଚତୁର୍ବୀନ ମୂଲ୍ୟେ
ତାଇ ପ୍ରଜାଦେର ବିକ୍ରି କରଛେନ । ପ୍ରଜାଦେର ସତଦିନ କ୍ଷମତା ଛିଲ, ଗାଇ-
ବଲଦ କାଣ୍ଡ-ଲାଙ୍ଘଲ ବିକ୍ରି କରେ ନିଜେର ତୈରି ଶଶ୍ତ୍ର ମହାଜନେର କାଛ

ରାଜଦୋହି

ଥେକେ କିନେ ଥେଯେଛେ । କିନ୍ତୁ ଏଥିନ ଆର ତାଦେର କିଛୁ ନେଇ—ତାରା ସରସାନ୍ତ ହେଯେଛେ । ମହାଜନଙ୍କ ତାଦେର ଶଶ ଦେଓଯା ବନ୍ଧ କରେ ଦିଯେ ଶହରେ ମାଲ ଚାଲାନ ଦିଚ୍ଛେନ ; ଅସହାୟ ଦୁର୍ବଳ ଚାରୀରା ଅନାହାରେ ଘରେବେ । ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଆ, ତାଇ ଆମି ତୋମାକେ ଖୁବୁଁ ଜାଗିବେ—ଆମି ଜାନତେ ଚାଇ ଏଇ ପ୍ରତିକାର କି ତୁମି କରବେ ନା ?'

ଶୁଣିତେ ଶୁଣିତେ ପ୍ରତାପେର ମୁଖ କଠିନ ହଇଯା ଉଠିତେଛିଲ । ସେ ତେଜ ସିଂଘେର ଦିକେ ଫିରିଲ, କଷ୍ଟସର ଯଥାସନ୍ତବ ନାହିଁ କରିଯା ବଲିଲ,—

‘ସର୍ଦ୍ଦାରଜୀ, ଆପନି ରାଜକର୍ମଚାରୀ, ଏଇ ପ୍ରତିକାର ଆପନିଇ କରନ । ଏହି ଲୋକଟିର ଚେହାରା ଦେଖେ ବୁଝାତେ ପେରେଛେନ ଓଦେର କି ଅବଶ୍ଯ ହେଯେଛେ । ଦେଶେ ରାଜା ଆଛେ, ଆଇନ ଆଛେ, ଆଦାଲତ ଆଛେ—ଏହି କୁଧାର୍ତ୍ତଦେର ପ୍ରାଣ ବାଁଚାବାର ଶ୍ଵାସ-ସଙ୍ଗତ ରାଷ୍ଟ୍ର ଆପନି ବଲେ ଦିନ ।’

ତେଜ ସିଂ ମାଥା ହେଟ୍ କରିଲେନ,—

‘ଆଇନେର କୋନାଓ ହାତ ନେଇ ।’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ତାହଲେ ଏତଞ୍ଚଲୋ ମାନୁଷେର ପ୍ରାଣରକ୍ଷାର ଜନ୍ମ ଆପନାରା କିଛୁଇ କରତେ ପାରେନ ନା ?’

ତେଜ ସିଂ ହେଟ୍ ମୁଖେ ରହିଲେନ, ଉତ୍ତର ଦିଲେନ ନା । ପ୍ରତାପ ଉଠିଯା ଦୀଡ଼ାଇଲ, ବଲିଲ,—

‘ବେଶ, ତା ହଲେ ଆମରାଇ ଓଦେର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କରବ । ରାଜଶକ୍ତି ସଥିନ ପଞ୍ଚ ତଥନ ରାଜଦୋହିରାଟ ରାଜାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଲନ କରବେ । ଭୀମ, ତୈରୀ ହୁଏ ତୋମରା ।’

ଭୀମ, ନାନା, ପ୍ରଭୁ: ଓ ପୁରନ୍ଦର ଯାତ୍ରାର ଆୟୋଜନ କରିତେ ଚଲିଯା ଗେଲ । ତେଜ ସିଂ ମୁଖ ତୁଲିଲେନ, ବଲିଲେନ,—

‘କି କରତେ ଚାନ ଆପନାରା ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘କୁଧାର୍ତ୍ତର ଅନ୍ନ କୁଧାର୍ତ୍ତକେ ଫିରିଯେ ଦେବ । କାଙ୍ଗଟା ଆଇନସଙ୍ଗତ ହବେ ନା । କିନ୍ତୁ ଆଇନେର ଚେଯେ ମାନୁଷେର ଜୀବନେର ମୂଲ୍ୟ

ରାଜଜୋହି

ଆମାଦେର କାଛେ ବେଶୀ । ଆପନି ଆସବେନ ଆମାଦେର ସଙ୍ଗେ ? ଭୟ
ନେଇ, ଆପନାକେ ଡାକାତି କରତେ ହେବେ ନା ; ଶୁଦ୍ଧ ଦର୍ଶକ ହିସାବେ ଯାବେନ ।
ଆମରା କି ଭାବେ ଡାକାତି କରି ସ୍ଵଚକ୍ଷେ ଦେଖଲେ ହ୍ୟାତୋ ଆମାଦେର ଖୁବ
ବେଶୀ ଅଧିମ ମନେ କରତେ ପାରବେନ ନା ।'

ତେଜ ସିଂ ଉଠିଯା ଦ୍ବାଡ଼ାଇଲେନ—

‘ବେଶ, ଯାବ ଆପନାଦେର ସଙ୍ଗେ ।’

ପ୍ରତାପ ତିଲୁର ଦିକେ ଫିରିଯା ଇଞ୍ଜିତ କରିଲ ।

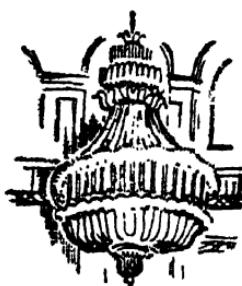
‘ତିଲୁ—’

‘ଏହି ଯେ ପ୍ରତାପଭାଇ—’

ତିଲୁ ଦ୍ରତ୍ପଦେ ଗୁହାର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ । ପ୍ରତାପ ତଥନ ଦୂରେ
ଦଣ୍ଡାୟମାନ ଭିକ୍ଷୁକେର କାଛେ ଗିଯା ତାହାର କ୍ଷଳେ ହାତ ରାଖିଲ । ବଲିଲ,—
‘ଭାଇ, ଆମରା ଯାଚିଛ । ସତକ୍ଷଣ ନା ଫିରି ତୁମି ଏଇଥାନେଇ ଥାକୋ ।
ତୁମି କୁଧାର୍ତ୍ତ, ତିଲୁବେନ ତୋମାକେ ଖେତେ ଦେବେନ ।’

ଅଙ୍କେର ଅକ୍ଷିକୋଟିର ହଇତେ ଜଳ ଗଡ଼ାଇଯା ପଡ଼ିଲ, ସେ କଞ୍ଚିତ
ବାଞ୍ଚାରୁଦ୍ଧ କଟେ ବଲିଲ,—

‘ଜୟ ହୋକ—ତୋମାଦେର ଜୟ ହୋକ ।’

ମିଠାପୁର ଗ୍ରାମେର ଜମିଦାର-ମହାଜନେର କୋଠାବାଡ଼ିର ସମ୍ମୁଖଭାଗ ।
ଖର୍ବାକୃତି ପୁଷ୍ଟେଦର ଶେଷଜୀ ବାଡ଼ିର ବାରାନ୍ଦାୟ ଦ୍ବାଡ଼ାଇଯା ଆଛେନ, ତିନଟି

ରାଜଜୋହି

ଗରୁର ଗାଡ଼ିତେ ଶନ୍ତେର ବନ୍ଦା ଲାଦାଇ ହିତେଛେ । କୁଳି ମଜୁର ଛାଡ଼ାଓ ଦଶ ଖାରୋ ଜନ ଲାଠିଆଳ ସଶ୍ରଭାବେ ଦୀଢ଼ାଇୟା ଏହି ଲାଦାଇକାର୍ଯ୍ୟ ତଦାରକ କରିତେଛେ ।

ଆମ୍ୟପଥେର ଅପରପାଶେ ମାଠେର ଉପର ଏକଦଳ ଗ୍ରାମବାସୀ ଦୀଢ଼ାଇୟା ଆଛେ । ତାହାଦେର ଶୀର୍ଘ ଶରୀରେ ବନ୍ଦେର ବାହୁଳ୍ୟ ନାହିଁ, ଚୋଥେ ହତାଶ ବିଦ୍ରୋହେର ଧିକିଧିକି ଆଗ୍ରନ୍ । ଜୀବନଧାରଣେର ଏକମାତ୍ର ଉପକରଣ ଚୋଥେ ସମୁଖେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହିତେଛେ ଅର୍ଥଚ ତାହାଦେର ବାଧା ଦିବାର କ୍ଷମତା ନାହିଁ ।

ଗରୁର ଗାଡ଼ିତେ ବନ୍ଦା ଚାପାନୋ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହଇଲେ ଶେଷ ହାତ ନାଡ଼ିୟା ଇଶାରା କରିଲେନ ; ତଥନ ବୃଦ୍ଧ ଶୃଙ୍ଗଧର ବଲଦେର ଦ୍ୱାରା ବାହିତ ଶକ୍ଟିଗୁଲି ଚଲିତେ ଆରଣ୍ୟ କରିଲ । ଲାଠିଆଲେରା ଗାଡ଼ିଗୁଲିର ଛୁଟ ପାଶେ ସାରି ଦିଯା ଚଲିଲ ।

ଏହି ସମୟ ଗ୍ରାମବାସୀଦେର ମଧ୍ୟେ ଏକଜନ ଆର ହିର ଥାକିତେ ପାରିଲନା, ଛୁଟିଆ ଆସିଆ ପ୍ରଥମ ଗାଡ଼ିର ସମୁଖେ ଦୀଢ଼ାଇଲ । ତାହାର କୋଟିରପ୍ରବିଷ୍ଟ ଚୋଥେ ଉନ୍ମାଦେର ଦୃଷ୍ଟି ; ହଞ୍ଚ ଆଶାଲନ କରିଯା ସେ ଚିଂକାର କରିଯା ଉଠିଲ,—

‘ନା—ଯେତେ ଦେବ ନା—ଆମାଦେର ଫସଲ ନିଯେ ଯେତେ ଦେବୋ ନା । ଆମରା ଖାବୋ କୀ ? ଆମାଦେର ଛେଲେ ବୌ ଖାବେ କି ?’

ବାରାନ୍ଦାର ଉପର ଶେଷ ଶୁନିତେ ପାଇୟା କ୍ରୁଦ୍ଧମ୍ବରେ ହକୁମ ଦିଲେନ,—

‘ମାର୍ ମାର୍—ହତଭାଗାକେ ମେରେ ତାଡିଯେ ଦେ—’

ଏକଜନ ଲାଠିଆଳ ଝାଗାଇୟା ଆସିଆ ଲାଠିର ଗୁର୍ତ୍ତା ଦିଯା ହତଭାଗାକେ ପଥେର ପାଶେ ଫେଲିଯା ଦିଲ ।

ସହସା ବନ୍ଦୁକେର ଗୁଡୁମ ଶବ୍ଦ ହଇଲ । ଲାଠିଆଳଟା ପାଯେ ଆହତ ହଇୟା ‘ବାପରେ’ ବଲିଯା ମାଟିତେ ବସିଯା ପଡ଼ିଲ ।

ଛୟଜନ ଅଶ୍ଵାରୋହୀ ଆସିଯା ଗରୁର ଗାଡ଼ିର ପଥରୋଧ କରିଯା

রাজজ্ঞোত্তী

দাঢ়াইল। ছয়জনের মধ্যে চারজনের হাতে বন্দুক, প্রতাপের কোমরে
পিস্তল, তেজ সিং নিরস্ত্র। প্রতাপ সঙ্গীদের বলিল,—

‘তোমরা এদের আটক রাখো—আমরা মহাজনের সঙ্গে কথা
কয়ে আসি। আমুন সর্দারজী।’

প্রতাপ ও তেজ সিং ঘোড়া হইতে নামিয়া বাড়ির বারান্দার
সম্মুখে উপস্থিত হইলেন। শেষ বন্দুকের আওয়াজ শুনিয়া ভয়
পাইয়াছিলেন, মাত্র দুই জন নিরস্ত্র লোক দেখিয়া তাহার সাহস
কতকটা ফিরিয়া আসিল। তাহার অনেক লোকলক্ষ্ম লাঠিয়াল
আছে, দুইজন লোককে তাহার ভয় কি? তিনি রুক্ষভূষিতে তাহাদের
পানে চাহিলেন। প্রতাপ কাছে আসিয়া নতুকণ্ঠে বলিল,—

‘আপনিই কি গ্রামের শেষ?’

শেষ বলিলেন,—‘হ্যাঁ। তোমরা কে?’

প্রতাপ উত্তর না দিয়া পুনশ্চ প্রশ্ন করিল,—

‘এই যে ফসল চালান দিচ্ছেন এ কি আপনার ফসল?’

‘সে খবরে তোমার দরকার কি? কে তুমি?’

প্রতাপ সবিনয়ে বলিল,—‘আমি প্রতাপ বারবটিয়া।’

ঝাটার প্রহারে মাকড়সা যেমন কুঁকড়াইয়া যায়, নাম শুনিয়া
শেষও তেমনি কুঁচকাইয়া গেলেন, প্রতাপের পিস্তলটার প্রতি হঠাত
তাহার নজর পড়িল।

প্রতাপ নিলিপ্ত কঠে বলিল,—‘প্রজারা খেতে পাচ্ছে না, এ সময়
ফসল চালান দেওয়া কি আপনার উচিত হচ্ছে?’

শেষ ঢোক গিলতে গিলতে বলিলেন,—‘আমি—আমার—এঁ—
প্রজারা দাম দিতে পারে তা—তাই—’

প্রতাপ একটু হাসিল; তাহার একটা হাত অবহেলা ভরে
পিস্তলের মুঠের উপর পড়িল। সে বলিল,—

ରାଜଜୋହି

‘ହଁ’ । ଆପନି ପ୍ରଜାଦେର ଫସଲ ବାଜ୍ୟାଣ୍ଟ କରେ ସେଇ ଫସଲ ଦଶଗୁଣ ଦରେ ତାଦେରଇ ବିକ୍ରି କରଛେ । ଏଥନ ତାରା ନିଃସ୍ବ । ତାଇ ତାଦେର ମୃତ୍ୟୁର ମୁଖେ ଠେଲେ ଦିଯେ ଆପନି ବାଇରେ ମାଳ ଚାଲାନ ଦିଚ୍ଛେନ—’

ଭୟ ଶେଠେର ନାଭି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୁକାଇଯା ଉଠିଯାଛିଲ । ତିନି ସାମାଜି ଗ୍ରାମ୍ୟ ମହାଜନ, ଚାଷୀଦେର ଉପର ସତଇ ଦାପଟ ହୋକ, ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଆର ସହିତ ବାକ୍-ୟୁଦ୍ଧ କରିବାର ସାହସ ତ୍ବାହାର ନାହିଁ । ତିନି ଏକେବାରେ କେଂଚୋ ହଇଯା ଗିଯା କାନ୍ଦୋ କାନ୍ଦୋ ଶୁରେ ବଲିଲେନ,—

‘ଆମାର ଦୋଷ ହୟେଛେ—କମ୍ବୁର ହୟେଛେ, ଏବାରଟି ଆମାୟ ମାଫ୍ କରନ୍ତି । ଆପନି ଆମାୟ ଯା ବଲବେନ ତାଇ କରବ ।’

ପ୍ରତାପ ତାହାର ମୁଖେର ପାନେ ଚାହିଯା କ୍ଷଣେକ ବିବେଚନା କରିଲ ।—

‘ଆପନି ପ୍ରଜାଦେର କାହିଁ ଥିକେ ଯେ ଲାଭ କରେଛେ ତାତେ ଆପନାର ବକେଯା ଖାଜନା ଶୋଧ ହୟେ ଗେଛେ ? ସତି କଥା ବଲୁନ ।’

ଶେଠ ବଲିଲ,—‘ଅ୍ୟା—ହଁଯା, ଶୋଧ ହୟେ ଗେଛେ ।’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ତାହଲେ ଏଥନ ଆପନାର ଘରେ ଯା ଫସଲ ଆଛେ ତା ଉପରି । କତ ଫସଲ ଆଛେ ?’

‘ତା—ତା—’

‘ସତି କଥା ବଲୁନ । ନଇଲେ ଫସଲ ତୋ ଯାବେଇ, ଆପନାର ଘର-ବାଡ଼ି ଓ ଆଶ୍ତ ଥାକବେ ନା ।’

‘ପାଂଚଶୋ ମଣ ଆଛେ—ପାଂଚଶୋ ମଣ ।’

‘ବେଶ, ଏଇ ପାଂଚଶୋ ମଣ ଫସଲ ଶ୍ଵାସ ଅଧିକାରୀଦେର ଫିରିଯେ ଦିତେ ହବେ ।’

ଶେଠ କ୍ରମନୋନ୍ତୁ ହଇଯା ବଲିଲେନ,—‘ସବହି ଯଦି ଫିରିଯେ ଦିଇ ତବେ ମାରା ବହର ଆମି ଖାବ କି ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ପାଂଚଜନେର ମତୋ ଆପନିଓ କିମେ ଖାବେନ । ଏଥନ ଆସୁନ ଆମାର ସଙ୍ଗେ ।’

ରାଜଜୋହି

ଓଡ଼ିକେ ଗରୁର ଗାଡ଼ିଗୁଲି ଏତକ୍ଷଣ ଦୀଢ଼ାଇୟାଛିଲ, ଲାଠିଆଲେରା ସମ୍ମୁଖେ ବନ୍ଦୁକଧାରୀ ସୋଡ଼ସୋଯାର ଦେଖିଯା କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୁଢ଼ ହଇୟା ପଡ଼ିଯା-ଛିଲ, ଆହତ ଲାଠିଆଲଟା ଆହତ ଗ୍ରାମବାସୀର ପାଶେ ବସିଯା ଘୃ-ଘୃ କୁଷ୍ଟନ କରିତେଛିଲ । ଏଥିନ ଶେଷ ମହାଶୟ ପ୍ରତାପ ଓ ତେଜ ସିଂ୍ୟେର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ହଇୟା ପଥେର ଉପର ଆସିଯା ଦୀଢ଼ାଇଲେନ ।

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଆପନାର ଲାଠିଆଲଦେର ସରେ ଯେତେ ବଲୁନ ।’

ଶେଷ ହାତ ନାଡ଼ିଯା ବଲିଲେନ,—‘ଓରେ ତୋରା ସବ ସରେ ଯା ।’

ଲାଠିଆଲେରା ବାଡିନିଷ୍ପତ୍ତି ନା କରିଯା ସରିଯା ଗେଲ । ଆହତ ଲାଠିଆଲଟା ହାମାଙ୍ଗଡ଼ି ଦିଯା ତାହାଦେର ଅମୁଗ୍ନାମୀ ହଇଲ ।

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଏବାର ବଲୁନ—ପ୍ରଜାଦେର ଦିକେ ଫିରେ ବଲୁନ—’

ପ୍ରତାପ ନିମ୍ନସ୍ଵରେ ବଲିଲେ ଲାଗିଲ, ଶେଷ ମଞ୍ଚ ପଡ଼ାର ମତୋ ଆବୃତ୍ତି କରିତେ ଲାଗିଲେନ,—

‘ଭାଇ ସବ—ତୋମାଦେର ପାଂଚଶୋ ମଣ ଫସଲ ଆମାର କାହେ ଗଛିତ ଆଛେ—ତୋମାଦେର ସଥିନ ଇଚ୍ଛେ ତୋମରା ସେ ଫସଲ ନିଯେ ଯେଯୋ (ଢୋକ ଗିଲିଯା)—ଦାମ ଦିତେ ହବେ ନା । ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ଏହି ତିନ ଗରୁର-ଗାଡ଼ି ମାଲ ତୋମରା ନିଯେ ଯାଉ—’

ପ୍ରଜାରା କ୍ଷଣକାଳେର ଜୟ ନିଶ୍ଚଳ ହତବୁନ୍ଦି ହଇୟା ରହିଲ, ତାରପର ଚୀଂକାର ଶକ୍ତି ଗଗନ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରିଯା ଗରୁର ଗାଡ଼ି ତିନଟିର ଉପର ଝାଁପାଇୟା ପଡ଼ିଲ ।

ପ୍ରତାପ ତେଜ ସିଂ୍ୟେର ପାନେ ଚାହିଯା ପରିତୃପ୍ତେର ହାସି ହାସିଲ । ତେଜ ସିଂ ମାଥା ହେଟ୍ କରିଲେନ ।

କଯେକଦିନ ପରେର ସ୍ଟଟନା ।

ଚିନ୍ତାର ପରପେ ସୂର୍ଯ୍ୟାନ୍ତ ହିତେ ବିଲସ ନାହିଁ । ବାରାନ୍ଦାର କିନାରାୟ ଦୀଢ଼ାଇୟା ଚିନ୍ତା ଏକଜନ ପଥିକେର ଅଞ୍ଜଲିବନ୍ଦ ହସ୍ତେ ଜଳ ଢାଲିଯା ଦିତେଛେ । ସନ୍ଧ୍ୟାର ପର ପରପେ ଆର କେହ ଆସେ ନା, ଏହି ଲୋକଟି ବୋଧ ହୁଏ ଶେଷ ରାହିଁ ।

ଜଳପାନ ଶେଷ କରିଯା ପଥିକ ଯଥନ ମୁଖ ତୁଳିଲ ତଥନ ଦେଖା ଗେଲ, ମେ କାନ୍ତିଲାଲ । କାନ୍ତିଲାଲ ଆଜ ସୁଯୋଗ ପାଇୟା ଏକାକୀ ପରପେ ଆସିଯାଛେ ।

ମୁଖ ମୁହିତେ ମୁହିତେ ସେ ଚିନ୍ତାର ଦିକେ ଚୋଥ ବାଁକାଇୟା ବେଶ ଏକଟୁ ଭଙ୍ଗିମା ସହକାରେ ହାସିଲ, ବଲିଲ,—

‘କି ପାନିହାରିନ୍, ପୁରୋନୋ ରାହିକେ ଚିନ୍ତେଇ ପାରଛ ନା ନାକି ?’

ଚିନ୍ତା କାନ୍ତିଲାଲକେ ବିଲକ୍ଷଣ ଚିନିଆଛିଲ, ସେ ଗନ୍ଧୀର ବିରକ୍ତମୁଖେ ବଲିଲ,—

‘ଜଳ ଖେଲେ, ଏବାର ନିଜେର କାଜେ ଯାଓ ।’

କାନ୍ତିଲାଲ ବାରାନ୍ଦାର କିନାରାୟ ବସିଲ—

‘ସୂର୍ଯ୍ୟ ଡୁବତେ ଚଲିଲ, ଏଥନ ଆର ଆମାର କାଜ କି ? କଥାଯ ବଲେ ଦିନେର ଚାକର ରାତେର ନାଗର । ଏମୋ ନା ଛୁଦଣ ବସେ କଥା କହ—’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ଆମି ସରକାରେର ଚାକର, ଯତକ୍ଷଣ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆକାଶେ ଥାକବେ ତତକ୍ଷଣ ରାହିଦେର ଜଳ ଦିୟେ ସେବା କରା ଆମାର କାଜ । କିନ୍ତୁ ଏଥନ ଆର ଆମି କାରୁର ଚାକର ନେଇ—’

କାନ୍ତିଲାଲ ବଲିଲ,—‘ଆହା ସେଇ କଥାଇ ତୋ ବଲଛି ପାନିହାରିନ୍ ! ଏଥନ ତୋମାରଓ କାଜ ଫୁରିଯେଛେ ଆମାରଓ କାଜ ଫୁରିଯେଛେ—ଏକଟୁ

ରାଜଜୋହି

ଆମୋଦ କରାର ଏହି ତୋ ସମୟ । ନାଓ, ବୋସୋ ଏସେ—ଆଜ ଆର ଏପଥେ କେଉ ଆସଛେ ନା ।'

କାନ୍ତିଲାଲ ପଦଦୟ ବାରାନ୍ଦାର ଉପର ତୁଳିଯା ଆରଓ ଜୁତ କରିଯା ବସିଲ ।

ଚିନ୍ତା କଠିନ ସ୍ଵରେ ବଲିଲ,—‘ଯାଓ ବଲଛି—ନହିଲେ—’

କାନ୍ତିଲାଲ ଏତକ୍ଷଣ ନରମ ସୁରେ କଥା ବଲିତେଛିଲ, କିନ୍ତୁ ସଥନ ଦେଖିଲ ମିଟି କଥାଯ ଚିଂଡା ଭିଜିବେ ନା ତଥନ ସେ ମନେର ଜୟନ୍ତା ଉଦୟାଟିତ କରିଯା ହାସିଲ । ବଲିଲ,—

‘ଅତ ଛଳାକଳାୟ ଦରକାର କି ପାନିହାରିନ୍ ! ତୁ ମିଓ ଜାନୋ ଆମି କି ଚାଇ ଆର ଆମିଓ ଜାନି ତୁ ମି କି ଚାଓ—’

ଚିନ୍ତା ବାହିରେ ଦିକେ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଯା ବଲିଲ,—

‘ଯାଓ—ଭାଲ ଚାଓ ତୋ ଏଥନେ ଯାଓ—’

କାନ୍ତିଲାଲ ବଲିଲ,—‘ଆର ଯଦି ନା ଯାଇ ? କି କରବେ ? ଜୋର କରେ ତାଡ଼ିଯେ ଦିତେ ପାରବେ ? ବେଶ—ଚଳେ ଏସ—ଦେଖି ତୋମାର ଗାୟେ କତ ଜୋର—’ ବଲିଯା କାନ୍ତିଲାଲ କୌତୁକଭରେ ବାହ୍ୟାକ୍ଷୋଟ କରିଯା ଉଚ୍ଚହାସ୍ତ କରିତେ ଲାଗିଲ । କିନ୍ତୁ ତାହାର ହାସ୍ତ ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ହଇଲ ନା ; ଏହି ସମୟ ଏକଟି ବଲିଷ୍ଠ ହଞ୍ଚ ଆସିଯା ତାହାର କର୍ଣ୍ଧାରଣପୂର୍ବକ ଏମନ ସଜୋରେ ନାଡା ଦିଲ ଯେ କାନ୍ତିଲାଲେର ହାସି ମୁଦାରାଗ୍ରାମ ଛାଡ଼ିଯା କାତରୋଙ୍କିର ତାରାଗ୍ରାମେ ଗିଯା ଉଠିଲ ।

‘କେ ରେ ତୁହି ? ଛାଡ଼ୁ ଛାଡ଼ୁ—’

କର୍ଣ୍ଧାରଣ କରିଯାଛିଲ ନାନାଭାଇ । ନାନାଭାଇଯେ ସାଜପୋଷାକ ସାଧାରଣ ପଥିକେର ମତୋଇ, ଉତ୍ତରାୟେର ଏକପ୍ରାନ୍ତେ ଏକଟି ମଧ୍ୟମାକୃତି ପୁଟୁଳି ପିଠେର ଉପର ଝୁଲିତେଛେ । ନାନାଭାଇ ଚିନ୍ତାର ପାନେ ଚାହିୟା ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲ,—

‘ପାନିହାରିନ୍, ଲୋକଟା କି ତୋମାକେ ବିରକ୍ତ କରଛେ ?’

ରାଜଜୋହି

ଚିନ୍ତା ନୀରବେ ସାଡ଼ ନାଡ଼ିଲ । କାନ୍ତିଲାଲେର କାନ ତଥନେ ନାନାର ଆଙ୍ଗୁଲେର ଝାଁତିକଲେ ଧରା ଛିଲ, ସେ ଉଠିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିତେ କରିତେ ତର୍ଜନ କରିଲ,—

‘କେ ତୁଇ ? ଏତବଡ଼ ଆସ୍ପର୍ଦୀ—’

ନାନାଭାଇ କିଛୁମାତ୍ର ବିଚଲିତ ନା ହଇୟା କାନ୍ତିଲାଲକେ କାନ ଧରିଯା ଟାନିଯା ଦାଡ଼ କରାଇଲ । ବଲିଲ,—

‘ଆମିଓ ତୋର ମତନ ଏକଜନ ରାହି କିନ୍ତୁ ତୋର ମତୋ ଛୋଟଲୋକ ନଇ । ଯା, ଆର ଏଖାନେ ଦାଡ଼ାଲେ ବେଇଜ୍ଜତ ହୟେ ଯାବି ।’

‘ବେଇଜ୍ଜତ !’

‘ହଁଯା, ତୋର ନାକ କାନ କେଟେ ନେବ ।—ଯା !’

ନାନାଭାଇ କାନ ଛାଡ଼ିଯା ଦିଲ । କାନ୍ତିଲାଲ ଦେଖିଲ ଆତତାଯୀର ଚେହାରା ଯେମନ ନିରେଟ, ଚୋଥେର ଦୃଷ୍ଟି ଓ ତେମନି କଡ଼ା । ସେ ଆର ବାଗ୍-ବିତଣ୍ଗୀଯ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିଲ ନା, ପଦାହତ କୁକୁରେର ମତୋ ପଲାଯନ କରିଲ । ଯାଇବାର ସମୟ ଚିନ୍ତାର ପାମେ ଏକଟା ବିଷାକ୍ତ ଅପାଙ୍ଗ-ଦୃଷ୍ଟି ହାସିଯା ଅଫ୍ଳୁଟକଣ୍ଠେ ବଲିଯା ଗେଲ,—

‘ଆଛା—’

କାନ୍ତିଲାଲ ଅନ୍ଧଶୀଘ୍ର ହଇୟା ଗେଲେ ନାନାଭାଇ ପୁଁଟୁଲି ନାମାଇୟା ବାରାନ୍ଦାର ଧାରେ ବସିଲ । ବଲିଲ,—

‘ଚିନ୍ତାବେନ, ଦେଶେ ପାଜି ଲୋକେର ଅଭାବ ନେଇ, ତୁମି ସାବଧାନେ ଥାକୋ ତୋ ?’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ଭୟ ନେଇ, ଦରକାର ହଲେ ଆମାର କାଟାରି ଆଛେ । କିନ୍ତୁ ତୋମାର ପୁଁଟୁଲିତେ ଓ କୌ ନାନାଭାଇ ?’

ନାନାଭାଇ ବଲିଲ,—‘ଆର ବଲ କେନ ? ତିଲୁବେନେର କୁଡ଼ମୁଡ଼ା ଖାବାର ଇଚ୍ଛା ହୟେଛିଲ ତାଇ ଅନେକ ସନ୍ଧାନ କରେ ନିଯେ ଯାଚିଛି ।’

ଚିନ୍ତା ହାସିଯା ବଲିଲ,—‘ଆହା ବେଚାରା !—ନାନାଭାଇ, ତୋମାର

ରାଜତ୍ରୋହୀ

সঙ্গে ଜରୁରୀ କଥା ଆଛେ । ଆଜ ସକାଳେ ବରନାୟ ଜଳ ଭରତେ
ଗିଯେ— । କିନ୍ତୁ ଆଗେ ତୋମାୟ ଜଳପାନ ଦିଇ, ତାରପର ବଲବ—’

ରାତ୍ରିକାଳ । ଦସ୍ତ୍ରୁଦେର ଗୁହାର ଅଭ୍ୟନ୍ତର । କୟଲାରଗନ୍ଗନେ ଆଶ୍ଵନେର
ସମୁଖେ ବସିଯା ତିଲୁ ମୋଟା ମୋଟା ବାଜରିର ରୁଟି ଶେଂକିତେଛେ । ନାନାଭାଇ
ଛାଡ଼ା ଆର ସକଳେ ଆଶ୍ଵନ ଘରିଯା ବସିଯାଇଛେ ; ଦିନେର ବେଳା ସତଇ ଗରମ
ହୋକ, ରାତ୍ରେ ଏହି ପାହାଡ଼ର ଅଧିତ୍ୟକାଯ ବେଶ ଠାଣ୍ଡ ପଡ଼େ । ହାତେ କୋନ
କାଜ ନାହିଁ, ତାଇ ସକଳେ ମିଲିଯା ତିଲୁକେ ଖେପାଇତେଛିଲ ; ଏମନ କି
ତେଜ ସିଂଘ ଗନ୍ତୀର ମୁଖେ ଏହି କୌତୁକେ ଯୋଗ ଦିଯାଛିଲେନ ।

ପୁରନ୍ଦର ଉଦ୍‌ଦିଗ୍ନମୁଖେ ବଲିଲ,—‘ନାନାଭାଇ ଏଥନ୍ତି ଫିରିଲ ନା—’

ପ୍ରଭୁ ବଲିଲ,—‘ହଁ—ରାତ କମ ହୟ ନି ।’

ଭୀମଭାଇ ଏକଟି ଗଭୀର ଦୀର୍ଘଶାସ ମୋଚନ କରିଲ । ବଲିଲ,—
‘ବଲତେ ନେଇ ହୟ ତୋ ଧରା ପଡ଼େ ଗେଛେ—’

ତିଲୁ ଦୁଇ ହାତେ ରୁଟି ଗଡ଼ିତେ ଗଡ଼ିତେ କୁନ୍ଦ ଚୋଥେ ତାହାର ପାନେ
ଚାହିଲ । ବଲିଲ,—

‘ଯା ତା ବୋଲୋ ନା । ନାନାଭାଇ ଏଥନି ଫିରେ ଆସବେନ । ତିନି
ବଲେ ଗେହେନ ତାର ଫିରତେ ଏକଟୁ ଦେଇ ହତେ ପାରେ ।’

ତେଜ ସିଂଘ ବଲିଲେନ,—‘କାଜଟା ଭାଲ ହୟ ନି ତିଲୁବେନ । ନାନା-
ଭାଇୟେର ମତୋ ଏକଜନ ଦୁର୍ବାସ୍ତ ଡାକାତକେ ମୁଡ଼ି ଆନତେ ପାଠାନୋ—’
ତିନି ଦୁଃଖିତ-ଭାବେ ମାଥା ନାଡ଼ିଲେନ—

ପ୍ରତାପ ଉଦ୍‌ଦିଗ୍ନମୁଖେ ବଲିଲ,—‘ହୟ ତୋ ସେଇ ଲଜ୍ଜାତେଇ ନାନାଭାଇ

ରାଜଜୋହି

ଦଲ ଛେଡ଼େ ଚଲେ ଗେଛେ । ହାଜାର ହୋକ ବୀରପୁରୁଷ ତୋ । ତାକେ ମୁଡି
ଆନତେ ବଲା—’ ପ୍ରତାପ ଓ ମାଥା ନାଡ଼ିଲ ।

ସକଳେ ଦୁଃଖିତଭାବେ ମାଥା ନାଡ଼ିଲ । ତିଲୁର ମୁଖ କାଦୋ କାଦୋ
ହଇୟା ଉଠିଲ, ସେ ହାତେର ଝଟି ରାଖିଯା କାତରକଟେ ବଲିଲ,—

‘ଆମି ବଲି ନି—ଆମି ବଲି ନି ନାନାଭାଇକେ ମୁଡି ଆନତେ ।
ଆମି ଖାଲି ବଲେଛିଲାମ—’

ପୁରନ୍ଦର ବଲିଲ,—‘ତୁମିଯା ବଲେଛିଲେ ସେତୋ ଆମରା ସବାଇ ଶୁଣେଛି ।
ସେକଥା ଶୋନବାର ପର ନାନାଭାଇଯେର ମତୋ ଏକଜନ କୋମଳପ୍ରାଣ ଡାକାତ
କି ଆର ସ୍ଥିର ଥାକତେ ପାରେ ! ସେ ନା ଗେଲେ ଆମି ଯେତାମ—’

ଭୀମଭାଇ ବଲିଲ,—‘କେଉ ନା ଗେଲେ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମାକେଇ ଯେତେ
ହୟ । ବଲତେ ନେଇ—’

ତିଲୁ ବ୍ୟାକୁଲନେତ୍ରେ ସକଳେର ମୁଖେର ପାନେ ଚାହିତେ ଚାହିତେ ତେଜ
ସିଂୟେର ଠୋଟେର କୋଣେ ଏକଟୁ ହାସି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଯା ହଠାତ୍ ବୁଝିତେ ପାରିଲ
ସକଳେ ତାହାକେ ଲହିୟା ତାମାଶା କରିତେଛେ । ତିଲୁର ସମସ୍ତ ରାଗ ଗିଯା
ପଡ଼ିଲ ଭୀମଭାଇଯେର ଉପର । ଏକଦଲା ବାଜରିର ନେଚି ତୁଲିଯା ଲହିୟା
ସେ ଭୀମଭାଇକେ ଛୁଁଡ଼ିଯା ମାରିଲ ।

ଏହି ସମୟ ଗୁହାମୁଖେ ମାନୁଷେର ଗଲାର ଆୟୋଜ ହଇଲ ; ଆୟୋଜ
ଗୁହାର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରତିର୍ବନିତ ହଇୟା ଭୟକ୍ଷର ଶୁନାଇଲ—

‘ହଁଶିଯାର !’

ସକଳେ ଧଡ଼ମଡ଼ କରିଯା ଉଠିଯା ଦାଡ଼ାଇଲ । କିନ୍ତୁ ଭୟେର କାରଣ ଛିଲ
ନା ; ପରକ୍ଷଣେଟ ନାନାଭାଇ ଆଲୋକଚକ୍ରେ ମଧ୍ୟେ ଆସିଯା ଦାଡ଼ାଇଲ ।
ସଙ୍ଗେ ଏକଟି ଶ୍ରୀଲୋକ, ଶ୍ରୀଲୋକେର ଚକ୍ର କାପଡ଼ ଦିଯା ବଁଧା ।

ନାନାଭାଇ ବଲିଲ,—‘ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଯା, ଏକଜନ ଶ୍ରୀଲୋକ ତୋମାର
ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରତେ ଚାଯ—’ ବଲିଯା ଚୋଥେର କାପଡ଼ ଖୁଲିଯା ଦିଲ ।
ସକଳେ ଚମଞ୍କୁତ ହଇୟା ଦେଖିଲ—ଚିନ୍ତା ।

ରାଜଜୋହା

ପ୍ରତାପ ହର୍ଷୋଦ୍ୟମ କଟେ ବଲିଲ,— ‘ଚିନ୍ତା !’

ତିଲୁ ଏକବୀଂକ ଛାତାରେ ପାଖିର ମତୋ ଆନନ୍ଦକୁଞ୍ଜନ କରିତେ
କରିତେ ଛୁଟିଯା ଗିଯା ଚିନ୍ତାକେ ଜଡ଼ାଇଯା ଧରିଲ ।

ଅତଃପର ଚିନ୍ତାର ପ୍ରଥମ ଗୁହ୍ୟା ଆଗମନେର ଆନନ୍ଦ-ସଂବର୍ଧନା କଥକିଂବ
ଶାସ୍ତ୍ର ହଇଲେ ସକଳେ ଆବାର ଆଗୁନ ଘରିଯା ବସିଯାଛେ ଏବଂ ପରମ ତୃପ୍ତିର
ସହିତ ମୁଡ଼ି ଚିବାଇତେଛେ । ଚିନ୍ତାର ଏକପାଶେ ପ୍ରତାପ, ଅନ୍ତପାଶେ ତିଲୁ
ତାହାର ଏକଟା ବାହୁ ଦୃଢ଼ଭାବେ ଧରିଯା ଆଛେ, ଯେନ ଛାଡ଼ିଯା ଦିଲେ ସେ
ପାଯରାର ମତୋ ଉଡ଼ିଯା ଯାଇତେ ପାରେ ।

ଚିନ୍ତା ଚାରିଦିକେ ଚୋଥ ଫିରାଇଯା ସକଳକେ ଦେଖିତେଛେ ; ତାହାର
ମୁଖେ ଅନ୍ତ୍ୟା-ବିନ୍ଦୁ ହାସି—

‘ତୋମାଦେର ଦେଖିଲେ ଆମାର ହିଂସେ ହୟ । ଆମିଓ ଯଦି ଏଥାନେ
ଏସେ ଥାକତେ ପାରତାମ !’

ସକଳେ ଅପ୍ରତିଭଭାବେ ନୌରବ ରହିଲ ; ଭୌମଭାଇ ଏକ ଖାବଳୀ ମୁଡ଼ି
ମୁଖେ ଫେଲିଯା ଅର୍ଧମୁଦିତ ନେତ୍ରେ ଚିବାଇତେ ଚିବାଇତେ ବଲିଲ,—

‘ଆମାଦେରଇ କି ସାଧ ହୟ ନା ଚିନ୍ତାବେନ । ତୁମି ଏଲେ, ବଲତେ ନେଇ,
ତିଲୁର ରାନ୍ନା ଥିକେ ମାଝେ ମାଝେ କିଞ୍ଚିଂ ମୁଖ-ବଦଳ ହତ ।’

ସକଳେର ମୁଖେ ହାସି ଫୁଟିଯା ଉଠିଲ ; ତିଲୁଓ ହାସିଲ । ଚିନ୍ତା
ନିଃଶାସ ଫେଲିଲ । ବଲିଲ,—

‘ଯା ହବାର ନୟ ତା ଭେବେ ଆର କି ହବେ ? ଆମାକେ କିନ୍ତୁ ରାତ
ପୋହାବାର ଆଗେଇ ଫିରିତେ ହବେ । କେ ଆମାକେ ଫିରିଯେ ନିଯେ ଯାବେ ?’

ପୁରନ୍ଦର ବଲିଲ,— ‘ସେ ଜଣ୍ଠ ଭେବୋ ନା ବେନ । ଆମରା ସବାଇ
ମିଛିଲ କରେ ତୋମାକେ ପୌଛେ ଦିଯେ ଆସବ ।’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,— ‘ତାର ଏଥନ୍ତି ଅନେକ ଦେରି ଆଛେ । ମିଛିଲ
କରବାର ଦରକାର ନେଇ, ଆମି ଆର ମୋତି ଚିନ୍ତାକେ ଖୁବ ଶିଗ୍ଗିର
ପୌଛେ ଦିତେ ପାରବ । ଆକାଶେ ଚାଦ ଆଛେ—’

ରାଜଜୋହି

ଭୌମ ଆସ୍ତେବ୍ୟାସ୍ତେ ଉଠିଯା ଦ୍ବାଡାଇଲ, ବଲିଲ,—

‘ଛଁ ଛଁ—ଆକାଶେ ଚାନ୍ଦ ଆଛେ । ବଲତେ ନେଇ କଥାଟା ଏତକୁଣ
ଖେୟାଳଇ ହୟ ନି । ଦୀର୍ଘ ବିରହେର ପର ତରଣ ତରଣୀର ଯଥନ ମିଳନ ହୟ
ତଥନ ତାରା କିଞ୍ଚିଂ ନିରିବିଲି ଥୋଜେ । ଚଲ, ଆମରା ବାଇରେ ଗିଯେ
ବସି ।’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଭୌମ, ପାଗଲାମି କ’ରୋ ନା—ବସୋ । ଚିନ୍ତା,
କୋନ୍ତା ଖବର ଆଛେ ନାକି ?’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ଖବର ଦିତେଇ ତୋ ଏଲାମ । ଚିଠିତେ ଅତ କଥା
ଲେଖା ଯାଯ ନା ; ନାନାତାଇ ବଲଲେନ ମୁଖେ ସବ କଥା ନା ବଲଲେ ହବେ
ନା—ତାଇ—’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘କି କଥା ?’

ଚିନ୍ତା ଏକଟୁ ନୀରବ ଥାକିଯା ବଲିତେ ଆରମ୍ଭ କରିଲ,—

‘ଆଜ ସକାଳେ ଏକଟା ବ୍ୟାପାର ଘଟେଛେ । ଆମି ରୋଜ ଯେମନ ଜଳ
ଭରତେ ଯାଇ ତେମନି ଝରନାୟ ଗିଯେ ଦେଖି—’

ଭୋରେର ଆଲୋଯ ଝରନାର ସଂଖିତ ଜଳାଶୟ ଖିଲମିଲ କରିତେଛେ ।
ଚିନ୍ତା କଲସ କାଥେ ଜଳ ଭରିତେ ଆସିତେଛେ ; ପ୍ରାୟ ଜଲେର କିନାରା
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୋଛିଯା ଚିନ୍ତା ଥମକିଯା ଦ୍ବାଡାଇଯା ପଡ଼ିଲ ।

ତାହାର ଦୃଷ୍ଟି ଅନୁସରଣ କରିଯା ଦେଖା ଯାଯ, ଏକଟା ଅର୍ଧନିମଜ୍ଜିତ
ପାଥରେର ଆଡାଲେ ପ୍ରାୟ ଏକ କୋମର ଜଲେ ଛୁଟି ଯୁବକ-ଯୁବତୀ ଦ୍ବାଡାଇଯା
ଆଛେ—ଯୁବକେର ବାଁ : ହାତ ଯୁବତୀର ଡାନ ହାତେର ସହିତ ଶକ୍ତ କରିଯା
ଦଢ଼ି ଦିଯା ବାଁଧା । ତାହାରା ଚିନ୍ତାକେ ଦେଖିତେ ପାଯ ନାଇ, ତୌରେର ଦିକେ
ପିଛନ ଫିରିଯା ଧୀରେ ଧୀରେ ଗଭୀର ଜଲେର ଦିକେ ଅଗସର ହଇତେଛେ ।

ଚିନ୍ତାର କଟି ହଇତେ କଲସ ପଡ଼ିଯାଗେଲ ; ସେ ଅଞ୍ଚୁଟ ଚୀଂକାର କରିଯା
ଛୁଟିତେ ଛୁଟିତେ ଜଲେର କିନାରାୟ ଗିଯା ଦ୍ବାଡାଇଲ । ଇହାରା ଛୁଇଜନ ଯେ

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

ମୃତ୍ୟୁପଣେ ଆବନ୍ଧ ହଇଯା ହାତେ ହାତ ବାଁଧିଯା ଜଳେ ନାମିତେଛେ ତାହା ବୁଝିତେ ତାହାର ବିଲସ ଲଇଲ ନା ।

ଜଳେର ମଧ୍ୟେ ଛୁଇଜନ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିତେ ପାଇୟାଛିଲ, ତାହାରା ଚମକିଯା ଫିରିଯା ଚାହିଲ । ଚିନ୍ତାକେ ଦେଖିଯା ତାହାଦେର ମୂର୍ଖେର ଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହଇଲ ; ତାହାରା ଯେନ ମନେର ମଧ୍ୟେ ମୃତ୍ୟୁର ପରପାରେ ଚଲିଯା ଗିଯାଛିଲ, ଏଥିନ ବାଧା ପାଇୟା ଆବାର ଜୀବନ୍ତ-ଲୋକେ ଫିରିଯା ଆସିଲ ।

ଚିନ୍ତା ହୁଇ ହାତ ନାଡ଼ିଯା ତାହାଦେର ଡାକିଲ ।

ଯୁବକ-ଯୁବତୀ କାତର ନେତ୍ରେ ପରମ୍ପରେର ପାନେ ଚାହିଲ । କି କରିବେ ଏଥିନ ତାହାରା ; ଏକବ୍ୟକ୍ତି ଦାଢ଼ାଇୟା ଦେଖିତେଛେ, ଏ ଅବଶ୍ୟା ଆଉ-ହତ୍ୟା କରା ଯାଯା ନା । ତାହାରା କିଛୁକ୍ଷଣ ଇତ୍ତତ କରିଯା ଧୀରେ ଧୀରେ ତୀରେର ପାନେ ଫିରିଯା ଆସିତେ ଲାଗିଲ ।

ଯୁବକ-ଯୁବତୀ ତୀରେ ଆସିଯା ଏକଟି ପାଥରେର ଉପର ବସିଲ । ଯୁବକ ଲଜ୍ଜିତମୁଖେ ହାତେର ବନ୍ଧନ ଖୁଲିଯା ଫେଲିଲ । ତାହାଦେର ଯୁବକ-ଯୁବତୀ ନା ବଲିଯା କିଶୋର-କିଶୋରୀ ବଲିଲେଇ ଭାଲ ହ୍ୟ ; ଛେଲେଟିର ବୟେସ କୁଡ଼ିର ବେଶୀ ନୟ, ମେଯେଟିର ପନେରୋ-ଷୋଲୋ । ତୁ'ଜନେଇ ଶୁଣ୍ଣି, ମୁଖେ ବୟସୋଚିତ ସରଲତା ମାଥାନେ ।

ଚିନ୍ତା ଦୂରେ ଆର ଏକଟି ପାଥରେର ଉପର ବସିଯା କରଲଗକପୋଲେ ଦେଖିତେ ଦେଖିତେ ବଲିଲ,—

‘ତୋମାଦେର ବାଢ଼ି କୋଥାୟ ?’

ଛେଲେଟି କୁଞ୍ଚା-ଲାଞ୍ଛିତ ମୁଖ ତୁଲିଲ, ବଲିଲ,—

‘ଦହିମାର ଗ୍ରାମ—ଏଥାନ ଥେକେ ପ୍ରାୟ ତୁ’ କ୍ରୋଷ ଦୂରେ—’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ତୋମରା ଏକାଜ କରତେ ଯାଚିଲେ କେନ ?’

ଛେଲେଟି କାତର ସ୍ଵରେ ବଲିଲ,—‘ଆମାଦେର ଆର ଉପାୟ ଛିଲ ନା ବେନ । ଆମି ପ୍ରଭାକେ ବିଯେ କରତେ ଚାଇ—ପ୍ରଭାଓ ଆମାକେ—’

ପ୍ରଭା କୁମାରୀ ଶୁଲ୍ଭ-ଗର୍ବେ ଏକଟୁ ଘାଡ଼ ବାଁକାଇଲ ।

ରାଜଜୋହି

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ତାରପର ?’

ଛେଳେଟି ବଲିଲ,—‘ପ୍ରଭାର ବାପୁ ପାଶେର ଗାଁଯେର ମହାଜନେର କାହେ
ଅନେକ ଟାକା ଧାର କରେଛେ, ଶୋଧ ଦେବାର କ୍ଷମତା ନେଇ । ବୁଡ଼ୋ
ମହାଜନ ବଲେଛେ ତାର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଭାର ବିଯେ ଦିତେ ହବେ, ନଇଲେ ସେ ପ୍ରଭାର
ବାପୁର ଜମିଜମା ସରବାଡ଼ି ସବ ଦଖଲ କରେ ନେବେ ।’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ପ୍ରଭାର ବାପୁ ରାଜୀ ହେଯେଛେ ?’

‘ହଁ—କାଳ ବିଯେ !’

‘ତାଇ ତୋମରା ଆଉହତ୍ୟା କରନ୍ତେ ଏସେହ—’

ଚିନ୍ତା ଉଠିଯା ଗିଯା ତାହାଦେର ମାବଥାନେ ବସିଲ, ତୁ'ହାତେ ତୁ'ଜନେର
କ୍ଷମ ଜଡ଼ାଇଯା ଲାଇଯା ବଲିଲ,—

‘ଶୋନୋ, ତୋମରା ଆଉହତ୍ୟା କ'ରୋ ନା—ଗ୍ରାମେ ଫିରେ ଯାଓ—’

ତୁ'ଜନେ ଅବାକ୍ ହଇଯା ଚିନ୍ତାର ମୁଖେର ପାନେ ଚାହିଲ ।

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ସତକ୍ଷଣ ଶ୍ଵାସ ତତକ୍ଷଣ ଆଶ । ମହାଜନେର ସଙ୍ଗେ
ବିଯେ ଆମି ରଦ କରବାର ଚେଷ୍ଟା କରବ । ଯଦି ନା ପାରି, ବିଯେର ପର
ତୋମରା ଯା ଇଚ୍ଛେ କ'ରୋ—’

ଗୁହାମଧ୍ୟେ ଚିନ୍ତା ଗଛ ବଲା ଶେଷ କରିଯା କହିଲ,—

‘ଆମି ତାଦେର ଆଶ୍ଵାସ ଦିଯେ ଫେରତ ପାଠିଯେଛି । ଏଥିନ ତାଦେର
ଜୀବନ ମରଣ ତୋମାଦେର ହାତେ ।’

ପ୍ରତାପ ଆଶ୍ରନ୍ତେର ପାନେ ଚାହିଯା ଥାକିଯା ବଲିଲ,—

‘କାଳ ବିଯେ ?’ :

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ହଁଁ, ଆଜ ରାତ ପୋହାଲେ କାଳ ବିଯେ ।’

ପ୍ରତାପ ତେଜ ସିଂଘେର ଦିକେ ଫିରିଲ ।

‘ସର୍ଦ୍ଦାରଜୀ, ଆପନି କି ବଲେନ ? ମହାଜନେର ସଙ୍ଗେ ବିଯେ ହତେ
ଦେଓୟା ଉଚିତ ?’

ରାଜଜୋହି

ତେଜ ସିଂ ଅପ୍ରତିଭାବେ କ୍ଷଣେକ ଇତ୍ତତ କରିଲେନ । ଶେମେ
ବଲିଲେନ,—‘ନା ।’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘କିନ୍ତୁ ଆଇଲେ ଏର କୋନ ଦାବାଇ ଆଛେ କି ?’

ତେଜ ସି ବଲିଲେନ,—‘ନା ।’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ତାହଲେ ଜୋର କରେ ଏ ବିଯେ ଭେଦେ ଦିଇ ?’

ତେଜ ସିଂ ବଲିଲେନ,—‘ହଁବା ।’

ସକଳେର ମୁଖେ ପରିତୃପ୍ତିର ହାସି ଫୁଟିଯା ଉଠିଲ । ଭୀମଭାଇ ନାନା-
ଭାଇୟେର ପେଟେ ଗୋପନେ କହୁଇୟେର ଏକଟି ଗୁପ୍ତତା ମାରିଯା ଚୋଥ ଟିପିଲ ।

ପରଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା । ଦହିମାର ଗ୍ରାମେ ପ୍ରଭାର ପିତୃ-ଭବନେ ସାନାଇ
ବାଜିତେଛେ । ପ୍ରଭାର ପିତା ମଧ୍ୟବିକ୍ତ ଭଦ୍ର ଗୁହସ୍ତ । ତାହାର ବାଡ଼ିର
ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଅଙ୍ଗନେ ବିବାହମଣ୍ଡପ ରଚିତ ହଇଯାଛେ—ଗ୍ରାମ୍ୟରୀତିତେ ଯତନୁର
ସନ୍ତ୍ଵବ ଶୁସ୍ଜିତ ହଇଯାଛେ । ଗ୍ରାମେର ନିମ୍ନିତ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିରା ଏକେ ଏକେ
ଆସିଯା ଆସରେ ବସିତେଛେ । ବରେର ଆସନ ଏଥନେ ଶୂନ୍ୟ
ରହିଯାଛେ ।

ବାଡ଼ିର ଅନ୍ଦରେ ଏକଟି ଘରେ ଅନେକଣ୍ଠି ପ୍ରୀଲୋକ ବଧୁ-ବେଶିନୀ
ପ୍ରଭାକେ ଘରିଯା ବସିଯାଛେ । ସକଳେ ମାଙ୍ଗଲିକ-ଗୀତ ଗାହିତେଛେ, କେହ
ବା ବଧୁକେ ସାଜାଇଯା ଦିତେଛେ, କିନ୍ତୁ କାହାରେ ମୁଖେ ହାସି ନାହିଁ ।
ପ୍ରଭା ଚୁପଟି କରିଯା ବସିଯା ଆଛେ, ମାଝେ ମାଝେ ଚକିତା ହରିଗୀର
ମତୋ ସଶକ୍ଷ-ଚୋଥେ ସକଳେର ମୁଖେର ପାନେ ତାକାଇତେଛେ । ସେ ମନେ
ମନେ ବଡ଼ ଭୟ ପାଇଯାଛେ ତାହା ତାହାର ମୁଖ ଦେଖିଲେଇ ବୋକା ଯାଏ ।
କାଳ ଯଥନ ଡୁବିଯା ମରିତେ ଗିଯାଛିଲ ତଥନ ତାହାର ମୁଖେ ଏମନ ଭୟେର
ଛାପ ପଡ଼େ ନାହିଁ ।

ବାଡ଼ିର ସଦରେ ବାରାନ୍ଦାର ଏକ କୋଣେ ଏକଟି ଘରେର ମଧ୍ୟେ ବର ଓ
ବରଯାତ୍ରୀଦେର ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହଇଯାଛେ । ବରେର ସହିତ ନାପିତ ପୁରୋହିତ

ରାଜଜୋହି

ଏବଂ ଗୁଟିକମେକ ପ୍ରୌଢ଼ ବରଯାତ୍ରୀ ଆସିଯାଛେ । ବର ରୂପଚନ୍ଦ ମହାଜନେର ଚେହାରାଟି ପାକାନୋ ବଂଶ-ସଟିର ମତୋ, ଗୋଫ ଅଧିକାଂଶ ପାକିଯା ଗିଯାଛେ, ଗାଲେର ଶୁଷ୍କ ଚର୍ମ କୁଞ୍ଚିତ ହିଁଯା ଭିତର ଦିକେ ଚୁପ୍-ସାଇୟା ଗିଯାଛେ, ବେଶ-ଭୂମା ସମାପ୍ତ କରିଯା ଏଥିନ ମୁଖେର ପ୍ରସାଧନେ ମନ ଦିଯାଛେ । କିନ୍ତୁ ମୁଖଥାନା କିଛୁତେଇ ମନେର ମତୋ ହିଁତେହେ ନା । ନାପିତ ତାହାର ମୁଖେର ସମ୍ମୁଖେ ଏକଟି ଛୋଟ ଆୟନା ଧରିଯା ରାଖିଯାଛେ, ତିନି ତାହାତେ ମୁଖ ଦେଖିତେହେନ ଏବଂ ନାନା ଭଙ୍ଗୀ କରିଯା, କୀ ଉପାୟେ ମୁଖଥାନାକେ ଉନ୍ନତ କରା ଯାଯା ତାହାରଇ ଚେଷ୍ଟା କରିତେହେନ ।

ଏକଟା ଥାଳାର ଉପର ଅନେକ ଗୁଲି ପାନ ରାଖା ଛିଲ, ବର ମହାଶୟ ତାହାଇ ଏକ ଥାବା ତୁଳିଯା ମୁଖେ ମଧ୍ୟେ ପୁରିଯା ଦିଲେନ, ତବୁ ସଦି ଗାଲ ଛୁଟି ପରିପୁଷ୍ଟ ଦେଖାଯ ! ଅତଃପର ଚୁଲେର କି କରା ଯାଯ ? ମାଥାଯ ନା ହ୍ୟ ପାଗଡ଼ୀ ଥାକିବେ କିନ୍ତୁ ଗୋଫେର ଅନ୍ନାନ ପରିପକ୍ତତା ଢାକା ପଡ଼ିବେ କି ଝାପେ ? ବିଭାନ୍ତଭାବେ ଗୋଫେର ପ୍ରାନ୍ତ ଧରିଯା ଟାନିତେ ଟାନିତେ ଶେଠ ନାପିତକେ ଶୁଧାଇଲେନ,—

‘କି କରି ବଲ ନା ରେ ! ଗୋଫଜୋଡ଼ା ଯେ ବଜ୍ଜ ସାଦା ଦେଖାଚେ । କାମିଯେ ଦିବି ?’

ହଠାଂ ଦ୍ୱାରେର ନିକଟ ହିଁତେ ଅଟୁହାସ୍ତେ ପ୍ରଶ୍ନେର ଜ୍ବାବ ଆସିଲ । ଶେଠ ଚମକିଯା ଦେଖିଲେନ, ଏକଜନ ପାହାଡ଼ୀ ବୋଲା କାଁଧେ ଲାଇୟା ଦୀଡାଇୟା ଆଛେ । ତାହାର ଚୋଥେ କାଜଳ, ଚୁଲେ ଧନେଶ ପାଥିର ପାଲକ । ପାହାଡ଼ୀ ହାସିତେ ହାସିତେ ବଲିଲ,—

‘ବଲ କି ଶେଠ ?’ ଏ କି ବାପେର ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରତେ ଏସେହ ଯେ ଗୋଫ କାମିଯେ ଫେଲିବେ ? ଆରେ ଛି ଛି ଛି ! ତୋମାର ନତୁନ ବୌ ଦେଖିଲେ ବଲିବେ କି ?’

ଶେଠ ରୂପଚନ୍ଦ ନବଜାଗ୍ରତ କୌତୁଳ୍ୟେର ସହିତ ଆଗନ୍ତୁକକେ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିଲେନ ।—

ରାଜଜୋହି

‘ପାହାଡ଼ୀ ମନେ ହଚ୍ଛେ ! ଜଡ଼ି-ବୁଟି କିଛୁ ଜାନୋ ନାକି ?’

ପାହାଡ଼ୀ ସରେ ପ୍ରବେଶ କରିଲ । ବଲିଲ,—

‘ତା ଜାନି ବୈ କି । ଆମାର ଏହି ବୋଲାର ମଧ୍ୟେ ଏମନ ଟୀଜ
ଆଛେ, ତୋମାକେ ପଂଚିଶ ବଛରେର ଛୋକରା ବନିଯେ ଦିତେ ପାରି ଶେଠ—
ପଂଚିଶ ବଛରେର ଛୋକରା ।’

କୁପଚଳ ଉଞ୍ଚିଲୁ ହଇଲେନ,—‘ଅୟ—ତା ବୋସୋ ବୋସୋ । ପଣ୍ଡିତଙ୍ଗୀ,
ଲଗନେର ଏଥନ୍ତି ଦେଇ ଆଛେ ତୋ ?’

ପୁରୋହିତ ବଲିଲେନ,—‘ଏଥନ୍ତି ଛୁ'ଘଡ଼ିର ଦେଇ ଆଛେ ।’

ପାହାଡ଼ୀ ବଲିଲ,—‘ଆମି ଏକ ରତିର ମଧ୍ୟେ ତୋମାର ଭୋଲ ବଦଳେ
ଦେବ ଶେଠ । କିନ୍ତୁ ତୋମାର ସଙ୍ଗିଦେର ବାହିରେ ଯେତେ ବଳ, ଏସବ ଯନ୍ତ୍ରର-
ମନ୍ତ୍ରର ଏକଟୁ ଆଡ଼ାଲେ କରତେ ହୁଏ—’

କୁପଚଳ ବଲିଲେନ,—‘ବେଶ ତୋ—ବେଶ ତୋ । ତୋମରା ସବ ଆସରେ
ଗିଯେ ବସୋ, ପାନ ତାମାକ ଖାଓ । ଲଗନ ହଲେ ଆମାକେ ଖବର ଦିଓ ।’

ସଙ୍ଗିରା ସକଳେ ବାହିର ହଇଯା ଗେଲ । ପାହାଡ଼ୀ ଭିତର ହଇତେ ଦରଜା
ବନ୍ଧ କରିଯା ଦିଯା ଶେଠେର ସମ୍ମୁଖେ ଆସିଯା ବସିଲ । ଶେଠେର ମୁଖେର ପାନେ
ଚାହିଯା ହାସିତେ ହାସିତେ ସେ ବୋଲାର ମଧ୍ୟେ ହାତ ପୁରିଯା ଏକଟି ଭୀଷଣଦର୍ଶନ
ଛୋରା ବାହିର କରିଯା ସହସା ଶେଠେର ବୁକେର ଉପର ଧରିଲ । ବଲିଲ,—

‘ଚୁପଟି କରେ ଥାକୋ ଶେଠ । ନଇଲେ ତୋମାର ଚେହାରା ଏମନ ବଦଳେ
ଯାବେ ଯେ କିଛୁତେଇ ମେରାମତ ହବେ ନା ।’

ପାହାଡ଼ୀ ସ୍ଵର୍ଗ ପ୍ରତାପ ।

ରାଜତ୍ରୋହୀ

ରାତ୍ରି ହଇଯାଛେ, ବିବାହମଣ୍ଡପେ ଆଲୋ ଜଳିତେଛେ । ବରସାତ୍ରୀ କଞ୍ଚାଯାତ୍ରୀର ସମାଗମେ ଆସର ଭରିଯା ଗିଯାଛେ । ବରସାତ୍ରୀ କଯଜନ ଏକଷ୍ଟାନେ ସଜ୍ଜବନ୍ଦ ହଇଯା ବସିଯାଛେନ ଏବଂ ପାନ ବିଡ଼ି ଦେବନ କରିତେଛେନ ।

କଞ୍ଚାର ବାପ ଅବଶ୍ୟକତା କଞ୍ଚାକେ ଅନ୍ଦର ହଇତେ ଆନିଯା ଆସରେ ପିଁଡ଼ିର ଉପର ବସାଇଯା ଦିଲେନ । ପୁରୋହିତ କିଛୁ ମନ୍ତ୍ର ପଡ଼ିଲେନ, ତାରପର ହାଁକିଲେନ,—

‘ଏବାର ବରକେ ନିଯେ ଏସ ।’

ବରସାତ୍ରୀରା ଉଠି ଉଠି କରିତେଛେନ ଏମନ ସମୟ ବର ନିଜେଇ ଆସିଯା ଉପସ୍ଥିତ ହିଲେନ । ବରେର ପାଗଡ଼ୀ ହଇତେ ମୁଖେର ଉପର ଶୋଲାର ଝାଲର ଝୁଲିତେଛେ । ସକଳେ ସରିଯା ଗିଯା ବରେର ପଥ ଛାଡ଼ିଯା ଦିଲ— ବର ଗିଯା କଞ୍ଚାର ସମ୍ମୁଖେ କଞ୍ଚାର ପିଁଡ଼ିର ଉପର ବସିଲେନ ।

ବରେର ମୁଖ ଯଦିଓ କେହି ଦେଖିତେ ପାଇଲ ନା, ତବୁ ତାହାର ଯୁବଜନୋଚିତ ଅଙ୍ଗସଞ୍ଚାଲନ ଦେଖିଯା ସକଳେଇ ଏକଟୁ ବିଶ୍ଵିତ ହିଲ । ଏକଜନ ବରସାତ୍ରୀ ଅନ୍ତ ଏକଟି ବରସାତ୍ରୀର କାନେ କାନେ ବଲିଲ,—

‘ପାହାଡ଼ୀ ଭେଲ୍‌କି ଦେଖିଯେ ଦିଯେଛେ—ଏକେବାରେ ଠାଟ ବଦଲେ ଦିଯେଛେ—ଆଁ ।’

ଅତଃପର ବିବାହବିଧି ଆରଣ୍ୟ ହିଲ, ପୁରୋହିତ ଆଡ଼ମ୍ବର ସହକାରେ ଅତି ଦ୍ରୁତ ମନ୍ତ୍ର ପଡ଼ିତେ ଲାଗିଲେନ ।

ମଣପେର ଆନାଚେ-କାନାଚେ ପୌଛଟି ଲୋକ ଉପସ୍ଥିତ ଛିଲ, କିନ୍ତୁ କେହ ତାହାଦେର ଭାଲ କରିଯା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେ ନାହିଁ । ତାହାରା ଗ୍ରାମେର ଲୋକ ନୟ, କିନ୍ତୁ ଅପରିଚିତ ଲୋକ ଦେଖିଯା କେହ କିଛୁ ସନ୍ଦେହ କରେ ନାହିଁ ; ବରସାତ୍ରୀରା ଭାବିଯାଛିଲ, ତାହାରା କଞ୍ଚାପକ୍ଷୀୟ ଲୋକ ଏବଂ କଞ୍ଚାପକ୍ଷୀୟରା ଭାବିଯାଛିଲ ବରସାତ୍ରୀ ଛାଡ଼ା ଆର କେ ହଇତେ ପାରେ । ବିବାହ ବାସରେ ଏକପ ଭାସ୍ତି ପ୍ରାୟଇ ଘଟିଯା ଥାକେ ।

ରାଜଜୋହି

ନାମାଭାଷ୍ଟ, ପ୍ରଭୁ, ଭୌମଭାଷ୍ଟ, ପୁରଳ ଓ ତେଜ ସିଂ ଏକଟି ଏକଟି ଖୁଣ୍ଡି ଧରିଯା ଦ୍ଵାଡ୍ଧାଇଯା ବିବାହକ୍ରିୟା ଦେଖିତେଛିଲେନ ; ପ୍ରତାପ ବର-କଞ୍ଚାର ଆସନେର କାହେ ଘେଁବିଯା ଦ୍ଵାଡ୍ଧାଇଯା ଛିଲ । ତାହାର ଆର ପାହାଡ଼ୀ-ବେଶ ନାହିଁ, ବୋଲା ଅନ୍ତର୍ହିତ ହଇଯାଛେ ; କେବଳ କୋମର ହଇତେ ଏକଟି ମଧ୍ୟମା-କୃତ ଥଲି ଝୁଲିତେଛେ ।

ପୁରୋହିତ ବର-ବଧୂର ହସ୍ତ ସଂଯୁକ୍ତ କରିଯା ଦିଯା ତାହାର ଉପର ଏକଟି ନାରିକେଳ ରାଖିଯା ପ୍ରବଳ ବେଗେ ମନ୍ତ୍ର ପଡ଼ିତେ ଲାଗିଲେନ ।

ଅର୍ଧଘନ୍ଟା ମଧ୍ୟେ ବିବାହକ୍ରିୟା ସମାପ୍ତ ହଇଲ ।

ପୁରୋହିତ ଓ କଞ୍ଚାର ପିତା ଉଠିଯା ଦ୍ଵାଡ୍ଧାଇଲେନ ; ପୁରୋହିତ ସଭାର ଦିକେ ଫିରିଯା ବଲିଲେନ,—

‘ବିବାହବିଧିଃ ସମାପ୍ତା । ସଜ୍ଜନଗଗ, ନବଦମ୍ପତୀକେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରନ ।’ ସଭା ହଇତେ ମୁହଁ ହର୍ଷଧରନି ଉଠିଲ କିନ୍ତୁ ପରକ୍ଷଗେଟ ତାହା ନୀରବ ହଇଲ । ସକଳେ ଦେଖିଲ, ଏକଜନ ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବର-ବଧୂର ନିକଟେ ଗିଯା ଦ୍ଵାଡ୍ଧାଇଯାଛେ ; ଈସଂ ହାସିଯା ମେ ବର ଓ ବଧୂ ମୁଖ ହଇତେ ଆବରଣ ସରାଇଯା ଦିଲ ।

ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଏହି ସ୍ପଦ୍ୟାୟ ସକଳେଇ ଅମ୍ବନ୍ତ ହଇତ କିନ୍ତୁ ବରେର ମୁଖ ଦେଖିଯା ତାହା ଭୁଲିଯା ଗେଲ । ଏ ତୋ ବୃଦ୍ଧ ମହାଜନ ରୂପଚନ୍ଦ ନୟ ; ପାହାଡ଼ୀର ଭେଲ୍‌କିବାଜିଓ ଶୁକ୍ଳ ମହାଜନକେ କୁଡ଼ି ବଛରେର କମକାନ୍ତି ଯୁବକେ ପରିଣତ କରିତେ ପାରେ ନା । ତାହାଡ଼ା ଯୁବକଟି ଗ୍ରାମେର ସକଳେରଙ୍ଗେ ପରିଚିତ । ପ୍ରଥମ ବିମୃତାର ଚଟକା ଭାଗିଲେ ସଭା ହଇତେ ଏକ ଜନ ବଲିଯା ଉଠିଲ,—

‘ଆରେ ଏ ଯେ ଚନ୍ଦୁ—ଆମାଦେର ପାଡ଼ାର ଚନ୍ଦୁ !’

ପ୍ରତାପ ନତ ହଇଯା ପ୍ରଭାର କାନେ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲ,—

‘ବେନ, ଚୋଥ ତୁଲେ ଦେଖ । ବର ପଛନ୍ଦ ହେୟେଛେ ?’

ପ୍ରଭା ଏକବାର ଶକ୍ତା-ନିବିଡ଼ ଚୋଥ ଛଟି ତୁଲିଲ, କ୍ଷଗେକେର ଜନ୍ମ

ରାଜଜୋହି

ବିଶ୍ୱାନନ୍ଦେ ତାହାର ମୁଖ ଭରିଯା ଉଠିଲ, ତାରପର ମେ ଚକ୍ର ନତ କରିଲ ।

ବରଧାତ୍ରିଗଣ ଏତକ୍ଷଣେ ସଂବିଂ ଫିରିଯା ପାଇୟାଛିଲେନ ଏବଂ ନିଃସଂଶୟେ ବୁଝିଯାଛିଲେନ ଯେ ବରାସନେ ଯେ-ବ୍ୟକ୍ତି ବସିଯା ଆହେ ସେ ଆର ଯେ ହୋକ ରନ୍ଧଚନ୍ଦ ମହାଜନ ନୟ । ତାହାରା ଏକଜୋଟେ ଉଠିଯା ଦୀଡାଇଲେନ, ଏକଜଳ ସକ୍ରୋଧେ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲେନ,—

‘ଏ କି—ଏ ସବ କୀ ! ଆମାଦେର ବର କୋଥାୟ ?’

ପ୍ରତାପେର ମୁଖେ ପ୍ରଶାସ୍ତ ହାସି ଫୁଟିଯା ଉଠିଲ, ମେ ଅଞ୍ଚଳୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଯା ମଣପେର ପ୍ରବେଶ ପଥେର ଦିକେ ଦେଖାଇଲ ।

ଛିନ୍ନବାସ ଆଲୁ-ଥାଲୁ ବେଶେ ଶେଠ ପ୍ରବେଶ କରିତେଛେ । ଏଥନେ ତାହାର ହାତ ହିତେ ଦଢ଼ି ଝୁଲିତେଛେ । ପ୍ରତାପ ତାହାର ମୁଖ ବାଁଧିଯା ହାତ-ପା ବାଁଧିଯା ଘରେର ମଧ୍ୟେ ରାଖିଯା ଆସିଯାଛିଲ, ମେହି ଅବସ୍ଥା ହିତେ ତିନି ବଞ୍ଚକଟେ ମୁକ୍ତ ହଇୟା ଛୁଟିଯା ବାହିର ହଇୟାଛେ । କୋନେ ଦିକେ ଦୃକ୍ପାତ ନା କରିଯା ତିନି ବରାସନେର ଅଭିମୁଖେ ଧାବିତ ହିଲେନ । ବର-ବଧିର ଦିକେ ଜଳନ୍ତ ଅଗ୍ନିଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କରିଯା ତିନି ଶେଷେ କହ୍ୟାର ପିତାର ପାମେ ଫିରିଲେନ—

‘ଦାଗାବାଜ ଜୋଚୋର ! ଆମାକେ ଏହି ଅପମାନ ! ତୋର ସର୍ବନାଶ କରବ ଆମି । ତୋର ଭିଟେ-ମାଟି ଚାଟି କରବ—’

ପ୍ରତାପ ଶାସ୍ତ କଟେ କହିଲ,—

‘ରାଗ କ’ରୋ ନା ଶେଠ, ଯା ହେୟେଛେ ଭାଲଇ ହେୟେଛେ ।’

ଶ୍ରୀର୍ଣ୍ଣ ଦେହ ଧରୁକେର ମଡ୍ରୋ ବାଁକାଇୟା ଶେଠ ପ୍ରତାପେର ପାମେ ଫିରିଲେନ ।

‘ତୁଇ କେରେ—ତୁଇ କେ ? ଅୟା ପାହାଡ଼ି ।’

ପ୍ରତାପେର ମୁଖ ଗଞ୍ଜୀର ହିଲ, ମେ ଗଲା ଚଢାଇୟା ସକଳକେ ଶୁନାଇୟା ବଲିଲ,—

‘ପାହାଡ଼ି ନଇ—ଆମି ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଯା ।—ଶେଠ, ଆମି ଏକଳା

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

ଆସିନି—ଆମାର ସଙ୍ଗୀରା ଏହି ସଭାତେଇ ଆଛେ, ସୁତରାଂ କେଉଁ ଗୋଲମାଳ କରବାର ଚେଷ୍ଟା କ'ରୋ ନା—ଏହି ଘାଟେର ମଡ଼ାର ମଙ୍ଗେ ପ୍ରଭାବେନେର ବିଯେ ଦିଲେ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରଭାର ବାପେର ନୟ, ଗାଁ-ଶୁଦ୍ଧ ଲୋକେର ଅଧର୍ମ ହତ । ଆମରା ମେଇ ଅଧର୍ମ ଥେକେ ତୋମାଦେର ରଙ୍କା କରେଛି । କିନ୍ତୁ ଏମନ କାଜ ଭବିଷ୍ୟତେ ଆର କ'ରୋ ନା—ମହାଜନ, ତୋମାର ଟାକା ତୁମି ଫେରତ ପାବେ, ଏଥିବାଟି ଫିରେ ଯାଓ । ମନେ ଥାକେ ଯେନ, ପ୍ରଭାର ବାପେର ଓପର ସଦି କୋନ୍ତ ଜୁଲୁମ ହୟ ଆବାର ଆମରା ଫିରେ ଆସବ ।—ପ୍ରଭାବେନ, ଏହି ନାଓ ତୋମାର ବିଯେର ଯୌତୁକ, ଏହି ଦିଯେ ତୋମାର ବାପୁର ଝଗ ଶୋଧ କ'ରୋ ।’

ପ୍ରତାପ କୋମର ହଇତେ ଥଲି ଲଇୟା ପ୍ରଭାର କୋଲେର ଉପର ଏକରାଶ ମୋହର ଢାଲିୟା ଦିଲ । ସଭାଶୁଦ୍ଧ ଲୋକ ହର୍ଯ୍ୟବନି କରିୟା ଉଠିଲ ।

ଟାନ୍ଦନୀ ରାତ୍ରି । ଶୁଦ୍ଧର ପ୍ରସାରୀ ଆବହାୟା ପ୍ରାନ୍ତରେର ଉପର ଦିଯା ପ୍ରତାପେର ଦଲ ଫିରିୟା ଚଲିଯାଛେ, ଛୟଟି ଘୋଡ଼ା ପାଶାପାଶି ଛୁଟିତେହେ ତାହାଦେର ସମ୍ମୁଖେ ନବୋଦିତ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପୂର୍ବଗଗନେ ହିର ହଇୟା ଆଛେ ।

ଛୁଟିତେ ଛୁଟିତେ ଏକଟି ଘୋଡ଼ା ଦଲ ହଇତେ ପୃଥକ ହଇୟା ଗେଲ—ମେତାତି । ପ୍ରତାପ ତାହାର ପୃଷ୍ଠ ହଇତେ ହାତ ନାଡ଼ିୟା ବଲିଲ, —

‘ତୋମରା ଫିରେ ଯାଓ—ଆମି କାଳ ସକାଳେ ଫିରବ ।’

ପ୍ରତାପ କ୍ରମେ ଦଲ ହଇତେ ଦୂରେ ସରିୟା ଗେଲ । ଦଲେର ପାଇଁ ଘୋଡ଼ା ପାଶାପାଶି ଚଲିଯାଛେ—ମାଝାଥାନେ ତେଜ ସିଂ । ନାନାଭାଇ ତାହାର ପାନେ ଚାହିୟା ଏକଟ୍ଟ ହାସିଲ । ବଲିଲ,—

‘ତୃଷ୍ଣାର୍ତ୍ତ ବିରହୀ ଜଲେର ସନ୍ଧାନେ ଚଲ୍ଲ ।’

ଭୌମଭାଇ ବିରହୀବାବେ ମାଥା ନାଡ଼ିଲ,—

‘ବଲତେ ନେଇ ପରେର ବିଯେ ଦେଖିଲେ ମନଟା କିଞ୍ଚିତ ଖାରାପ ହୟେ ଯାଯା । ଆମାରା ତିଲୁର ଜଣ୍ଟେ—’

ରାଜଜୋହି

ବିଶ୍ୱାନନ୍ଦେ ତାହାର ମୁଖ ଭରିଯା ଉଠିଲ, ତାରପର ସେ ଚକ୍ର ନତ କରିଲ ।

ବର୍ଯ୍ୟାତ୍ରିଗଣ ଏତକ୍ଷଣେ ସଂବିଂ ଫିରିଯା ପାଇୟାଛିଲେନ ଏବଂ ନିଃସଂଶୟେ ବୁଝିଯାଛିଲେନ ଯେ ବରାସନେ ସେ-ବ୍ୟକ୍ତି ବସିଯା ଆହେ ସେ ଆର ଯେ ହୋକ କ୍ରପଚନ୍ଦ ମହାଜନ ନୟ । ତାହାରା ଏକଜୋଟେ ଉଠିଯା ଦ୍ଵାଡ଼ାଇଲେନ, ଏକଜନ ସକ୍ରୋଧେ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲେନ,—

‘ଏ କି—ଏ ସବ କୀ ! ଆମାଦେର ବର କୋଥାୟ ?’

ପ୍ରତାପେର ମୁଖେ ଅଶାନ୍ତ ହାସି ଫୁଟିଯା ଉଠିଲ, ସେ ଅଞ୍ଚଳୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଯା ମଣପେର ପ୍ରବେଶ ପଥେର ଦିକେ ଦେଖାଇଲ ।

ଛିଲିବାସ ଆଲୁ-ଥାଲୁ ବେଶେ ଶେଠ ପ୍ରବେଶ କରିତେଛେ । ଏଥନେ ତାହାର ହାତ ହିତେ ଦଢ଼ି ବୁଲିତେଛେ । ପ୍ରତାପ ତାହାର ମୁଖ ବାଁଧିଯା ହାତ-ପା ବାଁଧିଯା ଘରେର ମଧ୍ୟେ ରାଖିଯା ଆସିଯାଛିଲ, ସେଇ ଅବସ୍ଥା ହିତେ ତିନି ବହୁକଟେ ମୁକ୍ତ ହଇୟା ଛୁଟିଯା ବାହିର ହଇୟାଛେ । କୋନେ ଦିକେ ଦୂରପାତ ନା କରିଯା ତିନି ବରାସନେର ଅଭିମୁଖେ ଧାବିତ ହିଲେନ । ବର-ବଧୁର ଦିକେ ଜଳନ୍ତ ଅଗ୍ନିଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କରିଯା ତିନି ଶେଷେ କଞ୍ଚାର ପିତାର ପାନେ ଫିରିଲେନ—

‘ଦାଗାବାଜ ଜୋଚୋର ! ଆମାକେ ଏଇ ଅପମାନ ! ତୋର ସର୍ବନାଶ କରବ ଆମି । ତୋର ଭିଟେ-ମାଟି ଚାଟି କରବ—’

ପ୍ରତାପ ଶାନ୍ତ କଟେ କହିଲ,—

‘ରାଗ କ’ରୋ ନା ଶେଠ, ଯା ହେଁଯେଛେ ଭାଲଇ ହେଁଯେଛେ ।’

ଶ୍ରୀର୍ଦ୍ଦେହ ଧରୁକେର ମତ୍ତୋ ବାଁକାଇଯା ଶେଠ ପ୍ରତାପେର ପାନେ ଫିରିଲେନ ।

‘ତୁଇ କେରେ—ତୁଇ କେ ? ଅଁଯା ପାହାଡ଼ି ।’

ପ୍ରତାପେର ମୁଖ ଗଞ୍ଜୀର ହିଲ, ସେ ଗଲା ଚଢ଼ାଇଯା ସକଳକେ ଶୁନାଇଯା ବଲିଲ,—

‘ପାହାଡ଼ି ନଇ—ଆମି ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଯା ।—ଶେଠ, ଆମି ଏକଳା

ରାଜଜୋହି

ଆସିନି—ଆମାର ସଙ୍ଗୀରା ଏଇ ସଭାତେଇ ଆଛେ, ଶୁତରାଂ କେଟୁ ଗୋଲମାଳ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କ'ରୋ ନା—ଏଇ ଘାଟେର ମଡ଼ାର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଭାବେନେର ବିଯେ ଦିଲେ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରଭାର ବାପେର ନୟ, ଗାଁ-ଶୁଦ୍ଧ ଲୋକେର ଅଧର୍ମ ହତ । ଆମରା ସେଇ ଅଧର୍ମ ଥେକେ ତୋମାଦେର ରକ୍ଷା କରେଛି । କିନ୍ତୁ ଏମନ କାଜ ଭବିଷ୍ୟତେ ଆର କ'ରୋ ନା—ମହାଜନ, ତୋମାର ଟାକା ତୁମି ଫେରତ ପାବେ, ଏଥିନ ବାଡ଼ି କିରେ ଯାଓ । ମନେ ଥାକେ ଯେନ, ପ୍ରଭାର ବାପେର ଉପର ସଦି କୋନ୍ତ ଜୁଲୁମ ହୟ ଆବାର ଆମରା କିରେ ଆସବ ।—ପ୍ରଭାବେନ, ଏଇ ନାଓ ତୋମାର ବିଯେର ଯୌତୁକ, ଏଇ ଦିଯେ ତୋମାର ବାପୁର ଝଣ ଶୋଧ କ'ରୋ ।’

ପ୍ରତାପ କୋମର ହଇତେ ଥଲି ଲାଇୟା ପ୍ରଭାର କୋଲେର ଉପର ଏକରାଶ ମୋହର ଢାଲିୟା ଦିଲ । ସଭାଶୁଦ୍ଧ ଲୋକ ହର୍ଯ୍ୟବନି କରିଯା ଉଠିଲ ।

ଚାନ୍ଦନୀ ରାତ୍ରି । ଶୁଦ୍ଧର ପ୍ରସାରୀ ଆବହାୟା ପ୍ରାନ୍ତରେର ଉପର ଦିଯା ପ୍ରତାପେର ଦଲ ଫିରିଯା ଚଲିଯାଛେ, ଛୟଟି ଘୋଡ଼ା ପାଶାପାଶି ଛୁଟିତେଛେ ତାହାଦେର ସମ୍ମୁଖେ ନବୋଦିତ ପୂର୍ବଚନ୍ଦ୍ର ପୂର୍ବଗଗନେ ଚିର ହଇୟା ଆଛେ ।

ଛୁଟିତେ ଛୁଟିତେ ଏକଟି ଘୋଡ଼ା ଦଲ ହଇତେ ପୃଥକ ହଇୟା ଗେଲ—ମେମୋତି । ପ୍ରତାପ ତାହାର ପୃଷ୍ଠ ହଇତେ ହାତ ନାଡ଼ିୟା ବଲିଲ,—

‘ତୋମର ଫିରେ ଯାଓ—ଆମି କାଲ ସକାଳେ ଫିରବ ।’

ପ୍ରତାପ କ୍ରମେ ଦଲ ହଇତେ ଦୂରେ ସରିଯା ଗେଲ । ଦଲେର ପାଁଚଟି ଘୋଡ଼ା ପାଶାପାଶି ଚଲିଯାଛେ—ମାବାଖାନେ ତେଜ ସିଂ । ନାନାଭାଇ ତାହାର ପାନେ ଚାହିୟା ଏକଟୁ ହାସିଲ । ବଲିଲ,—

‘ତୃଷ୍ଣାର୍ତ୍ତ ବିରହୀ ଜଲେର ସନ୍ଧାନେ ଚଲିଲ ।’

ଭୀମଭାଇ ବିରଷଭାବେ ମାଥା ନାଡ଼ିଲ,—

‘ବଲତେ ନେଇ ପରେର ବିଯେ ଦେଖିଲେ ମନଟା କିଞ୍ଚିତ ଖାରାପ ହୟେ ଯାଯ । ଆମାର ତିଲୁର ଜଣ୍ଠେ—’

ରାଜଜୋହି

ଭୀମେର ଘୋଡ଼ା ମକଳକେ ଛାଡ଼ାଇୟା ଆଗେ ବାଡ଼ିଲ ।
ଚନ୍ଦ୍ର ଆକାଶେ ହାସିତେଛେ ।

ଚିତ୍କାର ପରପେର ସମୁଖ ଦିଯା ପଥେର ଯେ ଅଂଶ ଗିଯାଇଛେ, ଏକଜନ ଆସ୍ତାରୋହି ସେଇ ଚଢ଼ାଇ-ପଥେ ପରପେର ଦିକେ ଅଗ୍ରସର ହାଇତେଛେ । ଠାଦେର ଆଲୋଯ ଦୂର ହାଇତେ ଦେଖିଲେ ମନେ ହୟ ବୁଝି ପ୍ରତାପ, କିନ୍ତୁ କାହେ ଆସିଲେ ଦେଖା ଯାଏ—କାନ୍ତିଲାଲ । ଖର୍ବାକୃତି ଘୋଡ଼ାର ପଞ୍ଚାନ୍ତାଗେ ଖେଜୁରଛଡ଼ି ଦିଯା ତାଡ଼ନା କରିତେ କରିତେ କାନ୍ତିଲାଲ ଅଭିସାରେ ଚଲିଯାଇଛେ ।

ପରପେର ଛୃଷ୍ଟସୌମାର ମଧ୍ୟେ ପୌଛିଯା ସେ ଘୋଡ଼ା ହାଇତେ ନାମିଲ, ଘୋଡ଼ାର ରାମ ଧରିଯା ରାନ୍ତା ହାଇତେ କିଛୁ ଦୂରେ ଏକଟି ଶୁଷ୍କ ବୃକ୍ଷର ଶାଖାଯ ତାହାକେ ବାଁଧିଲ ; ତାରପର ଆପନ ମନେ ଦୃଷ୍ଟ ବିକିର୍ଣ୍ଣ କରିଯା ହାସିତେ ହାସିତେ ଲୟୁପଦେ ପରପେର ଦିକେ ଚଲିଲ ।

ପରପେର ବାରାନ୍ଦାର ଉପର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ପଡ଼ିଯାଇଛେ, ଘରେ ଦ୍ଵାର ରୁଦ୍ଧ । କାନ୍ତିଲାଲ ପା ଟିପିଯା ଟିପିଯା ବାରାନ୍ଦାଯ ଉଠିତେ ଯାଇବେ ଏମନ ସମୟ ଦ୍ରତ ଅଶ୍ଵକୁରଧବନି ଶୁନିଯା ଥମକିଯା ଦାଡ଼ାଇୟା ପଡ଼ିଲ । କୁରଧବନି ପରପେର ଦିକେ ଆଗାଇୟା ଆସିତେଛେ । କାନ୍ତିଲାଲ କ୍ଷଣେକ ଉର୍କର୍ଣ୍ଣ ହାଇୟା ଶୁନିଲ, ତାରପର ଦ୍ରତ ଫିରିଯା ଗିଯା ଏକଟି ବୋପେର ଆଡ଼ାଲେ ଲୁକାଇଲ ।

ଆଯ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତାପକେ ମୋତିର ପୃଷ୍ଠେ ଆସିତେ ଦେଖା ଗେଲ । କାନ୍ତିଲାଲ ବୋପେର ଫାଁକ ଦିଯା ଉଁକି ମାରିଯା ପ୍ରତାପକେ ଦେଖିଲ,

ରାଜଜୋହି

କିନ୍ତୁ ଆବହୟା-ଆଲୋତେ ଠିକ ଚିନିତେ ପାରିଲ ନା । ପ୍ରତାପ ମୋତିର ପୃଷ୍ଠ ହଇତେ ବାରାନ୍ଦୀଯ ନାମିଯା ମୋତିକେ ଛାଡ଼ିଯା ଦିଲ, ତାରପର ଦ୍ୱାରେ ଗିଯା ଟୋକା ମାରିଲ ।

‘ଚିନ୍ତା, ଦୋର ଖୋଲୋ—ଆମି ପ୍ରତାପ !’

ଝୋପେର ଆଡ଼ାଲେ କାନ୍ତିଲାଲେର ଚୋଖହୁଟୋ ଧକ୍ କରିଯା ଉଠିଲ । ପ୍ରତାପ ! ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଯା ! ସେ ଆବାର ଝୋପେର ଫାଁକ ଦିଯା ଦେଖିଲ, ସମ୍ମୁଖେଇ ମୋତି ଦୀଡ଼ାଇଯା ଆଛେ । ହଁଁ, ପ୍ରତାପେର ଘୋଡ଼ାଇ ତୋ ବଟେ । କାନ୍ତିଲାଲେର ସମସ୍ତ ଶରୀର ପ୍ରବଳ ଉତ୍ତେଜନାୟ ଶକ୍ତ ହଇଯା ଉଠିଲ ।

ଓଦିକେ ଚିନ୍ତା ଦ୍ୱାର ଖୁଲିଯାଛିଲ ; ପ୍ରତାପ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ଆବାର ଦ୍ୱାର ବନ୍ଧ କରିଯା ଦିଲ । କାନ୍ତିଲାଲ ଉତ୍ତେଜନା-ପ୍ରଜଳିତ ଚୋଥେ ଶୁଙ୍କ ଅଧର ଲେହନ କରିଲ ।

ଘରେର ଭିତରଟି ପ୍ରଦୀପେର ମୃଦୁ-ଆଲୋକେ ସିଙ୍ଗ ହଇଯା ଆଛେ । ପ୍ରତାପ ଓ ଚିନ୍ତା ବାହୁତେ ବାହୁ ଜଡ଼ାଇଯା ମୁଖୋମୁଖ ଦୀଡ଼ାଇଯା ଆଛେ । ପ୍ରତାପେର ମୁଖେ ଏକଟୁ କରଣ ହାସି, ଚିନ୍ତାର ସତ୍ତ ଘୂମଭାଙ୍ଗ ଚୋଥେ ବିଶ୍ୱାସ-ନନ୍ଦେର କିରଣ । ପ୍ରତାପ ଯେ ଆଜଇ ଆବାର ଆସିବେ ତାହା ସେ ଆଶା କରିତେ ପାରେ ନାହିଁ ।

‘କୀ ହଲ—ପ୍ରଭାର ବିଯେ ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ହୟେ ଗେଲ—(ଚିନ୍ତାର ସପ୍ରକଟିତ ଉତ୍ତରେ) ହଁଁ, ଠିକ ଲୋକେର ସଙ୍ଗେଇ । କିନ୍ତୁ—’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘କିନ୍ତୁ କି ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘କିନ୍ତୁ ନୟ, ସବହି ଠିକ ହୟେଛେ । କିନ୍ତୁ ଫିରେ ଆସବାର ପଥେ ମନଟା କେମନ ଖାରାପ ହୟେ ଗେଲ—ତାହି ତୋମାର କାହେ ଚଲେ ଏଲାମ ଚିନ୍ତା । ଆଜ ଆବାର ନତୁନ କରେ ମନେ ହଲ—ଆମାର ଜୀବନ କୋନ୍ ପଥେ ଚଲେଛେ—କୋଥାଯ ଚଲେଛି ଆମରା—’

ପ୍ରତାପେର ମନ କୋନ୍ତେ କାରଣେ—କିଂବା ଅକାରଣେଇ—ବିକ୍ଷକ

ରାଜତୋହି

ଭୀମର ଘୋଡ଼ା ସକଳକେ ଛାଡ଼ାଇୟା ଆଗେ ବାଡ଼ିଲ
ଚନ୍ଦ୍ର ଆକାଶେ ହାସିତେଛେ ।

ଚିତ୍ତାର ପରପେର ସମୁଖ ଦିଯା ପଥେର ଯେ ଅଂଶ ଗିଯାଇଛେ, ଏକଜନ ଅସ୍ତାରୋହୀ ସେଇ ଚଢ଼ାଇ-ପଥେ ପରପେର ଦିକେ ଅଗ୍ରମର ହଇତେଛେ । ଠାଦେର ଆଲୋଯ ଦୂର ହଇତେ ଦେଖିଲେ ମନେ ହୟ ବୁଝି ପ୍ରତାପ, କିନ୍ତୁ କାହେ ଆସିଲେ ଦେଖା ଯାଏ—କାନ୍ତିଲାଲ । ଖର୍ବାକୃତି ଘୋଡ଼ାର ପଞ୍ଚାନ୍ତାଗେ ଖେଜୁରଛଡ଼ି ଦିଯା ତାଡ଼ନା କରିତେ କରିତେ କାନ୍ତିଲାଲ ଅଭିସାରେ ଚଲିଯାଇଛେ ।

ପରପେର ଛଣ୍ଡିସୀମାର ମଧ୍ୟେ ପୌଛିଯା ସେ ଘୋଡ଼ା ହଇତେ ନାମିଲ, ଘୋଡ଼ାର ରାମ ଧରିଯା ରାନ୍ତା ହଇତେ କିଛୁ ଦୂରେ ଏକଟି ଶୁଷ୍କ ବୃକ୍ଷର ଶାଖାଯ ତାହାକେ ବାଁଧିଲ ; ତାରପର ଆପନ ମନେ ଦୃଷ୍ଟ ବିକିର୍ଣ୍ଣ କରିଯା ହାସିତେ ହାସିତେ ଲୟୁପଦେ ପରପେର ଦିକେ ଚଲିଲ ।

ପରପେର ବାରାନ୍ଦାର ଉପର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ପଡ଼ିଯାଇଛେ, ଘରେ ଦ୍ଵାର ରୁଦ୍ଧ । କାନ୍ତିଲାଲ ପା ଟିପିଯା ଟିପିଯା ବାରାନ୍ଦାଯ ଉଠିତେ ଯାଇବେ ଏମନ ସମୟ କ୍ରତ ଅଶ୍ଵକୁରଥବନି ଶୁନିଯା ଥମକିଯା ଦାଡ଼ାଇୟା ପଡ଼ିଲ । କୁରଥବନି ପରପେର ଦିକେ ଆଗାଇୟା ଆସିତେଛେ । କାନ୍ତିଲାଲ କ୍ଷଣେକ ଉତ୍କର୍ଣ୍ଣ ହଇୟା ଶୁନିଲ, ତାରପର କ୍ରତ ଫିରିଯା ଗିଯା ଏକଟି ବୋପେର ଆଡ଼ାଲେ ଲୁକାଇଲ ।

ଆୟ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତାପକେ ମୋତିର ପୃଷ୍ଠେ ଆସିତେ ଦେଖା ଗେଲ । କାନ୍ତିଲାଲ ବୋପେର କାଁକ ଦିଯା ଉଂକି ମାରିଯା ପ୍ରତାପକେ ଦେଖିଲ,

ରାଜଜୋହି

କିନ୍ତୁ ଆବହୟା-ଆଲୋତେ ଠିକ ଚିନିତେ ପାରିଲ ନା । ପ୍ରତାପ ମୋତିର ପୃଷ୍ଠ ହଇତେ ବାରାନ୍ଦୀଯ ନାମିଯା ମୋତିକେ ଛାଡ଼ିଯା ଦିଲ, ତାରପର ଦ୍ୱାରେ ଗିଯା ଟୋକା ମାରିଲ ।

‘ଚିନ୍ତା, ଦୋର ଖୋଲୋ—ଆମି ପ୍ରତାପ !’

ଝୋପେର ଆଡ଼ାଲେ କାନ୍ତିଲାଲେର ଚୋଥହୁଟେ ଧକ୍ କରିଯା ଉଠିଲ । ପ୍ରତାପ ! ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଯା ! ସେ ଆବାର ଝୋପେର ଫାଁକ ଦିଯା ଦେଖିଲ, ସମ୍ମୁଖେଇ ମୋତି ଦୀଡ଼ାଇଯା ଆଛେ । ହ୍ୟା, ପ୍ରତାପେର ଘୋଡ଼ାଇ ତୋ ବଟେ । କାନ୍ତିଲାଲେର ସମସ୍ତ ଶରୀର ପ୍ରବଳ ଉତ୍ତେଜନାୟ ଶକ୍ତ ହଇଯା ଉଠିଲ ।

ଓଦିକେ ଚିନ୍ତା ଦ୍ୱାର ଖୁଲିଯାଛିଲ ; ପ୍ରତାପ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ଆବାର ଦ୍ୱାର ବନ୍ଧ କରିଯା ଦିଲ । କାନ୍ତିଲାଲ ଉତ୍ତେଜନା-ପ୍ରଭଲିତ ଚୋଥେ ଶୁଣ ଅଧିର ଲେହନ କରିଲ ।

ଘରେର ଭିତରଟି ପ୍ରଦୀପେର ମୃଦୁ-ଆଲୋକେ ସିଙ୍ଗ ହଇଯା ଆଛେ । ପ୍ରତାପ ଓ ଚିନ୍ତା ବାହୁତେ ବାହୁ ଜଡ଼ାଇଯା ମୁଖୋମୁଖ୍ ଦୀଡ଼ାଇଯା ଆଛେ । ପ୍ରତାପେର ମୁଖେ ଏକଟୁ କରଣ ହାସି, ଚିନ୍ତାର ସମ୍ମତାଙ୍ଗେ ଚୋଥେ ବିଶ୍ୟା-ନନ୍ଦେର କିରଣ । ପ୍ରତାପ ଯେ ଆଜଇ ଆବାର ଆସିବେ ତାହା ସେ ଆଶା କରିତେ ପାରେ ନାହିଁ ।

‘କୌ ହଲ—ପ୍ରଭାର ବିଯେ ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ହୟେ ଗେଲ—(ଚିନ୍ତାର ସପ୍ରକଟିତ ଉତ୍ତରେ) ହ୍ୟା, ଠିକ ଲୋକେର ସଙ୍ଗେଇ । କିନ୍ତୁ—’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘କିନ୍ତୁ କି ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘କିନ୍ତୁ ନଯ, ମବଇ ଠିକ ହୟେଛେ । କିନ୍ତୁ ଫିରେ ଆସବାର ପଥେ ମନଟା କେମନ ଖାରାପ ହୟେ ଗେଲ—ତାଇ ତୋମାର କାହେ ଚଲେ ଏଲାମ ଚିନ୍ତା । ଆଜ ଆବାର ନତୁନ କରେ ମନେ ହଲ—ଆମାର ଜୀବନ କୋନ୍ ପଥେ ଚଲେଛେ—କୋଥାଯ ଚଲେଛି ଆମରା—’

ପ୍ରତାପେର ମନ କୋନ୍ତେ କାରଣେ—କିଂବା ଅକାରଣେଇ—ବିକ୍ଷକ

ରାଜତ୍ରୋହୀ

ହଇଯାଛେ ବୁଝିଯା ଚିନ୍ତା ନୀରବେ ଦୀଢ଼ାଇଯା ଶୁଣିତେ ଲାଗିଲ । ଯାହାରା ଦୂର୍ଗମ ପଥେ ଏକେଳା ଚଲେ ତାହାଦେର ମନେ ଏଇରପ ସଂଶୟ ମାରେ ମାରେ ଉଦୟ ହୟ, ଚିନ୍ତା ଜାନିତ । ତାହାର ନିଜେର ମନେଓ କତବାର କତ ବିକ୍ଷେତ ଜାଗିଯାଛେ, କିନ୍ତୁ ତାହା କ୍ଷଣିକ ; ପ୍ରିୟଜନେର କାହେ ହୃଦୟଭାର ଲାଘବ କରିତେ ପାରିଲେଇ ତାହା କାଟିଯା ଯାଯ ।

ବାହିରେ କାନ୍ତିଲାଲ କିଛୁକଣ ଅପେକ୍ଷା କରିଯା ଯଥନ ଦେଖିଲ, ପ୍ରତାପ ବାହିରେ ଆସିଲନା ତଥନ ସେ ପାଟିପିଯା ବୋପ ହିତେ ବାହିର ହଇଲ, ସିଧା ବାରାନ୍ଦାର ଦିକେ ନା ଗିଯା ଏକଟୁ ସୁରିଯା ପରପେର ପିଛନ ଦିକେ ଚଲିଲ ।

ଘରେର ପିଛନେର ଦେଉୟାଲେ ସମଚତୁକ୍ଷେଣ କୁଞ୍ଜ ଗବାକ୍ଷ ; ନିମ୍ନେ ଚାରିଦିକେ ଶୁକ୍ଳପତ୍ର ଛଡ଼ାନ୍ତେ ରହିଯାଛେ ; କାନ୍ତିଲାଲ ଅତି ସାବଧାନେ ଗୁଡ଼ି ମାରିଯା ଜାନାଲାର ନୀଚେ ଉପସ୍ଥିତ ହଇଲ । ଭିତର ହିତେ କଥା-ବାର୍ତ୍ତାର ଆସ୍ୟାଜ ବେଶ ସ୍ପଷ୍ଟ ଶୋନା ଯାଯ । କାନ୍ତିଲାଲ କାନ ପାତିଯା ଶୁଣିତେ ଲାଗିଲ ।

ଘରେର ଭିତର ପ୍ରତାପ ଓ ଚିନ୍ତା ଝୁଲାର ଉପର ବସିଯାଛେ । ପ୍ରତାପ ବଲିଯା ଚଲିଯାଛେ—

‘ଯେଦିନ ପ୍ରଥମ ଏ ପଥେ ଯାତ୍ରା ଶୁରୁ କରେଛିଲାମ ସେଦିନ ଜାନତାମ ନା କୋଥାଯ ଏ-ପଥ ଶେଷ ହବେ—ତାରପର କତଦିନ କେଟେ ଗେଲ—ଆଜଓ ଜାନି ନା ଏ ପଥେର ଶେଷ କୋଥାଯ । ତୁମି ଜାନୋ ଚିନ୍ତା ?’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ଠିକ ଜାନି ନା ! କିନ୍ତୁ ପଥେ ଚଲାଇ କି ଏକଟା ଲକ୍ଷ୍ୟ ନଯ ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ହୟ ତୋ ତାଇ—ହୟ ତୋ ଜୀବନେର ଶେଷ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଥେଇ ଚଲତେ ହବେ । ନିଜେର ଜନ୍ମ ଭାବି ନା, କିନ୍ତୁ ତୋମାର କଥା ଭେବେ ବଡ ହୁଅ ହୟ ଚିନ୍ତା ! ତୋମାର ଜୀବନଟା ଆମି ନଷ୍ଟ କରେ ଦିଲାମ । ଆମି ସଦି ତୋମାର ଜୀବନେ ନା ଆସତାମ, ତୁମି ହୟ ତୋ କୋନ ଗୃହଙ୍କେ ବିଯେ କରେ ସ୍ଵାମୀ-ସଂସାର ନିଯେ ସୁର୍ଯ୍ୟ ହତେ—’

ରାଜତ୍ରୋହି

ଚିନ୍ତା ଶାନ୍ତସ୍ଵରେ ବଲିଲ,— ‘ଆମାର ଜୀବନକେ ତୋମାର ଜୀବନ ଥେକେ ଆଲାଦା କରେ ଦେଖଛୋ କେନ ? ତୁ ମି କି ଆମାକେ ମନେର ମଧ୍ୟ ନିଜେର କରେ ନାଓ ନି ?’

ପ୍ରତାପ ବାହୁ ଧରିଯା ଚିନ୍ତାକେ କାହେ ଟାନିଯା ଲାଇୟା ଅନୁତପ୍ତ ସ୍ଵରେ ବଲିଲ,—

‘ଆମାଯ ମାପ କର ଚିନ୍ତା । ଆମାରଇ ଭୁଲ—ଆମାରଇ ଭୁଲ ।’

ଜାନାଲାର ନୀଚେ କାନ୍ତିଲାଲ ପୂର୍ବବେ ଶୁଣିତେଛିଲ । ତାହାର ମୁଖ ଦେଖିଯା ମନେ ହୟ ଏକପ ଧରନେର କଥାବାର୍ତ୍ତା ସେ ମୋଟେଇ ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରେ ନାଇ ; ଦୁଇଜନ ଯୁବକ-ଯୁବତୀର ମଧ୍ୟ ନିର୍ଜନ ଗଭୀରାତ୍ରେ ସେ ଏକପ ଆଲୋଚନା ଚଲିତେ ପାରେ ଇଞ୍ଜିଯରସରସ କାନ୍ତିଲାଲେର ପକ୍ଷେ ତାହା କଲ୍ପନା କରାଓ ଦୁଇହ ।

ଘରେର ମଧ୍ୟ ପ୍ରତାପ ଆବାର ବଲିତେ ଆରଣ୍ୟ କରିଯାଛିଲ,—

‘ତୋମାର ଆମାର କଥା ଛେଡ଼େ ଦିଲେଓ ଆର ଏକଟା କଥା ଆଛେ ଚିନ୍ତା । ସାରା ପୃଥିବୀ ଜୁଡ଼େ ନିର୍ଧନେର ଓପର ଧନୀର ଏଇ ଉତ୍ତିଷ୍ଠଳ ଚଲଛେ, ଆମରା ମୁଣ୍ଡିମେଯ କ'ଜନ ତାର କତୃକୁ ପ୍ରତିକାର କରତେ ପାରି ? ବୁକ୍ରେର ରକ୍ତ ଦିତେ ପାରି, ଜୀବନ ଆହୁତି ଦିତେ ପାରି—କିନ୍ତୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାର କତୃକୁ ଫଳ ହବେ ? ମରୁଭୂମିତେ ଏକବିନ୍ଦୁ ଜଳେର ମତୋ ଆମାଦେର ଏଇ ପ୍ରାଣପଣ ଚେଷ୍ଟା ନିମେଷେ ଶୁକିଯେ ଘବେ ।’

ଚିନ୍ତା କ୍ଷଣେକ ନୀରବ ରହିଲ । ଶେଷେ ବଲିଲ,—

‘ତବେ କି ଏର କୋନ୍ତା ଉପାୟ ନେଇ ?’

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,— ‘ଆମି ଅନେକ ଭେବେଛି, କୋନ୍ତା କୁଳ-କିଳାରା ପାଇ ନି ଚିନ୍ତା, ଆମାଦେର ରୋଗ ଯେଥାନେ ଓସୁଥିଓ ସେଥାନେ । ମାନୁଷେର ସମାଜେ ଯତଦିନ ଅବସ୍ଥାର ପ୍ରଭେଦ ଆଛେ ତତଦିନ ଧନୀ ଦରିଦ୍ରକେ ନିର୍ଧାତନ କରବେ, ଶକ୍ତିମାନ ଦୁର୍ଲକ୍ଷକେ ପୀଡ଼ନ କରବେ ।’

‘ତବେ ?’

ରାଜଜୋହି

‘ଯଦି କଥନ୍ତି ଏମନ ଦିନ ଆସେ ସଖନ ମାଲୁଷେ ମାଲୁଷେ ଅବଶ୍ଵାର ଭେଦ ଥାକବେ ନା, ସକଳେ ଆପନ ଆପନ ଶକ୍ତି ଅମ୍ବୁଧାୟୀ କାଜ କରବେ ଆର ସମାନ ବୃତ୍ତି ପାବେ—ସେଇଦିନ ମାଲୁଷେର ଦୁଃଖେର ଯୁଗ ଶେଷ ହବେ । ସେଦିନ କବେ ଆସବେ ଜାନି ନା—ହୟ ତୋ କୋନଦିନଇ ଆସବେ ନା ।’

‘ଆସବେ । କିନ୍ତୁ ଯତଦିନ ନା ଆସେ ?’

ପ୍ରତାପ ଦୁଷ୍ଟ ହାସିଯା ବଲିଲ,—‘ତତଦିନ ଆମରା ଲଡ଼ାଇ କରେ ଯାବ । ତୁମି ଏହି ପରପ ଥେକେ ଆମାର କାଛେ ପାଯରାର ଦୂତ ପାଠାବେ, ଆର ଆମି ରାତ୍ରେ ଚୋରେର ମତୋ ଏସେ ତୋମାର ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରେ ଯାବୋ ।’

ଘରେର ମଧ୍ୟେ ସଖନ ଏହି ରୂପ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚଲିତେହିଲ କାନ୍ତିଲାଲ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠିଯା ଜାନାଲାର ଭିତର ଦିଯା ଉଁକି ମାରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିତେହିଲ । ଅନବଧାନେ ଏକଟି ଶୁକ୍ଳପତ୍ରେର ଉପର ପା ପଡ଼ିତେଇ ମଚ୍ କରିଯା ଶବ୍ଦ ହଇଲ । କାନ୍ତିଲାଲ ଆର ଦାଢ଼ାଇଲ ନା, କିନ୍ତୁ ପଦେ ପଲାୟନ କରିଲ ।

ଘରେର ଭିତର ପ୍ରତାପ ଓ ଚିନ୍ତା ଆଗ୍ରହାଜ ଶୁଣତେ ପାଇଯାଛିଲ । ପ୍ରତାପ ଲାକାଇଯା ଆସିଯା ଜାନାଲାର ବାହିରେ ଗଲା ବାଢ଼ାଇଲ, କିନ୍ତୁ କାହାକେଓ ଦେଖିତେ ପାଇଲ ନା । କାନ୍ତିଲାଲ ତଥନ ଦ୍ରୁତଗତିତେ ନିଜେର ଘୋଡ଼ାର କାଛେ ପୌଛିଯାଛେ ।

ଚିନ୍ତା ପ୍ରତାପେର ପାଶେ ଗିଯା ଦାଢ଼ାଟିଯାଛିଲ । ପ୍ରତାପ ଫିରିଯା ବଲିଲ,—

‘କେଉ ନେଇ । କିନ୍ତୁ ଠିକ ମନେ ହଲ—’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘କୋନତ୍ତ ଜ୍ଞନ୍ତ-ଜାନୋଯାର ହବେ ।’

ଓଦିକେ କାନ୍ତିଲାଲ ତଥନ ନିଜେର ଘୋଡ଼ାଯ ଚଢ଼ିଯା ଫିରିଯା ଚଲିଯାଛେ । ତାହାର ମୁଖେ ବିଜୟୀର ହାସି । ଖେଜୁର ଛଡ଼ି ଦିଯା ଘୋଡ଼ାଟାକେ ପିଟାଇତେ ପିଟାଇତେ ସେ ନିଜ ମନେଇ ବଲିତେଛେ,—

‘ଚଲ୍ ଚଲ୍, ଛୁଟେ ଚଲ୍ । ଆର ଯାବେ କୋଥାଯ ବାରବଟିଯା—ଆର ଯାବେ କୋଥାଯ ପାନିହାରିନ୍ !’

ରାଜଜୋହି

ପରପେର କଙ୍କେ ପ୍ରତାପ୍ ଚିନ୍ତାର କାହେ ବିଦ୍ୟାୟ ଲାଇତେଛିଲ—
‘ଏବାର ଯାଇ ଚିନ୍ତା । ରାତ ଶେଷ ହୟେ ଏଲ, ତୁମି ଏକଟୁ ଘୁମିଯେ
ନାହିଁ ।’

ଚିନ୍ତା ଏକଟୁ ହାସିଲ । ପ୍ରତାପ ଦୀର୍ଘର ଦିକେ ଫିରିତେଛିଲ, ଚିନ୍ତା
ବଲିଲ,—‘ଏକଟା ଖବର ଦିତେ ଭୁଲେ ଗେଛି ।’

ପ୍ରତାପ ଫିରିଯା ଅଶ୍ଵ କରିଲ,—‘କୀ ଖବର ?’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ସଦାର ତେଜ ସିଂ୍ୟେର ଶ୍ରୀ ମର-ମର । ସ୍ଵାମୀ ନିରଦେଶ
ହବାର ପର ଥେକେ ତିନି ଅନ୍ଧଜଳ ତ୍ୟାଗ କରେଛିଲେନ, ଏଥିନ ଏକେବାରେ
ଶ୍ୟାମ ନିଯେଛେନ । ଛ'ଚାର ଦିନେର ମଧ୍ୟେ ତିନି ସଦି ସ୍ଵାମୀକେ ଫିରେ ନା
ପାନ ତାହଲେ ତାକେ ଆର ବାଁଚାନୋ ଯାବେ ନା ।’

ପ୍ରତାପ କିଛୁକ୍ଷଣ ଚିନ୍ତା-ତମ୍ଭୟ ଚୋଖେ ଚିନ୍ତାର ପାନେ ଚାହିୟା ରହିଲ ।
ତାରପର ଅଞ୍ଚୁଟସ୍ବରେ ଆପନ ମନେଇ ବଲିଲ,—
‘ବାଁଚାନୋ ଯାବେ ନା—’

ପରଦିନ ପ୍ରଭାତ ।

ଦଶ୍ୟଦେର ଗୁହାମୁଖେ ପ୍ରତାପ ଓ ତେଜ ସିଂ ମୁଖୋମୁଖି ଦ୍ଵାରାଇୟା
ଆଛେନ । ପ୍ରତାପ ଏକହାତେ ତେଜ ସିଂ୍ୟେର ତରବାରି, ଅନ୍ତହାତେ ସେ
ଏକଟି ସଜ୍ଜିତ ଅଶ୍ଵେର ବଲଗା ଧରିଯା ଆଛେ । କିଛୁ ଦୂରେ ତିଲୁ ଭୌମ
ପ୍ରମୁଖ ଆର ସକଳେ ଦ୍ଵାରାଇୟା ଦେଖିତେଛେ ।

ପ୍ରତାପ ବଲିଲ,—‘ଏହି ନିନ ଆପନାର ତଳୋଯାର—ଏଥାନ ଥେକେ
ଘୋଡ଼ାୟ ଚଢେ ସଟାନ ବାଡ଼ି ଯାବେନ ।’

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

ତେଜ ସିଂ ବଲିଲ,—‘ତୁମি ଆମାକେ ବିନା ସର୍ତ୍ତ ମୁକ୍ତି ଦିଚ୍ଛ ?’

ଅତାପ ବଲିଲ,—‘ଏକଟି ମାତ୍ର ସର୍ତ୍ତ ଆହେ—ଆପଣି ପଥେ କୋଥାଓ ଦୀଢ଼ାବେନ ନା, ସିଧା ବାଡ଼ି ଯାବେନ ।’

ତେଜ ସିଂ ତରବାରି କୋମରେ ବଁଧିଲେନ ।

ତେଜ ସିଂ ବଲିଲ,—‘କେନ ଆମାକେ ହଠାତ୍ ମୁକ୍ତି ଦିଚ୍ଛ ଜାନି ନା, କିନ୍ତୁ ଏ ଅନୁଗ୍ରହ ଆମାର ଚିରଦିନ ମନେ ଥାକବେ ।’

ଅତାପ ବଲିଲ,—‘ଆଶା କରି ଆମାଦେର ଖୁବ ମନ୍ଦ ଭାବବେନ ନା ।’

ତେଜ ସିଂ ବଲିଲ,—‘ଆମି ଯା ଚୋଥେ ଦେଖେଛି ତାରପରାଗ ଯଦି ତୋମାଦେର ମନ୍ଦ ଭାବି ତାହଲେ ଭଗବାନେର ଚୋଥେ ଅପରାଧୀ ହବ । ଚଲଲାମ ତିଲୁବେନ, ଚଲଲାମ ଭାଇସବ—ତୋମାଦେର କୋନୋଦିନ ଭୁଲବ ନା ।’

ତେଜ ସିଂ ଲାଫାଇୟା ଘୋଡ଼ାର ପିଠେ ଉଠିଲେନ । ତିଲୁର ଚୋଥ ହୃଟି ଏକଟୁ ଛଲଛଳ କରିଲ ।

ତିଲୁ ବଲିଲ,—‘ଆମାର ବାବା ରତ୍ନଲାଲ ଶେଷ ମାମୁଦପୁରେ ଥାକେନ, ତୀର ସଙ୍ଗେ ଯଦି ଦେଖା ହୟ ବଲବେନ ଆମି ଭାଲ ଆଛି ।’

ଭୌମଭାଇ ବଲିଲ,—‘ଆର ବଲତେ ନେହି ଯଦି ସନ୍ତ୍ଵବ ହୟ ତିଲୁର ଜଣେ କିଛୁ କୁଡ଼ମୁଡ଼ା ପାଠାବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରବେନ ।’

ବିଦାୟେର ବିସନ୍ତତାର ଉପର ହାସିର ଝିଲିକ ଖେଲିଯା ଗେଲ ।

ତେଜ ସିଂ ବଲିଲ,—‘ବେଶ, ଚିନ୍ତାବେନେର କାହେ ପାଠିଯେ ଦେବ । ଚଲଲାମ, ଆମାକେ ଭୁଲୋ ନା । ଯଦି କଥନାଗ ଦରକାର ହୟ ଆରଣ କ'ରୋ ।’

ତେଜ ସିଂ ବିଦାୟ-ମନ୍ତ୍ରାୟଣେ ହୁଇ କରତଳ ଯୁକ୍ତ କରିଲେନ । ତାହାର ଘୋଡ଼ା ଚଲିତେ ଆରନ୍ତ କରିଲ ।

ଦିବା ତୃତୀୟ ପ୍ରହର ।

ଚିନ୍ତାର ପରପର ସମ୍ମୁଖେ ହୁଇଟି ଡୁଲି ଆସିଯା ଥାମିଲ । ଏକଟିତେ
ଶେଷ ଗୋକୁଲଦାସ ବିରାଜ କରିତେଛେ, ଅପରାଟି ଶୂନ୍ୟ । ଡୁଲି ଘରିଯା
କାନ୍ତିଲାଲ ପ୍ରମୁଖ ଛୟଙ୍କନ ବନ୍ଦୁକଧାରୀ ଅଞ୍ଚାରୋହୀ ତୋ ଆଛେଇ, ଉପରମ୍ପ
ଆରା ଦଶ-ବାରୋ ଜନ ସଶ୍ରଦ୍ଧ ପଦାତି ।

ଗୋକୁଲଦାସ କାନ୍ତିଲାଲେର ଦିକେ ଚୋଥେର ଇଶାରା କରିଯା ବଲିଲେନ,—
'ଢାଖ ସରେ ଆଛେ କି ନା ।'

କାନ୍ତିଲାଲ ଘୋଡ଼ା ହିତେ ନାମିଯା ପରପର . ଦିକେ ଅଗ୍ରସର
ହଇଲ ।

ସରେର ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତା ପାଯରା ଦୁଇଟିକେ ଶଶ ଦିତେଛିଲ, ତାହାରା ଖୁଁଟିଯା
ଥାଇତେଛିଲ । ବାହିରେ ବହୁ ଜନମାଗମେର ଶବ୍ଦେ ସେ ଗଲା ବାଡ଼ାଇୟା
ଦେଖିଲ ଗୋକୁଲଦାସେର ଦଳ, କାନ୍ତିଲାଲ ସରେର ଦିକେ ଆସିତେଛେ ।

କାନ୍ତିଲାଲ ବାରାନ୍ଦାର ନିକଟ ଆସିଯା ଦାତ ବାହିର କରିଯା ଦାଢ଼ାଇଲ ।
ଚିନ୍ତାର ମୁଖ ଅପ୍ରସନ୍ନ ହଇଲ, କିନ୍ତୁ ସେ ତାହାର ପ୍ରତି ଅକ୍ଷେପ ନା କରିଯା
ଜଲେର ଘଟି ହଣ୍ଡେ ଘର ହିତେ ବାହିର ହଇୟା ଗୋକୁଲଦାସେର ଅଭିମୁଖେ
ଅଗ୍ରସର ହଇଲ । କାନ୍ତିଲାଲ ତାହାର ଅନୁସରଣ କରିଲ ନା, ଐଥାନେ
ଦାଢ଼ାଇୟା ସରେର ମଧ୍ୟ ଉଁକିଝୁଁକି ମାରିତେ ଲାଗିଲ ।

ଚିନ୍ତା ଗୋକୁଲଦାସେର ସମ୍ମୁଖେ ଉପାସିତ ହଇଲେ ତିନି ଜଲପାନେର
କୋନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା ନା କରିଯା ନିର୍ମିମେଷେ ସର୍ପ-ଚକ୍ର ଦିଯା ତାହାର ପାନେ ଚାହିୟା
ରହିଲେନ । ଚିନ୍ତା ନୀରମସ୍ଵରେ ବଲିଲ,—

'ଜଲ ନାଓ—'

ଗୋକୁଲଦାସ ପୂର୍ବବନ୍ତ ଅଜଗରେର ସମ୍ମୋହନ-ଚକ୍ର ମେଲିଯା ଚାହିୟା
ରହିଲେନ, ତାରପର ସହସା ବନ୍ଦୁକେର ଗୁଲିର ମତୋ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲେନ,—

'ତୁହି ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଯାର ଗୋଯେନ୍ଦା !'

ଚିନ୍ତାର ହାତ ହିତେ ଘଟି ପଡ଼ିଯା ଗେଲ । ସେ ସଭୟେ ଚାରିଦିକେ

ରାଜଜୋହି

ଚାହିୟା ଦେଖିଲ, ପଦାତି ଶୋକଗୁଲି ତାହାକେ ଚାରିଦିକ ହିଁତେ ସିରିଯା ଧରିଯାଛେ ; ପଲାଇବାର ପଥ ନାହିଁ ।

ଗୋକୁଳଦାସ ଡୁଲି ହିଁତେ ଉଠିଯା ଦାଡ଼ାଇଲେନ, ଅମୁଚରଦେର ହକୁମ ଦିଲେନ,—

‘ଏଇ ହାତ ଚେପେ ଧର ।’

ତୁଇଜନ ପଦାତି ଚିନ୍ତାର ଦୁଇ ହାତ ଚାପିଯା ଧରିଲ ; ତଥନ ଗୋକୁଳଦାସ ତାହାର ମୁଖେର କାଛେ ମୁଖ ଲାଇଯା କରକୁଷ୍ଵରେ ବଲିଲେନ,—

‘ଶୟତାନ ଛୁଁଡ଼ୀ, ତୋର ସବ କେଚ୍ଛା ଜାନି । ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଆ ତୋର ନାଗର—ରାତ୍ରେ ଲୁକିଯେ ତୋର ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରତେ ଆସେ ! ଆର ତୁଇ ପାଯରା ଉଡ଼ିଯେ ତାକେ ଖବର ପାଠ୍ସ୍ ! ଅୟା !’

ଚିନ୍ତା ରକ୍ତକୁଷ୍ଵରେ ବଲିଲ,—‘ଆମି କିଛୁ ଜାନି ନା ।’

ଗୋକୁଳଦାସ ବଲିଲେନ,—‘ଜାନି ନା ?—ଦେ ତୋ ଓର ହାତେ ମୋଚଡ଼, କେମନ ଜାନେ ନା ଦେଖି ।’

ପଦାତିଦୟ ଚିନ୍ତାର ହାତେ ମୋଚଡ଼ ଦିଲ, ଚିନ୍ତା ସନ୍ତ୍ରଣାୟ କାତରୋକ୍ତି କରିଯା ଉଠିଲ ।

ଗୋକୁଳଦାସ ବଲିଲେନ,—‘ଏଥିନି ହେଁବେଳେ କି, ତୋର ଅନେକ ହର୍ଗତି କରବ । ତୁଇ ସରକାରେର ନିମକ ଖାସ ଆର ବାରବଟିଆର ଗୋଯେନ୍ଦାଗିରି କରିସ ! ଭାଲ ଚାମ୍ବ ତୋ ବଲ, ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଆ କୋଥାଯ ଥାକେ—ତାହଲେ ତୋକେ ଛେଡ଼ ଦେବ । ବଲବି ?’

ଚିନ୍ତା ବଲିଲ,—‘ଆମି କିଛୁ ଜାନି ନା ।’

ଗୋକୁଳଦାସ ପଦାତିଦେର ଇଶାରା କରିଲେନ, ତାହାରା ଆବାର ଚିନ୍ତାର ହାତେ ମୋଚଡ଼ ଦିଲ । ଏବାର ଚିନ୍ତା ଚୀଏକାର କରିଲ ନା, ଅଧର ଦଂଶନ କରିଯା ନୀରବ ରହିଲ ।

ଗୋକୁଳଦାସ ବଲିଲେନ,—‘ବଲବି ?’

ଚିନ୍ତା ପାଂଶୁ ମୁଖେ ବଲିଲ,—‘ଆମି କିଛୁ ଜାନି ନା ।’

ଗୋକୁଳଦାସ

ଗୋକୁଳଦାସ ହାସିଲେନ ; ତିନି ଇହାର ଜଣ୍ଡ ପ୍ରକ୍ଷତ ହଇୟା ଆସିଯା
ଛିଲେନ । ବଲିଲେନ,—

‘ଓର ମୁଖ ବେଁଧେ ଡୁଲିତେ ତୋଳ୍ ।’

ପଦାତିରା ଚିନ୍ତାର ମୁଖ ବାଁଧିଯା ଦ୍ଵିତୀୟ ଡୁଲିର ମଧ୍ୟେ ଫେଲିଲ ।

ଗୋକୁଳଦାସ ବଲିଲେନ,—‘ତୁଇ ଭେବେଛିସ, ତୁଇ ନା ବଲଲେ ତୋର
ନାଗରକେ ଧରତେ ପାରବି ନା ? ତୋକେ ଯଥନ ଧରେଛି ତଥନ ସେ ଯାବେ
କୋଥାଯ ! —କାନ୍ତିଲାଲ, ଏକଟା ପାଯରା ଧରେ ଆନ ।’

କାନ୍ତିଲାଲ ବଲିଲ,—‘ଏହି ଯେ ଶେଠ ଏନେଚି ।’

ସେ ଇତିମଧ୍ୟେ ଚିନ୍ତାର ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିଯା ଦୁଇଟି ପାଯରାର ମଧ୍ୟେ
ଏକଟିକେ ଧରିଯାଛିଲ, ପୋଥା ପାଯରା ଧରିତେ ବିଶେଷ କଷ୍ଟ ହୁଯ ନାହିଁ ।

ଗୋକୁଳଦାସ କୁର୍ତ୍ତାର ପକେଟ ହିତେ ଏକ ଚିଲ୍ତା କାଗଜ ବାହିର
କରିଲେନ । କାଗଜେ ଲେଖା ଛିଲ—

ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଯା,

ତୋମାର ପ୍ରଣୟିନୀ ପରପଞ୍ଚାଲୀକେ ଧରେ ନିଯେ ଯାଚିଛି । ଯଦି ତାର
ପ୍ରାଣ ଓ ଧର୍ମ ରକ୍ଷା କରତେ ଚାଓ, ତବେ କାଳ ସୂର୍ଯ୍ୟଦିନେର ଆଗେ ଆମାର
ଦେଉଡ଼ିତେ ଏସେ ଧରା ଦାଓ । ଯଦି ଧରା ନା ଦାଓ, ସୂର୍ଯ୍ୟଦିନେର ପର ତୋମାର
ପ୍ରଣୟିନୀକେ ଆମାର ଭୃତ୍ୟ କାନ୍ତିଲାଲେର ହାତେ ସମର୍ପଣ କରା ହବେ ।

—ଗୋକୁଳଦାସ ଶେଠ

ଚିଠି କପୋତେର ପାଯେ ବାଁଧିଯା ତାହାକେ ଉଡ଼ାଇୟା ଦେଓୟା
ହିଲ । ତାରପର ଗୋକୁଳଦାସ ନିଜ ଡୁଲିତେ ପ୍ରବେଶ କରିଲେନ ।
ବଲିଲେନ,—

‘ନେ, ଜଲଦି ଫିରେ ଚଲ୍ । ଦେଖି ଏବାର ବାରବଟିଯା କୋଥାଯ ଯାଯ ।’

ଦୁଇଟି ଡୁଲି ଲଈୟା ଦଲବଳ ଆବାର ନିମ୍ନାଭିମୁଖେ ଫିରିଯା ଚଲିଲ ।

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

ଶୈଳରେଖାବନ୍ଧୁର ପଞ୍ଚମଦିଗତେ ଦିଗନ୍ତର ଅନ୍ତରାଗ ଲାଗିଯାଛେ । ଗୁହାମୁଖେ ଦ୍ଵାଡ଼ାଇୟା ପ୍ରତାପ କପୋତେର ପା ହିତେ ଚିଠି ଖୁଲିତେଛେ । ଆର ସକଳେ ତାର ଚାରିପାଶେ ଦ୍ଵାଡ଼ାଇୟା ଆଛେ ।

କପୋତଟିକେ ତିଲୁର ହାତେ ଦିଯା ପ୍ରତାପ ସାଗରେ ଚିଠି ଖୁଲିଲ । ଚିଠିର ସମ୍ବୋଧନ ପଡ଼ିଯାଇ ତାହାର ମୁଖ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହିଇୟା ଗେଲ । ଚିଠି ପଡ଼ା ସଥନ ଶେଷ ହଇଲ ତଥନ ତାହାର ମୁଖେର ସମସ୍ତ ରଙ୍ଗ ନାମିଯା ଗିଯା ମୁଖ ମୂତ୍ରର ମତୋ ପାଣ୍ଡୁର ହିଇୟା ଗିଯାଛେ ।

ସକଳେଇ ତାହାର ଭାବାନ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଯାଛିଲ ; ନାନାଭାଇ ବଲିଯା ଉଠିଲ,—

‘କୀ ହମ ପ୍ରତାପଭାଇ ?’

ପ୍ରତାପେର ଅବଶ୍ୟ ହନ୍ତ ହିତେ ଚିଠିଖାନା ମାଟିତେ ଖୁଲିଯା ପଡ଼ିଲ । ସେ ଉତ୍ତର ଦିତେ ପାରିଲ ନା, ଏକଟା ପ୍ରକ୍ଷର-ଖଣ୍ଡେର ଉପର ବସିଯା ପଡ଼ିଯା ହହାତେ ମୁଖ ଢାକିଲ ।

ନାନାଭାଇ ଭୂପତିତ ଚିଠିଖାନା ତୁଲିଯା ଲାଇୟା ପଡ଼ିତେ ଆରାନ୍ତ କରିଲ, ଆର ସକଳେ ଉଦ୍ଧିଗ୍ମୁଖେ ତାହାକେ ସିରିଯା ଧରିଲ ।

ଦିବାଲୋକ ପ୍ରାୟ ନିଭିଯା ଗିଯାଛେ । ରାତ୍ରି ଘନାଇୟା ଆସିତେଛେ, କୃଷ୍ଣ ପ୍ରତିପଦେର ଚାନ୍ଦ ଏଥନ୍ତ ଉଠେ ନାହିଁ ।

ଗୁହାର ସମ୍ମୁଖେ ମୋତିର ରାସ ଧରିଯା ଦ୍ଵାଡ଼ାଇୟା ପ୍ରତାପ । ତାହାର କୋମରେ ଛଟି ପିନ୍ତଲ, ଆର କୋନ୍ତ ଅନ୍ତର ନାହିଁ । ସେ ସଙ୍ଗୀଦେର ସମ୍ବୋଧନ କରିଯା ଧୀରକର୍ତ୍ତେ ବଲିତେଛେ,—

‘ଆମି ଧରା ଦିତେ ଚଲଲାମ । ଆର ବୋଧହୟ ଆମାଦେର ଦେଖା ହବେ ନା । ତୋମାଦେର ଉପଦେଶ ଦେବାର ମତୋ କୋନ୍ତ କଥାଇ ଏଥନ୍ତୁଁଜେ ପାଞ୍ଚି ନା— ତୋମରା ପରାମର୍ଶ କରେ ଯା ଭାଲ ବୋଲ, କ'ରୋ । ଆର ଆମାରଶେ ଅନୁରୋଧ, ଆମାଦେର ଉଦ୍ଧାର କରବାର ଜଣେ ବୁଝା ରଙ୍ଗପାତ କ'ରୋ ନା । ବିଦାୟ ?’

ଗ୍ରାଜଙ୍କୋହୀ

ପ୍ରତାପ ଏକେ ଏକେ ସକଳକେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିଲ, ତିଲୁର ମାଥାଯ ହାତ
ରାଖିଯା ଆଶୀର୍ବାଦ କରିଲ, ତାରପର ମୋତିର ପୃଷ୍ଠେ ଚଡ଼ିଯା ଅବଲୀୟମାନ
ଆଲୋର ମଧ୍ୟେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଇଯା ଗେଲ ।

'ଗୋକୁଳଦାସେର ପ୍ରାସାଦେର ନିମ୍ନତଳେ ଏକଟି ପ୍ରକୋଷ୍ଠେ ଚିନ୍ତା ବନ୍ଦିନୀ
ରହିଯାଛେ । ତାହାର ହୁଇହାତ ଶୃଞ୍ଜଲିତ, ସେ ଦେଓଯାଲେ ଟେସ୍ ଦିଯା
ବସିଯା ଶୁକ୍ଳଚୋଖେ ଶୂଣ୍ୟେ ଚାହିଯା ଆଛେ । ତାହାର ମାଥାର ଉପର ପ୍ରାୟ
ଛାଦେର କାଛେ ଏକଟି କୁଦ୍ର ଗରାଦିନୀ ଗବାକ୍ଷ ; ଗବାକ୍ଷପଥେ ଚାଁଦେର
ଆଲୋ ସରେ ପ୍ରବେଶ କରିଯାଛେ ।

ପ୍ରକୋଷ୍ଠେର ଚାତୁର୍ବୀରେ ବାହିରେ କାନ୍ତିଲାଲ ଓ ଆର ଏକଜନ
ଅହରୀ ପାହାରା ଦିତେଛେ । କାନ୍ତିଲାଲେର ସର୍ବାଙ୍ଗେ ଜରଜନିତ ଉତ୍ତାପେର
ଅନ୍ତିରତା । ଯେନ ଥାଁଚାଯ ଇହୁର ଧରା ପଡ଼ିଯାଛେ, ଆର କୁଦିତ ବିଡ଼ାଳ
ଥାଁଚାର ଚାରିପାଶେ ପାକ ଥାଇତେଛେ ।

ଉପଲ-କଠିନ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଉପର ଦିଯା ପ୍ରତାପ ମୋତିର ପୃଷ୍ଠେ ..
ଚଲିଯାଛେ ; ପାଥରେ ଉପର ମୋତିର କୁର୍ବନ୍ତି ନାକାଡ଼ାର ମତେ
କ୍ରତୁଚନ୍ଦେ ବାଜିତେଛେ । ଚାଁଦେର କିରଣେ ଦୃଶ୍ୟ ସ୍ଵପ୍ନମୟ । ମୋତିର
ପିଛନେ ଦୀର୍ଘ ଛାଯା ପଡ଼ିଯାଛେ ।

ଶୁହାର ମଧ୍ୟେ ଚାରିଟି ପୁରୁଷ ଓ ଏକଟି ନାରୀ ଅଗ୍ନି ସିରିଯା ନୌରବେ
ବସିଯା ଆଛେ । ଆଜ ରନ୍ଧନେର ଆୟୋଜନ ନାହିଁ, ଚାଟୁଳ ହାନ୍ତ ପରିହାସ

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

ନାହିଁ । ତିଲୁ ଏକପ୍ରାଣେ ବସିଯା ଆଛେ, ତାହାର ଗଣ ବହିଯା ନିଃଶବ୍ଦେ ଅଞ୍ଚ ବରିଯା ପଡ଼ିତେଛେ ।

ପୁରୁଷଦେର ମଧ୍ୟେ ଭୌମଭାଇୟେର ଅବସ୍ଥା ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଲକ୍ଷଣୀୟ । ଅନ୍ୟ ସକଳେ ହତାଶ ଗନ୍ଧୀର ମୁଖେ ବସିଯା ଆଛେ କିନ୍ତୁ ଭୌମ ଯେଣ ଏହି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆଘାତେ ଏକେବାରେ ଭୂମିସାଂ ହଇଯାଛେ । ସେ ହୁଇ ଜାନୁ ବାହୁବଳ କରିଯା ଆଗ୍ନନେର ଦିକେ ବିହଳ ଦୃଷ୍ଟିତେ ତାକାଇୟା ଆଛେ ; ତାହାର ମୁଖ ଦେଖିଯା ମନେ ହୟ ଚିନ୍ତା କରିବାର ଶକ୍ତିଓ ତାହାର ଅବଶ ହଇୟା ଗିଯାଛେ ।

ସହସା ପୁରନ୍ଦର ମୁଖ ତୁଳିଲ,—

‘ଏଥାନେ ଥେକେ ଆର ଲାଭ କି ?’

ପ୍ରଭୁ ମାଥା ନାଡ଼ିଲ ।

‘କୋନେ ଲାଭ ନେଇ । ତାର ଚେୟେ—’

ନାନାଭାଇ ବଲିଲ,—‘ତାର ଚେୟେ ପ୍ରତାପ ଯେଥାନେ ଧରା ଦିତେ ଗେଛେ ସେଇ ଶହରେ—’

ପୁରନ୍ଦର ବଲିଲ,—‘କିନ୍ତୁ ପ୍ରତାପଭାଇ ମାନା କରେ ଗେଛେନ ।’

ପ୍ରଭୁ ବଲିଲ,—‘ରଙ୍ଗପାତ ଆମରା କରବ ନା । କିନ୍ତୁ ରଙ୍ଗପାତ ନା କରେଓ ଓଦେର ଉଦ୍‌ଧାରେର ଚେଷ୍ଟା କରା ଯେତେ ପାରେ ।’

ନାନା ଓ ପୁରନ୍ଦର ସମ୍ମତିଶୂଚକ ଘାଡ଼ ନାଡ଼ିଲ । ପ୍ରଭୁ ଭୌମେର ଦିକେ ଫିରିଯା ଦେଖିଲ ତାହାଦେର କଥା ଭୌମେର କାନେ ଯାଇ ନାହିଁ । ପ୍ରଭୁ ବଲିଲ,—

‘ଭୌମ, ତୁମି କି ବଳ ?’

ଭୌମ ଚମକିଯା ଉଠିଲ,—

‘ଝ୍ୟା ! କୀ ?’

ପ୍ରଭୁ ବଲିଲ,—‘ଆମରା ଶହରେ ଯେତେ ଚାଇ ; ପ୍ରତାପେର କାହାକାହି ଥାକଳେଓ ହୟ ତୋ ତାକେ ସାହାଯ୍ୟ କରତେ ପାରବ । —ତିଲୁବେନ, ତୁମି କି ବଳ ?’

ରାଜଜୋହି

ତିଲୁ କଥା ବଲିଲ ନା, କେବଳ ଘାଡ଼ ନାଡ଼ିଯା ସାଥ ଦିଲ । ଭୀମର ମୁଖଭାବ କିନ୍ତୁ ସନ୍ତ୍ରଷ୍ଟ ହଇଯା ଉଠିଲ ।

‘ଶହରେ ! କିନ୍ତୁ—ଯଦି କେଉ ଆମାଦେର ଚିନତେ ପାରେ ?’

ତିଲୁ ଓ ଆର ସକଳେ ଏକଟୁ ଅବାକୁ ହଇଯା ଭୀମର ପାମେ ତାକାଇଲ ।
ପ୍ରଭୁ ବଲିଲ,—

‘ପ୍ରତାପେର ଶହରେ ଆମାଦେର କେ ଚିନ୍ବେ ? ଆମରା କେଉ ଓ ଶହରେର ଲୋକ ନାହିଁ । ତା ଛାଡ଼ା ଆମରା ଗା-ଢାକା ଦିଯେ ଥାକବ ; ସେଥାନେ ଲହମନ ଆହେ, ସେ ଆମାଦେର ଲୁକିଯେ ରାଖିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରବେ ।’

ଭୀମ ଯେଣ ଏଥନେ ନିଃଂଶ୍ୟ ହଇତେ ପାରେ ନାହିଁ, ଏମନିଭାବେ
ସ୍ଵଲିତସ୍ଵରେ ବଲିଲ,—

‘ତା—ତା—ଏଥାନେଓ ତୋ ଆର ନିରାପଦ ନୟ—ଶହରେ ଯଦି—’

ସମ୍ମୁଖଦିକେ ଝିର୍ବ ଝୁଁକିଯା ପ୍ରତାପ ମୋତିର ପୃଷ୍ଠେ ବସିଯା ଆହେ :
ମୋତି ଗିରିକାନ୍ତାର ପାର ହଇଯା ଛୁଟିଯା ଚଲିଯାଛେ । ତାହାର ମୁଖେ ଫେନା,
ସର୍ବାଙ୍ଗେ ଘାମ ଝରିତେଛେ ।

ଚଲ୍ଲ ମଧ୍ୟାକାଶେ । ମୋତିର ଛାୟା ତାହାର ପେଟେର ନିଚେ ପଡ଼ିଯାଛେ ।
ପ୍ରତାପ ମୋତିର ଗ୍ରୀବାର ଉପର ହାତ ରାଖିଯା ମାବେ ମାବେ ଅଞ୍ଚୁଟସ୍ଵରେ
ବଲିତେଛେ,—

‘ମୋତି, ଆରଓ ଜୋରେ ଚଲ୍ଲ ବେଟା—ଏଥନେ ଅର୍ଧେକ ପଥ ବାକି ।’

ଚିନ୍ତାର କାରାକକ୍ଷେର ଦ୍ୱାରମୁଖେ କାନ୍ତିଲାଲ ପାଯଚାରି କରିତେ କରିତେ

ରାଜତ୍ରୋହି

ପାହାରା ଦିତେଛେ, ଅନ୍ୟ ପ୍ରହରୀଟା ଦ୍ଵାରାଇୟା ଝିମାଇତେଛେ । ଦୂରେ
କୋତୋଯାଳୀର ସଡ଼ିତେ ମଧ୍ୟରାତ୍ରିର ସଂଗ୍ଠା ବାଜିଲ ।

ଗୋକୁଳଦାସେର ଚୋଥେ ନିଜା ଛିଲ ନା, ତିନି ଆସିଯା ଦେଖା ଦିଲେନ ।
କାନ୍ତିଲାଲକେ ଜିଜାସା କରିଲେନ,—

‘କି ରେ, ଆଛେ ତୋ ଛୁଁଡ଼ୀ ?’

କାନ୍ତିଲାଲ ନୃଶଂସ ହାଣ୍ଡେ ଦ୍ୱାରା ବାହିର କରିଲ ।

‘ଯାବେ କୋଥାଯ ଶେଠ ? ଚାବି ଦାଓ ଖୁଲେ ଦେଖିଯେ ଦିଚ୍ଛି ।’

ଗୋକୁଳଦାସ କୋମର ହିତେ ଚାବି ଦିଲେନ, କାନ୍ତିଲାଲ ତାଳା ଖୁଲିଯା
ଦ୍ୱାରା ଈସ୍‌ଟ ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିଲ । ଫାଁକ ଦିଯା ଉଭୟେ ଦେଖିଲେନ, ଚିନ୍ତା ଦେଓଯାଲେ
ଠେସ୍ ଦିଯା ପୂର୍ବବନ୍ ବସିଯା ଆଛେ, ଏକଟୁ ନଡ଼େଓ ନାହିଁ ।

ଦ୍ୱାରେ ତାଳା ଲାଗାଇୟା ଗୋକୁଳଦାସ ଆବାର ଚାବି କୋମରେ
ବୁଲାଇଲେନ ।

‘ବାରବଟିଯା ଯଦି ସୂର୍ଯ୍ୟଦିନେର ଆଗେ ଧରା ନା ଦେସ—’

କାନ୍ତିଲାଲେର ଚକ୍ଷୁ ଲୋଭେ ଜଲିଯା ଉଠିଲ, ସେ ସ୍ଵକ୍ଷନି ଲେହନ କରିଲ ।

ମୋତି ଚଲିଯାଛେ । ଫେନାୟ ସର୍ବେ ତାହାର ସର୍ବାଙ୍ଗ ଆପ୍ନୁତ ।

ସମୁଖେ ପାହାଡ଼େର ଏକଟା ଚଡ଼ାଇ । ମୋତି ଏକଟା ନାଲା ଲାଫାଇୟା
ପାର ହିଯା ଗେଲ, ତାରପର ଚଡ଼ାଇ ଉଠିତେ ଆରଣ୍ୟ କରିଲ । ଛାୟା ଏଥନ
ତାହାର ସମୁଖେ ; ସେ ସେବନ ନିଜେର ଛାୟାକେ ଧରିବାର ଜନ୍ମ ଛୁଟିଯାଛେ ।

ପ୍ରତାପ ଅକ୍ଷୁଟସ୍ବରେ ବଲିଲ,—

‘ଆର ଏକଟୁ, ଆର ଏକଟୁ ମୋତି ! ଏହି ପାହାଡ଼ଟା ପାର ହଲେଇ—’

ପୂର୍ବାକାଶେ ଏକଟୁଥାନି ଆଲୋର ଝିଲିକ ଦେଖା ଦିଯାଛେ, କିନ୍ତୁ
ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠେ ଏଥନେ ତାହାର ପ୍ରତିବିଷ୍ଟ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ପଞ୍ଚମ ଗଗନେ ଚନ୍ଦ୍ର
ପ୍ରଭାଇନ ।

ରାଜଜୋହି

ମୋତି ଏଥନ ସମତଳ ବାଲୁମୟ ଭୂମି ଦିଯା ଛୁଟିଯା ଚଲିଯାଛେ ; ଶହରେ
ଉପକଟ୍ଟେ ପୌଛିତେ ଆର ଦେରି ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ସମ୍ମତ ରାତ୍ରି ଅବିଶ୍ରାମ ଛୁଟିବାର ପର ମୋତିର ବିପୁଳ ପ୍ରାଣ-
ଶକ୍ତିଓ ନିଃଶେଷ ହଇଯା ଆସିଯାଛେ ! ଏତଙ୍କଣ ଯେ ଯତ୍ରବେଳେ ଛୁଟିଯାଛେ,
ଉଚ୍ଚନୀଚ ଉଦ୍ଘାତ କିଛୁଇ ତାହାର ଗତିକେ ବ୍ୟାହତ କରିତେ ପାରେ ନାହିଁ ।
କିନ୍ତୁ ଏଥନ ସହସ୍ର ତାହାର ଗତିବେଗ ପ୍ରଶମିତ ହଇଲ, ତାହାର ତୀରେର
ଶ୍ୟାଯ ଝଜୁ-ଗତି ଏଲୋମେଲୋ ହଇଯା ଗେଲ । ତାରପର ଝାଣ୍ଡ ପା'ଗୁଲି
ହମ୍ଡାଇଯା ମୋତି ମାଟିର ଉପର ପଡ଼ିଯା ଗେଲ ।

ପ୍ରତାପ ଛିଟକାଟିଯା ଦୂରେ ପଡ଼ିଲ । ବାଲୁର ଉପର ତାହାର ଆଘାତ
ଲାଗିଲ ନା, ସେ ଦ୍ରୁତ ଉଠିଯା ମୋତିର କାଛେ ଆସିଯା ବୁକଭାଙ୍ଗ ସ୍ଵରେ
ଡାକିଲ,—

‘ମୋତି !’

ମୋତି ଆର ଉଠିଲ ନା । ତାହାର ହଂସପଦନ ଧାମିଯା ଆସିତେଛିଲ,
ସେ ବିରତ ନାସାରଙ୍ଗ ହିତେ କଯେକଟି ଅତି ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ଵାସ ତାଗ କରିଲ ।
ତାରପର ତାହାର ଶ୍ଵିର ହଇଲ ।

ପ୍ରତାପ ମୋତିର ଗ୍ରୀବାର ଉପର ଲୁଟାଇଯା ପଡ଼ିଲ,—

‘ମୋତି—ବେଟା !’

ପୂର୍ବାକାଶ ସିନ୍ଦୁରବର୍ଣ୍ଣ ରଞ୍ଜିତ ହଇଯାଛେ, ସୂର୍ଯ୍ୟଦୟେର ଆର ନିଲମ୍ବ
ନାହିଁ । ପାଥି ଡାକିତେଛେ ।

ଗୋକୁଳଦାସେର ପ୍ରାସାଦଭୂମିତେ ବହ ସେପାଇ ସାତ୍ରୀ; ପ୍ରତାପ

আট

হই দিন গত হইয়াছে।

বেলা দ্বিপ্রহর। শহরের পথে লোকারণ্য। সকলেই যেন একটা কিছুর প্রতীক্ষা করিতেছে। এই জনতার মধ্যে এক স্থানে নানাভাইকে দেখা গেল, বহিরাগত গ্রাম্য-দর্শকের মতো সে কৌতুহলভরে এদিক-ওদিক তাকাইতেছে। অন্তর একটি পানের দোকানের পাশে ভীমভাই চুপ করিয়া দাঢ়াইয়া আছে। তাহার চোখে হংসপ দেখার বিভীষিকা। ইহাদের দেখিয়া অনুমান হয়, প্রতাপের দল শহরে আসিয়া পৌছিয়াছে।

সহসা জনতার চাঞ্চল্য স্তুত হইল। সকলে দেখিল, একদল সিপাহী কুচকাওয়াজ করিয়া আসিতেছে; তাহাদের পিছনে একটি অশ্ববাহিত শকট। শকটের পিছনে আবার একদল সিপাহী।

শকটের আকৃতি বাঘের খাঁচার মতো, উপরের ছাদ ও চারিদিক মেটা মেটা লোহার গরাদ দিয়া ঘেরা। এই শকটের মধ্যে চিন্তা ও প্রতাপ দাঢ়াইয়া আছে; তাহাদের বাহু পরস্পর শৃঙ্খল দিয়া বদ্ধ।

জনসঙ্ঘ ক্ষুদ্রমুখে বিদ্রোহভরা চোখে দেখিতে লাগিল। সেনা-রক্ষিত কারাগারের শকট বন্দীদের লইয়া চলিয়া গেল।

নানাভাই গ্রামিক-স্থুলভ সরলতায় পাশের একটি নাগরিককে জিজ্ঞাসা করিল,—

‘বাবুজী, ওদের কোথায় নিয়ে যাচ্ছে?’

নাগরিক তিক্তস্বরে বলিল,—

‘আদালতে। সাহকারেরা আইন ভঙ্গ করবে না, রীতিমতো বিচার করে ওদের ফাঁসি দেবে।’

ରାଜଦୋହୀ

ବିଚାରଭବନେର ସମୁଖେର ବିସ୍ତୃତ ମାଠେ ବିପୁଲ ଜନତା ସମବେତ ହଇଯାଛେ । କୋଡ଼ୋଯାଳୀର ଅଗଣ୍ୟ ସିପାହୀ ବିଚାରଗୃହ ରଙ୍କା କରିତେଛେ । ମାଝେ ମାଝେ ଜନତରଙ୍ଗ ବିଚାରଗୃହର ଦିକେ ବୁଂକିତେଛେ ଆବାର ସିପାହୀଦେର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିହତ ହଇୟା ଫିରିଯା ଆସିତେଛେ । ଇହାରା ବିଦ୍ରୋହୀ ନୟ, ଉତ୍ୱେଜିତ ନାଗରିକ ଜନମଣ୍ଡଳୀ ; ଇହାରା କେବଳ ଦେଖିତେ ଚାଯ ଶୁଣିତେ ଚାଯ କୀ ଭାବେ ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଆର ବିଚାର ହଇତେଛେ ।

ବିଚାରଗୃହର ମଧ୍ୟେ ତିଲ ଫେଲିବାର ଠାଁଇ ନାହିଁ । ଗୋକୁଳଦାସ ପ୍ରମୁଖ ମହାଜନଗଣ ଆଗେ ହଇତେଇ ବିଚାର-କଷ୍ଟ ଜୁଡ଼ିଯା ବସିଯାଛେନ । ବିଚାରକେର ଆସନ ଯିନି ଅଲଙ୍କୃତ କରିଯାଛେନ ତିନି ଏକଟି ଶୀଘରକାଯା ତିର୍ଯ୍ୟକ୍ତକ୍ଷୁ ବୃଦ୍ଧ, ଶେଠଗଣେର ଦିକେ ଏକଚକ୍ର ରାଖିଯା ତିନି ବିଚାରେର ଅଭିନୟ କରିତେଛେ । ତିନି ଜାନେନ, ଆସାମୀଦେର ଫାସିର ହୁକୁମ ତାହାକେ ଦିତେଇ ହଇବେ ; ଅଥଚ ଦେଶେର ବିପୁଲ ଜନମତ କାହାର ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତିଶିଳ ତାହାଓ ତାହାର ଅଞ୍ଜାତ ନହେ । ତାଇ ବିଚାରାସନେ ବସିଯା ତାହାର କ୍ଷୀଣ-ଦେହ ଥାକିଯା ଥାକିଯା କାପିଯା କାପିଯା ଉଠିତେଛେ ।

ଆସାମୀର କାଠଗଡ଼ାଯ ପ୍ରତାପ ଓ ଚିନ୍ତା ପାଶାପାଶି ଦାଢ଼ାଇଯା । ବିଚାରେର ଅଭିନୟ ଦେଖିଯା ପ୍ରତାପେର ମୁଖେ ମାଝେ ମାଝେ ଚକିତେ ବିଜ୍ଞପେର ହାସି ଖେଲିଯା ଯାଇତେଛେ ।

ଶହରେର ଦରିଜ-ଅଞ୍ଚଳେ ଏକଟି ଜୀର୍ଣ୍ଣ କୁଟିର । ଇହ ଲଛମନେର ବାସସ୍ଥାନ ; ସମ୍ପ୍ରତି ପ୍ରତାପେର ଦମ୍ଭ୍ୟଦଳ ଏହି ଗୃହେଇ ଆସିଯା ଆଶ୍ରୟ ଲାଇଯାଛେ ।

କୁଟିରେର ଦ୍ୱାର ଭିତର ହଇତେ ବନ୍ଧ ; କିନ୍ତୁ ପାଶେର ଏକଟି କ୍ଷୁଦ୍ର ଚତୁର୍କୋଣ ଜାନାଲାୟ ଦାଢ଼ାଇଯା ତିଲୁ ଉଂକଟିତଭାବେ ବାହିରେର ପାନେ ତାକାଇଯା ଆଛେ ।

ଏହି ସମୟ ବୃଦ୍ଧ ଲଛମନକେ ଆସିତେ ଦେଖା ଗେଲ । ତିଲୁ ତାହାକେ ଦେଖିଯା ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଦ୍ୱାର ଖୁଲିଯା ଦିଲ ।

ରାଜଜୋହି

‘କୀ ଖବର ଲଛମନ ଭାଇ ?’

ଲଛମନେର ଝାଣ୍ଡ ଦେହ-ସିଂହ ମୁହିଁଆ ପଡ଼ିତେଛିଲ ; ସେ ଦରଜାଭେଜାଇଁଆ ଦିଯା ସରେର ମଧ୍ୟକୁଳେ ମେଘେର ଉପର ବସିଯା ପଡ଼ିଲ । ସରେର ଏକକୋଣେ କେବଳ ଭୀମ ଜାନୁ ବାହୁବଳ କରିଯା ବସିଯାଛିଲ, ସେ ମୁଖ ତୁଳିଯା ଚାହିଲ ।

ତିଲୁ ଲଛମନେର ସମ୍ମୁଖେ ବସିଯା ବ୍ୟଗସ୍ଵରେ ଆବାର ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲ,—

‘ଲଛମନଭାଇ, କିଛୁ ଖବର ପେଲେ ?’

ଲଛମନ ବଲିଲ,—‘କୀ ଆର ଖବର ପାବ ବେନ ? ଆମି ବୁଡ଼ୋମାନୁଷ, ଭିଡ଼େର ମଧ୍ୟେ ତୋ ଢୁକତେ ପାରି ନି, ବାଇରେ ଥେକେ ଯେଟକୁ ଖବର ପେଲାମ—’

‘କୀ ଖବର ପେଲେ ?’

“ ‘ଶୟତାନେରା ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରତାପ ଆର ଚିନ୍ତାକେ ଧରେଇ ସନ୍ତୃଷ୍ଟ ନୟ, ଦଲେର ଆର ସବାଇକେ ଧରତେ ଚାଯ ।’

ଭୀମଭାଇ ଉଂକର୍ଣ୍ଣ ହଇଁଆ ଶୁନିତେ ଲାଗିଲ ।

ତିଲୁ ସଂହତକଟେ ବଲିଲ,—‘ତାରପର ?’

ଲଛମନ ବଲିଲ,—‘ପ୍ରତାପକେ ହାକିମ ହକୁମ କରେଛିଲ—ତୋମାଦେର ଦଲେ କେ କେ ଲୋକ ଆଛେ ତାଦେର ନାମ କର ।’ ପ୍ରତାପତାର ମୁଖେର ମତୋ ଜବାବ ଦିଯେଛେ, ବଲେଛେ—କତ ନାମ କରବ, ଦେଶେର ସମସ୍ତ ଲୋକ ଆମାର ଦଲେ । ବାଇରେ ଜନମମୁଦ୍ରେ ଗର୍ଜନ ଶୁନିତେ ପାଞ୍ଚ ନା ? ଓରା ସବ ଆମାର ଦଲେ । ଆଜ ଶୁଦ୍ଧ ଓଦେର ଗର୍ଜନ ଶୁନଛ, ଏକଦିନ ଓରାଇ ବଞ୍ଚା ହେଁ ତୋମାଦେର ଭାସିଯେ ନିଯେ ଯାବେ ।’

ବଲିତେ ବଲିତେ ଲଛମନେର ନିଷ୍ପତ୍ତ ଚକ୍ଷୁ ଚକ୍ରଚକ୍ର କରିଯା ଉଠିଲ, ତିଲୁ କୁଙ୍କଳ ନିଃଖାସ ତ୍ୟାଗ କରିଲ । ଭୀମଭାଇଯେର ମୁଖେକିନ୍ତକୋନଇ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେଖା ଗେଲ ନା, ସେ ଯେନ କିଛୁଇ ଭାଲ କରିଯା ବୁଝିତେ ପାରେ ନାଇ, ଏମନିଭାବେ ଫ୍ୟାଲଫ୍ୟାଲ କରିଯା ତାକାଇଁଆ ରହିଲ ।

ରାଜଜୋହି

ଓଡ଼ିକେ ଆଦାଲତେ ସମ୍ମୁଖେ ଅସଂଖ୍ୟ ନରମୁଣ୍ଡ ପୂର୍ବବଂ ଭିଡ଼ କରିଯା ଆଛେ ।
ବିଚାରକଙ୍କେ ଅଲିନ୍ଦେ ଏକଜନ ତକ୍ମା-ପରା ରାଜପୁରୁଷ ଦେଖା ଦିଲ ।
ଦେ ହାତ ତୁଳିଯା ଉଚ୍ଚକଟ୍ଟେ ବଲିଲ,—

‘ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଆର ବିଚାର ଆଜ ମୁଲତୁବି ରାଇଲ । କାଳ ଆବାର
ବିଚାର ହବେ ଏବଂ ରାୟ ବେରବେ ।’

ଜନତା ସଂକ୍ଷୁଦ୍ଧ ହଇଯା ଚାରିଦିକେ ଛଡ଼ାଇଯା ପଡ଼ିତେ ଲାଗିଲ ।

କୁଟିରେ କକ୍ଷେ ତିଲୁ ଭୀମଭାଇୟେର ପାଶେ ଦୋଡ଼ାଇଯା ତାହାର କୀଥେ
ନାଡ଼ା ଦିତେଛିଲ ଆର ବଲିତେଛିଲ—

‘କୀ ହେଁବେ ତୋମାର ? ସବାଇ ବାହିରେ ଗେଛେନ ଆର ତୁମି ସବେ ବସେ
ଆଛ ? ପ୍ରତାପଭାଇୟେର ଏହି ବିପଦେ ତୋମାର କି କିଛୁଇ କରବାର ନେଇ ?’
ଭୀମଭାଇ ବଲିଲ,—‘କି କରବ ?’

ତିଲୁ ବଲିଲ,—‘କି କରବେ ତା କି ଆମି ମେଯେମାନୁଷ ତୋମାକେ
ବଲେ ଦେବ ? ମରଦ ହେଁ ତୁମି ଏମନ ଭେଦେ ପଡ଼େଛ—ଛି ଛି ଛି—’

‘ବିରକ୍ତ କ’ରୋ ନା—ଆମାକେ ଆର ବିରକ୍ତ କ’ରୋ ନା ।’ ବଲିଯା
ଭୀମଭାଇ ଜାନୁର ମଧ୍ୟ ମୁଖ ଗୁଞ୍ଜିଲ ।

ଏହି ସମୟେ ନାନାଭାଇ, ପ୍ରଭୁ ଓ ପୁରନ୍ଦର ଫିରିଯା ଆସିଲ । ସକଳେରଙ୍କ
ମୁଖ ଗଞ୍ଜୀର ବିଷଞ୍ଚ । ନାନାଭାଇ ଲହମନେର କାଛେ ବସିଯା ସନିଃଖାସେ
ବଲିଲ,—

ରାଜଜ୍ଞୋହୀ

ନାନାଭାଇ ବଲିଲ,—‘ଓଦେର ଛାଡ଼ିବେ ନା ସାହକାରେରା—ଫାସି ଦେବେ।

ପ୍ରଭୁ ବଲିଲ,—‘ଆଜ ମୋକଦମା ମୂଲ୍ତୁବିରାଖବାର କାରଣ କି ଜାନୋ? ଓଦେର ଭୟ ହେଁଯେଛେ, ଫାସିର ହକ୍କମ ଦେବାର ପର ବେଶୀ ଦିନ ଦେଇ କରିଲେ ଦେଶେର ଲୋକ କ୍ଷେପେ ଗିଯେ ପ୍ରତାପକେ ଜୋର କରେ ଓଦେର ହାତ ଥେକେ ଛିନିଯେ ନେବେ । ତାଇ କାଳ ଫାସିର ରାଯ ଦେବେ ଆର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଫାସି ଦେବେ । ଆଜ ରାତ୍ରେଇ ଓରା ଫାସିର ଆୟୋଜନ ଠିକ କରେ ରାଖବେ, ତାରପର ଶହରେର ଲୋକ ତୈରୀ ହବାର ଆଗେଇ କାଜ ଶେଷ କରେ ଫେଲୁବେ ।’

ଭୀମଭାଇ ତଡ଼ିଃପୃଷ୍ଠେ ମତୋ ଉଠିଯା ଦୀଢ଼ାଇଲ ; ତାହାର ଛୁଟୋଥ ଯେନ ଠିକରାଇଯା ବାହିର ହଇଯା ଆସିତେଛେ ।

‘କାଳ ଫାସି ଦେବେ ? କାଳ ?’

ପୁରନ୍ଦର ବଲିଲ,—‘ଆମାରଙ୍କ ତାଇ ମନେ ହୟ । ଫେରବାର ସମୟ ଦେଖିଲାମ, ଗରୁର ଗାଡ଼ି ବୋଝାଇ କରା ବଡ଼ ବଡ଼ ତଙ୍କା ଆର ଶାଲେର ଖୁଣ୍ଟି ନିଯେ ଗିଯେ ଆଦାଲତେର ସାମନେ ମାଟେ ଫେଲୁଛେ—ବୋଧ ହୟ ଏକାନେଇ ଫାସିର ମଧ୍ୟ ଖାଡ଼ା କରବେ ।’

ଭୀମଭାଇଯେର କର୍ତ୍ତ ହିତେ ଏକଟା ଅବରଙ୍ଗ୍ରେ ଶବ୍ଦ ବାହିର ହଇଲ । ସେ କାହାକେଉଁ କିଛୁ ନା ବଲିଯା ଦ୍ୱାରେର ଦିକେ ଅଗ୍ରସର ହଇଲ । ତିଲୁ ଚେଁଟାଇଯା ଉଠିଲ,—

‘କୋଥାଯ ଯାଚ୍ଛ ତୁମି ?’

‘ଏଥାମେ ଆର ନୟ—ବାଇରେ ।—ଶହରେର ବାଇରେ—’ ବଲିତେ ବଲିତେ ଭୀମ ଦ୍ୱାରେର ବାହିରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହଇଲ । ସକଳେ ନିଷ୍ଠକ ହଟିଯା ବସିଯା ରହିଲ । ପ୍ରତାପ-ଚିନ୍ତା ଧରା ପଡ଼ିବାର ପର ହିତେ ଭୀମଭାଇଯେର ଅନ୍ତୁତ ଆଚରଣେ ସକଳେର ମନେଇ ଖଟକା ଲାଗିଯାଇଲ, ତବୁ ଭୀମଭାଇକେ ପ୍ରାଣଭୟେ ଭୀତ କାପୁରୁଷ ମନେ କରିତେ ସକଳେରଇ ମନେ ସଙ୍କୋଚ ବୋଧ ହିତେଇଲ । କିନ୍ତୁ ଏଥନ ଆର କାହାରଙ୍କ ସନ୍ଦେହ ରହିଲ ନା । ସକଳେ ଲଜ୍ଜାଯ ତ୍ରିଯମାଣ ହଇଯା ରହିଲ । ତିଲୁ ମୁଖେ ଝାଚିଲ ଢାକା ଦିଯା କାନ୍ଦିଯା ଉଠିଲ,—

ରାଜତୋହି

‘ଛି ଛି—ଆମାର ଅଛୁଟେ ଏହି ଛିଲ ! କାପୁରୁଷ—ଆମାର ସ୍ଵାମୀ
କାପୁରୁଷ—’

ଆଦାଳତେର ସମ୍ମୁଖ୍ୟ ଯେତାନେ ଛୁତାର ମିନ୍ତିରା କାଜ କରିତେଛେ ;
ତତ୍କା ଓ ଖୁଟିର ସାହାଯ୍ୟେ ଏକଟି ଚତୁର୍କୋଣ-ମଞ୍ଚ ଗଡ଼ିଯା ଉଠିତେଛେ । ମଞ୍ଚଟି
ଛିଲ ହାତ ଉଚ୍ଚ, ଲସାଯ-ଚୌଡ଼ାଯ ପ୍ରାୟ ଦଶହାତ । ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟଙ୍କଳେ ଛାଇଟି
ମଜ୍ବୁତ ଖୁଟି ଖାଡ଼ା କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ହିତେଛେ ।

ଛୁତାରଦେର ହାତୁଡ଼ିର ଠକାଠକ୍ ଆଓୟାଜ ବହୁଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଞ୍ଚାରିତ
ହିତେଛେ ।

ଯେତାନେର ପ୍ରାନ୍ତେ ଦ୍ଵାଡ଼ାଇଯା ଏକଟି ଗାଛେର ଆଡ଼ାଳ ହିତେ ଭୌମଭାଇ
ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲ, ତାରପର ପିଛୁ ଫିରିଯା ଦୌଡ଼ିତେ ଆରଣ୍ୟ କରିଲ ।

ସନ୍ଦର୍ଭ ହୁଏ ହୁଏ । ଶହରେର ଉପକଟେ ରାଜପଥେର ପାଶେ ଏକଟି ଅର୍ଧଶଢ
ପଞ୍ଚଲ । ଏକଦଳ ଧୋପା ଏହି ପଞ୍ଚଲେ କାପଡ଼ କାଟିତେଛେ । ପଥିପାର୍ବତୀ
ତରକୁମୂଳେ ତାହାଦେର ଗର୍ଦନଗୁଲି ଏକଟି ଏକଟି ବୃକ୍ଷକାଣ୍ଡେ ହେଲାନ ଦିଯା
ଦଗ୍ଧାଯମାନ ଅବଶ୍ୟାଯ ନିଦ୍ରାମୁଖ ଉପଭୋଗ କରିତେଛେ ।

ଶହରେର ଦିକ ହିତେ ଭୌମଭାଇକେ ଆସିତେ ଦେଖା ଗେଲ । ସେ ଏଥମେ
ଦୌଡ଼ିତେଛେ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ଗତି ତେମନ ଦ୍ରୁତ ନ ଯ ।

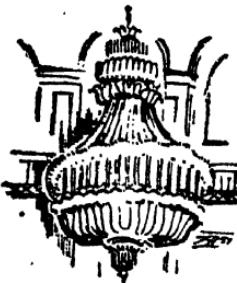
ଗର୍ଦନଦେର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହିଯା ଭୌମଭାଇ ଥାମିଲ । ଘାଡ଼ ଫିରାଇଯା

ରାଜଜ୍ଞୋହି

ଦେଖିଲ ରଜକେରା ଆପନ ମନେ କାପଡ଼ କାଚିତେହେ । ସେ ତଥନ ପଥ ହିଟେ
ଏକଟି କଥି ତୁଳିଯା ଲଈଯା ସମ୍ରପଣେ ଏକଟି ଗାଧାର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହଇଲ ।

ନିଜାଲୁ ଗାଧାଟି ବେଶ ହଦ୍ଦପୁଷ୍ଟ । ଭୌମଭାଇ ବିନା ଆୟାସେ ତାହାର ପିଠେ
ଉଠିଯା ବସିଲ । ଗାଧା ଆପଣି କରିଲ ନା । ଭୌମଭାଇ ତାହାର ପଶ୍ଚାଦେଶେ
କଥିର ଆସାତ କରିତେଇ ଗାଧା ଛଲକି ଢାଲେ ଚଲିତେ ଆରଣ୍ୟ କରିଲ ।

ଧୋପାରା କିଛୁ ଲଙ୍ଘ୍ୟ କରିଲ ନା ।

ପରଦିନ ମଧ୍ୟାହ୍ନ । ବିଚାରଗୃହେର ସମ୍ମୁଖେ ତେମନି ବିପୁଲ ଜନସମାଗମ
ହିଇଯାଛେ । ଆଜ ସରକାରୀ ପ୍ରହରୀର ସଂଖ୍ୟା ଅନେକ ବେଶୀ ; ଫୌଜୀ
କୁର୍ତ୍ତାପରା ବନ୍ଦୁକଧାରୀ ସାନ୍ତ୍ରୀର ଦଳ ବିଚାରଗୃହଟିକେ ସିରିଯା ରାଖିଯାଛେ ।

ଯେ ମଧ୍ୟଟି କାଳ ପ୍ରକ୍ଷ୍ଵତ ହିଟେ ଦେଖା ଗିଯାଛିଲ ତାହା ଯେ ସତ୍ୟଇ
ଫାସିର ମଧ୍ୟ ତାହାତେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ମଧ୍ୟେର ଉପର ଯୁଗଳ ଥୁଁଟିର ଶୀର୍ଷେ
ଆଡ଼ା ଲାଗିଯାଛେ, ଆଡ଼ା ହିଟେ ପାଶାପାଶି ଛାଇଟି ଦଢ଼ି ଝୁଲିତେହେ ।
ଏକଜନ ସମ୍ବୂତାକୃତି ସାତକ ମଧ୍ୟେର ଉପର ଦାଡ଼ାଇଯା ଦଢ଼ି ଛାଟିକେ ଟାନିଯା-
ଟାନିଯା ତାହାଦେର ଭାରସହନ କ୍ଷମତା ପରୀକ୍ଷା କରିଯା ଦେଖିତେହେ ।

କିନ୍ତୁ ପରିହାସ ଏଇ ଯେ ବିଚାର ଏଥନେ ଶେଷ ହୟ ନାହିଁ । ବିଚାରକଙ୍କେ
ହାକିମ ମହୋଦୟ ରାଯ ଦିବାର ପୂର୍ବେ ବିଲକ୍ଷଣ ବିଚଲିତ ହିଇଯା ପଡ଼ିଯାଛେନ ।
କଥନେ ନଥିପତ୍ର ଉଣ୍ଟାଇଯା ଦେଖିତେହେନ, କଥନେ କଳମ ଲଈଯା କାଗଜେ
କିଛୁ ଲିଖିତେହେନ । ମାମଲାର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହିଇଯାଛେ, ଏଥନ କେବଳ

ରାଜଜୋହି

ଦେଶ ଦେଗ୍ଯା ବାକି । ସରସ୍ଵତ ଲୋକ ରୁଦ୍ଧଖାସେ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିଯା ଆଛେ । ଆସାମୀର କାଠଗଡ଼ାଯ ପ୍ରତାପ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ନିର୍ଲିଙ୍ଗ ମୂଳେ ଦ୍ବାଡ଼ାଇଯା । ହାକିମେର ଆଦେଶ କି ହେବେ ତାହା ତାହାରା ଜାନେ, ତାଇ ସେ ବିଷୟେ ତାହାଦେର କୋନ ଓଣ୍ସୁକ୍ୟ ନାହିଁ ।

ଅବଶେଷେ ବିଚାରକ ମହାଶୟ ପ୍ରତାପ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରାର ପ୍ରତି ତିର୍ଯ୍ୟକ-ହୃଦ୍ରିପାତ କରିଯା ଗଲାଥାକାରି ଦିଲେନ,—

‘ପ୍ରତାପ ବାରବଟିଆ, ଚନ୍ଦ୍ର ପାନିହାରିନ, ଗୁରୁତର ଅଭିଯୋଗେ ତୋମାଦେର ବିଚାର ହେବେ—ତୋମରା ରାଜଜୋହିତା ଏବଂ ନରହତ୍ୟାର ଅପରାଧେ ଅଭିଯୁକ୍ତ । ବିଚାରେ ତୋମାଦେର ଅପରାଧ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରମାଣିତ ହେବେ । ଆମି ତାଇ ଧର୍ମାସନେ ବସେ ଦୁଇଜ୍ଞ ପ୍ରଚାର କରଛି—ତୋମାଦେର ଶାନ୍ତି ପ୍ରାଣଦତ୍ତ ।’

ନଗରେର ଉପକଟେ ଏକଦଳ ଅଞ୍ଚାରୋହି-ସୈନିକ, ଅତିକ୍ରମ ଛୁଟିଆ ଆସିତେଛେ । ତାହାରା କେ, ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର ପୂର୍ବେଇ କୁରୋଦ୍ଧତ ଧୂଲିତେ ଚାରିଦିକ ଆଚଳ୍ଲ କରିଯା ତାହାରା ଚଲିଯା ଗେଲ ।

ବିଚାରାଲୟେର ସମ୍ମୁଖେ ମଧ୍ୟ ଘିରିଯା ଜନମୁଦ୍ର ଆବର୍ତ୍ତିତ ହେତେଛେ । ଏଇ ଜନାବର୍ତ୍ତେ ନାନାଭାଇ ଆଛେ, ପ୍ରଭୁ, ପୁରନ୍ଦର ଆଛେ, ଲହମନ ଓ ତିଲୁ ଆଛେ; ତାହାରା ଘୁଣିଚକ୍ରେର ଉପର ଖଡ଼କୁଟାର ମତୋ ମଧ୍ୟର ଆଶପାଶେ ଭାସିଯା ବେଡ଼ାଇତେଛେ । ତିନ ସାରି ସିପାହୀ ମଧ୍ୟକେ ଘିରିଯା ଦ୍ବାଡ଼ାଇଯାଇଛେ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟମାନ ଜନତାକେ ମଧ୍ୟ ହଇତେ ପୃଥକ ରାଖିଯାଇଛେ ।

କୋତୋଯାଲେର ଅଧୀନେ ଏକଦଳ ବନ୍ଦୁ-କିରିଚଧାରୀ ସାନ୍ତ୍ରୀବିଚାରକଙ୍କ ହଇତେ ବାହିର ହଇଯା ଆସିଲ; ତାହାଦେର ମଧ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ପ୍ରତାପ । ତାହାରା ସଦଲବଲେ ଜନତାକେ ବିଭିନ୍ନ କରିଯା ମଧ୍ୟର ନିକଟ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ

ରାଜଜୋହି

ହଇଲ । କୋତୋଯାଳ ପ୍ରତାପ ଓ ଚିନ୍ତାକେ ଲହିୟା ମଧ୍ୟର ଉପର ଉଠିଲେନ —ଆର ସକଳେ ନୀଚେ ରହିଲ ।

ଆବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଜନତା ସହସା ନିଶ୍ଚଳ ହଇୟା ଉତ୍ସର୍ଗମୁଖେ ମଧ୍ୟର ପାନେ ଚାହିୟା ରହିଲ । ସମ୍ମତ ଜନସଙ୍ଗେର ମିଲିତ ନିଃଶାସେ ଏକଟା ମର୍ମରଧନି

ତିଲୁ ମଧ୍ୟର କାହେ ଆସିଯା ପଡ଼ିଯାଛିଲ ; ପ୍ରତାପ ଓ ଚିନ୍ତାକେ ଫାସିର ମଧ୍ୟର ଉପର ଦେଖିଯା ତାହାର ଆଉଗୋପନେର ଅସ୍ତ୍ରି ଆର ରହିଲ ନା, ସେ କାନ୍ଦିଯା ଡାକିଲ,—

‘ପ୍ରତାପଭାଟ ! ଚିନ୍ତାବେନ !’

ତିଲୁକେ ଦେଖିଯା ପ୍ରତାପ ଓ ଚିନ୍ତାର ମୁଖେ କୋମଳ ମ୍ଲେହାର୍ଜ ହାସି ଫୁଟିୟା ଉଠିଲ ; ତାହାର ଅଗ୍ରାନ୍ତ ସଞ୍ଜିଦେର ଦେଖିବାର ଆଶାୟ ଜନତାର ମଧ୍ୟେ ଚାରିଦିକେ ଚକ୍ର ଫିରାଇଲ । ନାନା, ପ୍ରଭୁ, ଲହମନ ଓ ପୁରନ୍ଦରେର ସଙ୍ଗେ ଚୋଥୋଚୋଥି ହଇଲ । ଚୋଥେର ଇଶାରାୟ ସକଳେ ବିଦ୍ୟାୟ ଲାଇଲ ।

ଇତିମଧ୍ୟେ ଜନତା ସଂକ୍ଷୁକ ହଇୟା ଉଠିତେଛିଲ । ସଜ୍ଜାନ କୋନେ ଚେଷ୍ଟା ନା ଥାକିଲେଓ ଜୋଯାରେର ତରଙ୍ଗେର ମତୋ ଜନତାର ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ମଧ୍ୟର ପ୍ରାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିଯା ପଡ଼ିତେଛିଲ, ଆବାର ପ୍ରହରୀଦେର ବାଧା ପାଇୟା ପିଛୁ ହଟିତେଛିଲ । ଦେଖିଯା କୋତୋଯାଳ ମହାଶୟ ଉଦ୍‌ଘାଟ ହଇଲେନ । ବିଲମ୍ବ କରିଲେ ଅନର୍ଥ ଘଟିତେ ପାରେ । ତିନି ଜଲ୍ଲାଦକେ ଇଞ୍ଜିତ କରିଲେନ ।

ପ୍ରତାପ ଓ ଚିନ୍ତାର ଗଲାୟ ଜଲ୍ଲାଦ ଦଢ଼ିର ଫାସ ପରାଇଲ । ଜନାରଣ୍ୟ ନିଃଶାସ ଲାଇତେ ଭୁଲିଯା ଗେଲ, କେବଳ ସହାଚକ୍ର ହଇୟା ଚାହିୟା ରହିଲ ।

ସହସା ବିଶାଳ ଜନସଙ୍ଗେର ରଙ୍ଗଶାସ ନୀରବତା ବିଦୀର୍ଘ କରିଯା ଘୋର ତୂର୍ଯ୍ୟଧନି ହଇଲ । ସକଳେ ଚମକିଯା ଦେଖିଲ, ଏକଦଳ ଅଶ୍ଵାରୋହୀ ସିପାହୀ

ରାଜଜୋହି

ଜନବ୍ୟହ ଭେଦ କରିଯା ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିତେଛେ, ତାହାଦେର ଅଗ୍ରେ ସର୍ଦୀର ତେଜ ସିଂ ଓ ଭୌମଭାଇ ।

ତେଜ ସିଂ ଓ ଭୌମ ଘୋଡ଼ା ହଇତେ ଲାଫାଇୟା ମଧ୍ୟର ଉପର ଉଠିଲେନ । ଭୌମ କୋନ୍ତା ଦିକେ ଚାକ୍ପାତ ନା କରିଯା ଛୁଟିଯା ଗିଯା ପ୍ରତାପକେ ଜଡ଼ାଇୟା ଧରିଲ ।

ଓଦିକେ ତିଲୁ ମଧ୍ୟର ନିମ୍ନେ ଉଚ୍ଚେଷ୍ଟରେ କାଦିତେ କାଦିତେ ମଧ୍ୟର ଉପର ଉଠିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିତେଛିଲ, ତେଜ ସିଂ ଚିନିତେ ପାରିଯା ତାହାକେ ହାତ ଧରିଯା ତୁଳିଯା ଲାଇଲେନ । ତିଲୁ ଦରବିଗଲିତ ନେତ୍ରେ ଗିଯା ଚିନ୍ତାର କଷ୍ଟଲଗ୍ନ ହିଲ ।

ତେଜ ସିଂଯେର ହାତେ ଏକଖଣ୍ଡ କାଗଜ ଛିଲ ; ସେଇ କାଗଜ ଉଥେରେ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରିଯା ତିନି ଜନତାକେ ସମ୍ବୋଧନ କରିଲେନ,—

‘ଆମି ସର୍ଦୀର ତେଜ ସିଂ—ରାଜାର ପରୋଯାନା ଏନେହି । ଆମାଦେର ମହାନୁଭବ ରାଜା ଚିନ୍ତାବାନ୍ତ ଏବଂ ପ୍ରତାପ ସିଂଯେର ସମସ୍ତ ଅପରାଧ କ୍ଷମା କରେ ତାଦେର ମୁକ୍ତି ଦିଯେଛେନ । ଶୁଦ୍ଧ ତାଇ ନୟ, ଏହି ପରୋଯାନାର ଦ୍ୱାରା ମହାମହିମ ରାଜା ସର୍ଦୀର ପ୍ରତାପ ସିଂକେ ତାଁର ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ କୋତୋଯାଳ ନିୟନ୍ତ୍ରି କରେଛେନ । ଆଜ ଥେକେ ଏ ରାଜ୍ୟର ରାଜଶକ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଜାଶକ୍ତିର ମିଳନ ହଲ । ଯିନି ପ୍ରଜାର ପରମ ବନ୍ଧୁ ଛିଲେନ, ତିନି ରାଜାର ପ୍ରତିଭୃତ୍ତ ହଲେନ ; ଯିନି ଏତଦିନ ଗୋପନେ-ଗୋପନେ ଅସହାୟକେ ସାହାୟ କରେଛେନ, ଦରିଦ୍ରକେ ଧନୀର ଉତ୍ପୀଡନ ଥେକେ ରକ୍ଷା କରେଛେନ, ତିନି ଆଜ ପ୍ରକାଶେ ରାଜାର ଦକ୍ଷିଣହଞ୍ଚିତରକ୍ଷପ ହୟ ସେଇ ମହାକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଲନ କରିବେନ । ଆଜ ଥେକେ ଆମାଦେର ନବଜୀବନେର ଆରଣ୍ୟ ହଲ । ଜୟ ହୋକ—ସର୍ଦୀର ପ୍ରତାପ ସିଂଯେର ଜୟ ହୋକ !

ବିରାଟ ଜୟଧବନିତେ ଆକାଶ ବିଦୀର୍ଘ ହଇୟା ଗେଲ । ପ୍ରତାପ ଓ ଚିନ୍ତା ତେଜ ସିଂଯେର ପାଶେ ଆସିଯା ଦ୍ଵାରାଇୟାଛିଲ, ତାହାରା ଯୁକ୍ତକରେ ଗଣ-ଦେବତାକେ ଅଭିବାଦନ କରିଲ ।

ରାଜଜୋହି

ଉପସଂହାରେ ଦେଖା ଗେଲ, ତିଲୁ ଓ ଭୀମଭାଇ ଫାସିର ରଙ୍ଜୁହଟିର ପ୍ରାଣ
ଏକତ୍ର କରିଯା ଗଛି ଦିଯା ଉହାକେ ଝୁଲାଯ ପରିଗତ କରିଯାଇଛେ ଏବଂ ତାହାର
ଉପର ସମ୍ମାନ ପରମାନନ୍ଦେ ଦୋଳ ଥାଇତେଛେ ।

SITIC DICTIONARY

WILLIAM H. SMITH

CALCUTTA

